

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ПРАВОВОЇ
СИСТЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ
ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Матеріали
загальноакадемічної підсумкової науково-теоретичної
конференції здобувачів вищої освіти та молодих учених
(Київ, 18 травня 2018 року)

Київ
2018

Редакційна колегія:

Черней В. В., ректор НАВС, доктор юридичних наук, професор;
Гусарев С. Д., перший проректор НАВС, доктор юридичних наук,
професор;

Чернявський С. С., проректор НАВС, доктор юридичних наук,
професор;

Джужа О. М., головний науковий співробітник відділу організації
науково-дослідної роботи НАВС, доктор юридичних наук, професор;

Костицький М. В., професор кафедри філософії права
та юридичної логіки НАВС, доктор юридичних наук, професор, академік
НАПрН України, член-кореспондент НАПН України;

Шакун В. І., професор кафедри кримінального права НАВС,
доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України;

Титко А. В., начальник відділу організації науково-дослідної
роботи НАВС, кандидат юридичних наук

*Рекомендовано до друку науково-методичною радою Національної
академії внутрішніх справ від 18 квітня 2018 року (протокол № 8)*

С83

Стратегія розвитку правової системи України в умовах
євроінтеграції [Текст] : матеріали загальноакад. підсумк. наук.-теорет.
конф. здобувачів вищої освіти та молодих учених (Київ, 18 трав.
2018 р.) / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський
та ін.]. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2018. – 244 с.

У збірнику опубліковано тези доповідей учасників підсумкової науково-теоретичної конференції, присвяченої Дню науки. Висвітлено здобутки переможців Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт із природничих, технічних і гуманітарних наук у 2017–2018 навчальному році, Конкурсу Національної академії наук України для молодих учених і студентів на кращі наукові роботи в 2018 році, Конкурсу наукових робіт здобувачів вищої освіти НАВС у 2018 році, а також результати наукових досліджень здобувачів вищої освіти та молодих науковців з актуальних питань правничої сфери.

УДК 340.116(477)

ЗМІСТ

ПРИВІТАННЯ УЧАСНИКІВ КОНФЕРЕНЦІЇ

<i>Чернєй В. В.</i>	10
<i>Князєв С. М.</i>	13
<i>Ковтунець В. В.</i>	14
<i>Співаковський О. В.</i>	15
<i>Кузнєцова Н. С.</i>	16

ВСТУПНІ ДОПОВІДІ

<i>Костицький М. В., Кушакова-Костицька Н. В.</i> МІЖ ЄВРАЗІЄЮ ТА ЄВРОПОЄЮ: ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНО-ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	17
<i>Гультай М. М., Федоренко Т. О.</i> РОЛЬ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ В ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНОМУ МЕХАНІЗМІ ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА	22
<i>Шакун В. І.</i> ЗЛОЧИННІСТЬ ЯК ЗАГРОЗА БЕЗПЕЦІ ДЕРЖАВИ	29

НАУКОВІ ДОПОВІДІ ПЕРЕМОЖЦІВ МІЖНАРОДНИХ І ВСЕУКРАЇНСЬКИХ СТУДЕНТСЬКИХ КОНКУРСІВ

<i>Школьніков В. І.</i> ВИКОРИСТАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ АНАЛІЗУ ВІДКРИТИХ ДЖЕРЕЛ ІНФОРМАЦІЇ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ	33
<i>Буртак А. В.</i> ПРАВОВІ ПОЗИЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ	36
<i>Касяненко Д. М.</i> АНЕКСІЯ КРИМУ: ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ ТА ЮРИДИЧНІ НАСЛІДКИ	39
<i>Семижон А. В.</i> АНОМІЯ ЯК ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВА ПРОБЛЕМА	44

Murzo Ye. YOUTH POLITICS IN MODERN UKRAINE	48
Кучер Ю. О. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ПРЕДМЕТА ЗЛОЧИНУ НЕЗАКОННОГО ЗБАГАЧЕННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТАТТЕЮ 368 ² КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ	50
Поліщук В. В. ЗАСТОСУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ДОВКІЛЛЯ	53
Лозовой Р. М., Гапон К. А. ПЕРЕДУМОВИ ТА ПРИЧИНИ ІНТЕГРАЦІЇ ПСИХОЛОГІЧНИХ ТЕОРІЙ У НАУКУ КРИМІНОЛОГІЮ.....	56
Бондаренко О. М., Литвинова О. О. СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ НА ҐРУНТІ РАДИКАЛІЗМУ В УКРАЇНІ	59
Мощанська Р. Я. ПОНЯТТЯ, ВИДИ Й ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ЕВТАНАЗІЇ	64

НАУКОВІ ПОВІДОМЛЕННЯ

Секція 1

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА, КОНСТИТУЦІЙНЕ ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

Єрмак В. В. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ УТВОРЕННЯ ТА ЛЕГАЛІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ ВІЙСЬКОВИХ ПІДРОЗДІЛІВ (ПОЧАТОК ХХ ТА ПОЧАТОК ХХІ СТОЛІТЬ): МИНУЛЕ І СУЧАСНІСТЬ.....	67
Коверко В. В. КОНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ СТАНОВЛЕННЯ ЧЕТВЕРТОГО ПОКОЛІННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ	71
Ткачук Б. О. МІСЦЕ НОРМ-ДЕФІНІЦІЙ У ПРАВОЗАСТОВНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ	74

Паламарчук І. І. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА СВОБОДУ ДУМКИ ТА СЛОВА	78
Супрунчук О. О. СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ ОСТАРБАЙТЕРІВ ІЗ ЖИТОМИРЩИНИ	81

Секція 2 АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС, ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

Дмитренко А. О. ЗАКОНОДАВЧЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ПЕТИЦІЙ В УКРАЇНІ	85
Дудко А. Г. СУТНІСТЬ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИН У КОНТЕКСТІ РЕФОРМУВАННЯ СФЕРИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я	89
Хмилівська Ю. В. СОЦІАЛЬНА ІНЖЕНЕРІЯ: ЗВ'ЯЗОК ІЗ СИСТЕМОЮ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ	93
Лесик Я. В. НЕЛЕГАЛЬНА МІГРАЦІЯ ЯК НЕГАТИВНЕ ЯВИЩЕ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ	98
Филоненко В. В. «ЕЛЕКТРОННИЙ СУД» ЯК НОВІТНЯ ПЕРСПЕКТИВНА СИСТЕМА ВЕДЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА В УКРАЇНІ	101

Секція 3 ФІНАНСОВЕ ПРАВО ТА ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА

Тімаренко К. І. ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАКОННОСТІ ОПЕРАЦІЙ ІЗ КРИПТОВАЛЮТАМИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ УКРАЇНИ	105
Тарасенко С. В. ЗНАЧЕННЯ ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ ДЛЯ ЕКОНОМІКИ ТА ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ ЕНЕРГОЗБЕРІГАЮЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ	109

Серкіз В. Б.

ДЕРЖАВНЕ СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ВИРОБНИЦТВА ЕЛЕКТРОЕНЕРГІЇ ТА ВИКОРИСТАННЯ АЛЬТЕРНАТИВНИХ ДЖЕРЕЛ ЕНЕРГІЇ	115
--	-----

Секція 4

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС

Слободянюк М. М.

ОСНОВНІ ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ІНСТИТУТУ ЗАТРИМАННЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ	119
--	-----

Солтис О. В.

ДОПИТ ЧИ ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ІНТЕРВ'Ю: ЩО ЕФЕКТИВНІШЕ ДЛЯ РОЗЛІДУВАННЯ?	123
---	-----

Баштова О. Г.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПОЧАТКОВОГО ЕТАПУ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ	126
---	-----

Гудима І. О.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ДОМАШНЬОГО АРЕШТУ В СИСТЕМІ ЗАПОБІЖНИХ ЗАХОДІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ	131
---	-----

Приймак К. В.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВРЕГУЛЮВАННЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ АДВОКАТА СВІДКА В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ.....	134
---	-----

Секція 5

КРИМІНАЛІСТИКА ТА СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА

Мурзо Є. О.

КРИМІНАЛІСТИЧНІ СПОСОБИ ОТРИМАННЯ ВЕРБАЛЬНОЇ ІНФОРМАЦІЇ	140
--	-----

Баштова О. Г.

ЗНАЧЕННЯ СУДОВО-БАЛІСТИЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ДЛЯ РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ	143
---	-----

Копин В. М.

ТЕРОРИЗМ – ТРАГЕДІЯ ЛЮДСТВА	146
-----------------------------------	-----

Вовк К. В.

ГЕНЕЗИС СУДОВО-ТЕХНІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ
ДОКУМЕНТІВ В УКРАЇНІ 148

Радич Д. С.

ПОЛІМЕРНІ НОЖІ ЯК ОБ'ЄКТ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО
ДОСЛІДЖЕННЯ..... 151

Секція 6

ТЕОРІЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Шевчук Д. О.

РАДІКАЛІЗМ ТА ЕКСТРЕМІЗМ ЯК ВНУТРІШНІ
ЗАГРОЗИ НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ 153

Шимків А. Л.

ПРОТИДІЯ ТОРГІВЛІ ОРГАНАМИ ЛЮДИНИ..... 156

Лук'яненко Л. О.

ЗАГРОЗИ НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ
НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ..... 160

Солтис О. В.

ПРОБЛЕМИ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ
В СЕКТОРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ 163

Секція 7

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО, КРИМІНОЛОГІЯ ТА КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО

Запорожець А. К.

НАПРЯМИ РЕАЛІЗАЦІЇ КРИМІНОЛОГІЧНОЇ
ПОЛІТИКИ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ 166

Романюк А. М.

ЖІНКА ЯК СУБ'ЄКТ ЗЛОЧИНУ 170

Яронь Б. Б.

ОСОБЛИВОСТІ ВРАХУВАННЯ ПОМ'ЯКШУВАЛЬНИХ
ОБСТАВИН ПІД ЧАС ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ 173

Ісевич О. О., Паламарчук І. М.

ПРИНЦИПИ ДІЯЛЬНОСТІ ТА СИСТЕМА КАРНИХ
ЗАКЛАДІВ ДИРЕКТОРАТУ ТЮРЕМ
І ПРОБАЦІЇ ДАНІЇ..... 176

Король М. Г.

ТЕНДЕНЦІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В УКРАЇНІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ.....	181
--	-----

Секція 8

ТАКТИКО-СПЕЦІАЛЬНА ПІДГОТОВКА

Соловійова К. О.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КРОСФІТУ В ДЕРЖАВНІЙ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧІЙ СЛУЖБІ.....	185
---	-----

Запорожець А. К.

ПОРЯДОК ПІДГОТОВКИ ГРАФІЧНИХ ДОКУМЕНТІВ В ОРГАНАХ ПОЛІЦІЇ.....	188
---	-----

Лукашук І. В.

МОРАЛЬНО-ВОЛЬОВІ ЯКОСТІ ПРАВООХОРОНЦІВ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ПОВЕДІНКУ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ.....	190
---	-----

Секція 9

СУСПІЛЬНІ НАУКИ

Сущенко А. М.

ЕЛЕМЕНТИ АНТИКУЛЬТУРИ У СФЕРІ ВІЛЬНОГО ЧАСУ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ.....	194
---	-----

Розовик І. В.

СПРАВЕДЛИВІСТЬ ЯК ПРАВОВА ЦІННІСТЬ І ГАРМОНІЗАЦІЙНИЙ ЧИННИК ВІТЧИЗНЯНОЇ ПРАВОВОЇ ДІЙСНОСТІ	198
--	-----

Глушкова Г. В.

ЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ДВОМОВНОСТІ В УКРАЇНІ.....	201
---	-----

Єрмак В. В.

ТОТАЛІТАРНИЙ РЕЖИМ І ЙОГО ВИДИ	203
--------------------------------------	-----

Горюшкіна А. І.

РОЛЬ ЗМІ У ФОРМУВАННІ Й УПРАВЛІННІ МАСОВОЮ СВІДОМІСТЮ	208
--	-----

Завертана А. В.

НЕБЕЗПЕКИ СОЦІАЛЬНОГО ПОХОДЖЕННЯ.....	210
---------------------------------------	-----

Секція 10 ПСИХОЛОГІЯ І ПЕДАГОГІКА

Денисенко С. О. ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СТУДЕНТІВ	215
Григорук А. О. ОСОБЛИВОСТІ МОРАЛЬНОЇ САМОРЕГУЛЯЦІЇ ЯК УМОВИ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ДЕЛІНКВЕНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ.....	220
Андріященко Ю. В. ЗДАТНІСТЬ ДО САМОРЕГУЛЯЦІЇ ЯК ДЕТЕРМІНАНТА СХИЛЬНОСТІ ШКОЛЯРІВ ДО ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ.....	223
Заболоцький П. В. ВПЛИВ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА СПРИЙМАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РЕКЛАМИ ОСОБАМИ РАНЬОГО ЮНАЦЬКОГО ВІКУ	226
Степанчук Д. М. ВПЛИВ СТИЛІВ ЛІДЕРСТВА НА СОЦІАЛЬНО- ПСИХОЛОГІЧНИЙ КЛІМАТ У ГРУПІ ПІДЛІТКІВ	230
Лубчук Н. П. ОСОБЛИВОСТІ ЗВ'ЯЗКУ РІВНЯ ТРИВОЖНОСТІ З ХАРАКТЕРОМ СІМЕЙНИХ ВІДНОСИН ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ.....	233
Білевич Н. О. АКТУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ТЕНДЕНЦІЙ	237
ФОТОКОЛАЖ	241

ПРИВІТАННЯ УЧАСНИКІВ КОНФЕРЕНЦІЇ

Черний В. В., ректор Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

Шановні колеги, дорогі друзі!

Проведення в Національній академії внутрішніх справ щорічної підсумкової науково-теоретичної конференції з нагоди відзначення Дня науки стало доброю традицією.

Відповідно до законодавства про освіту та науково-технічну діяльність, академія здійснює фундаментальні, прикладні й експрес-дослідження у сфері права та правоохоронної діяльності. Наш заклад визнано базовим у процесі реалізації важливих інноваційних завдань щодо реформування правоохоронної системи та правничої освіти.

Саме академії було доручено започаткувати підготовку нової генерації поліцейських, запровадити нові, найбільш нагальні для практики фахові спеціалізації з апробацією сучасних тренінгових програм і методик кримінального аналізу, комп'ютерної розвідки, психофізіологічних досліджень, фінансових розслідувань, антикорупційної діяльності, забезпечення публічного порядку тощо.

Упродовж тривалого часу на належному рівні функціонують навчально-наукові інститути, факультети, докторантура та аспірантура. Результати проведених профільними кафедрами та науковими лабораторіями досліджень активно впроваджуються в практику. Їх використовують у законотворчій роботі, правозастосовній діяльності МВС, Національної поліції України та в освітньому процесі.

З огляду на науковий потенціал академії, рішенням МОН України в ній створено п'ять спеціалізованих учених рад, у складі яких плідно працюють академіки й члени-кореспонденти НАПрН, НАН України, судді Конституційного та Верховного судів, провідні юристи, представники

авторитетних вишів і наукових установ країни. Заклад став ініціатором запровадження в Україні низки нових наукових спеціальностей, зокрема з юридичної психології, оперативно-розшукової діяльності та філософії права.

Позитивною тенденцією є збільшення кількості розробок прикладного спрямування. Лише протягом поточного навчального року виконано майже 100 наукових замовлень служб і підрозділів Національної поліції України. Низку з них уже реалізовано, а окремі – відзначено державними та міжнародними преміями.

Заклад визнано безпосереднім учасником підготовки проектів законів, урядових рішень, державних програм, відомчих актів, а також осередком упровадження новітніх технологій, форм і методів навчання. Провідні науковці академії долучаються до роботи в складі профільних парламентських та урядових комітетів, експертних груп МВС України, Міністерства юстиції України, Державного бюро розслідувань, НАПрН України, а також авторитетних вітчизняних і міжнародних неурядових організацій, серед яких Офіс Ради Європи, Консультативна місія Європейського Союзу, Організація безпеки та співробітництва в Європі, ГС «Центр запобігання та протидії корупції», ГО «Колегія поліграфологів України» тощо.

Здобутки науковців висвітлено в численних монографіях і підручниках, навчально-методичних посібниках, збірниках ситуаційних завдань та квестів. Важливою складовою дослідницької діяльності є захист інтелектуальної власності. Протягом останніх років запатентовано понад 50 новітніх приладів і технологій у галузі спеціальної та криміналістичної техніки. Регулярним є науково-методичне забезпечення проведення різних експертиз за зверненнями органів досудового розслідування, зокрема Генеральної прокуратури України та Служби безпеки України, різних судових інстанцій.

Щороку збільшується кількість здобувачів вищої освіти, які активно долучаються до дослідницької роботи.

Організаційно цьому сприяють кафедральні гуртки, інститутські (факультетські) наукові товариства.

Активно розвивається мережа юридичних клінік, які надають безоплатну первинну правову допомогу населенню, передусім малозабезпеченим громадянам, пенсіонерам, студентам, тимчасовим переселенцям, учасникам бойових дій, у формі консультацій, роз'яснень, підготовки проектів позовів та інших юридичних документів, здійснення профорієнтаційної та правовиховної роботи.

Представники перемінного складу академії є постійними переможцями та дипломантами конкурсів на здобуття премій і стипендій Президента України й Уряду, НАН України, МОН і МВС України, київського міського голови, Союзу юристів України, а також чемпіонатів і турнірів різного рівня. Приємно зазначити, що лише цьогоріч наші курсанти, студенти та слухачі стали призерами таких престижних міжнародних заходів, як мовно-літературний конкурс (Бабенко Юлія) і студентський саміт (Перушко Максим, Мурзо Євгенія), низки заходів, що відбулися під егідою НАН України (Буртак Артем, Касяненко Дар'я) та МОН України, зокрема підсумкових турів всеукраїнських конкурсів із правознавства (Поліщук Віталій), кримінального права, кримінології та кримінально-виконавчого права (Кучер Юлія), педагогічної і вікової психології (Чечко Анастасія), філософії (Семижон Алла), а також національних олімпіад із правознавства (Шакотько Катерина, Гвоздюк Віталій, Синоверський Андрій), кримінального права (Бондаренко Оксана), психології (Заблоцький Павло), юридичної клінічної освіти (Запорожець Анастасія, Приймак Катерина) тощо.

Наші молоді вчені та їхні наукові керівники повсякчас підтверджують високий науковий і педагогічний потенціал академії, яка на шляху до свого 100-річчя заслужено посідає чільне місце серед провідних вишів нашої держави.

Князєв С. М., Голова Національної поліції України, кандидат юридичних наук

Шановний Володимире Васильовичу!

Маємо нагоду щиро привітати поважний колектив учених Національної академії внутрішніх справ із Днем науки.

Очолюваний Вами заклад в умовах реформування підтвердив ефективність поєднання в діяльності теорії і практики, навчання та патріотичного виховання, упровадження інноваційних засад у розбудову правової держави й освітньої галузі, що нині є особливо актуальним. На схвалення заслуговує і здійснювана на базі академії модернізація системи підготовки та підвищення кваліфікації нової генерації Національної поліції України.

Висловлюємо вдячність за творчі ініціативи Національної академії внутрішніх справ на етапі запровадження новітніх фахових спеціалізацій оперативно-розшукового блоку, що відповідають потребам підрозділів оперативної служби, кримінальної розвідки, оперативно-технічних заходів. Важливою є також участь у розробленні відповідного законодавства й міжвідомчої нормативної бази, укладанні нового покоління підручників, посібників і довідників, що враховують передовий європейський і світовий досвід.

Варте уваги експериментально запроваджене наукове супроводження проходження курсантами старших курсів оперативно-розшукового та слідчого спрямування комбінованого стажування з оволодіння сучасними методиками кримінального аналізу, комп'ютерної розвідки та фінансових розслідувань.

Висловлюємо найкращі побажання науково-педагогічному колективу академії, який вважаємо перспективним партнером у справі утвердження довіри до поліції в суспільстві.

Ковтунець В. В., т.в.о. Міністра
освіти і науки України, кандидат
фізико-математичних наук, доцент

Шановний Володимире Васильовичу!

Міністерство освіти і науки України щиро вітає науковців Національної академії внутрішніх справ з нагоди професійного свята – Дня науки.

Нам приємно засвідчити, що керований Вами колектив має реальні успіхи на ниві правознавчої, навчальної та організаційної діяльності, пошуку нових творчих досягнень юридичної галузі незалежної України, що загалом активно сприяє впровадженню в державі європейських та світових стандартів освіти і науки згідно із загальнолюдськими демократичними цінностями.

Національна академія внутрішніх справ посідає чільне місце серед юридичних вишів, розвиває основні напрями інноваційної освітньої діяльності, підтверджує статус базового навчального закладу в системі підготовки нової генерації поліцейських і висококваліфікованих юридичних кадрів.

Зичимо Вам, шановний Володимире Васильовичу, творчої наснаги та невичерпних життєвих сил на ниві укріплення національної правової науки зі сподіваннями, що праця згуртованого колективу й надалі примножуватиме здобутки світової скарбниці знань.

Співаковський О. В., перший заступник
голови Комітету Верховної Ради
України з питань науки та освіти,
народний депутат України

Вельмишановний пане ректоре, колеги, друзі!

Висловлюємо найщиріші вітання ректорату, вченій раді та всьому колективу Національної академії внутрішніх справ з нагоди професійного свята – Дня науки.

У сучасному світі наука й інтелект – це інтегровані поняття, які є головною рушійною силою розвитку суспільства, розбудови соціальної правової держави, здатної забезпечувати належний рівень життя громадян і публічний порядок.

Академію з майже 100-річною історією діяльності заслужено визнано не лише провідним освітнім закладом правоохоронної системи, флагманом у підготовці нової генерації української поліції, а й потужним науковим осередком. Серед її випускників – відомі державні діячі, видатні вчені, депутати, керівники державних органів, навчальних закладів і наукових установ, герої України.

Переконаний, що ваші проекти, спрямовані на навчання й виховання справжніх патріотів, фахівців своєї справи, реалізацію реформ у системі юридичної освіти та науки, збагатять Національну поліцію України кадрами, що мають європейське мислення, орієнтовані на високий результат і гідні довіри суспільства.

Бажаємо Вам і науково-педагогічному складу академії творчої наснаги на ниві укріплення національної правничої галузі.

Кузнєцова Н. С., керівник Київського регіонального центру Національної академії правових наук України, дійсний член (академік) НАПрН України, доктор юридичних наук, професор

***Вельмишановний Володимире Васильовичу,
шановні наукові та науково-педагогічні працівники
Національної академії внутрішніх справ!***

Прийміть щирі вітання з нагоди Дня науки в Україні. Це свято вшанування людей творчої праці, досягнень учених різних поколінь, оскільки без наукового працівника й педагога держава не має майбутнього.

Ми цінуємо дослідницький потенціал НАВС – одного з найавторитетніших вишів системи МВС України. За роки своєї діяльності її визнано потужним науковим юридичним центром, відомим далеко за межами нашої держави. У складі профільних кафедр і наукових лабораторій працюють представники авторитетних наукових шкіл, академіки, доктори наук і професори, лауреати престижних вітчизняних та міжнародних премій. Їхніми спільними зусиллями заклад виконує важливі для держави фундаментальні та прикладні наукові дослідження, забезпечує підготовку висококваліфікованих фахівців-правоохоронців, формує методичну базу протидії злочинності, надає широкомасштабну правову допомогу населенню.

Слід зауважити, що колектив учених академії плідно співпрацює з Київським регіональним центром НАПрН України, результатом чого є погодження перспективних спільних творчих проєктів.

Бажаємо вам міцного здоров'я, натхнення, добробуту й нових звершень на науковій ниві!

ВСТУПНІ ДОПОВІДІ

Костицький М. В., професор кафедри філософії права та юридичної логіки Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України, член-кореспондент НАПН України;

Кушакова-Костицька Н. В., кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

МІЖ ЄВРАЗІЄЮ ТА ЄВРОПОЮ: ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНО-ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Сьогодні, як і на початку ХХ ст. чи три десятиліття тому, знову постає сакраментальне запитання: «Quo vadis?», – тобто «Куди йдеш, Україно?» – на Схід чи на Захід, у Європу чи Євразію? Базовими нормативними актами проголошено курс на євроінтеграцію. Очевидно, більшість громадян підтримала одержання Україною асоційованого членства в ЄС.

Виникає парадоксальна ситуація: Україна дедалі більше віддаляється від СНД, створеного після розпаду Радянського Союзу в грудні 1991 року, а на шляху до євроінтеграції з'являються нові перепони. Причинами є невідповідність українського законодавства та рівня захисту прав людини європейським стандартам, незавершена кодифікація законодавства, обмеження прав національних меншин у мовному питанні. Щодо останнього слід зауважити, що до України мають претензії, передусім, найближчі сусіди – Польща, Румунія, Угорщина. Причому Румунія та Угорщина масово видають громадянам України паспорти своїх держав, наділяючи їх відповідним громадянством. І це попри те, що подвійне громадянство в нашій державі заборонено. Хоча ці дві країни зовсім нещодавно стали членами ЄС, вони висловлюються категорично проти членства в ЄС України.

Наявні також територіальні посягання. Якщо деякі європейські країни обмежуються переважно риторикою, то інші озвучують плани щодо реституції на теренах України.

Таким чином, запитання «Quo vadis» залишається актуальним: державу активно агітують приєднатися до Євразійського Союзу, а в об'єднану Європу обіцяють прийняти років через 10–20. Постає також питання стосовно причин такого дуалізму: вони є суто зовнішніми чи й внутрішніми, онтологічними, світоглядними, соціокультурними тощо.

Державно-правовий розвиток українського народу пов'язаний з багатьма факторами. Визначальними серед них є, на нашу думку, такі: географічний, кліматичний, історичний, соціокультурний, психологічний, пасіонарний (за Л. Гумільовим), політичний, економічний, релігійний.

Економічний фактор є останнім в цьому переліку, а отже, марксистський економічний детермінізм слід урахувати лише в певних межах, у контексті двоєдності «свідомість – матерія», визнаючи провідну роль першого складника (свідомості).

Географічний фактор розвитку державно-правової системи – це розташування України на стику Європи й Азії, Заходу і Сходу. Через українські етнічні землі здавна відбувалися великі міграції народів (зазвичай зі Сходу) – гунів, аварів, монголів, татар, які супроводжувалися грабунками, руйнуванням, нищенням. Українська земля з її унікальними природними ресурсами завжди була об'єктом зазіхань з боку сусідніх держав, навіть досить віддалених.

Кліматичний фактор визнають важливим чинником впливу на розвиток і долю будь-якого народу, зокрема українського. Теплий і вологий клімат сприяв становленню аграрного виробництва праукраїнців й українців, слугував основою общинного самоврядування впродовж багатьох століть, автономного чи незалежного існування поселень та племен. Тільки загроза нападу ворогів єднала українців, і то лише у військовому (не політичному) сенсі й на нетривалий проміжок часу.

Історичний фактор зумовлений тим, що історія українців безпосередньо пов'язана з історією інших народів, вона не є об'єктивною, сталою, а змінюється відповідно до політичних обставин, які домінують у конкретний історичний період.

Соціокультурний фактор передбачає виокремлення ролі людини як творця оригінальної неповторної культури, її гармонійності, цілісності, духовності. У культурі українців переважають такі історичні типи, як традиційний, модерновий та постмодерний, притаманні будь-якій європейській культурі.

Психологічний фактор пов'язаний з індивідуальною та соціальною психологією українців, специфічними рисами особистості характеру, мислення тощо. Українці за психологічними рисами відрізняються не лише від представників романських чи германських народів Європи, а й від східних, західних чи південних слов'ян. Наближеними в психологічному контексті вони є до білорусів, поляків, кубанських і донських козаків у Росії.

Пасіонарний фактор пов'язаний з накопиченням метафізичної духовної енергії українським етносом і вибуховим її виявом на певних історичних етапах. Таким пасіонарним вибухом в українців була козацька революція 1648–1654 років, українські визвольні змагання 1917–1922 років, спалах визвольної боротьби у Закарпатті 1939 року, боротьба українського підпілля та повстанського руху під час Другої світової війни, український рух 1988–1991 років, революційні події після здобуття незалежності.

Політичний фактор полягає в традиційній негачії до офіційних державних структур або політичних партій. Упродовж 1990-х років цю негачію було майже знівельовано стосовно представницьких органів, після чого знову відновлено.

Економічний фактор пов'язаний з традиційною працьовитістю і підприємливістю українців без лихварства. Проте останнім часом ці негативні риси економічної діяльності виявляються дедалі виразніше в Україні.

Надзвичайно важливим фактором українського державно-правового творення є релігійний фактор.

На жаль, українці вже понад чотири століття розокремлені на православних та уніатів. Нині й серед православних виокремилися три групи: прихильники УПЦ КП, УПЦ МП та автокефальних церков. Намагання з боку держави об'єднати православних християн нині залишаються безуспішними. Спостерігається активізація протестантизму та популяризація різних християнських сект в Україні. Така релігійна ситуація стоїть на заваді належному державно-правовому творенню та його європейській інтеграції.

Зазначені вище зовнішні та внутрішні фактори, безперечно, впливають на становлення в Україні державної та правової систем. Доходимо висновку, що держава в Україні може бути лише республікою парламентського типу з двопалатним парламентом, президентом, обраним народом, який повинен мати представницькі функції та реальні повноваження лише на випадок соціальних, міжнаціональних конфліктів чи війни, прем'єр-міністром як главою виконавчої влади, достатньою децентралізацією та стабільним і забезпеченим місцевим самоврядуванням.

Правова система України в найближчій та віддаленій перспективі має ґрунтуватися на верховенстві права (правності), захисті прав людини, конституційних принципах рівності й свободи.

Слушним є питання стосовно того, чи вже вичерпала свій потенціал Конституція України 1996 року. Викликає подив те, що майже відразу після прийняття Конституції почали з'являтися пропозиції щодо змін Основного Закону. Доречно нагадати, що в Стародавньому Римі за необґрунтовані пропозиції змінити чинні або прийняти нові закони було передбачено кримінальну відповідальність, навіть смертну кару. Сьогодні в Україні особливу активність у цьому напрямі виявляють учені, які захищають кандидатські й докторські дисертації з конституційного права. Видається, що для зазначених пропозицій немає ні соціологічних, ні психологічних, ні економічних підстав, а основним аргументом є вислів «на нашу думку», зміст якого безпосередньо залежить

від суб'єктивного фактора – рівня загальної та правової культури авторів таких пропозицій, віддаленого від належного.

Непереборне бажання змінити Конституцію або прийняти нову мають також окремі керманичі держави, керівники органів виконавчої влади, лідери політичних партій, представники бізнесових груп. Звісно, змінюється і старіє все: і людина, і соціум, і закони, зокрема Конституція. Останні можна і треба коригувати, удосконалювати. Проте тут варто дотримуватися принципу стародавніх епох «*festina lente*» («поспішай повільно»).

Імовірним і необхідним у майбутньому є шлях кодифікації в таких галузях права, як трудове, адміністративне (матеріальне та процесуальне), земельне, економічне, торгове, господарське право та право інтелектуальної власності.

Водночас ми вважаємо недоцільною кодифікацію інформаційного права, з огляду на темпи розвитку ІТ та наявність норм щодо регулювання інформаційної сфери в кожній галузі права.

Децентралізація та зміцнення засад місцевого самоврядування актуалізують питання посилення правової ролі актів місцевого самоврядування.

Таким чином, окреслені тенденції можливого державно-правового розвитку повторюють або корелюють з європейськими тенденціями розвитку й дедалі більше віддаляються від євразійських, зумовлених зазвичай авторитарним типом правління з концентрацією влади в центрі. Сподіваємося, що українська ментальність, історія, традиції, соціокультурне підґрунтя зрештою викристалізують власний оптимальний варіант суспільного розвитку та добробуту.

Гультай М. М., суддя Конституційного Суду України, доктор юридичних наук;

Федоренко Т. О., науковий консультант судді Конституційного Суду України, кандидат наук з державного управління

РОЛЬ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ В ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНОМУ МЕХАНІЗМІ ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА

Світовий досвід державотворення засвідчує, що ключовою ознакою демократичної та правової держави є наявність дієвого загальнодержавного механізму гарантування, забезпечення дотримання, реалізації та захисту прав і свобод людини та громадянина в умовах дії принципу верховенства права.

В Україні, як і в більшості цивілізованих країн світу, вимоги щодо запровадження загальнодержавного механізму захисту цих прав визначено на конституційному рівні. До його складових слід, передусім, віднести: Верховну Раду України в особі її Уповноваженого з прав людини (ст. 101 Конституції України); Президента України, який є гарантом дотримання прав і свобод людини та громадянина (ч. 2 ст. 102 Конституції України); Кабінет Міністрів України, який вживає заходів щодо забезпечення цих прав і свобод (п. 2 ст. 116 Конституції України), органи судової влади й інші органи державної влади та місцевого самоврядування.

Вільний доступ громадян до будь-якого елемента комплексу національних засобів правового захисту гарантовано Конституцією України. Крім цього, вони мають право після використання цих засобів звернутися до відповідних міжнародних судових установ та організацій, членом або учасником яких є Україна (ч. 5 ст. 55 Основного Закону держави).

Згідно з Конституцією України, захищати права та свободи людини й громадянина уповноважений суд. Кожному гарантовано право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб (ч. 1, 2 ст. 55). У цьому аспекті Конституційний Суд України (далі – КСУ)

роз'яснив, що «суд не може відмовити в правосудді, якщо громадянин України, іноземець, особа без громадянства вважають, що їх права та свободи порушені або порушуються, створено або створюються перешкоди для їх реалізації або наявні інші ущемлення прав і свобод» [1].

Досліджуючи вказану проблематику, професор О. Фрицький зауважує, що вітчизняний конституційно-правовий механізм захисту людиною своїх прав «організаційно не лише є системою влади держави з функцією захисту прав людини, а й визначає процедуру такого захисту, а також конституційне право людини на захист, яке реалізується з допомогою держави і за цією процедурою» [2].

Важливою складовою загальнодержавного механізму захисту прав людини і громадянина є єдиний орган конституційної юрисдикції в Україні КСУ. Ми не випадково зосереджуємо увагу на змісті статті 8 Конституції України, оскільки завдання КСУ полягає саме у «забезпеченні верховенства Конституції України» [3].

Загальновідомо, що поняття «верховенство конституції» не є тотожним категорії «верховенство права». У юридичній літературі йдеться про декілька концепцій верховенства права – матеріальну та формальну. Англійський правознавець П. Крейг визначає відмінності між ними так: «Формальні концепції верховенства права розглядають спосіб, яким було встановлено закон; чіткість норми і часову характеристику впровадженої норми. Проте формальні концепції верховенства права не мають на меті формування суджень щодо фактичного змісту закону. Для формальних концепцій права не має значення, добрий чи поганий закон, якщо формальних вимог щодо верховенства права було дотримано. Ті ж, хто надає перевагу матеріальним концепціям, прагнуть подолати ці межі. Визначаючи наявність формальних властивостей верховенства права, вони прагнуть розвинути цю доктрину. Вважається що певні реальні права базуються на верховенстві права або впливають з нього. Ця концепція використовується як основа цих прав, і такі права потім використовуються для розрізнення «добрих» законів, що відповідають цим правам, і «поганих» законів, що їм не відповідають» [4].

Таким чином, ґрунтуючись на змісті ч. 1 та 2 ст. 8 Конституції України в контексті визначення критеріїв оцінки правового акта щодо конституційності його положень, перед КСУ постає дилема. З одного боку, вважається, що оскільки Суд забезпечує верховенство Конституції України як правового акта найвищої сили, то у своїй діяльності він має керуватися теорією нормативізму (позитивізмом).

З іншого боку, Основний Закон держави проголошує, що в Україні визнається і діє принцип верховенства права. Тобто, як роз'яснив КСУ, діє принцип, який «вимагає від держави його втілення в правотворчій та правозастосовній діяльності, зокрема в законах, які за своїм змістом мають бути пронизані передусім ідеями соціальної справедливості, свободи, рівності тощо. Одним із проявів верховенства права є те, що право не обмежується лише законодавством як однією з його форм, а включає інші соціальні регулятори, зокрема норми моралі, традиції, звичаї тощо, які легітимовані суспільством і зумовлені історично досягнутим культурним рівнем суспільства. Усі ці елементи права об'єднуються якістю, що відповідає ідеології справедливості, ідеї права, яка значною мірою відображена в Конституції України» [5].

Викладене цілком відповідає основним положенням теорії природного права, засновниками та прихильниками якої були Т. Гоббс, Г. Гроцій, Дж. Локк, С. Оріховський, Ж.-Ж. Руссо, Б. Спіноза та інші дослідники.

Згідно з цією доктриною, право поділяється на позитивне, тобто створене державою у вигляді законів та інших правових актів, і природне, яке впливає з незмінності природи людини та пов'язане із совістю й справедливістю. Прихильники теорії вважали, що в правовій, демократичній державі позитивне право має бути справедливим, а розуміння права є процесом і результатом мислення, що включає в себе пізнання, сприйняття, ставлення до права як до цілісного соціального явища.

За цих умов, на нашу думку, КСУ не має права у своїй діяльності керуватися виключно позитивістським підходом, тим більше, що, *по-перше*, як слушно зазначив професор В. Шаповал, «українську Конституцію 1996 року було розроблено й ухвалено як основний закон держави, а не громадянського суспільства (як це мало б бути). Тому її

регулятивний потенціал від початку мав певні часово-просторові межі. Як Основний Закон для транзитного періоду Конституція України виявилася цілком придатною. Проте протягом років свого інтенсивного застосування вона майже вичерпала притаманні їй позитивні регулятивні властивості. Конституція 1996 року була розрахована на посттоталітарну державу й суспільство, але виявилася функціонально недосконалою в умовах ширшої політичної свободи, економічного ринку й зростаючої активності громадянського суспільства» [6]. *По-друге*, згідно зі ст. 9 Конституції України, складовою національного законодавства є основоположні міжнародні договори в галузі захисту загальнолюдських цінностей, пронизані духом справедливості й поваги до прав і свобод людини та громадянина. Основним із цих актів міжнародного права є Загальна декларація прав людини 1948 року Генеральної Асамблеї ООН, яка хоча й не становить обов'язкове міжнародне право в галузі прав людини, однак стала авторитетним довідником з прав людини та забезпечила підґрунтя для подальших міжнародних документів у цій галузі.

Серед значної кількості таких документів слід відзначити Міжнародний пакт про громадянські і політичні права; Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права; Міжнародну конвенцію про ліквідацію всіх форм расової дискримінації; Конвенцію проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання; Конвенцію про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок; Конвенцію про права дитини; Європейську конвенцію з прав людини тощо.

У цьому контексті діяльність КСУ в галузі захисту конституційних прав і свобод людини та громадянина, відновлення справедливості й запобігання свавілля з боку держави набуває особливого значення. Така діяльність, на думку В. Погорілка, у світовій конституційній практиці може бути реалізована у двох формах: у формі звичайної процедури контролю за конституційністю нормативних актів та у вигляді спеціальних процедур, формально-юридичного забезпечення основних прав і свобод» [7].

Фактично в межах захисту прав і свобод громадян засобами конституційної юстиції більшість із цих прав чи

свобод слід розглядати як у позитивістському, так і в природно-правовому контексті. Причому останній в цьому разі становить особливий інтерес, оскільки формується на засадах справедливості, а тому є більш прийнятним для громадян.

Показовим за цих умов є право особи на людську гідність, закріплене в Основному Законі нашої держави і як позитивне, і як природне право.

Конституція України закріплює позитивне право особи на людську гідність, яке має чітко визначений зміст (ст. 28). Однак його природний аспект впливає з положень ст. 3 і 21 цього Закону та, як зауважує професор П. Рабінович, «ніби стоїть перед ними» [8]. Зокрема, ст. 3 Конституції України містить приписи, які дають змогу вважати людську гідність, поряд із життям і здоров'ям, елементом провідного права людини – можливості вільно, на власний розсуд визначати розвиток своєї особистості.

Обговорення питання про роль КСУ в загальнодержавному механізмі захисту прав і свобод людини та громадянина було б неповним без розгляду процесу оновлення вітчизняної судової системи, який є головним фактором конституційної судової реформи. Так, 30 вересня 2016 року набув чинності Закон України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)». Зупинимося на окремих положеннях цього, без перебільшення, історичного правового акта, якими запроваджено довгоочікуваний інститут конституційної скарги.

Загальновідомо, що провадження в справах за конституційними скаргами є чи не найпопулярнішим засобом, який використовують органи конституційної юрисдикції в багатьох зарубіжних країнах для захисту прав і свобод людини та громадянина. Його сутність сьогодні зводиться не лише до права громадян звертатися до органів судового конституційного контролю за проханням про перевірку конституційності актів, якими порушуються їхні права й свободи. Цей інструмент можна розглядати як ефективний спосіб впливу на якість національного законодавства.

Згідно із зазначеним Законом, Конституцію України доповнено ст. 151¹, згідно з якою КСУ вирішує питання про відповідність Конституції України (конституційності) закону

України за конституційною скаргою особи, яка вважає, що застосований в остаточному судовому рішенні в її справі закон суперечить Конституції України. Конституційну скаргу може бути подано в разі, якщо всі інші національні засоби юридичного захисту вичерпано.

Зі змісту цієї конституційної норми випливає, що нею запроваджено парадигму нормативної конституційної скарги, пов'язаної з розглядом конкретної справи в межах вирішення виключно питання конституційності закону, застосованого під час ухвалення остаточного судового рішення. Причому КСУ не переглядає власне судові рішення ні по суті, ні щодо дотримання процесуальних норм, а отже, не є ні апеляційною, ні касаційною інстанцією загального судочинства.

Однак на сьогодні немає можливості детально проаналізувати практику КСУ з питань, пов'язаних із розглядом справ за конституційними скаргами. Тому оцінку впливу цього правового феномену на рівень захисту прав і свобод людини та громадянина, гарантованих Основним Законом України, доцільно відкласти до напрацювання КСУ практики розгляду конституційних скарг.

Попри зазначене, актуальним є також питання про подальше вдосконалення інституту конституційної скарги в контексті розширення відповідних можливостей КСУ щодо захисту прав і свобод людини та громадянина. Одним із напрямів удосконалення цього інституту могло б стати передбачення права особи на конституційну скаргу безвідносно до судового спору, але з обґрунтуванням, у чому саме закон України суперечить Конституції України та які конституційні права порушуються внаслідок його застосування.

Актуальною є також проблема оскарження за допомогою конституційної скарги інших нормативних актів Верховної Ради України, Президента України та Кабінету Міністрів України. На нашу думку, за відсутності інших можливостей конституційного контролю за діяльністю, зокрема, органів виконавчої влади питання про відповідність нормативних актів цих органів Конституції України в перспективі має стати предметом розгляду Судом за тих самих умов, за яких можуть бути оскаржені положення законів України. Крім цього, однією з ключових умов порушення питання про конституційність в

індивідуальній конституційній скарзі має бути застосування відповідних положень нормативних актів. У перспективі можливим є застосування таких актів не лише судом, а й іншими органами державної влади, але щодо конкретної особи в конкретних правовідносинах.

Список використаних джерел

1. Рішення КСУ від 25 грудня 1997 року №9-зп/97 у справі за зверненнями жителів міста Жовті Води. *Офіційний вісник України*. 1998. № 1. Ст. 25.
2. Фрицький О. Ф. Конституційне право України : підручник. 2-ге вид., перероб. та доповн. Київ : Юрінком Інтер, 2004. 348 с.
3. Про Конституційний Суд України : Закон України від 13 лип. 2017 р. № 2136-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 35. Ст. 376.
4. Craig P. Formal and Substantive Conceptions of the Rule of Law. *Public Law*. 1997. P. 467–468.
5. Рішення КСУ від 2 листоп. 2004 р. № 15-рп/2004 у справі про призначення судом більш м'якого покарання. *Офіційний вісник України*. 2004. № 45. Ст. 2975.
6. Конституційний процес в Україні: 2011 – початок 2012 р. : поточні тенденції та узагальнення. *Права людини в Україні 2011. Доповіді правозахисних організацій*. URL: <http://helsinki.org.ua/index.php?id=1332312002>.
7. Конституційне право України : підручник / за ред. В. Ф. Погорілка. 2-ге вид., доопрац. Київ : Наук. думка, 2000. 385 с.
8. Рабінович П. М., Гришук О. В. Право людини на компенсацію моральної шкоди (загальнотеоретичні аспекти): праці Львівської лабораторії прав людини і громадянина. Львів : Світ, 2006. 138 с.

Шаkun B. I., професор кафедри кримінального права Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України

ЗЛОЧИННІСТЬ ЯК ЗАГРОЗА БЕЗПЕЦІ ДЕРЖАВИ

Нині проблема підвищення рівня злочинності в Україні привертає увагу як учених, так і суспільства загалом. Масштаби й темпи активізації цього негативного явища перетворили його на одну з найнебезпечніших загроз не лише для безпеки окремо взятої людини, а й стабільності та стійкості української держави. Практично неконтрольована ескалація злочинності є одним із наслідків системної кризи суспільства, викликаній деструктивними соціально-економічними та політичними змінами останніх років. Існує реальна загроза перетворення нашої країни на кримінальну державу.

Сьогодні особливе побоювання викликає домінування в структурі злочинності тяжких і особливо тяжких злочинів, значне посилення корисливої спрямованості злочинності, її професіоналізму та організованості, «омолодження» злочинності, посилення позицій міжнародного тероризму, а також алкоголізація і наркотизація населення, що детермінують злочинну поведінку.

Протягом 2017 року збільшилася кількість заяв і повідомлень про злочини й інші події, що надійшли до поліції. Порівняно з 2016 роком, їх кількість зросла на 8,9 %. Із загальної кількості заяв і повідомлень про злочини та інші події, що зареєстровані органами поліції в ЄО, інформаційні повідомлення про діяння з ознаками злочину становили 1 041 535 (15,4 %), а про діяння без ознак злочину – 5 715 712 (84,6 %). Зростання кількісних показників зумовлене надходженням інформації про незлочинні дії. Зазначене засвідчує нагальну потребу у вдосконаленні порядку обліку заяв і повідомлень, що надходять до органів поліції.

Наявна тенденція до збільшення кількості злочинів без потерпілого припинилася. Зокрема, кількість виявлених фактів торгівлі людьми або іншої незаконної угоди щодо людини становила 342 (збільшилася втричі); привласнення, розтрата

майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем – 10 756 (+9,9 %); наркозлочинів – 29 010 (+26,0 %), а саме випадків незаконного виробництва, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів – 5029 (збільшилася у 2,2 рази); злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, – 19 234 (+29,8 %), серед них випадків прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою (одержання хабара) – 2086 (+32,2 %).

Україн несприятливою є тенденція до збільшення кількості таких небезпечних злочинів, як створення злочинної організації та бандитизм. Це засвідчує наявність у країні економічних і соціальних умов (розповсюдження зброї, маргіналізація та зубожіння частини населення тощо), які зумовлюють активізацію організованої злочинної діяльності. Уперше за тривалий період істотно збільшилися показники протидії організованій злочинності. Зокрема, було виявлено 210 (2016 року – 136, +54,4 %) організованих груп і злочинних організацій; 949 осіб, які вчинили злочини в складі ОГ і ЗО (598, +58,7 %); закінчено розслідування 210 кримінальних проваджень про злочини, учинені ОГ та ЗО (136, +54,4 %). Збереглася лише тенденція до зменшення кількості злочинів у сфері господарської діяльності (6297, -9,3 %), що зумовлено державною політикою обмеження втручання правоохоронних органів у справи бізнесу.

Збільшується кількість діянь проти громадської безпеки (11 773, +8,0 %). Суттєво зросла кількість найпоширеніших злочинів цієї спрямованості – випадків незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами (8002, +26,9 %). Також слід акцентувати увагу на збільшенні кількості випадків створення злочинної організації (88, зросла у 2,7 рази) та бандитизму (30, +66,7 %).

Зростання зазначених показників пов'язане з масштабними бойовими діями на Сході України та загостренням ситуації в зоні АТО на початку року, що спричинило погравлення незаконного обігу зброї, боеприпасів і вибухових речовин.

Усе це засвідчує необхідність ефективної протидії злочинності, яка полягає в комплексному впливі на причини, що

її викликають. Однією з умов успішного розв'язання проблеми протидії злочинності є наукове дослідження стану й динаміки злочинності в сучасній Україні, аналіз соціально-економічних, духовно-моральних і правових чинників, що детермінують її зростання.

Важлива роль у попередженні злочинів належить суду. Відповідно, підвищення авторитету судової влади в державі та в усьому суспільстві, зміцнення позицій суду в системі поділу влади і посилення його впливу на всі сфери життя України здатне створити умови для здійснення судами ефективної попереджувальної діяльності. Вітчизняні суди часто виносять занадто м'які вироки корупціонерам, які обіймають високі державні посади. До такого висновку дійшли експерти Transparency International Україна та інтернет-видання «Перша інстанція» в межах спільного проекту «Судді під прицілом». Чиновникам-хабарникам часто вдається уникнути ув'язнення, яке лояльні до корупціонерів суди замінюють штрафами й іспитовим терміном. Крім цього, часто суди безпідставно виправдовують злочинців, попри досить вагомі докази їх вини. Очевидне хабарництво нерідко перекваліфікують у фінансові махінації, щоб присудити більш м'який вирок, а хабар називають боргом або добродійною пожертвою. Засуджених до перебування за ґратами колишніх держслужбовців переважно звільняють від покарання достроково [1].

Проаналізувавши 100 останніх рішень суду за ст. 368 КК України (одержання неправомірної вигоди), експерти зауважили, що лише п'ята частина обвинувачених у хабарництві опиняється за ґратами. Здебільшого посадовцям-корупціонерам взагалі вдається уникнути тюрми, навіть якщо факт хабарництва доведено. Хабарникам присуджують ув'язнення, але одразу замінюють його іспитовим терміном на підставі ст. 75 Кодексу. Згідно із законом, цю статтю не слід застосовувати під час розгляду корупційних справ. Проте на цю примітку судді не зважають.

Упродовж 2015–2017 років до українських судів надійшли 27 справ, порушених за злочинами, учиненими проти журналістів. Водночас за цей самий період було порушено 641 кримінальну справу за вчинення протиправних дій проти працівників ЗМІ. Таку статистику містить офіційна відповідь

Генеральної прокуратури України на запит інформаційного агентства «Українські новини», оприлюднена 11 квітня цього року. Зокрема, згідно з наданими даними, 96 % злочинів проти журналістів не доходять до суду [2]. Наприклад, щороку до суду потрапляє лише п'ять–шість справ за перешкоджання журналістській діяльності. Якщо 2015 року цей показник становив 4 % від всіх порушених кримінальних проваджень, то вже 2017 року він знизився до 2,7 %. Загалом шанс домогтися справедливого покарання для того, хто напав на журналіста, має лише кожна 37-ма справа.

З огляду на вищезазначене, можна констатувати, що Україна дійшла до певного рубежу свого розвитку, за якого злочинність, особливо організована, стала реально загрожувати безпеці держави.

Список використаних джерел

1. Українські суди: хабарі вважають боргами, а корупціонерів виправдовують. URL: <https://ti-ukraine.org/infographics/ukrajinski-sudy-habari-vvazhayut-borhamy-a-koruptsioneriv-vypravdovuyut/>.

2. Хорольський О., Іванеско Д. 96 % злочинів проти журналістів не доходять до суду. URL: <https://ukranews.com/ua/publication/2420-96-zlochyniv-proty-zhurnalistiv-ne-dokhodyat-do-sudu>.

НАУКОВІ ДОПОВІДІ ПЕРЕМОЖЦІВ МІЖНАРОДНИХ І ВСЕУКРАЇНСЬКИХ СТУДЕНТСЬКИХ КОНКУРСІВ

Школьніков В. І., оперуповноважений
відділу оперативно-аналітичного
забезпечення управління захисту
економіки Департаменту захисту
економіки Національної поліції України

ВИКОРИСТАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ АНАЛІЗУ ВІДКРИТИХ ДЖЕРЕЛ ІНФОРМАЦІЇ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Інформатизація суспільства зумовлює виникнення нових способів вчинення кримінальних правопорушень. Дедалі частіше правопорушники у своїй діяльності використовують можливості мережі Інтернет. Окремі проблеми в законодавчому регулюванні питання визнання допустимості доказів, які отримані безпосередньо з мережі Інтернет, підтверджують потребу в науковому дослідженні зазначеної проблематики та розробленні конкретних пропозицій щодо вдосконалення кримінально-процесуального законодавства.

Теоретичним і практичним розвідкам із цього питання були присвячені наукові праці таких учених: В. Д. Гавловського, Ю. М. Грошевого, Ю. Ю. Орлова, О. В. Капліної, В. Т. Нора, М. М. Панової, Д. І. Сапіги, С. М. Стахівського, А. В. Тарасюка, С. С. Чернявського, А. П. Шеремети й інших.

Існують різні дефініції аналізу відкритих джерел інформації (з англ. *open source intelligence*, OSINT). Так, Міністерство оборони США аналізом відкритих джерел інформації вважає процес своєчасного збору, використання, поширення загальнодоступної інформації для конкретного бенефіціара з метою вирішення розвідувальних задач. З цього визначення можна виокремити основну ознаку аналізу

відкритих джерел інформації – збір інформації, яка є у відкритому доступі.

На нашу думку, розкриваючи сутність технік аналізу відкритих джерел інформації, необхідно їх поділяти на такі різновиди (залежно від характеристик мережі Інтернет):

- техніки, які застосовують у поверхневих мережах;
- техніки, якими послуговуються в Даркнеті.

Техніки, які застосовують у поверхневих мережах, можна поділити на:

- професійне використання онлайн пошукових систем (використання можливостей інструменту «розширений пошук», кеш-пам'яті, логічних операторів, «підстановочних» операторів (англ. *wildcard operators*), використання пошукових систем для віднайдення веб-доменів, місцезнаходження IP тощо);

- пошук у двомовних пошукових системах (2lingual.com, yamli.com тощо);

- пошук фото- та відеофайлів (Google, Yahoo!, Bing, Exalead, Photobucket, SmugMug, Picasa, Stockxchng, Pixsy, YouTube, Truveo, DailyMotion, Metacafe, Vimeo, Spike, ClipBlast, Tineye, Zuula тощо);

- пошук на форумах і блогах;

- пошук номерів мобільних телефонів та адреси електронної пошти (Truecaller, Sync.me тощо);

- геопошук (GoogleMaps, BingMaps, GoogleEarth, Echosec, Welink, Geofeedia, Flightradar, Marinetraffic тощо);

- «архівний пошук» (онлайн-програма WayBackMachine дає змогу отримати інформацію, яка раніше містилася на конкретному веб-сайті);

- пошук у соціальних мережах (Facebook, Twitter, Google+, Wikipedia, LinkedIn, Reddit, Instagram, Myspace, YikYak, Pinterest, ресурси «Вконтакте» та «Однокласники» тощо).

На сьогодні результати аналізу відкритих джерел інформації не є доказами в кримінальному провадженні. У контексті питання щодо використання електронної інформації в

кримінальному судочинстві є достатньо врегульованим та навіть існують судові прецеденти визнання такої інформації доказами. Найбільшого успіху в цій сфері досягли Канада та США, де інформація із соціальних мереж, «скріншот» та інші подібні форми фіксації змісту веб-сайту визнають допустимими доказами в кримінальному судочинстві.

На нашу думку, для вирішення цього питання необхідно внести відповідні зміни до чинного КПК України, які передбачатимуть:

- визначення поняття «електронне відображення» та форми фіксації такої інформації (наприклад, портали, веб-сайти, електронні бази даних, файли тощо);

- зарахування електронного відображення до процесуальних доказів (ч. 2 ст. 84 КПК України);

- закріплення обов'язку збереження інтернет-провайдерів та операторів мобільного зв'язку електронного відображення на вимогу слідчого, прокурора в передбачених законодавством випадках;

- визначення обов'язку щодо проведення судових техніко-криміналістичних експертиз електронних відображень для встановлення відсутності факту підроблення такої інформації або джерела (веб-сайту, бази даних тощо), на яких така інформація містилася;

- закріплення в розділі IX КПК України «Міжнародне співробітництво під час кримінального провадження» права слідчого, прокурора направляти запити в онлайн-режимі до адміністрації соціальних мереж щодо отримання інформації про користувача такої мережі у випадках, пов'язаних із потенційною загрозою для дитини або небезпекою смерті чи серйозного фізичного ушкодження будь-якої особи.

Буртак А. В., курсант 4-го курсу навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: доцент кафедри цивільного права і процесу Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент **Шаповал Л. І.**

ПРАВОВІ ПОЗИЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ

Визнання та захист соціальних і економічних прав людини та громадянина – головна мета і найважливіший інструмент сучасної розвинутої конституційної, правової держави, що прагне забезпечити економічну свободу, добробут, гідність, здоров'я людей, позбавити їх від згубних наслідків фінансово-економічної, державно-політичної кризи та будь-яких інших нестатків у суспільстві. Захист соціальних та економічних прав і свобод людини означає визнання їх абсолютного авторитету як основоположної мети розвитку громадянського суспільства й держави в Україні. Але поки правова культура та психологія населення не набуде міцних позицій у контексті ідеї прав людини, яка об'єднає все суспільство, важко буде домогтися розвитку соціальної держави.

Сьогодні захист прав людини та громадянина визначають як одну з невід'ємних ознак сучасної держави. Причому забезпечення реальності таких прав є своєрідним індикатором сталості й зрілості такої держави. Ця позиція є результатом поступового становлення державно-правових поглядів у напрямі визнання людини, її прав, свобод і законних інтересів найвищою соціальною цінністю, орієнтиром у діяльності держави й усіх суспільних інститутів.

Можна стверджувати, що в кожній державі центральним правовим інститутом є саме інститут власності. Його регламентація визначає характер регулювання інших інститутів цивільного права. Водночас інститут власності є одним із найбільш динамічних правових інститутів.

Більше того, власність посідає ключове місце в суспільному та приватному житті громадян. Практично кожна людина протягом свого життя стикається з тими чи іншими проблемами, пов'язаними з її власністю. Крім цього, власність – це той базис, який гарантує життєздатність економіки держави, забезпечуючи існування й розвиток суспільства загалом.

Як відомо, повноцінний режим захисту права власності можливий за умови належного дотримання міжнародно-правових доктрин, напрацьованих міжнародним співтовариством у національних правових системах. Міждержавні відносини у сфері захисту права власності мають певну специфіку, зумовлену різними підходами держав до регулювання цієї сфери правовідносин. Цим пояснюється те, що міжнародні договори, які містять норми права в цій сфері, зазнали ускладнень під час формування й розвитку під безпосереднім впливом доктрини міжнародного права на різних етапах історичного розвитку.

Право на вільне володіння власністю цілком закономірно закріплено в одному з фундаментальних європейських міжнародних договорів – Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 1950 року. Остільки документ закріплює перелік найбільш важливих для людини суб'єктивних прав, його слід вважати фундаментом усього комплексу міжнародно-правового регулювання в галузі прав людини, її законних інтересів та потреб, відправною точкою на шляху цивілізованих європейських держав до втілення в життя загальнолюдських цінностей. Підписана в Римі десятима європейськими державами Конвенція нині налічує 47 держав, які є її повноцінними сторонами.

Завдяки ратифікації Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод було впроваджено один із найбільш впливових і унікальних механізмів захисту прав людини в Європі. Унікальність цього механізму зумовлена тим, що на відміну від правових систем з класичним прецедентним правом, європейська система захисту прав людини постійно пристосовується до новел у суспільних відносинах. Конвенція, як неодноразово було зазначено в рішеннях Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ), – це живий механізм, що постійно розвивається, якому повсякчас доводиться знімати напруження

між правовою певністю, послідовністю тлумачення й новими обставинами.

Оскільки Україна зобов'язалася дотримуватися прав людини відповідно до міжнародних норм, вкрай необхідна організація систематичного вивчення держслужбовцями, передусім суддями, рішень Європейського суду. Це допоможе швидше «інтегрувати» менталітет представників влади. Без усвідомлення та застосування принципів європейської демократії, зокрема чиновниками, Україна не може бути повноправним членом сім'ї європейських народів, попри всі свої електронні декларації та географічне положення.

Серед скарг, поданих до ЄСПЛ, чільне місце посідають скарги про порушення права власності. Одна з перших справ проти України, розглянутих ЄСПЛ, також була пов'язана саме з порушенням права власності. Статистика свідчить, що кількість позовів до Європейського суду з прав людини в Страсбурзі від українських громадян кожного року зростає. Це означає лише те, що в нашій державі порушуються права людей. У Страсбурзі зазначають, що в Україні механізм виконання рішень ЄСПЛ перебуває на низькому рівні. Так, постійно виникають затримки у виконанні рішень ЄСПЛ, трапляються навіть випадки неможливості їх виконання. Європейський суд вважає, що причиною затримок у виконанні остаточних рішень полягає в існуванні низки різних дисфункцій у правовій системі України.

У законодавстві України, яке стосується виконання рішень ЄСПЛ, відкритими залишаються питання: відповідальності за невиконання або неналежне виконання таких рішень; нормативного обґрунтування цієї відповідальності; чіткого окреслення повноважень органів, котрі мають здійснювати перевірку виконання рішень Суду й реагувати на порушення у сфері застосування Європейської конвенції. У питаннях застосування конвенції національними судами під час виконання рішень ЄСПЛ активнішу позицію повинна мати судова влада, особливо Верховний Суд України, який має ініціювати використання цього документа й практики ЄСПЛ, що дало б змогу інтенсивніше імплементувати міжнародні стандарти захисту прав людини в нашій країні.

Адже згідно зі стандартами Ради Європи кожне з прийнятих ЄСПЛ рішень відображає загальний рівень правової

культури держави й впливає не тільки на право, а й на розвиток національного законодавства країн – учасниць конвенції. Тож продовження вдосконалення правового, організаційного та інституційного регулювання у сфері виконання рішень ЄСПЛ є для України нагальним.

З урахуванням об'єктивних та суб'єктивних обставин прийнято вважати, що саме судова влада держави є основою захисту прав особи та їх відновленню у випадку порушення. Ефективний судовий захист сприяє підвищенню рівня довіри до судової гілки влади. Саме з таких міркувань, Європейський суд з прав людини є і має залишатися гарантом захисту прав і свобод людей, справедливих рішень та останньою важливою інстанцією для відновлення порушених прав.

Касяненко Д. М., студент-випускник
Національної академії внутрішніх
справ, магістр права

Науковий керівник: професор
кафедри конституційного права та
прав людини Національної академії
внутрішніх справ, доктор юридичних
наук, професор *Камінська Н. В.*

АНЕКСІЯ КРИМУ: ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ ТА ЮРИДИЧНІ НАСЛІДКИ

Реалії сьогодення демонструють нам на низку чинників, які цілком можна вважати злочинами міжнародного характеру. Останніми роками саме ці злочини привертають увагу не лише науковців, а й політичних, громадських, міжнародних та інших спільнот. Слід зауважити, що питання, пов'язані з поняттями «міжнародний злочин», «агресія», «злочин проти миру та безпеки», є досить актуальним та нагальними. Це стосується не лише правильного тлумачення, а й оптимального розуміння цієї категорії злочинів. Беручи до уваги приклад анексії Криму, розкриємо не історичні чи політичні витоки цієї проблеми, а міжнародно-правовий аспект, адже саме це дасть змогу правильно визначити дії, які відбуваються в нашій державі та належать до міжнародних злочинів.

Сьогодні поширеним явищем є вихід злочинності за межі національних кордонів. Тому важливим є питання визначення міжнародних протиправних діянь та протидії міжнародним злочинам. Проблеми кваліфікації та правової природи міжнародних злочинів досліджували такі вчені-міжнародники, як І. І. Бойко, М. О. Баймуратов, Ю. А. Войтенко, М. М. Гнатовський, Н. В. Камінська, М. П. Куцевич, О. О. Скрильник, О. В. Столярський, Б. А. Футей. Проте в контексті цієї теми залишається ще багато недосліджених аспектів.

У сучасній міжнародній практиці й доктрині виокремлюють три види міжнародних правопорушень, що визначаються за суб'єктною і суб'єктивною сторонами складу таких правопорушень:

- міжнародні злочини;
- злочини міжнародного характеру;
- інші міжнародні правопорушення (міжнародні делікти).

Міжнародні злочини – це злочини, що порушують міжнародні зобов'язання, які є основними для забезпечення життєво важливих інтересів міжнародного співтовариства, і розглядаються як злочини проти міжнародного співтовариства в цілому. У доктрині міжнародного права під ними розуміються найбільш тяжкі і небезпечні порушення принципів і норм міжнародного права, що зачіпають глобальні інтереси людства і становлять загрозу міжнародному миру і безпеці. Міжнародні злочини:

- здійснюються державами, посадовими особами держав, що використовують механізм держави в злочинних цілях, а також рядовими виконавцями;
- безпосередньо пов'язані з державою;
- посягають на міжнародний мир і безпеку;
- загрожують засадам міжнародного правопорядку;
- передбачають відповідальність держави як суб'єкта міжнародного права й індивідуальну кримінальну відповідальність виконавців, що настає в межах міжнародної, а в деяких випадках – внутрішньодержавної (національної) юрисдикції.

Питання віднесення протиправних діянь до міжнародних злочинів закріплено в Римському статуті Міжнародного кримінального суду 1998 року, який є майже єдиним документом, що наводить перелік діянь, які вважаються міжнародними злочинами (ст. 58). До них належать злочини: а) проти миру: планування, підготовки; розв'язання або ведення агресивних війн тощо; б) проти людяності: вбивства, депортації, поневолення, переслідування та інші жорстокі дії щодо цивільного населення; в) військові злочини: порушення законів і звичаїв війни, вбивство військовополонених, заручників, парламентарів, безглузде знищення міст і сіл тощо; г) проти людства: геноцид, апартеїд, екоцид, расизм, колоніалізм – колоніальне панування та інші форми іноземного панування.

До першої групи міжнародних злочинів належать злочини проти миру і безпеки людства. Мир і безпека, територіальна цілісність держави та непорушність кордонів – той фундамент, на якому будуються міжнародні відносини загалом. Забезпечення миру й безпеки в міжнародних відносинах ґрунтується на неухильному дотриманні суб'єктами міжнародного права принципу незастосування сили та погрози силою. У п. 4 ст. 2 Статуту ООН закріплено положення: «Усі члени ООН утримуються в їхніх міжнародних відносинах від погрози силою чи її застосування як проти територіальної цілісності чи політичної незалежності, так і будь-яким іншим чином, несумісним з цілями ООН». Це положення має імперативний характер і підтверджене міжнародним судом ООН.

Застосування сили або погрози силою є порушенням міжнародного права і Статуту ООН. Зміст принципу незастосування сили чи погрози силою межує з поняттям «агресія». У Статуті вказано, що агресивна війна становить злочин проти миру, за який передбачається відповідальність згідно з міжнародним правом.

Агресія – поняття сучасного міжнародного права, яке охоплює будь-яке незаконне з позиції Статуту ООН застосування збройної сили однією державою проти суверенітету, територіальної цілісності і політичної незалежності іншої держави чи народу (нації). Агресія є

найтяжчим міжнародним злочином. Неодмінною ознакою агресії є застосування державою збройної сили першою. 29-а сесія Генеральної Асамблеї ООН 1974 року схвалила Резолюцію ГА ООН, де дала визначення агресії. У ній перелічено дії, що розглядаються як акти агресії:

- вторгнення або напад збройних сил держави на територію іншої держави або будь-яка військова окупація, який би тимчасовий характер вона не мала, що є наслідком такого вторгнення чи нападу, або будь-яка анексія із застосуванням сили території іншої держави або її частини;

- бомбардування збройними силами держави території іншої держави або застосування будь-якої зброї державою проти території іншої держави;

- блокада портів чи берегів держави збройними силами іншої держави;

- напад збройними силами держави на суходільні, морські чи повітряні сили або морські чи повітряні флоти іншої держави;

- застосування збройних сил однієї держави, що знаходяться на території іншої держави згідно угоди з державою, яка їх приймає, попри умови, передбачені цією угодою, або будь-яке продовження їх перебування на такій території після припинення дії угоди;

- дії держави, яка дозволяє, щоб її територія, надана нею в розпорядження іншої держави, використовувалася цією іншою державою для здійснення акту агресії проти третьої держави (співучасть в агресії);

- заслання державою чи від імені держави озброєних банд, угруповань та регулярних сил або найманців, що здійснюють акти застосування збройної сили проти іншої держави настільки серйозного характеру, що це дорівнює переліченим вище актам, або її істотна участь у них (непряма агресія).

У випадку кожної з зазначених дій можливе застосування права держави на індивідуальну або колективну самооборону, яка визначена нормою ст. 51 Статуту ООН. Відповідно до неї, положення Статуту жодною мірою не порушують невід'ємного

права на індивідуальну або колективну самооборону, якщо станеться збройний напад на члена Організації, доти, поки Рада Безпеки не застосує заходів, необхідних для підтримки міжнародного миру та безпеки. Між реалізацією права на колективну безпеку та права на самооборону є принципова відмінність: останнє використовують держави згідно зі своїм самостійним рішенням у разі збройного нападу, тоді як система колективної безпеки побудована на основі дискредитації повноважень Ради Безпеки ООН. Зловживання правом на самооборону може мати надзвичайно небезпечні наслідки, тому для визнання правомірності застосування сили порядком самооборони мають бути дотримані жорсткі умови, які підтвердженні Міжнародним судом ООН. Крім цього, нині на міжнародній арені існують пропозиції щодо надання нормі, яка закріплює поняття агресії, статусу імперативної, що, з огляду на останні події, було б позитивним явищем, адже вона могла б застосовуватись до держав-порушниць, навіть якщо вони не ратифікували Римський статут.

Міжнародна злочинність на сьогодні є явищем доволі поширеним, адже набула транскордонного характеру. Міжнародні злочини є особливо небезпечними діями, які посягають на світові цінності. Проведений міжнародно-правовий аналіз дає змогу дійти висновку, що події, які відбулися на півострові Крим, явно супроводжувалися порушенням норм принципу застосування сили та погрози силою, а також низки інших зобов'язань, передбачених Статутом ООН, Римським статутом, Резолюцією ГА ООН. Слід також констатувати порушення базових міжнародно-правових актів, які регулюють відносини між Україною та Російською Федерацією. Проведене дослідження засвідчує наявність ознак міжнародного злочину, проте в цій сфері нині залишається ще багато спірних і невизначених питань.

Семижон А. В., курсант 4-го курсу
навчально-наукового інституту № 1
Національної академії внутрішніх
справ

Науковий керівник: доцент кафедри
філософії права та юридичної логіки,
кандидат філософських наук, доцент
Роговенко М. М.

АНОМІЯ ЯК ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВА ПРОБЛЕМА

Дослідження проблематики аномії має важливе значення для існування суспільства як стабільної системи. Цим зумовлена актуальність обраної теми дослідження в контексті розвитку сучасного українського суспільства, оскільки стан аномії загрожує різними видами порушень у ціннісно-нормативній системі суспільства, що може призвести до втрати ним здатності до самовідтворення, знецінення своєї якісної визначеності, ідентичності.

Об'єктом дослідження є аномія як філософсько-правова проблема. Предметом дослідження є специфіка становлення та розвитку явища аномії як особливого феномену суспільства.

Аномія (від грец. – беззаконня) – це стан соціальної дезорганізації суспільства, за якого соціально-культурні цінності, норми, інституції та зв'язки відсутні або стають нестійкими та суперечливими [1]. Така ситуація призводить до того, що більшість населення залишається «поза суспільством» і вступає у конфронтацію з ним. Цій ситуації притаманні такі ознаки:

- нестійкість, суперечливість або повне зникнення чітких норм і правил поведінки, поява своєрідного нормативного вакууму;

- невідповідність нормативного та інституційного аспектів соціально-правового порядку;

- руйнування суспільних цінностей.

Поняття аномії виникло більш як двадцять століть тому. Водночас погляди філософів різних епох на поняття аномії є

схожими, незалежно від часової та географічної належності. Зі старозаповітних часів і до періоду Нового часу мислителі утверджували погляди на беззаконня як на руйнівне для суспільства явище. Протиставлення беззаконня порядку в суспільстві та концептуальний пошук методів подолання аномії були предметом філософського осмислення багатьох шкіл, напрямів та окремих філософів.

Введення в науковий обіг поняття аномії пов'язують, передусім, з працями французького соціолога і філософа Е. Дюркгейма, який визначив аномію як злам соціальних норм, унаслідок якого люди перестають знаходити собі місце в суспільстві, оскільки припиняють діяти правила, що забезпечують виконання конкретних соціальних ролей [2].

Концепція аномії, запропонована Е. Дюркгеймом, набула подальшого розвитку в наукових дослідженнях Р. Мертона, Т. Парсонса, Р. Макайвера, Л. Сроула, Д. Рісмента, Р. Дарендорфа, Е. Фромма.

Вивчення причин і способів подолання аномії залишається актуальним питанням і для дослідників ХХІ ст.: С. Месснера, Р. Розенфельда, Л. Гейнса, Р. Міллера, Ю. Гарфілда, Ф. Адлера, В. Лауфера, результатами досліджень яких стали макросоціологічна теорія злочинності, теорія соціальної дезорганізації, теорія контролю у протидії аномії та інші.

Оскільки стан аномії має безпосередній вплив на вектор розвитку суспільства, дослідження проблематики аномії має важливе значення для вітчизняних реалій. Це необхідно для визначення основних шляхів розв'язання цієї проблеми та можливості уникнути її проявів у майбутньому.

Ретроспективний аналіз розвитку українського суспільства з моменту здобуття Україною незалежності 1991 року ілюструє зміну суспільних настроїв. Як зазначає дослідниця Н. В. Щербакова, український соціум, будучи новим утворенням, який виник після розпаду Радянського Союзу, зазнав значних трансформацій у суспільній свідомості. Так, структура тоталітарного суспільства допускала лише одну єдину ідеологію та одну форму власності. Існувала жорстка командно-

адміністративна система управління державою та життям кожної людини. Причому основну частину соціуму вважали «власністю», яка не могла мати ефективних важелів впливу на суспільні процеси [3].

У сучасному українському суспільстві соціальна структура має свої особливості, що зумовлені процесом модернізації з позицій політичних, економічних і культурних змін. Проте такі суспільні трансформації не лише зумовили зміну суспільних інститутів, а й слугували причиною нестійкості соціального середовища, що призвели до розмитості об'єктів ідентифікації, ціннісних орієнтацій. Додатковим чинником соціальної нестабільності слід вважати різке розшарування суспільства за економічним критерієм. Крім цього, вітчизняний соціокультурний простір означений проблемою нестабільності середнього класу. Водночас саме середній клас має становити основу громадянського суспільства та брати найбільш активну участь у процесі громадянської соціалізації.

Ще одним не менш важливим фактором є поширення бідності населення та суб'єктивна оцінка бідності та соціальної самоідентифікації українців. Так, згідно з результатами соціологічних опитувань, 59 % респондентів зарахували себе до бідних; до небідних, проте ще не представників середнього класу – 39 %; до представників середнього класу – 2 %; заможних – лише 0,1 % респондентів.

Наступна група факторів – соціально-політичні. Низка вчених вважає, що до дезорганізації суспільства та втрати українським соціумом морально-ціннісних і нормативних орієнтирів призвела неправильно визначена внутрішня політика. Зокрема, дослідниця О. М. Сахань стверджує, що протягом тривалого деструктивного впливу влади в 2010–2013 рр. через руйнівну для держави та суспільства політику завдано шкоди як державі, зокрема оборонній сфері, судовій та правоохоронній системі, так і суспільству загалом [4].

Проведений теоретичний аналіз поняття аномії та дослідження появи цього феномену у філософсько-правовому

дискурсі ХХІ ст. дають підстави вважати, що українське суспільство на сучасному етапі перебуває в стані аномії, оскільки переважна більшість українських громадян переживає морально-ціннісний вакуум на тлі зменшення значення традиційних соціальних цінностей.

Водночас аномія не є проблемою, що не має способів вирішення. На нашу думку, подолання проявів аномії в сучасному українському суспільстві має стати предметом комплексної державної політики, що має складатись із:

а) правової політики, що включає розробку, прийняття та впровадження цілої системи нормативно-правових актів – від соціально-економічного характеру до адміністративно-правових і кримінально-правових норм. Правові засоби мають забезпечувати, з одного боку, створення належних умов для запобігання виникнення явища аномії, з іншого – захист суспільних відносин від протиправних діянь;

б) соціально-економічної політики, що має на меті зменшення кризових явищ в економіці та суспільстві, наслідком чого має стати усунення передумов для виявів аномії;

в) освітньої та медійної політики, завданням якої є створення належної комунікації між державою, суспільством і кожним окремим громадянином у напрямі подолання аномії.

Список використаних джерел

1. Волович В. І. Соціологія: короткий енциклопедичний словник. Київ : Укр. Центр духов. культури, 1998. 728 с.
2. Дюркгейм Э. Социология. Ее предмет, метод, предназначение / пер. с фр. ; сост. А. Б. Гофман. М. : Канон, 1995. 352 с.
3. Щербакова Н. В. Трансформація ціннісних орієнтацій сучасної української молоді: соціально-філософський аналіз : автореф. дис. ... канд. філос. наук. : 09.00.03. Київ, 2017. 196 с.
4. Сахань О. М. Соціальна девіантність в українському суспільстві як результат деструктивної політики влади. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2014. Вип. 28. С. 77–94.

Murzo Ye., 3rd year cadet of the Educational and Research Institute No.1 of the National Academy of Internal Affairs

Scientific supervisor: Ph.D in Philosophy, Associate Professor of the Department of Philosophy of Law and Legal Logic of the National Academy of Internal Affairs **Nosenko O.**

Language consultant: Senior Lecturer of the Department of Foreign Languages of the National Academy of Internal Affairs **Kharchenko N.**

YOUTH POLITICS IN MODERN UKRAINE

Ukrainian youth policy is now in the stage of its formation. The analysis of social and economic literature and normative documents shows that there is a constant search for answers to the question of how the goals and objectives of youth policy should be determined, its content, which state bodies are responsible for planning, implementation and control over it. However, the question of choice of technology for the implementation of this policy, or in other words, by what means the state should regulate youth policy so far remains unresolved.

Under the term «youth politics» we understand clearly and objectively defined system of ideas, principles, theoretical positions concerning the place, role and perspectives of youth in the progressive development of society, enshrined in legislative, normative acts, and other documents (in program documents of political parties, statements of public organizations, speeches of certain social leaders), as well as those of public opinion, first of all young people themselves, and the activities of youth policy actors on the implementation of the most effective means of these ideas, theoretical propositions into reality for the benefit of young people and society as a whole.

According to the survey of young people «The state of youth through the eyes of the young», conducted by the Center for Social Expertise of the Institute of Sociology of the National Academy of Sciences of Ukraine in the framework of the UNDP Project

«Creation of a safe environment for young people of Ukraine» among young people aged 15–23, only 7 % of respondents called the state youth policy in Ukraine it is effective, 27 % is more effective, while 28 % described it as rather ineffective, and 21 % of respondents directly pointed out its ineffectiveness.

So, in order to achieve the goal, the following tasks should be solved:

- to create consolidated systems of state youth policy management, integrated into the general structure of public administration;

- to form a modern legal framework and to improve regulatory legal acts in the field of youth policy;

- to create a system and conditions for the training, retraining and advanced training of personnel of youth policy management, as well as scientific and methodological provision of youth policy;

- to establish cooperation with youth organizations in Ukraine, the EU and its member states;

- to form a single information and legal space for young people - to create specialized national electronic printed youth mass media, to conclude a public contract with mass media aimed at providing young people with high-quality information resources.

There is a need to raise awareness about the rights of young people, the possibilities for their protection and the problems of discrimination. Legal literacy is at a rather low level, young people «do not know their rights», «do not think over their rights», «rather passively legal consciousness». To solve such problems young people need to be involved in various types of educational projects: volunteering; the creation of youth spaces, because there is a problem of the lack of places of meaningful recreation of youth and places where young people could freely gather for communication with their peers; sports and promotion of a healthy lifestyle by demonstrations of professional athletes, the creation of football clubs or jogging tours; vocational guidance; environmental projects aimed at responsible attitude towards nature and formation of active citizenship. All practices in this subject should have financial support from donors and local authorities.

Therefore, the general mean of Ukraine's youth policy is to create conditions for self-realization and creative development of every young person – citizens of Ukraine, realization of innovative

potential of youth in all spheres of social life, education of a generation of people capable of self-realization, preservation and increase of value of the people of Ukraine and civil society, development and strengthening of a sovereign, democratic, rule-of-law state as an integral part of the European and world community.

Given the foregoing, youth can be a factor in both acceleration and inhibition of previous development. It depends on how young people know, share and accept the goals and tasks of state and social development, associates with them their life prospects, possesses the necessary qualities (physical, personal, educational, professional) for solving the tasks set; is provided with the necessary resources and opportunities for active inclusion in the tasks of ensuring the competitiveness of the country.

We need to realize one thing: if today nobody educates young Ukrainians with a normal, non-deformed system of value orientations, tomorrow nobody will be engaged in building a legal democratic state, and perhaps nobody will be called Ukrainians in general.

Кучер Ю. О., курсант 4-го курсу навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: доцент кафедри кримінального права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент *Шармар О. М.*

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ПРЕДМЕТА ЗЛОЧИНУ НЕЗАКОННОГО ЗБАГАЧЕННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТАТТЕЮ 368² КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Останнім часом увагу правників привертають новели антикорупційного законодавства, чимало з яких жорстко критикують, до того ж, як не прикро це констатувати, досить слушно. Однією з новел, неоднозначно сприйнятих фахівцями, є ст. 368-2 КК України «Незаконне збагачення», щодо змісту, значення і перспектив якої в юридичній літературі висловлюють контрадикторні судження.

Значний внесок у питання тлумачення складу злочину, передбаченого ст. 368² КК України, зробили такі вчені, як О. П. Деніга, О. О. Дудоров, В. М. Киричко, М. В. Кочеров, Д. Г. Михайленко, О. Б. Сахаров, В. М. Трепак, М. І. Хавронюк, О. М. Шармар та ін.

Унаслідок ратифікації Україною 18 жовтня 2006 року Конвенції ООН проти корупції 2003 року було здійснено криміналізацію незаконного збагачення, однак ця норма неодноразово зазнавала змін. Детальний аналіз незаконного збагачення (ще з 2013 року) засвідчив, що основне значення в ст. 20 Конвенції має фраза «умисне незаконне збагачення». Це означає, що йдеться про відповідальність за дії – збагачення особи, яке є: а) незаконним на момент збагачення; б) умисним, що означає усвідомлення особою суспільної небезпечності такого збагачення в момент його вчинення. 25 січня 2015 року ст. 368² КК України отримала нову редакцію, у якій визначено, що незаконне збагачення – це набуття особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, у власність майна, вартість якого значно перевищує доходи особи, отримані із законних джерел, або передача нею такого майна близьким родичам. Відповідно до примітки ст. 368² КК України, значним перевищенням визнавалась сума, яка у два або більше разів перевищує розмір доходу, зазначеного в декларації про доходи, майно, витрати і зобов'язання фінансового характеру за відповідний період, поданій особою в порядку, встановленому Законом України «Про запобігання корупції». 12 лютого 2015 року до ст. 368² КК було внесено зміни, які набули чинності 4 березня 2015 року Згідно з цими змінами, незаконне збагачення розглядається як «набуття особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, у власність активів у значному розмірі, законність підстав набуття яких не підтверджено доказами, а так само передача нею таких активів будь-якій іншій особі.

Предметом злочину незаконного збагачення є активи в значному розмірі. Ця ознака розкривається в ч. 2 примітки ст. 368² КК України і передбачає необхідність оцінки активів у національній валюті України. Згідно з приміткою ст. 368² КК України, активами значною мірою є грошові кошти або інше майно, а також доходи від них, якщо їх розмір (вартість)

перевищує одну тисячу неоподаткованих мінімумів доходів громадян. Із урахуванням суті розглянутого злочину та вказаної примітки його предмет має виключно майновий характер. Причому мінімальний поріг у вигляді однієї тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян, як зазначається в п. 5.7 Експертного висновку РЄ про фінансовий контроль за деклараціями про доходи і майно в Україні (розділ VII Закону України «Про запобігання корупції»), є занадто високим. Він приблизно дорівнює сумі доходу публічного службовця за 10 років. Тобто в розумінні статті активи в значному розмірі станом на 2018 рік, є майно вартістю понад 881 тис. грн.

Обов'язковою ознакою предмета складу злочину, передбаченого ст. 368-2 КК України, є те, що законність підстав набуття активів у власність не підтверджена доказами. Таке незвичне законодавче формулювання не означає, що особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, задля уникнення обвинувачення її в незаконному збагаченні зобов'язана доводити факт законності набуття нею певних активів. Шляхом правильного формулювання складу злочину «незаконне збагачення» можна усунути перешкоду у вигляді презумпції невинуватості. Для цього потрібно покласти на уповноважений орган тягар доказування наявності певного майна, відсутності законних джерел доходів, які могли б пояснити походження майна, злочинний намір придбати згадане майно тощо.

Водночас звернемо увагу на те, що використаний у ч. 1 ст. 368² КК зворот «набуття особою... у власність активів» унеможливує інкримінування цієї кримінально-правової норми у випадках, коли особа, уповноважена на виконання функцій держави та місцевого самоврядування, не накопичила (збільшила свої статки), а незаконно позбавилась майнових витрат (наприклад, вона чи близька їй особа безоплатно або за «символічною» ціною отримала різноманітні послуги – медичні, освітні, туристичні, розважальні, юридичні, ремонтні, транспортні тощо). Цікаво, що формулювання «одержання... неправомірної вигоди», використане в первісній редакції ст. 368² КК України, дало змогу охоплювати неправомірну поведінку належного суб'єкта, що наводить на думку про доречність використання такого (подібного) формулювання у

вдосконаленій ст. 368² КК України. Це сприятиме усуненню підстав для дискусії, пов'язаної з позначенням предмета незаконного збагачення як активів, законність походження набуття яких не підтверджується доказами.

Проведене дослідження дає змогу дійти висновку про необхідність подальшого вдосконалення положень норми ст. 368² КК України, зокрема в частині предмета незаконного збагачення, та водночас чинної редакції кримінально-правової заборони, присвяченої незаконному збагаченню.

Поліщук В. В., курсант 3-го курсу
навчально-наукового інституту № 2
Національної академії внутрішніх
справ

Науковий керівник: старший
викладач кафедри криміналістичного
забезпечення та судових експертиз
Національної академії внутрішніх
справ *Волошин О. Г.*

ЗАСТОСУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ДОВКІЛЛЯ

Екологічні проблеми сьогодення набули без перебільшення глобального та системного характеру. Зміна клімату, знищення озонового шару, ерозія ґрунтів, випадіння кислотних дощів, зростання кількості викидів та відходів та чимало інших факторів є стійкими, поширеними і масштабними процесами, що вкрай негативно позначаються на стані довкілля. Крім цього, традиції природокористування призвели до того, що посягання на суспільні відносини щодо охорони навколишнього природного середовища й раціонального використання природних ресурсів, незаконне їх захоплення навіть не розглядаються окремими верствами населення як злочин. Збільшення кількості злочинів проти довкілля завдає не лише матеріальних, а й моральних збитків суспільству й державі, заподіює непоправної шкоди природі, а отже, здоров'ю людей.

Основне завдання держави полягає в регулюванні відносин у сфері охорони, використання і відтворення

природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки, запобігання та ліквідації негативного впливу господарської та іншої діяльності на довкілля. Екологічна ситуація в Україні зумовлена значним рівнем латентності злочинів проти довкілля (близько 73 %), у зв'язку з чим зазначені правопорушення не відображаються в офіційній статистиці. За даними Державної служби статистики України, кількість злочинів проти довкілля в загальній структурі злочинності в за період 2010–2017 років становить 0,56 %.

Особливості правозастосовної практики у сфері охорони природного середовища значною мірою зумовлені оцінкою злочинів проти довкілля як таких, що не становлять великої суспільної небезпеки, а тому з боку держави не приділяється належна увага протидії екологічній злочинності та розробленню ефективних механізмів розслідування цієї категорії злочинів.

Правові засади державної екологічної політики закладені в Декларації про державний суверенітет України й Основному Законі України, які закріплюють обов'язок держави забезпечувати екологічну безпеку, гарантуючи громадянам право на безпечне для життя та здоров'я навколишнє природне середовище.

Конституція України одним із обов'язків держави визначає забезпечення екологічної безпеки й підтримання екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи – катастрофи планетарного масштабу, збереження генофонду Українського народу (ст. 16).

Залежно від об'єкта посягань екологічні правопорушення поділяють на такі види: 1) у галузі використання природних ресурсів (природоресурсні); 2) у галузі охорони навколишнього середовища (природоохоронні); 3) у галузі екологічної безпеки (екологонебезпечні).

Злочинами проти довкілля слід вважати передбачені кримінальним законом суспільно небезпечні діяння, які посягають на навколишнє природне середовище чи його окремі сфери (повітря, землю, надра, води тощо).

Злочинне забруднення довкілля можна класифікувати за такими критеріями: а) за поширенням у просторі (локальні, регіональні, глобальні); б) за силою та характером впливу на

навколишнє середовище (залпове та перманентне); в) за типом походження (фізичне, механічне, хімічне, біологічне); г) за наслідками (залежно від сукупної шкоди – відновлювана або невідновлювана).

Значна кількість нормативно-правових актів, які забезпечують захист екологічних прав, ускладнює їх використання органами, що здійснюють екологічний контроль та органами розслідування. Це негативно позначається на своєчасності виявлення ознак злочинів проти довкілля, оперативності їх розслідування та запобігання, притягнення винних до кримінальної відповідальності, відшкодування шкоди, завданої довкіллю та здоров'ю людини. Недостатньо вирішеними є питання забезпечення раціонального використання та охорони надр, вивчення підстав та умов юридичної відповідальності за порушення природноресурсового та екологічного законодавства, запобіжних заходів компенсації шкоди, завданої порушеннями екологічного та природноресурсового законодавства.

Результати забруднення довкілля можуть набувати різних форм – від забруднення повітря до забруднення ділянок прісних вод, виробничих споруд тощо. У процесі розслідування злочинів проти довкілля доводиться призначати різноманітні експертизи, завдяки яким вдається одержувати відповіді на численні питання. Однак за їх різноманіття є відносно невелике коло типових питань, які вирішуються за допомогою судово-експертних досліджень. До основних завдань судово-експертних досліджень у справах аналізованої категорії належить також визначення розміру матеріальної шкоди, заподіяної порушенням природоохоронних правил, і профілактичних заходів, які доцільно вжити з метою запобігання таких порушень у майбутньому.

Експертизу в провадженнях про злочини проти довкілля слід призначати лише тоді, коли в цьому дійсно є потреба, коли без відповіді експерта на певні питання неможливо встановити істину в справі.

Науково-технічний прогрес, сучасний розвиток виробництва, створення нових технологій супроводжуються значним негативним впливом на стан навколишнього

середовища. Турбота про екологічне благополуччя стає важливим завданням держави, з огляду на що вживаються заходи, спрямовані на попередження, припинення та профілактику забруднень, що порушують нормальний екологічний баланс.

Лозовой Р. М., курсант 4-го курсу навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ;

Гапон К. А., курсант 4-го курсу навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: професор кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент *Кулакова Н. В.*

ПЕРЕДУМОВИ ТА ПРИЧИНИ ІНТЕГРАЦІЇ ПСИХОЛОГІЧНИХ ТЕОРІЙ У НАУКУ КРИМІНОЛОГІЮ

Протягом багатьох століть соціум намагався з'ясувати, які люди потенційно здатні стати злочинцями і що змушує йти на цей крок. Досить тривалий час психологи розглядали низку факторів, щоб відповісти на це складне запитання. Панує безліч пояснень, починаючи від генетичного обґрунтування й закінчуючи навколишнім середовищем. У дослідженні здійснено спробу пояснити причини злочинності крізь призму окремих психологічних теорій. Знаючи ці теорії, дослідник має змогу проаналізувати їх ефективність, відмежувати менш ефективні й використовувати потрібні йому знання. Ці різні методи дають змогу додатково пояснити й додати до арсеналу нові ефективні інструменти. Не існує панацеї, здатної дати однозначну відповідь на питання про походження злочинності, але огляд психологічних теорій та обізнаність щодо них дасть змогу суттєво наблизитися до розв'язання проблеми.

Початком історії розвитку інтеграції саме психологічних теорій вважають праці італійського лікаря-психіатра Ч. Ламброзо, який наприкінці XIX – на початку XX ст. досліджував особу злочинця. Учений наголосив на тому, що розуміння делінквентної поведінки правопорушників є неможливим без використання досліджень у галузі біології та психології. Проте, попри зусилля Ч. Ламброзо, більшість гіпотез першої половини XX ст. були зосередженні лише на впливі оточення особи (соціуму) як визначного фактора в процесі формування злочинної поведінки.

У другій половині XX ст. з розвитком галузей науки стало можливим надати часткове роз'яснення факторів злочинної поведінки. Учені розпочали теоретичну інтеграцію з метою створення більш повної картини того, чому особи порушують закон. Низка дослідників почали заглиблено вивчати психологію задля інтеграції її досягнень у кримінологічну науку. Серед них Г. Айсенк, А. Бандура, Е. Глюк, Д. Мюррей, М. Хіндленг, Т. Хірші та інші.

Протягом останніх трьох десятиліть можна констатувати активізацію розвитку комплексної теорії. Більш пізні підходи продовжують звертатися, передусім, до факторів навколишнього середовища та оточення індивіда (однолітки, родина). Водночас важливого значення набуває інтеграція теоретичних конструкцій з біології та психології. Результатом цих зусиль стало безліч комплексних теорій, що здатні значною мірою роз'яснити предмет кримінології та становлять потужну базу для їх розширення, дослідження й подальшого використання.

У чому полягає доцільність теоретичної інтеграції? Передусім у тому, що не існує ідеальної гіпотези, відповідно до якої можна передбачити всі причини та умови злочинності, а також чинники, що їх спричинили. Саме тому дослідники галузі кримінології працюють у пошуках тих напрацювань, що дадуть змогу краще розкрити це питання.

Існує низка інтегрованих теорій, серед яких: біологічна, теорія кримінального правосуддя, теорія раціонального вибору, теорія взаємодії, психологічні теорії та теорія щоденної діяльності, теорія самоконтролю і соціального конструктивізму, соціальної дезорганізації та деформації. Звідси випливає, що є

багато різних пояснень того, чому люди вчиняють злочини. Одне з головних ґрунтується саме на теоріях психології, які спрямовані на об'єднання інтелекту особистості, її освіти й злочинної поведінки. Таким чином, у дискусії про причини злочинності важливе місце посідають психологічні теорії [1].

З-поміж психологічних теорій злочинності вирізняються три основні теорії. Перша – психодинамічна теорія, що бере початок з виявлених Г. Тардом законів наслідування та навчання, які були описані в його працях «Закони наслідування» та «Філософія покарання». Відповідно до версії Г. Тарда, злочинний поведінці, як і будь-якій іншій формі соціальної активності, людина навчається в процесі свого розвитку, часто просто наслідуючи та копіюючи доступні йому моделі поведінки. Психодинамічна теорія зосереджена на тому, що ранній досвід індивіда дитинства впливає на його або її вірогідність учинення злочинів у майбутньому [2].

Друга – це теорія поведінки, тобто біхевіоризму (англ. *behavior* – поведінка). Її прихильники зосереджені на тому, як сприйняття світом дій індивіда впливає на його або її поведінку. Специфічною ознакою цієї теорії є уявлення про те, що поведінка одних людей видозмінюється відповідно до реакції на їхні дії інших. Формування правильної поведінки підтримується хорошою та адекватною реакцією на дії індивіда. Так звані нагородами індивід виховує та вибудовує в собі правильну для суспільства, адекватну поведінку, але вона здатна руйнуватись від негативних реакцій і покарань.

Третя – когнітивна теорія, представниками якої в межах кримінологічного напрямку стали В. Вундт і В. Джеймс. Згідно з цією теорією, сприйняття людиною навколишнього світу визначає її потенціал до вчинення злочину [2]. Крім цього, психологічні теорії пов'язані з категоріями «особистість» та «інтелект». У сукупності ці п'ять характеристик пропонують і висловлюють думу про те, чому індивід може вчинити злочин [3].

Таким чином, ідеального правила, аксіоми, яка б давала роз'яснення щодо головних факторів виникнення злочинності, не існує. Дослідники теорій широкого спектра суміжних наук намагалися з'ясувати причини злочинності. Проте жодна теорія самостійно не здатна повноцінно, з урахуванням усіх

особливостей об'єктивно та адекватно схарактеризувати й описати всі види, передумови, причини правопорушень і злочинних виявів. Тому увагу в контексті інтеграції слід приділити психології як одній із допоміжних дисциплін.

Список використаних джерел

1. Jacoby J. Classics of criminology. Long Grove, IL : WavelandPress, 2004.
2. Conklin J. Criminology. Boston : Allyn&Bacon, 2007.
3. Piquero A., Mazarolle P. Life course criminology: Contemporary and classic readings. Belmont, CA : Wadsworth, 2001.

Бондаренко О. М., курсант 4-курсу навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ;

Литвинова О. О., курсант 4-курсу навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: професор кафедри кримінального права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент ***Кісілюк Е. М.***

СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ НА ҐРУНТІ РАДИКАЛІЗМУ В УКРАЇНІ

Актуальність теми дослідження зумовлена стрімкою активізацією радикальних екстремістських і терористичних загроз, які зумовлюють небезпечність існування людини, держави та суспільства загалом. Значущість проблеми суспільної радикалізації полягає в тому, що її основою є кризові явища в соціально-економічній, політичній, духовній сферах, а також міжетнічні та міжрелігійні відносини, геополітичний і зовнішньоекономічний впливи.

Пошук ефективних шляхів протидії радикалізації без перебільшення можна вважати одним із найбільш серйозних викликів ХХІ ст. для більшості провідних країн світу.

На сьогодні вже ні в кого не викликає сумнівів той факт, що ефективна діяльність у цій сфері потребує системного підходу з боку держави.

Необхідність кримінально-правової протидії радикалізму виникла у зв'язку з глобалізацією міжнародних стосунків, встановленням спрощеного режиму перетину державних кордонів, численними імміграційними процесами, загостренням різних соціальних конфліктів (зокрема міжнаціональних, міжрасових і міжконфесійних) та багатьма іншими причинами.

У законодавчому полі наразі відсутнє правове (законодавче) визначення понять «екстремізм» і «радикалізм», критеріїв їх розмежування як одне з одним, так і з поняттям «тероризм». Ми пропонуємо визначити поняття радикалізму таким чином: практична й ідеологічна орієнтація певних структур, мета яких полягає у принциповій зміні суспільних та державних інститутів шляхом рішучих, кардинальних дій.

Грунтуючись на результатах аналізу світового досвіду, можна виокремити такі *причини радикалізму*:

1. Загальні державно-соціальні проблеми: низький рівень моральної та правової свідомості суспільства; екологічні проблеми; економічна нестабільність у державі; зміна стереотипів та орієнтирів поведінки, зумовленої зміною політичного режиму, недостатній рівень освіти, відсутність належної підтримки інституту сім'ї, а також чіткої та результативної молодіжної політики держави, зміна системи цінностей та ідеалів, що зумовлені особливостями психіки молоді тощо.

2. Проблеми нормативно-правового забезпечення: правовий нігілізм, низький рівень взаємодії державних органів і громадських організацій у правовому полі тощо.

3. Вплив на населення радикалізованих політичних структур (праворадикального, ліворадикального, проросійського спрямування).

4. Поширення культу насильства, ідей расової, національної ненависті, ксенофобії в мережі Інтернет (наприклад, у мережі постійно функціонують 30 веб-сайтів неонацистського та ультранационалістичного характеру) та ЗМІ тощо.

5. Недоліки правоохоронної системи: недостатній рівень діяльності правоохоронних органів (Національної поліції

України, Служби безпеки України, прокуратури) зі своєчасного виявлення, припинення та запобігання радикальним настроям у суспільстві.

6. Ідеологічні розбіжності діяльності політичних і громадських організацій: наприклад, наявні конфлікти (як ідеологічні, так і фізичні) між деякими націоналістичними організаціями та угрупованнями скінхедів.

Одним з основних напрямів діяльності держави у сфері протидії радикалізму є законодавче закріплення в КК України кримінальної відповідальності за вчинення радикально спрямованих суспільно-небезпечних діянь з мотивів упередження.

Злочини на ґрунті радикалізму – це діяння, учинені з мотивів упередження. Саме такий мотив відрізняє ці злочини від інших. Причому злочин на ґрунті радикалізму не є одним конкретним правопорушенням: це можуть бути залякування, погрози, пошкодження майна, напад, вбивство чи будь-яке інше кримінальне правопорушення.

Мотиви радикалізму означають упереджене ставлення правопорушника до жертви через специфічну ознаку, яка уособлює глибоку та фундаментальну частину спільної ідентичності певної групи (наприклад, расу, мову, релігію, етнічну приналежність, національність, стать, політичні переконання тощо). Сутність злочину, учиненого з мотивів радикалізму, полягає в тому, що злочинець вчиняє його з мотивів, викликаних його особистим ненависницьким (упередженим) ставленням до жертви, котра має специфічний статус чи належить до певного соціального прошарку.

На сьогодні в низці статей КК України зафіксовано специфічні мотиви, що стосуються саме кваліфікуючих ознак відповідних складів злочинів. Зокрема, законодавча конструкція «з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості» наявна в ч. 2, 3 ст. 110, п. 14 ч. 2 ст. 115, а також у ч. 2 ст. 121, ч. 2 ст. 122, ч. 2 ст. 126, ч. 2 ст. 127, ч. 2 ст. 129, ст. 161, ст. 300, ст. 442; як обставина, що обтяжує покарання – у п. 3 ч. 1 ст. 67 Кодексу. Зміст мотиву радикалізму буде однаковим під час учинення всіх злочинів, передбачених вищезазначеними кримінально-правовими нормами.

Водночас КК України містить спеціальну норму, що встановлює відповідальність за порушення рівноправності

громадян з огляду на їх расову, національну належність або релігійні переконання (ст. 161 КК України). Об'єктом цього злочину є суспільні відносини, що забезпечують рівноправність громадян та їх права.

Цей злочин може набувати форм: 1) дії, спрямованої на розпалювання національної, расової чи релігійної ворожнечі та ненависті, на приниження національної честі й гідності; 2) образи почуттів громадян у зв'язку з їх релігійними переконаннями; 3) прямого чи непрямого обмеження прав громадян за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками; 4) встановлення прямих чи непрямих привілеїв громадян за зазначеними вище ознаками.

Під час кваліфікації цього злочину потрібно дотримуватися такого правила: якщо в разі вчинення умисного тяжкого або середньої тяжкості тілесного ушкодження, побоїв і мордувань, катування або погрози вбивством були наявні мотиви расової, національної чи релігійної нетерпимості, то вчинене кваліфікують за частинами другими тих статей, що передбачають відповідальність за ці злочини. Якщо наявне порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної належності або релігійних переконань, то вчинене (залежно від певних обставин) слід кваліфікувати додатково також за ч. 2 або 3 ст. 161 КК України. Проте умисне завдання легкого тілесного ушкодження в процесі вчинення злочину, передбаченого ст. 161 КК України, охоплюється поняттям «насильство», про яке йдеться в ч. 2 цієї статті.

Основними шляхами подолання радикалізму в Україні є:

1. Нормативне закріплення відповідальності за поширення ідеології радикалізму, ідей расової, національної нетерпимості, ксенофобії серед осіб (зокрема неповнолітніх) у межах окремої статті КК України.

2. Організація постійного моніторингу щодо виникнення нових радикальних об'єднань, виявлення радикальних настроїв у суспільстві (особливо в мережі Інтернет) та їх профілактика.

3. Створення умов для здійснення правоохоронними органами України профілактичних заходів щодо попередження масових хуліганських проявів з боку неформальних радикально

налаштованих об'єднань під час масових заходів, футбольних матчів тощо.

4. Активізація роботи зі ЗМІ та громадськістю з метою викриття й демонстрації негативних наслідків поширення радикалізму.

Підсумовуючи вищевикладене, можна дійти висновку, що боротися з радикалізмом мають професіонали, тому необхідно створити Єдиний центр міжнародного співробітництва щодо протидії радикалізму, дія якого буде зосереджена не окремо в кожній країні, а поширюватиметься на весь світ і координуватиметься єдиним центром. Єдиний центр міжнародного співробітництва щодо протидії радикалізму має збирати й аналізувати інформацію про факти радикальних проявів та злочинів, учинених з мотивів расової, національної та релігійної нетерпимості, на основі чого розробляти пропозиції стосовно шляхів подолання.

Також, на нашу думку, протидіяти виявам радикалізму слід починаючи ще з роботи серед дітей. У школах доцільно проводити спеціальні тренінги за участі дітей, їхніх батьків, педагогів, психологів, а також відповідних підрозділів поліції. Такі тренінги мають на меті соціальне виховання нації. Наприклад, у Вені подібна програма тривала протягом двох років та охопила майже 2000 дітей.

У межах боротьби з радикалізмом головним завданням є попередження його проявів на ранніх стадіях, адже легше й безпечніше переконати особу відмовитись від її настроїв, ніж у подальшому боротись із наслідками.

Беззаперечним є те, що ефективність встановлення демократичних інституцій і громадянського суспільства залежить від рівня дотримання принципів плюралізму ідей, толерантного ставлення до думок меншості, забезпечення умов у межах держави для мирного співіснування культур різних народів, становлення й розвитку міжконфесійної та міжетнічної злагоди, політичної стабільності в державі.

Моцанська Р. Я., курсант 2-го курсу навчально-наукового інституту № 2 Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: доцент кафедри цивільного права і процесу, кандидат юридичних наук, доцент *Шаповал Л. І.*

ПОНЯТТЯ, ВИДИ Й ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ЕВТАНАЗІЇ

Ставлення до навмисного прискорення смерті невиліковного хворого, навіть із метою припинення його страждань, ніколи не було однозначним. Сучасна наука успішно може боротися з багатьма хворобами, повертати людей до повноцінного життя зі стану клінічної смерті, забезпечувати виживання безнадійних новонароджених дітей, продовжувати термін життя за наявності смертельних хвороб, що припиняють здатність організму самостійно справлятися з основними життєво важливими функціями. Водночас наукові відкриття, розв'язуючи певні нагальні проблеми, автоматично породжують додаткові, більш складні, як у технічному, так і моральному контексті.

Англійський філософ Ф. Бекон (1561–1626 рр.) для позначення легкої безболісної смерті запровадив термін «евтаназія». Ідеться про практику припинення (або скорочення) лікарем життя людини, яка страждає на невиліковне захворювання та відчуває нестерпні страждання, на прохання хворого в безболісній або мінімально болісній формі з метою припинення страждань.

Противники евтаназії вважають, що людину треба лікувати до кінця, до тих пір, поки не наступить природна смерть. Адже боротьба за життя навіть помираючого пацієнта – це головне правило клятви Гіппократа, яку дають усі лікарі на початку своєї діяльності.

Прихильники впровадження евтаназії переконані, що цей спосіб дасть змогу позбавити страждань не лише пацієнта, а і його родичів. Інколи евтаназія – це єдиний спосіб допомогти хворим, які помирають від онкологічних захворювань четвертої

стадії, особливо якщо людина сама усвідомлює, що їй залишилося жити всього декілька тижнів.

Виокремлюють два основні види евтаназії:

1) з боку пацієнта:

– добровільна евтаназія, яку здійснюють на прохання пацієнта, що здатен самостійно приймати рішення. Прохання має бути неодноразовим, на основі доброї поінформованості. У США та багатьох інших державах Заходу набули популярності згоди пацієнтів, які в юридичній формі раніше висловили свою думку та побажання на випадок безстрокової коми;

– недобровільна евтаназія, яку здійснюють відносно хворого, що фізично не може повідомити про свої бажання. Рішення про евтаназію приймають на основі рішення родичів;

2) з боку лікаря:

– пасивна форма евтаназії («метод відкладеного шприца»), що полягає в припиненні медичної допомоги, спрямованої на продовження життя. Це суттєво прискорює наближення природної (нерідко болісної) смерті. Таку форму евтаназії іноді розглядають як право пацієнта на добровільну відмову від медичних послуг, операції;

– активна форма евтаназії («метод наповненого шприца»), яку застосовують у разі, коли офіційна особа (лікар) усвідомлено і цілеспрямовано вдається до дій, після яких смерть настає досить швидко (наприклад, введення дози такого препарату, як калію хлорид, який спричиняє зупинку серця; етаміналу натрію, який впливає на центральну нервову систему, викликаючи зупинку дихання).

Існує декілька форм активної евтаназії:

1) «убивство з милосердя», за якого лікар або родичі пацієнта, переймаючись стражданнями тяжкохворого (пацієнт фізично не може висловити власну волю), вводять йому велику дозу препарату, що послаблює його біль. Після цього настає досить швидка та безболісна смерть;

2) самогубство, яке відбувається під керівництвом лікаря. Він готує смертельні ліки, а хворий вводить їх собі самостійно, що призводить до поступового згасання та неминучої смерті;

3) власне активна евтаназія, за якої лікар бере активну участь у настанні смерті хворого, тобто вводить препарат, який призводить до смерті людини (згідно з рішенням страждальця).

Аналіз історичних джерел засвідчує, що явище евтаназії було наявне ще в Спарті, де було задокументовано акти вбивства новонароджених хворих та немічних немовлят шляхом залишення їх у горах за містом як поживу хижим звірам. Така сама доля очікувала і старих, нездатних до воєнних дій людей. Законодавчо легалізація евтаназії відбулась у законах XII таблиць, де було закріплено можливість позбавляти життя неповноцінних новонароджених.

Дещо змінилося ставлення до евтаназії в часи зародження християнства. Це насамперед пов'язано з тим, що християнство як філософсько-релігійне вчення ґрунтується на принципі святості життя. Так, Святий Августин писав: «...ніколи не можна вбивати іншої людини, навіть якби дуже хотілося».

Таке бачення евтаназії зберігалось впродовж усього періоду Середньовіччя, і лише в період Відродження з'явилися нові філософські погляди на проблему життя та смерті людини. Розглядаючи вказану проблему, М. Лютер висловив погляди щодо необхідності зміни структури суспільства. Він перший у XVI ст. написав, що дитина з фізичними вадами є сатанинським плодом без душі, тому її вбивство не буде вважатися злочином.

Проблема евтаназії набула актуальності лише в XX ст., що пов'язано з першим досвідом легалізації евтаназії, а також практикою її здійснення всупереч чинному законодавству. Таким чином, проблема евтаназії – одна з найбільш актуальних і невирішених медичних, етико-філософських та юридичних проблем сучасності.

Секція 1

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА, КОНСТИТУЦІЙНЕ ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

Єрмак В. В., курсант 1-го курсу
навчально-наукового інституту № 1
Національної академії внутрішніх
справ

Науковий керівник: завідувач
кафедри історії держави та права
Національної академії внутрішніх
справ, кандидат юридичних наук,
доцент *Шкуратенко О. В.*

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ УТВОРЕННЯ ТА ЛЕГАЛІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ ВІЙСЬКОВИХ ПІДРОЗДІЛІВ (ПОЧАТОК ХХ ТА ПОЧАТОК ХХІ СТОЛІТЬ): МИНУЛЕ І СУЧАСНІСТЬ

Українці здавна виявляли мужність, здатність бути гідними воїнами, які неодноразово ставали на захист батьківщини. Досвід українського війська переймали армії багатьох країн, адже знали, що українці – одні із тих, хто найкраще знають військову справу і мають досвід створення добровольчих загонів. Проблемі утворення та розвитку українського війська присвячено чимало наукових праць, але жодна з них не висвітлює питання виникнення добровольчих батальйонів і правових засад їхньої діяльності.

Проведення антитерористичної операції на Сході України продемонструвало важливість діяльності добровольчих батальйонів, які стримали наступ ворогів у перші дні збройної агресії з боку російських військ. Але через правову неврегульованість, їх дії іноді призводили до виникнення правових колізій.

Гортаючи сторінки героїчної історії українського народу в боротьбі за незалежність, можна провести паралель між героїзмом, прагненням до свободи Січових стрільців та мужністю і незламною волею, боротьбою за цінності державності захисниками сьогодення.

Перша світова війна застала українство Галичини на половині визвольного шляху. Беручи до уваги умови війни, політичні українські партії в Галичині вирішили об'єднатись і порушили питання про створення українського легіону в австрійській армії.

Організувати військовий легіон ГУР доручила військовій колегії у складі: Т. Рожанківського, М. Волошина, С. Шухевича та Д. Катамая. На засіданні військової колегії, у якому взяли участь І. Боберський, М. Генік, Д. Катамай, Т. Рожанківський і С. Шухевич, було затверджено назву українського війська – «Українські січові стрільці».

6 серпня 1914 року у львівській газеті «Діло» було опубліковано звернення Головної української ради «до всього українського народу», у якому проголошувалась необхідність утворювати полки українських добровольців – Українських січових стрільців (УСС). На заклик відгукнулися 28 тис. добровольців, але на збір УСС у Стрию (1914 р.) зійшлося лише 10 тис., деякі повіти Галичини – захоплені російською армією».

Насторожено сприймала український патріотизм представників УСС австро-угорська влада, адже їх основною метою були національно-визвольні змагання в ім'я самостійної України.

Аналізуючи боротьбу українського народу за незалежність України знаходимо історичні паралелі утворення Легіону Січових Стрільців та добровольчих батальйонів антитерористичної операції.

Після подій на Євромайдані в Україні виникла складна військово-політична обстановка. Нестабільна ситуація в Криму та відсутність боєздатної армії призвели до того, що ініціативні групи людей, Самооборона Майдану, патріотично налаштовані організації (УНА-УНСО, Правий сектор тощо) почали створювати невеликі, штурмові групи, що отримали назву «добровольчі батальйони».

Спочатку вони виконували допоміжні функції разом із підрозділами регулярної армії, проте досить швидко почали долучатися до бойових завдань на перших лініях фронту. Усім необхідним їх почали забезпечували волонтери, намагалися впливати на Міноборони. Так, 11-му батальйону «Київська Русь» у серпні 2014 року було виділено броньовані автомобілі.

Батальйон «Айдар» у 2014 році став батальйон Збройних сил України.

Спеціальні батальйони поліції були покликані для підтримки порядку в зоні АТО. Оскільки в Україні офіційно ведеться не війна, а антитерористична операція, підрозділи, підпорядковані Міністерству внутрішніх справ. Такі батальйони, як «Київ-1», «Київ-2», «Січ», «Золоті ворота», полк «Дніпро-1», захищали державу на перших лініях фронту; батальйон «Січ», батальйон «Київ-1» несли службу у Слов'янську. Батальйони Правого сектора («Добровольчий український корпус»), ОУН не ввійшли до складу Збройних сил України. Попри невизначений статус, вони співпрацюють зі штабом антитерористичної операції, проте тривають перемовини про підпорядкування їх Збройним силам України.

У всіх добровольчих батальйонах служать українські патріоти. Однак їхні погляди, політичні уподобання та концепції розвитку держави часто дуже різняться.

Ключова проблема сьогодення – відсутність на законодавчому рівні структурованої системи їх правового забезпечення. Де-факто держава визнала їхню діяльність, а де-юре добровольчі батальйони залишаються на рівні нелегально озброєних формувань. Без правового регулювання добровольчі батальйони можуть після закінчення бойових дій розцінюватися як злочинні угруповання. Для розв'язання цієї проблеми розроблено проект Закону України «Про визнання добровольців учасниками бойових дій і їх соціальний статус».

Переглядаючи закордонний досвід щодо формування сил територіальної оборони, знаходимо досить різні підходи. Проте існують принципово схожі позиції: територіальні війська – це складова, або головна частка регулярної армії; повна або часткова мобілізація резервістів здійснюється в загрозливий період або з оголошенням воєнного стану; існує ідеологічна база залучення людей до участі у територіальній обороні своєї держави.

Досліджуючи перебіг визвольних рухів українців за незалежність і суверенітет України від Січових стрільців до сьогодення, ми відвідали чимало краєзнавчих музеїв у різних містах України (м. Київ, м. Любомль Волинської області, м. Луцьк), брали участь у реалізації медіа-проекту «Хвиля

відродження», де мали змогу поспілкуватись із бійцями добровольчих батальйонів, батальйону імені Кульчицького, 95-ї аеромобільної бригади, батальйону «Донбас», полку «Азов». Дізналися про труднощі та перемоги військовослужбовців, про їх головну мету – об'єднання військових Збройних сил України, Національної гвардії та добровольчих батальйонів у потужну українську армію.

Як знаємо, історія повторюється двічі. Українські патріоти намагалися захистити своє право на існування нашої держави в різні часи (1914–1918 та 2014–2018 роки), довести ворогам, що є така держава – Україна, нація – українці, які мають право на самостійне життя.

Чотири роки тому, коли розпочалася військова агресія з боку нашого східного сусіда, українці не могли повірити в те, що можливе військове протистояння. Проте молоді люди, не маючи досвіду щодо військової справи, стали на захист своєї Батьківщини, мужньо відбивали атаки ворога та продовжують захищати наше майбутнє.

Нагальною проблемою XX та XXI століть є політична слабкість, низький рівень правової освіченості та культури громадян, залежність України від волі сильних держав Європи. Через відсутність підтримки з їхнього боку визвольні змагання українців на початку XX ст. виявилися марними. Сьогодні Україна опинилася заручницею свого геополітичного становища. Східний сусід втручається в її внутрішні справи, намагаючись відтяти її територію. Україна знову звертає свій погляд на сильні держави світу, очікуючи допомоги.

З огляду на вищезазначене, нагальним завданням сьогодення є розбудова та утвердження правової держави, заснованої на принципах верховенства права і закону, взаємній відповідальності держави й особи. Консолідація суспільства, забезпечення діяльності нормативно-правової бази, відродження національної політичної еліти – шлях до становлення незалежної правової української держави.

Коверко В. В., здобувач освітньо-кваліфікаційного рівня магістр навчально-наукового інституту заочного та дистанційного навчання Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: доцент кафедри філософії права та юридичної логіки Національної академії внутрішніх справ, кандидат філософських наук

Петрова Г. М.

КОНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ СТАНОВЛЕННЯ ЧЕТВЕРТОГО ПОКОЛІННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ

З теорії права нам відомо про три покоління прав, що формувалися впродовж багаторічного розвитку суспільства. У кінці XX ст. почали говорити про становлення четвертого, що спонукає до пошуку відповідей на низку специфічних питань, пов'язаних із розвитком медицини, науки й техніки.

Зазначена тема є актуальною, адже якщо ж з першими трьома поколіннями науковці та правознавці всіх держав світу дійшли до певної згоди, то з четвертим поколінням, що досі розвивається та перебуває в стані «відкриття», наявні значні протиріччя. Проблема неоднозначності прав четвертого покоління полягає не лише в недостатньому науковому дослідженні цих прав, а й, власне, розумінні того, чим вони є насправді.

Такі науковці, як Ю. А. Дмитрієв та А. Б. Венгеров, вважають, що ці права є закономірним етапом розвитку суспільства, адже викликані науково-технічним прогресом і виникли у зв'язку з розвитком науки та втіленням її розробок у життя (право на доступ до Інтернету, на віртуальну реальність, на ядерну зброю тощо).

Ф. М. Рудінський, В. І. Крусс, Г. Б. Романовський і М. П. Авдєєнкова ототожнюють ці права з біологічними (соматичними) правами людини, що пов'язані з експериментами у сфері генетики людини та іншими відкриттями в галузі

біології (право на смерть – евтаназію, на штучне запліднення, на зміну статі, заборона клонування людини, на трансплантацію органів тощо).

С. І. Івенсьєв називає їх «духовно-моральними правами і свободами людини та громадянина», які проголошують духовні й моральні цінності особистості. Натомість Церква вважає інакше, зауважуючи, що більшість таких прав суперечать нормам релігії та моралі.

У своїй праці О. Аврамова, О. Жидкова, Р. Трайтурак та інші об'єднали ці три течії наукових думок, запевняючи, що вони всі є складовими прав людини четвертого покоління, маючи на увазі такі права, як право на одностатеві шлюби, сім'ю без дитини тощо.

Кожне окреме таке право потребує значної уваги як у міжнародному співтоваристві, так і на національному рівні. Сьогодні в Україні активно тривають дискусії про легалізацію двох з таких специфічних прав – це право на смерть (евтаназію) та право на укладання одностатевих шлюбів.

Проблема евтаназії в Україні означена полярністю думок. Так, прихильники ототожнюють її з полегшенням хворому його страждань, а опоненти іменують це право вбивством. Попри результати соціального опитування, де понад 50 % населення визнають евтаназію невід'ємним правом людини, що повинно бути серед основних прав і свобод людини та громадянина. В українському законодавстві це право не має стійкого підґрунтя для його реалізації. Так, у ч. 4 ст. 281 ЦК України передбачено заборону задоволення прохання фізичної особи про припинення її життя, а згідно з ч. 3 ст. 52 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я», медичним працівникам заборонено вдаватися до евтаназії – навмисного прискорення смерті або умертвіння невиліковно хворого з метою припинення його страждань.

Нині, з огляду на зміни менталітету людей, інтеграцію у світове співтовариство і вступ України до багатьох міжнародних організацій, виникає потенційна можливість легалізації

евтаназії. Водночас це питання потребує значних трансформацій як у правовій, так і в медичній сферах.

Положення щодо «нетрадиційних» шлюбів в Україні має певні особливості. У ч. 1 ст. 21 СК України зазначено, що шлюбом є сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований в органі державної реєстрації актів цивільного стану. Отже, оскільки чинним законодавством чітко визначено, що шлюб є сімейним союзом саме жінки та чоловіка, одностатевий шлюб в Україні не має жодних правових наслідків. Проте в ст. 26 СК України, яка вказує на осіб, які не можуть перебувати в шлюбі між собою не зазначено осіб однієї статі. Тобто формально закон не дозволяє і не забороняє одностатеві шлюби. Однак і в ст. 51 Конституції України йдеться про те, що шлюб ґрунтується на вільній згоді жінки і чоловіка, а отже, слід все ж зауважити, що такий «нетрадиційний» шлюб є заборонений Основним Законом України. Колізія також наявна в такому: 15 лютого 2011 року Парламент України ратифікував Європейську конвенцію про усиновлення дітей, деякі положення якої стосуються усиновлення дітей одностатевими парами. Це суперечить чинному законодавству України. Згідно з ч. 3 ст. 211 СК, усиновлювачами не можуть бути особи однієї статі.

Згідно з оцінками експертів, в Україні через дискримінацію та недотримання прав людини страждають і незручностей зазнають близько 5 млн українців. Київ є найбільш толерантним до ЛГБТ містом України і найбільш заселеним такими особами.

Отже, поняття прав людини четвертого покоління можна визначити як права людини, пов'язані з науковими відкриттями в галузі мікробіології, медицини, генетики, результатами втручання в психофізіологічну сферу життя людини, а також науково-технічним прогресом, що ґрунтуються на особистому бажанні та виборі кожної людини й можуть суперечити загальноприйнятим стереотипам і духовно-моральним (релігійним) цінностям. Тобто варто ототожнювати такі права з усіма біологічними/соматичними (право на зміну статі, на трансплантацію органів, заборону на клонування людини тощо)

та інформаційними (на вільний доступ до Інтернету, віртуальну реальність тощо) правами людини.

Урегулювання всіх прав людини четвертого покоління різняться в національних законодавствах країн світу. Положення ж існуючих уніфікованих міжнародних договорів наразі не можуть врегулювати всіх випадків, що виникають під час реалізації або захисту цих прав. Крім цього, існує низка «моментів», які взагалі нормативно не визначені ні на національному, ні на міжнародному рівнях. Це зумовлено, передусім, новизною цих прав і тривалим процесом їх дослідження.

Ткачук Б. О., студент 2-го курсу
навчально-наукового інституту № 3
Національної академії внутрішніх
справ

Науковий керівник: старший
викладач кафедри теорії держави і
права Національної академії
внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук *Сербіна Н. О.*

МІСЦЕ НОРМ-ДЕФІНІЦІЙ У ПРАВОЗАСТОВНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Множинність норм права зумовлює необхідність їх групування за певними критеріями. Залежно від функцій, що виконують норми права в механізмі правового регулювання, їх поділяють на основні (правила поведінки), і допоміжні – спеціалізовані (нетипові). До спеціалізованих (нетипових) норм права належать, зокрема, норми-дефініції.

Норми-дефініції – це норми, які містять визначення правових понять. Вони є вагомою частиною понятійного інструментарію системи законодавства, що сприяє її формальній визначеності.

Метою дослідження є наукове вивчення та пізнання норм-дефініцій, а також з'ясування їх значення в правозастосовній діяльності поліції.

Для того, щоб бути надійною основою вирішення конкретних життєвих проблем, поняття мають постійно оновлюватися, вбираючи в себе весь досвід суспільного життя. Зазначені вимоги, передусім, мають бути втілені в стрункій і несутеречливій системі дефініцій вітчизняного законодавства – сукупності упорядкованих нормативно-правових актів, які реалізуються в правозастосовній діяльності Національною поліцією.

Норми-дефініції не містять жодного зайвого елемента, адже кожне неозначене чітко слово або конструкція містять потенційну загрозу розмити або змінити правовий зміст, додати до законодавчого тексту нові смислові відтінки, призвести до двозначності, а отже, різночитання правової норми тими, хто шукає в законі прогалини.

Найбажанішою для правозастосування є норма-дефініція, яка містить перелік найістотніших ознак поняття. Бажано, щоб ці ознаки були розташовані в логічній послідовності. На першому місці мають бути категоріальні ознаки, що засвідчують належність поняття до більш загальної категорії (роду, класу). Родове поняття об'єднує видові поняття. Між ними існують ієрархічні зв'язки (підпорядкованість видових назв родовим). З огляду на це, у дефініції родові ознаки передують видовим. Загалом дефініція повинна мати категоріальний (родо-видовий) характер.

Саме за такою логікою побудовано дефініцію Національної поліції України. Так, відповідно до ч. 1 ст. 1 Закону України «Про Національну поліцію», Національна поліція України – це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку. Тут згадується загальна категорія – «центральний орган виконавчої влади», до якої належить безпосередньо Національна поліція України. Далі зазначаються такі характерні риси та завдання, як: служба суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидія злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку.

Ще одним прикладом норми-дефініції у вищезазначеному законі є категорія «поліцейський». Так, відповідно до ч. 1 ст. 17, поліцейським є громадянин України, який склав Присягу

поліцейського, проходить службу на відповідних посадах у поліції і якому присвоєно спеціальне звання поліції. Фактично в цій нормі-дефініції наявні чотири ознаки поліцейського, а саме: має бути громадянин України; складання Присяги поліцейського; проходження служби на відповідних посадах у поліції; наявність присвоєного спеціального звання поліції.

Часто норми-дефініції розташовують на початку тексту нормативно-правового акта, що пояснюється необхідністю визначення основних категорій, які використовуються в нормативно-правовому джерелі. Це зумовлено необхідністю більш ефективного застосування як норм-дефініцій, так і нормативно-правового акта загалом.

Водночас у Законі України «Про Національну поліцію» наявний приклад, коли норма-дефініція міститься не на початку тексту самого закону. Таким прикладом може бути поняття «поліцейський захід», дефініцію якого викладено в ч. 1 ст. 29 Закону України «Про Національну поліцію». Отож, поліцейський захід – це дія або комплекс дій превентивного або примусового характеру, що обмежує певні права й свободи людини та застосовується поліцейськими відповідно до закону для забезпечення виконання покладених на поліцію повноважень. Саме таке місце розташування норми-дефініції «поліцейський захід» логічно зумовлено п'ятим розділом, що має назву «Поліцейські заходи». Таким чином, на початку цього розділу, у ч. 1 ст. 29, наявна ключова для нього норма-дефініція, що є визначальною для всього змісту розділу.

Водночас у безпосередній правозастосовній діяльності Національної поліції норми-дефініції також відіграють визначальну роль.

Наприклад, під час застосування КК України в межах розслідування злочинів поліцейські, безперечно, не можуть оминати увагою норми-дефініції кримінально-правового характеру. Звісно ж, ключовою нормою-дефініцією тут є поняття злочину, передбачене ч. 1 ст. 11 КК України. Так, злочином є передбачене Кодексом суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), учинене суб'єктом злочину. Але ця норма-дефініція сформульована таким чином, що для повного розуміння її змісту необхідно знати також норму-дефініцію «суб'єкт злочину», викладену вже в ч. 1 ст. 18

КК України. Отже, суб'єктом злочину є фізична осудна особа, яка вчинила злочин у віці, з якого відповідно до цього Кодексу може наставати кримінальна відповідальність. Тепер для більш повного розуміння категорії «суб'єкт злочину» потрібно знати такі категорії, як «осудність особи» та «вік, з якого відповідно до Кримінального Кодексу може наставати кримінальна відповідальність». Відповідно до ч. 1 ст. 19 КК України, осудною є особа, яка під час учинення злочину могла усвідомлювати свої дії (бездіяльність) і керувати ними. Вік, з якого може наставати кримінальна відповідальність, передбачений ст. 22 КК України. За загальним правилом це 16-річний вік, а за окремі злочини, передбачені ч. 2 ст. 22 КК України, це також і вік від 14 до 16 років.

Отже, для формулювання комплексної дефініції злочину можна сформулювати таку модель: злочином є передбачене КК України суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), учинене фізичною особою, яка під час учинення злочину могла усвідомлювати свої дії (або бездіяльність) і керувати ними, а також досягла 16-річного віку, а в окремих випадках – 14-річного віку.

Можливо, така дефініція злочину є дещо громіздкою, тому доречніше користуватись конструкцією, закладеною в КК України.

Водночас варто пам'ятати, що далеко не кожен юридичний термін має законодавчо закріплену дефініцію: термін, що створюється і функціонує у правовій науці чи правозастосовній практиці, може не фіксуватися в законах, а мати лише наукову чи науково-прикладну дефініцію (наприклад, правосвідомість).

До законодавчої термінології, зокрема визначеної в нормах-дефініціях, окрім власне юридичних термінів («адвокатура», «адміністративне правопорушення», «кримінальне правопорушення», «амністія», «апеляційний суд» тощо), належать також терміни з інших спеціальних галузей суспільної діяльності (техніки, промисловості, зв'язку, торгівлі, медицини, мистецтва тощо), які, залежно від конкретного предмета правового регулювання, потребують обов'язкового визначення в законодавчому акті («аудіовізуальний твір», «дорогоцінні метали», «санітарні та протиепідемічні заходи»,

«тваринний світ», «телекомунікація», «технології військового призначення», «товари», «транспортні засоби», «туризм», «тютюнові вироби», «ядерна установка» тощо). Тематичне розмаїття таких суміжних термінів повсякчас збільшується, оскільки сфера правового регулювання охоплює дедалі більше коло суспільних відносин.

Не можна ігнорувати й появу неологізмів та заміну одних термінів іншими. Так, сам термін «національна поліція» увійшов у вітчизняний обіг 2015 року, коли було прийнято відповідний закон. До цього часу послуговувалися назвою «міліція», яку ми донині можемо чути в побутовому спілкуванні наших громадян.

Отже, норми-дефініції відіграють важливу роль у правозастосовній діяльності Національної поліції, наповнюючи змістом окремі правові категорії та сприяючи належному й законному функціонуванню правоохоронних органів.

***Паламарчук І. І.**, студентка 2-го курсу навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ*

Науковий керівник: доцент кафедри конституційного права та прав людини Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук **Кулик Т. О.**

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА СВОБОДУ ДУМКИ ТА СЛОВА

Права і свободи людини та громадянина є найвищою соціальною цінністю, найважливішим об'єктом конституційно-правового регулювання. Свобода думки й слова завжди була актуальним питанням для України, починаючи з моменту набуття незалежності й донині. Слід зазначити, що із моменту ратифікації Європейської конвенції про захист прав людини та основних свобод (11 вересня 1997 року) питання свободи слова набуло якісно іншого виміру. Це поняття стає ще більш значущим в Україні.

Свобода думки та слова – один із найважливіших елементів конституційного фундаменту будь-якої держави. Ступінь її реалізації свідчить про рівні розвитку правової свідомості в суспільстві та визначає демократичність держави.

Питання меж свободи слова буде існувати доти, доки існуватиме природне право людини на свободу слова. Цю проблему не слід розглядати ізольовано від реальних обставин, з якими вона пов'язана. Адже розуміння меж свободи слова залежить від контексту, у якому існує конкретна проблема. Залежно від того, як змінюється контекст, може змінюватися й інтерпретація свободи слова.

У змісті поняття свободи слова можна виокремити два аспекти: гарантії для громадян на безперешкодне отримання повної та неупередженої інформації та свобода публічних висловлювань незалежно від їхнього політичного змісту.

Одне й те саме діяння за одних обставин і в одному суспільстві може визнаватися таким, що залишається в межах дозволеного, а в іншому суспільстві та за інших обставин інтерпретується як злочин. У ч. 1 ст. 10 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод ідеться: «Кожен має право на свободу вираження поглядів. Це право включає свободу дотримуватися своїх поглядів, одержувати і передавати інформацію та ідеї без втручання органів державної влади й незалежно від кордонів». Європейський суд з прав людини неодноразово розглядав справи, у яких заявники вказували на порушення органами влади ст. 10 Конвенції. Однак практика суду з розгляду цих справ щороку змінювалася. Аналіз рішень Європейського Суду стосовно України і порушення ст. 10 Конвенції в Україні дає змогу з'ясувати юридичний зміст свободи висловлювань, а отже, спонукає державу та журналістів до самовдосконалення.

Держава повинна мати власну стратегію забезпечення свободи думки та слова. Із розвитком правосвідомості окремих членів суспільства кількість правопорушень має зменшуватися, а отже, доцільно вдаватися до інших засобів урегулювання, зокрема до заохочувальних.

Право громадян на вільне висловлення своїх думок, на здобуття, зберігання та поширення інформації охороняється державою на законодавчому рівні як одне з основних

громадянських прав людини та громадянина. Таке поширення інформації здійснюється за допомогою друкованих чи електронних ЗМІ, публікацій в офіційних друкованих виданнях та як безпосередня передача даних між фізичними та юридичними особами. Проте в разі, коли йдеться про інформацію, що становить державну, професійну чи приватну таємницю, можуть бути застосовані обмеження щодо кола осіб, які володіють цією інформацією.

Регламентация обмежень права на свободу вираження поглядів є важливою, оскільки завжди існує потреба в законодавчому визначенні меж між реалізацією права та зловживанням ним. Однак вирішальну роль під час встановлення меж права вираження поглядів відіграє безпосередньо людина, її почуття відповідальності за своє соціальне обличчя, реалізацію власних інтересів, досягнення бажаної мети.

Право на свободу слова посідає чільне місце в системі праві свобод людини. Воно притаманне кожній людині, має власну індивідуальність і є важливим фактором утвердження її самобутності й унікальності. Це право дає людині можливість вільно висловлювати власні думки та ідеї, дотримуватися переконань. Свобода вираження поглядів тісно пов'язана зі свободою думки, сумління та релігії, а також зумовлює здійснення багатьох інших прав і свобод.

Право на свободу думки та слова – одне з природних прав людини, але кожна держава у своєму законодавстві запроваджує певні обмеження прав людини, зокрема свободи слова, заради охорони прав інших осіб, громадського порядку, суспільної моралі, державної безпеки тощо. Однак обмеження ці не є однаковими, а отже, і не існує універсальної «формули», спираючись на яку, можна було б уникнути зловживань. Іноді за таких умов є неминучими помилки та несправедливість. Тому в кожній країні згодом формується власне уявлення про свободу думки та слова, що ґрунтується як на набутому досвіді, так і на міжнародних нормах.

Супрунчук О. О., курсант 1-го курсу
навчально-наукового інституту № 1
Національної академії внутрішніх
справ

Науковий керівник: завідувач
кафедри історії держави та права
Національної академії внутрішніх
справ, кандидат юридичних наук,
доцент **Шкуратенко О. В.**

СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ ОСТАРБАЙТЕРІВ ІЗ ЖИТОМИРЩИНИ

Друга світова війна – наймасштабніший воєнний конфлікт ХХ століття. Питання історико-правової тематики 1939–1945 років досі викликає неабияку зацікавленість у науковців. Перемога над Третім рейхом, політична історія націонал-соціалізму, утворення країн соціалістичного табору та конфронтація в повоєнну епоху між двома політичними системами – основна тематика, яка повсякчас потрапляє в поле зору науковців.

Проте теми досліджень соціально-правового становища радянської людини, мільйонів людей, які зазнали жаху війни, стали жертвам нацистського, а потім і тоталітарного режиму СРСР – оstarбайтерів, були або заборонені, або не викликали належного інтересу серед дослідників. Із проголошенням незалежності України 1991 року в національній історії почали відбуватися радикальні зміни. Постає потреба в переосмисленні важливості й необхідності дослідження багатьох закритих тем, одна з яких стосується причин і наслідків оstarбайтерства в Третньому рейху.

Визнання оstarбайтерів жертвами нацистського режиму було задекларовано в Законі України «Про жертви нацистських переслідувань» 2000 року. Окремі аспекти цієї проблематики наявні в публікаціях таких дослідників, як С. Гальчак, Я. Довгополий, М. Коваль, Т. Лапан, Т. Пастушенко, С. Сторожук, В. Шайкан.

До початку Другої світової війни німецьке керівництво не планувало використовувати у своїй промисловості робочу силу з окупованих територій СРСР. Зрив «блискавичної війни»,

значні втрати серед німецьких солдатів змушували вдаватися до додаткових мобілізацій німецьких селян і робітників, що спричинило нестачу робочої сили. Наприкінці осені тиск промисловців, зокрема власників вугільних шахт Рурського басейну, щодо необхідності використання радянських робітників задля реалізації потреб Третього Рейху спонукав нацистське керівництво почати примусові депортації. Тому А. Гітлеру та Г. Герінгу довелося піти на компроміс зі своїми власними амбіціями й дозволити використовувати трудові ресурси з окупованих східних територій.

Німецька пропаганда наголошувала, що до Німеччини на роботу їхали лише добровольці. У документах Рейху заборонялося вживати щодо примусово мобілізованих термін «висилка».

Факти вказують на іншу ситуацію: свідок тих подій, Садовніченко Ганна Федорівна, уродженка смт. Городниці Житомирської області пригадує, як людей почали забирати на «уборки». Одного разу її викликали до комендатури. Зайшовши туди, німець «освятив» нагайкою і наказав збиратися на роботи до Німеччини. Прийшовши додому, її вже чекали батьки, яким вона повідомила страшну звістку. Проте ніхто не міг сказати ані слова, бо всіх душили сльози. Ганну Федорівну разом з іншими мешканцями першою партію відправили до Німеччини 20 липня 1942 року із залізничної станції м. Новоград-Волинський.

Соціально-правове становище оstarбайтерів населення України, незалежно від того чи поїхали вони на роботи в Німеччину добровільно, чи примусово мали однаковий соціально-правовий статус. Щоб забезпечити «чистоту німецької раси» та не допустити поширення «більшовицької пропаганди» комісії РСХА було доручено розробити низку спеціальних документів та указів, які б регламентували діяльність оstarбайтерів на території Рейху. Директива від 7 листопада 1941 року «Про використання російської робочої сили» в загальних рисах визначила правовий статус цивільних робітників з окупованих територій Радянського Союзу, який мало чим відрізнявся від статусу полонених червоноармійців.

20 лютого 1942 року Г. Гейдріх підписав підготовлений РСХА законопроект, який складався з трьох документів: «Загальні положення», циркуляр для адміністративних установ,

що регулював технічні питання утримання за «східними робітниками» та циркуляр для рейхсполіції.

Таким чином, протягом 1942 року було створено законодавчу базу діяльності робітників із Радянського Союзу в Німеччині, визначено їх правовий та соціальний статус. Після ухвалення зазначених законів вони ще не раз зазнавали поправок, які й надалі обмежували права оstarбайтерів. Опрацювавши теоретичну інформацію та свідчення очевидців, можна дійти висновку, що оstarбайтери з Городниці, перебуваючи на примусових роботах у Німеччині, мали дещо більше прав, ніж зазначалося в документах Рейху.

Репатріація радянських робітників в СРСР розпочалася ще до завершення німецько-радянської війни. 24 серпня 1944 року Державний комітет оборони СРСР прийняв постанову «Про організацію прийому радянських громадян, що повертаються на Батьківщину, насильно вивезених німцями, а також тих, що за різних умов потрапили за кордонну лінію між СРСР та Польщею». Затвердження примусового характеру процесу репатріації відбулося лише в лютому 1945 року на Ялтинській конференції.

Як засвідчують факти, повернення додому для оstarбайтерів стало справжнім випробуванням. Їдучи з далекої Європи до себе на Батьківщину, ніхто не думав, що їм доведеться ще раз пережити неволю. Тільки на цей раз не німецьку, а радянську в концентраційних таборах. На щастя, оstarбайтери з Городниці не зазнали переслідувань від радянської влади та продовжили своє життя в мирній Радянській Україні.

Отже, ХХ ст. стало для України століттям депортацій. Упродовж 1920–1940 років виселяли родини «куркулів» та «ворогів народу», здійснювалися постійні мобілізації робочої сили для побудови великої промисловості СРСР. Друга світова війна стала піком трудових міграцій і примусових переселень народів, які суттєво змінили етнічну карту України. Протягом 1942–1944 років з території УРСР «гітлерівська свита» вивезла до нацистської Німеччини понад два мільйони невольників. Це приблизно 20 000 осіб щодня.

Попри те, що впродовж війни законодавство щодо «східних робітників» під тиском політичних та економічних

чинників зазнавало постійних змін, остарбайтери продовжували залишатися найбільш гнобленою й безправною категорією іноземних робітників у Рейху. Вони жили в найгірших умовах, отримували найменшу норму харчування, виконували брудну й фізично найтяжчу роботу.

Спогади бранців «гітлерівського режиму» дають змогу відтворити погляд звичайної людини на трансформації, які змінювали життя мільйонів українців. Це вкотре продемонструвало недосконалість дослідницької діяльності історика, який продовжує оцінювати факти й життя людей, маючи вже історичну картину цих подій. Описані в інтерв'ю способи вивезення людей, виживання остарбайтерів у трудових таборах, пристосування до умов радянського суспільства після повернення додому свідчать про активну роль особистості в історичних подіях, існування «збоїв» у відлагоджених системах примусу тоталітарних держав, якими скористалися робітники з України.

Секція 2
АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС,
ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

Дмитренко А. О., курсант 3-го курсу
навчально-наукового інституту № 2
Національної академії внутрішніх
справ

Науковий керівник: доцент кафедри
адміністративної діяльності, кандидат
юридичних наук, доцент **Басс В. О.**

**ЗАКОНОДАВЧЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ
ПЕТИЦІЙ В УКРАЇНІ**

Право громадян направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб гарантовано ст. 40 Конституції України. Реалізацію цього права забезпечує Закон України «Про звернення громадян», який, серед іншого, регламентує процедури подачі та розгляду електронних петицій.

У ст. 5 цього Закону електронну петицію визначено як особливу форму колективного звернення громадян до Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, органу місцевого самоврядування. Звідси випливає, що на відміну від звернень громадян, які направляються до будь-якого органу влади, посадової чи службової особи, електронні петиції можуть подаватися тільки зазначеним адресатам. Таким чином, вони не можуть бути адресовані окремим центральним органам виконавчої влади, обласним і районним державним адміністраціям, територіальним підрозділам органів виконавчої влади тощо.

Згідно зі ст. 23-1 Закону, громадяни можуть звернутися до Президента України, Верховної Ради, Кабінету Міністрів, органу місцевого самоврядування з електронними петиціями через офіційний веб-сайт органу, якому вона адресована, або

веб-сайт громадського об'єднання, що збирає підписи на підтримку електронної петиції. У цьому важливому пункті закріплено, що органи влади не володіють монополією на механізм електронних петицій, а отже, будь-яке громадське об'єднання може самостійно організувати та реалізовувати петиційний процес. Електронні петиції, як і звернення громадян, можуть складатися в довільній формі. Проте законодавство висуває певні обов'язкові вимоги до їх змісту й структури.

По-перше, в електронній петиції має бути викладено суть звернення, зазначено прізвище, ім'я, по батькові автора (ініціатора) електронної петиції, адресу електронної пошти.

По-друге, на веб-сайті відповідного органу або громадського об'єднання, що здійснює збір підписів, обов'язково зазначаються дата початку збору підписів та інформація щодо загальної кількості та переліку осіб, які підписали петицію.

По-третє, Закон встановлює, що електронна петиція не може містити заклики до повалення конституційного ладу, порушення територіальної цілісності України, пропаганду війни, насильства, жорстокості, розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі, заклики до вчинення терористичних актів, посягання на права і свободи людини. Ця вимога є цілком виправданою з огляду на публічний характер петицій та є доцільним обмеженням на свободу вираження поглядів у демократичному суспільстві. Процедура подання та розгляду електронних петицій в Україні можна умовно поділити на декілька стадій (етапів):

- ініціювання петиції. На цьому етапі текст електронної петиції формулюється на офіційному веб-сайті відповідного органу влади чи веб-сайті громадського об'єднання, що збирає підписи, із використанням спеціальної форми, яку заповнює автор (ініціатор);

- перевірка електронної петиції. Після формулювання тексту петиції орган влади, на сайті якого її створено, упродовж двох робочих днів перевіряє її щодо відповідності вимогам Закону. Якщо текст петиції відповідає вимогам законодавства,

тоді її оприлюднюють для збору підписів. У разі виявлення невідповідностей петицію не оприлюднюють, про що обов'язково інформують автора (ініціатора);

- оприлюднення петиції на офіційному веб-сайті адресата або на веб-сайті громадського об'єднання, яке збирає підписи на підтримку електронних петицій. Зокрема, обов'язково зазначається дата початку збирання підписів (якою є дата оприлюднення петиції) та інформація щодо загальної кількості й переліку осіб, які підписали електронну петицію;

- збирання підписів на підтримку петиції. Згідно із Законом, електронна петиція, адресована Президентові України, Верховній Раді України чи Кабінету Міністрів України, розглядається за умови збирання на її підтримку не менш як 25 тис. підписів громадян протягом не більше ніж трьох місяців із дня її оприлюднення. Дещо іншими є вимоги до електронних петицій, адресованих органам місцевого самоврядування. Вимоги до кількості підписів громадян на підтримку електронної петиції до органу місцевого самоврядування та строку збору підписів визначаються статутом територіальної громади. Проте, згідно з перехідними положеннями Закону, яким було запроваджено електронні петиції, електронна петиція до відповідного органу місцевого самоврядування розглядається за умови збирання на її підтримку протягом не більш як трьох місяців із дня її оприлюднення такої кількості підписів у відповідній адміністративно-територіальній одиниці, де проживає: до 1 тис. жителів – мінімум 50 підписів; від 1 тис. до 5 тис. жителів – не менш як 75 підписів; від 5 тис. до 50 тис. жителів – не менш як 100 підписів; від 100 тис. до 500 тис. жителів – не менш як 250 підписів; від 500 тис. до 1 млн жителів – не менш як 500 підписів; понад 1 млн жителів – не менш як 1000 підписів;

- надсилання петиції адресату. Цей етап наявний у разі, якщо збір підписів на підтримку петиції здійснюється через сайт громадського об'єднання, а не офіційний веб-сайт органу влади, якому ця петиція адресована. Так, якщо відповідна петиція набрала необхідну кількість підписів, то не пізніше наступного

дня після завершення строку збирання підписів, вона має бути надіслана громадським об'єднанням на офіційний веб-сайт органу влади, якому адресована;

– розгляд електронної петиції. Згідно із законом, розгляд електронної петиції здійснюється невідкладно, але не пізніше, ніж протягом десяти робочих днів (на відміну від місяця, що відведений на розгляд звичайних звернень громадян). Причому порядок розгляду електронної петиції визначається тим органом, якому вона адресована. Якщо електронна петиція містить клопотання про її розгляд на парламентських слуханнях у Верховній Раді України або громадських слуханнях територіальної громади, автор (ініціатор) петиції має право представити електронну петицію на таких слуханнях. У такому разі строк розгляду електронної петиції продовжується на строк, необхідний для проведення відповідних слухань;

– публікація результатів розгляду петиції. Відповідь на електронну петицію не пізніше наступного робочого дня після закінчення її розгляду оприлюднюється на офіційному веб-сайті органу, якому вона була адресована, а також надсилається у письмовому вигляді автору (ініціатору) електронної петиції. У відповіді на електронну петицію зазначають результати розгляду порушених у ній питань із відповідним обґрунтуванням.

Інформація про кількість підписів, одержаних на підтримку електронної петиції, та строки їх збору зберігається не менше трьох років з дня оприлюднення петиції. Щоправда, з цього положення не є зрозумілим, чи мають ці дані зберігатись у відкритому доступі, чи просто в якихось закритих електронних архівах. Також бракує чіткості в питанні стосовно того, чи має разом із петицією зберігатись і відповідь на неї.

Дудко А. Г., курсант 2-го курсу
навчально-наукового інституту № 1
Національної академії внутрішніх
справ

Науковий керівник: доцент кафедри
адміністративного права і процесу
Національної академії внутрішніх
справ, кандидат юридичних наук
Стрельченко О. Г.

СУТНІСТЬ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИН У КОНТЕКСТІ РЕФОРМУВАННЯ СФЕРИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

На сьогодні система охорони здоров'я потребує суттєвого реформування, оскільки не спроможна забезпечити належної доступності, якості й ефективності медичної допомоги всім громадянам, проведення необхідних профілактичних заходів, спрямованих на збереження і зміцнення здоров'я населення України. Міжнародний досвід переконливо засвідчує, що ефективна система, яка здатна використовувати наявні ресурси соціально відповідальним чином, може забезпечити ефективне медичне обслуговування на засадах солідарності, справедливості й громадської співучасті, захистити населення від катастрофічних наслідків захворювань, гарантувати прозорість і відповідальність за вжиті або невжиті заходи, оперативніше реагувати на потреби й очікування населення. Для цього потрібно забезпечити тісніший зв'язок здоров'я населення із розвитком національної економіки та підвищенням добробуту громадян. Під час реформування та модернізації системи охорони здоров'я України мають бути окреслені цілі й завдання, виконання яких допоможе реалізувати соціальні цінності та прагнення в дусі традицій сучасної, демократичної Європи.

Щороку МОЗ України продукує близько тисячі наказів. Так, 2017 року Міністерство прийняло 832 накази нормативного характеру (2016 року – 1103), з яких 62 – спільно з іншими центральними органами виконавчої влади, 35 наказів зареєстровано в Міністерстві юстиції України. Саме норми публічного права нормативно визначають мету й завдання цих заходів, закріплюють повноваження відповідних органів

публічної, зокрема медичної, адміністрації, шляхом встановлення ієрархічних зв'язків поєднують мережу органів, закладів та установ охорони здоров'я в єдину національну систему охорони здоров'я.

Серед правових норм, які регулюють відносини у сфері охорони громадського здоров'я, чільне місце належить нормам адміністративного права, що дає змогу говорити про адміністративно-правову охорону здоров'я. Адміністративно-правова охорона здоров'я передбачає здійснення певного виду різноманітних заходів із метою забезпечення та зміцнення здоров'я засобами адміністративного права. Наприклад, наказом МОЗ України «Про порядок проведення медичного огляду та спеціальної перевірки особи, яка претендує на зайняття посади, пов'язаної з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування» від 30 липня 2012 року № 578 встановлено порядок збирання та передачі медичної інформації, яка за своїм правовим статусом є конфіденційною і на яку поширюються певні обмеження щодо її розповсюдження. У результаті реалізації норм адміністративного права виникають адміністративно-правові відносини, що є суспільними відносинами, урегульованими нормами адміністративного права, у яких сторони беруть участь як носії прав та обов'язків, установлених і забезпечених адміністративно-правовими приписами. Метою встановлення адміністративно-правових відносин є впорядкування за допомогою відповідних правових норм суспільних відносин, які виникають між їх суб'єктами, і встановлення певного адміністративного правопорядку в цій сфері. Суб'єктивним правом хворої людини є право дати згоду (чи відмовитись) на застосування методів лікування, запропонованих лікуючим лікарем чи лікарем-консультантом. Стаття 10 Основ законодавства про охорону здоров'я України визначає обов'язки громадян у сфері охорони здоров'я. Водночас у медичного працівника домінуючим є обов'язок надавати медичну допомогу пацієнтам, а також виконувати інші професійні обов'язки, установлені ст. 78. Натомість ст. 77 Основ законодавства про охорону здоров'я України закріплює професійні права та пільги медичних і фармацевтичних працівників. Адміністративно-правові відносини належать до немайнових відносин, які включають і організаційно-управлінські, і регулятивні відносини. Вони виявляють себе

переважно у вигляді праворегулятивних (пасивних) та правоохоронних (активних) відносин.

Свідченням адміністративно-правової природи цих правовідносин є те, що, по-перше, за своїм змістом вони є публічно-правовими, тобто регулюють питання охорони як індивідуального, так і громадського здоров'я, що мають публічний (а не приватний) інтерес, по-друге, вони виникають на основі дії норм адміністративного права, по-третє, вони регламентуються численними адміністративно-правовими нормами, які містяться в актах (положеннях, правилах, інструкціях, порядках тощо) органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, зокрема Кабінету Міністрів України, Міністерства охорони здоров'я України та інших центральних органів виконавчої влади, місцевих рад.

Найважливішим є те, що в цих відносинах завжди однією зі сторін є орган публічної влади, медичної адміністрації чи їх посадова особа, а іншою – людина/фізична особа, медичний працівник, заклад охорони здоров'я, і ці відносини формуються на засадах нерівності сторін, службової субординації, підлеглості другої сторони першій. Адміністративно-правовий режим відносин у сфері охорони здоров'я полягає у встановленні для учасників цих відносин, а передусім для пацієнтів та осіб медичного персоналу, обов'язкових правил, які стосуються профілактики, діагностики, лікування захворювань і реабілітації осіб, що були хворі на ці недуги, та заборони здійснення певних видів діяльності (наприклад, заборони займатись усіма видами педагогічної праці в навчальних закладах особам, хворим на відкриту форму туберкульозу тощо). Суб'єктами цих правовідносин можуть бути також органи державної влади й місцевого самоврядування, державні та комунальні службовці, підприємства, установи, організації, юридичні і фізичні особи та їх об'єднання.

Суб'єктами правовідносин у цій сфері є також заклади охорони здоров'я, які можуть бути як наділені правами юридичної особи, так бути без них. Відповідно до ст. 3 Основ, заклад охорони здоров'я – це юридична особа будь-якої форми власності та організаційно-правової форми або її відокремлений підрозділ, основним завданням яких є забезпечення медичного обслуговування населення на основі відповідної ліцензії та

професійної діяльності медичних (фармацевтичних) працівників.

Адміністративні правовідносини у сфері охорони здоров'я можуть виникати: між особою (пацієнтом) і закладом охорони здоров'я; між лікарем та адміністрацією закладу охорони здоров'я; між адміністрацією та власником медичного закладу; між закладом охорони здоров'я та органами державної влади і місцевого самоврядування, а також у будь-якій іншій комбінації зазначених суб'єктів.

Об'єктом адміністративних правовідносин у сфері охорони здоров'я можуть бути: поведінка людей і організацій (наприклад, надання пацієнту необхідної медичної допомоги); нематеріальні блага – честь, життя і здоров'я громадянина; матеріальні блага – речі, рухоме та нерухоме майно, медична апаратура й обладнання, лікарські засоби, медичні інструменти, медичні документи тощо.

За змістовим критерієм їх можна розділити на такі групи правовідносин, які виникають: у процесі організації надання медичної допомоги і здійснення заходів щодо охорони здоров'я населення; під час визначення адміністративно-правового статусу суб'єктів, які отримують і які надають медичну допомогу; у процесі організації та забезпечення санітарно-гігієнічного та санітарно-епідеміологічного благополуччя населення та здійснення державного санітарного нагляду; у межах державного й муніципального управління наданням медичної допомоги і державного регулювання господарської діяльності у сфері охорони здоров'я; у процесі безпосереднього надання медичної допомоги; в окремих напрямках медичної діяльності, серед іншого, терапії, хірургії, психіатрії, імунoproфілактиці, трансплантології, клінічному випробовуванні лікарських засобів тощо.

Отже, реформування відносин у сфері охорони здоров'я неможливе без використання адміністративно-правових засобів регулювання. Зокрема, перспективним є дослідження методів адміністративно-правового регулювання відносин у цій сфері, а саме поєднання імперативного та елементів диспозитивного методів і формування на цій основі універсального методу адміністративного права, який поєднує в собі риси як першого, так і другого.

Хмилівська Ю. В., курсант 3-го курсу навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: старший викладач кафедри інформаційних технологій та кібернетичної безпеки Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук *Чукаєва А. В.*

СОЦІАЛЬНА ІНЖЕНЕРІЯ: ЗВ'ЯЗОК ІЗ СИСТЕМОЮ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

В умовах науково-технічного прогресу інформація стає об'єктом специфічних суспільних відносин, що виникають із моменту її створення, у процесі накопичення, зберігання, обробки та використання, набуття товарного вигляду. Однак застосування сучасних інформаційних технологій, крім позитивних здобутків, означена потенційною можливістю щодо використання сучасних комп'ютерних технологій із корисливою метою. Інтенсивне впровадження автоматизованих систем в економіці, управлінні та особливо кредитно-банківській діяльності зумовило виникнення нового класу злочинців – злочинців у галузі комп'ютерної інформації або комп'ютерних злочинів.

Соціальна інженерія – це метод несанкціонованого доступу до інформаційних систем, який був заснований на особливостях психологічної поведінки людини.

На нашу думку, це поняття слід розглядати в декількох аспектах. Отже, соціальна інженерія – це метод несанкціонованого доступу до інформації або системам зберігання інформації без використання технічних засобів. Метод ґрунтується на використанні слабкостей особистості людини і є досить ефективним. Зловмисник отримує інформацію, наприклад, шляхом збору інформації про службовців об'єкта атаки, за допомогою звичайного телефонного дзвінка або шляхом проникнення в організацію під виглядом її службовця. Зловмисник може зателефонувати працівникові компанії (під виглядом технічної служби) і вивідати пароль, пославшись на необхідність розв'язання незначної проблеми в комп'ютерній системі. Досить часто цей

трук має успіх. Найсильніша зброя в цьому разі – приємний голос та акторські здібності зловмисника. Сприяє реалізації таких дій навіть дослідження смітєвих контейнерів організацій, віртуальних смітєвих кошиків, крадіжка портативного комп'ютера та інших носіїв інформації.

Для аналізу ефективності боротьби із соціальною інженерією як одним із проявів кіберзлочинності необхідно ознайомитися із основними способами її застосування на практиці.

Фішинг – техніка, спрямована на неправомірне отримання конфіденційної інформації. Зазвичай зловмисник посилає на електронну пошту підроблений під офіційний лист – від банку або платіжної системи – вимагає «перевірки» певної інформації або вчинення певних дій. Цей лист зазвичай містить посилання на фальшиву веб-сторінку, яка імітує офіційну, з корпоративним логотипом і наповненням, і містить форму, що вимагає ввести конфіденційну інформацію – від домашньої адреси до пін-коду банківської картки.

Вішинг. Назва цього виду інтернет-шахрайства пішла від попереднього та полягає в імітуванні дзвінків на мобільний телефон, ніби від банківської установи (із попередньо записаним голосом) та отриманні запиту про комунікацію із банком для підтвердження тієї чи іншої інформації. Причому жертва отримує вимогу сказати свій пароль або іншу конфіденційну інформацію, яка необхідна для доступу до банківських рахунків.

Фармінг. Процедура полягає в перенаправленні жертви на неправдиву IP-адресу. Шахрай встановлює на комп'ютерах шкідливу програму, яка після запуску на комп'ютері здійснює перенаправлення жертви замість потрібних їй сайтів на підроблені.

Попередження про вірус на комп'ютері. У цьому разі розробник шкідливого програмного забезпечення попереджає жертву про зараження її комп'ютера вірусом і повідомляє, що для очищення операційної системи необхідно перейти за посиланням та встановити необхідну програму. Саме ця програма є шкідливою та забезпечує доступ до необхідної інформації.

Кви про кво. Цей вид інтернет-шахрайства ґрунтується на вмінні особи в телефонній розмові або електронною поштою увійти в довіру до жертви (зазвичай офісного працівника) та, представившись співробітником служби технічної підтримки, запропонувати розв'язати проблему, отримуючи таким чином необхідну конфіденційну інформацію.

«Дорожнє яблуко». Цей спосіб шахрайства ґрунтується на використанні фізичних носіїв інформації. Так, шахрай може залишити в будь-яких публічних місцях флеш-носій, CD-диск із таким зображенням, яке може зацікавити жертву та примусити її переглянути на своєму комп'ютері.

Зворотна соціальна інженерія. Реалізація цього способу може бути здійснена лише в разі, коли шахрай попередньо знайомий із жертвою та заслуговує на її довіру. У такому разі жертва сама звертається до шахрая (наприклад, системного адміністратора) із проханням допомогти відновити втрачений файл (який заховав сам шахрай). Причому їй повідомляють, що таку дію можна зробити якнайшвидше лише зайшовши в її обліковий запис. Таким чином, жертва за власним бажанням повідомляє всю інформацію шахраю.

Претекстинг – атака, для здійснення якої шахрай представляється іншою особою та дізнається в жертви всю необхідну інформацію. Однак такий вид інтернет-шахрайства вимагає дуже якісної підготовки та збору всієї необхідної попередньої інформації про особу.

Політика безпеки ґрунтується на аналізі поточного стану й перспектив розвитку інформаційної системи, можливих загроз і визначає: мету, задачі та пріоритети системи безпеки; галузь дії окремих підсистем; гарантований мінімальний рівень захисту; обов'язки персоналу із забезпечення захисту; санкції за порушення захисту.

Якщо провадження політики безпеки є непослідовним, імовірність порушення захисту інформації суттєво зростає. Захистом інформації вважають комплекс заходів, який забезпечує:

– збереження конфіденційності інформації – запобігання ознайомленню з інформацією неповноважених осіб;

– збереження інформації – запобігання пошкодженню чи знищенню інформації внаслідок свідомих дій зловмисника, помилок персоналу тощо;

– прозорість (наявність системи безпеки не має створювати перешкод для нормальної роботи системи).

Існує декілька правил, які допомагають не стати ошуканим:

– звертати увагу на написання адрес сайтів;

– якщо пропонують переглянути сайт/фото/відео, зазиваючи емоційними закликами – не переходити одразу;

– уводячи логін/пароль в акаунтах на сайтах, звертати увагу на незвичайні зміни зовнішнього вигляду сторінок (якщо щось викликає підозру – повторно перевірити оригінальність ресурсу);

– критично ставитись до електронних листів, особливо до посилок, за якими пропонують перейти незнайомі відправники повідомлень.

Передусім слід акцентувати на тому, що 2016 року відбулися зміни у сфері боротьби із кіберзлочинністю загалом, оскільки Президент України підписав Указ, яким увів у дію рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про Стратегію кібербезпеки України».

У документі наголошено, що разом із перевагами сучасного цифрового світу та розвитком інформаційних технологій нині активно розповсюджуються випадки незаконного збирання, зберігання, використання, знищення, поширення, персональних даних, незаконних фінансових операцій, крадіжок та шахрайства у мережі Інтернет. Сучасні інформаційно-комунікаційні технології можуть використовуватися для здійснення терористичних актів, зокрема шляхом порушення штатних режимів роботи автоматизованих систем керування технологічними процесами на об'єктах інфраструктури. Більшого поширення набуває політично вмотивована діяльність у кіберпросторі у вигляді атак на урядові та приватні веб-сайти в мережі Інтернет. Аналіз цього документа дає змогу викласти такі його основні положення:

1. Виявлено основні загрози кібербезпеці України та згадано Російську Федерацію як потенційне джерело таких загроз, а також описано їх чинники;

2. Закріплено основні завдання Національної системи кібербезпеки, зазначено відповідні органи та сферу їх відповідальності;

3. Визначено основні пріоритети й напрями забезпечення кібербезпеки України (одним із них є проведення навчань щодо надзвичайних ситуацій та інцидентів у кіберпросторі).

Крім цього, Указом Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 грудня 2016 року «Про загрози кібербезпеці держави та невідкладні заходи з їх нейтралізації»» від 13 лютого 2017 року № 32/2017 введено в дію зазначене рішення РНБО. У цьому рішенні звертається увагу на найбільш важливі кроки щодо захисту об'єктів критичної інфраструктури від кіберпосягань, а також вимоги до Кабінету Міністрів України щодо розробки законодавчих пропозицій по імплементації положень Конвенції про кіберзлочинність.

Ці акти переважно спрямовані на утвердження засад вивчення і встановлення потужної системи кібербезпеки України, однак лише незначна кількість їхніх положень можуть стосуватися кібербезпеки приватних осіб. Серед іншого, це зумовлено політичною ситуацією в країні, проте, на нашу думку, зважати на інтереси громадян України та інших осіб слід навіть в умовах нестабільної ситуації в Україні.

Одним із небагатьох кроків, які дають змогу стверджувати, що в Україні щось реально здійснюється в напрямі підвищення рівня кібербезпеки, окрім прийняття стратегій та декларацій, є прийняття 20 вересня 2016 року за основу в першому читанні проекту Закону України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України». Вважаємо за доцільне проаналізувати його окремі положення в контексті забезпечення захисту від проявів соціальної інженерії для приватних осіб.

Увагу привертає те, що поняттям «кібератака» можна позначати також несанкціонований доступ до конфіденційної інформації приватної особи. Це, безперечно, є позитивним аспектом. Одним з основних напрямів забезпечення кібербезпеки України є підвищення рівня обізнаності суспільства щодо ризиків, викликів і загроз у кіберпросторі.

Можна дійти висновку про важливість ролі соціального інжинірингу та підготовки досвідчених фахових спеціалістів, що нині є затребуваними в більшості організацій та компаній. Також доцільно враховувати зарубіжний досвід упровадження соціального інжинірингу та його імплементації як інструменту й гарантії сталого розвитку. Ключовими недоліками у сфері запобігання негативним проявам соціальної інженерії залишаються брак системної роботи з цього питання, низький рівень поінформованості населення стосовно можливих загроз соціальної інженерії, а також висока латентність злочинів у цій сфері, що унеможливорює виявлення та притягнення до відповідальності всіх винних осіб.

Лесик Я. В., курсант 3-го курсу
навчально-наукового інституту № 1
Національної академії внутрішніх
справ

Науковий керівник: професор
кафедри оперативно-розшукової
діяльності Національної академії
внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук **Марков М. М.**

НЕЛЕГАЛЬНА МІГРАЦІЯ ЯК НЕГАТИВНЕ ЯВИЩЕ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Геополітичні трансформації впливають на всі аспекти життя суспільства, зокрема й на міграційні процеси. Інтенсивність, характер, спрямованість міграційних настроїв населення України особливо змінилися після розпаду СРСР та здобуття незалежності. Інтеграція України в ЄС спричинила провадження низки важливих реформу у сфері міграційного регулювання.

Географічне положення нашої держави зумовлене близьким розташуванням до країн походження нелегальних мігрантів. У цьому аспекті нелегальна міграція стає однією з головних загроз національній безпеці України. Знання та розуміння реальної ситуації вчинення злочинів, пов'язаних із нелегальною міграцією, необхідне для визначення як державної

стратегії боротьби з нелегальною міграцією, так і адекватних законодавчих, правозастосовних, політичних, економічних, соціальних, правоохоронних, організаційних та інших заходів профілактики цього явища.

Поняттям нелегальної міграції позначають незаконне переміщення через державний кордон, тобто поза пунктами пропуску або з приховуванням від прикордонного та митного контролю, із використанням підроблених документів, візи (або без візи), самостійно чи за допомогою третіх осіб, а також проживання на території країни без належного дозволу компетентних державних органів.

Окремі аспекти цієї проблеми висвітлено в працях О. Барановського, А. Довгерта, В. Євінтова, В. Косевцового, Ю. Калиновського, Е. Лібанової, О. Малиновської, В. Новіка, О. Піскуна, С. Пирожкова, О. Позняка, Н. Плахотнюка, І. Прибиткової, Ю. Римаренка, В. Селіванова, Ю. Тихонравова, А. Шлепакова, О. Хомри, С. Чеховича та ін.

Нелегальний мігрант – це іноземець або особа без громадянства, які перетнули державний кордон поза пунктами пропуску або в пунктах пропуску, але з уникненням прикордонного контролю і невідкладно не звернулися із заявою про надання статусу біженця чи отримання притулку в Україні, а також іноземець або особа без громадянства, які законно прибули в Україну, але після закінчення визначеного їм терміну перебування втратили підстави для подальшого перебування та ухиляються від виїзду з України.

У науковій літературі чітко не визначено причин, під впливом яких формуються напрями та масштаби міграційних процесів. Переміщення в просторі відбувається внаслідок дії соціальних, економічних, демографічних, етнічних, політичних, освітніх, особистісних, культурних, морально-психологічних, військових, екологічних та інших факторів. Слід зазначити, що ці чинники діють одночасно, вони певною мірою взаємопов'язані, а отже, виявити окремі причини міграційних процесів зазвичай складно.

Нелегальна міграція дестабілізує національну безпеку країни-реципієнта, створює осередки напруженості в місцях концентрації нелегалів, негативно позначається на кримінальній обстановці, адже нелегальні мігранти часто вдаються до

кримінальної діяльності (контрабанди, торгівлі людьми, проституції, наркотрафіку, нелегальної торгівлі зброєю тощо). Нелегально зайняті мігранти не входять до сфери офіційного працевлаштування й, відповідно, оподаткування, що завдає фінансових збитків державі-реципієнту. Усе це викликає занепокоєння серед тих країн, які стикаються з проблемою нелегальної міграції.

Стратегія державної міграційної політики України на період до 2025 року передбачає такі основні шляхи підвищення ефективності протидії нелегальній міграції з метою забезпечення національної безпеки України:

- ефективне використання системи видачі віз і можливості консульських установ для управління міграцією;

- здійснення прикордонного контролю, адаптованого до змінних міграційних потоків і можливостей інтегрованого управління кордонами;

- посилення контролю за дотриманням міграційного законодавства всередині країни;

- забезпечення ефективного та сталого повернення, передусім, заохочуючи добровільне повернення;

- запровадження належного механізму та програми регуляризації іммігрантів з нерегульованим статусом.

Отже, нелегальна міграція – це явище, що набуває дедалі поширенішого характеру, причини виникнення якого постійно змінюються. Для мінімізації негативних наслідків міграційних процесів і, навпаки, отримання від них максимальної користі, міграційна політика кожної держави, яка стикнулася з цим негативним явищем, має ґрунтуватися на засадах послідовності, компетентності й ефективності керування міграцією на національному, регіональному та світовому рівнях. Варто шукати шляхи захисту національної безпеки в умовах мінливої ситуації глобального переміщення.

Филоненко В. В., студентка 4-го курсу навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: доцент кафедри адміністративного права і процесу Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент
Чорна В. Г.

«ЕЛЕКТРОННИЙ СУД» ЯК НОВІТНЯ ПЕРСПЕКТИВНА СИСТЕМА ВЕДЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА В УКРАЇНІ

Ключовими ідеями впровадження так званого електронного судочинства є автоматизація процесів судового діловодства, забезпечення повноцінного поширення інформації щодо судового розгляду, правової інформації, доступності до необхідної інформації учасників судового процесу, а також забезпечення дотримання процесуальних строків.

Вивченням ефективності впровадження проекту «Електронний суд» з наукової точки зору займаються: А. В. Анісімов, Г. В. Атаманчук, І. Л. Бачило, В. В. Білоус, М. В. Бондаренко, І. В. Булгакова, О. В. Головченко, О. Г. Данильян, А. Ю. Каламайко, Н. І. Логінова та інші.

Так, наприклад, деякі вчені акцентують увагу на тому, що повномасштабна реалізація проекту, що отримав назву «Електронний суд», допоможе вирішити існуючі проблеми в системі судочинства, а саме: забезпечити доступність правосуддя за рахунок обміну електронними документами між усіма учасниками судового процесу, скоротити судові витрати на поштові відправлення та виготовлення паперових документів, удосконалити та прискорити передачу судових документів між судами тощо.

Реалізація проекту «Електронний суд» є одним із напрямів підвищення ефективності роботи правосуддя в Україні. Адже, як відомо, судочинство є одним із найконсервативніших напрямів людської діяльності. Вік більшості основних принципів судового процесу налічує сотні років. Більшість із таких принципів збережуть свій «конституційний» статус навіть у суді такого типу. Процес перетворення традиційних форм

судочинства на новий електронний лад фактично є процесом перекладу цих традиційних процесуальних основ на нову, «цифрову» мову.

На сьогодні, українське законодавство досить адаптоване до функціонування електронного судочинства. Усі суди, ДСА, установи та органи судової влади мають можливість використовувати власні сторінки або розміщувати інформацію на веб-порталі «Судова влада України» (<http://court.gov.ua/>), де викладено максимально повну інформацію про суд. Уже розроблено нормативно-правову базу, яка визначає порядок функціонування веб-порталу «Судова влада України». Українські судді нині мають сертифіковані електронні підписи, доступ до мережі Інтернет за технологією ADSL, у судах запроваджено спеціалізоване програмне забезпечення з автоматизації судового документообігу.

Крім загального доступу, що міститься на веб-порталі судової влади, користувач має можливість зареєструватися на сайті судової влади та отримати повний текст процесуальних документів щодо справи, у якій він є стороною процесу або адвокатом; отримувати автоматичні повідомлення про зміну стану своїх справ та прийняття нових документів у справі; подавати в суд позовну заяву та документи зі своєї справи в електронному вигляді з використанням електронного цифрового підпису.

Так, наприклад, Положенням про Державну судову адміністрацію України визначено, що до повноважень Державної судової адміністрації України належать, серед іншого, забезпечення впровадження електронного суду та здійснення заходів щодо організації обміну електронними документами між судами та іншими державними органами і установами; забезпечення ведення Єдиного державного реєстру судових рішень та Реєстру електронних адрес органів державної влади, їх посадових та службових осіб; забезпечення функціонування системи відеоконференцз'язку для участі осіб у засіданні суду в режимі відеоконференції.

11 грудня 2014 року Радою суддів України затверджено нову Стратегію розвитку судової системи в Україні на 2015–2020 роки. Документ передбачає розвиток електронного правосуддя. У ньому визначено план заходів, спрямованих на

вирішення двох основних стратегічних питань: перше – доступ до правосуддя; друге – використання інноваційних технологій та поліпшення судового процесу.

Так, у головному законодавчому акті у сфері адміністративного судочинства – Кодексі адміністративного судочинства України, зокрема ст. 18, – визначено, що в судах функціонує Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система. Дійсно, приємне враження викликає те, що процес зрушено з місця, до законодавчих актів внесено зміни, а отже, повноцінний запуск проекту «Електронний суд» не повинен змусити нас довго чекати на перші здобутки.

Показовим прикладом став пілотний проект «Електронний суд», реалізований на базі Київського районного суду м. Одеси. Так, між двома установами – Київським районним судом м. Одеси та Одеським науково-дослідним інститутом судових експертиз МЮУ було зроблено перші кроки електронної взаємодії. Спершу це було пересилання клопотань в електронному форматі із наступним донеправленням відповідної паперової копії – це дозволило економити по три-чотири дні на пересиланні документів, та заклало підґрунтя налагодження діалогу. Завдяки цьому вже на початковому етапі напрацювання взаємодії установ було досягнуто значних результатів: значно зменшився строк проведення судових експертиз, поліпшилася якість взаємодії між установами, а учасники судових проваджень відчували на собі пришвидження вирішення їх спорів.

На сьогодні система електронного адміністративного судочинства функціонує таким чином. Позовні та інші заяви, скарги й інші визначені законом процесуальні документи, що подаються до суду і можуть бути предметом судового розгляду, підлягають обов'язковій реєстрації в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі в день надходження.

Визначення судді або колегії суддів (судді-доповідача) для розгляду конкретної справи здійснюється Єдиною судовою інформаційно-телекомунікаційною системою в порядку, визначеному КАС України (автоматизований розподіл справ).

Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система забезпечує обмін документами (надсилання та отримання документів) в електронній формі між судами, між судом та

учасниками судового процесу, а також фіксування судового процесу і участь учасників судового процесу в судовому засіданні в режимі відеоконференції, що неабияк заощаджує час, кошти та спрощує саму процедуру.

На нашу думку, стимулом для втілення в життя такої очікуваної реформи електронного адміністративного судочинства стало прагнення держави побудувати орієнтоване на інтереси людей, відкрите для всіх і спрямоване на розвиток інформаційне суспільство, у якому кожен матиме вільний доступ для користування та обміну інформацією, реалізацію свого права на вільний доступ до інформації.

Отже, підсумовуючи вищезазначене, можна констатувати, що електронне судочинство як один із секторів електронного урядування є одним з безпечних напрямів розвитку на шляху становлення нового інформаційного суспільства.

В Україні є всі передумови для реалізації проекту «Електронний суд» як форми судового процесу. Водночас запровадження таких технологій має бути підкріплене відповідними нормативно-правовими актами в правовій сфері, на що ми очікуємо ближчим часом.

Титаренко К. І., курсант 1-го курсу навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: доцент кафедри фінансового права та фіскального адміністрування Національної академії внутрішніх справ, кандидат економічних наук, доцент *Острроверх Л. Л.*

ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАКОННОСТІ ОПЕРАЦІЙ ІЗ КРИПТОВАЛЮТАМИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ УКРАЇНИ

Заглибившись в історію, можна прослідкувати еволюцію грошей. Економіка світу ґрунтувалася на тому, що були універсальні засоби обміну: спочатку це було оброблене каміння, потім – металеві монети, паперові гроші. Зрештою люди почали користуватися пластиковими картками. Нині особлива увага прикута до криптовалют. Вони незалежні від кордонів, зі значною швидкістю можуть переміщатися з гаманця в гаманець, маючи низькі транзакційні витрати.

Біткоїн – нова валюта, створена в 2009 році невідомим чоловіком, що має псевдонім Сатоши Накамото. Біткоїни можна використовувати для покупки товару анонімно. Крім цього, міжнародні платежі зручні й дешеві, оскільки біткоїни не прив’язані ні до якої країни, ні до будь-якої регулювання. Малі підприємства можуть їм подохатися, адже немає плати за кредитну карту. Деякі люди просто купують біткоїни як інвестиції, сподіваючись, що вони подорожчають.

Сьогодні існує досить значна кількість криптовалют. Ринок криптовалют (або «віртуальних» чи «електронних» грошей) успішно функціонує і дає можливість проаналізувати динаміку вартості, попиту та пропозиції близько 90–100 різних криптовалют. Серед найбільших за обсягом капіталізації криптовалют такі, як: Bitcoin, Ethereum, Ethereum Classic, Dash, Ripple, Monero, Litecoin, NEM, Augur, MaidSafeCoin та інші.

Найпоширенішою і найдорожчою криптовалютою є біткоїн (Bitcoin). Термін «біткоїн» запозичено з англійської мови. Він утворений шляхом злиття слів: «bit» (одиниця комп'ютерної пам'яті) і «coin» (монета). Переваги цієї віртуальної валюти полягають у тому, що вона є децентралізованою, усі операції за її участю є анонімними, а центр емісії відсутній. Торгові угоди проводяться лише в електронному форматі, а операції купівлі-продажу цієї валюти можна здійснити через онлайн-біржі (наприклад, BTCE). За допомогою спеціальних обмінних пунктів в онлайн-мережах (WebMoney) або через брокера Форексу (FXOpen) криптовалюту можна обміняти на основні валюти світу. Також біткоїни можна отримати в результаті прийняття оплати за надані товари та послуги або через купівлю безпосередньо в іншого власника. Останній варіант вважається найвигіднішим, оскільки не передбачає комісії притаманної обмінному пункту. Ще одним способом отримання цифрової валюти є майнінг. Він полягає в тому, що на комп'ютери користувачів, які знаходяться в різних точках планети, встановлюють спеціальне програмне забезпечення за допомогою якого внаслідок вирішення певних математичних завдань створюються біткоїни. У цьому разі процес їх створення і розповсюдження не контролюється єдиним емісійним центром, а розгалуженість забезпечує безпеку. Біткоїн подібний до електронних грошей, але саме принципи повної анонімності, відсутності контролю і обмеженого випуску відрізняють його від роботи електронних платіжних систем. Однією з головних переваг цієї валюти є те, що вона захищена від інфляції, оскільки процедура емісії запрограмована на зменшення кількості віртуальних грошей в обороті.

Біткоїни діляться на дробові частини, мінімальна з яких становить 0,00000001 біткоїна. Мінімальну одиницю біткоїн часто називають Сатоші – на честь засновника цієї криптовалюти. Таким чином, 1 біткоїн = 100 млн Сатоші. У 2011 році американська компанія випустила готівкові біткоїни у вигляді монет декількох номіналів і позолочених злитків, які стали предметом колекціонування та сьогодні мають значну інвестиційну цінність. Мережа біткоїн заснована на «блокчейн» (ланцюжку блоків) і є публічним реєстром, який зберігає дані про всі транзакції системи. Зазначені транзакції захищені

електронними підписами користувачів – учасників мережі, які видобувають біткоїн чи проводять з ними будь-які операції. Зовнішньо система працює аналогічно будь-якій електронній платіжній системі, наприклад Webmoney. Проте недоліком криптовалюти можна вважати те, що в разі втрати пароля або доступу до електронного гаманця наявна криптовалюта буде повністю втрачена.

Попри те, що на початку свого розвитку біткоїн був локальною криптовалютою, яка використовувалася лише обмеженим колом людей (його засновниками та пов'язаними з ними особами), за кілька років він перетворився на систему світового рівня. Сьогодні, окрім бірж, обмінників та інтернет-ресурсів операції з біткоїнами проводять й деякі магазини та сервісні центри. Вони приймаються до оплати в багатьох ресторанах і готелях низки країн світу. Відомі навіть випадки видачі заробітної плати державним службовцям США в біткоїнах. У кількох азіатських країнах біткоїни використовують як альтернативу банківським рахункам і пластиковим карткам, оскільки банківське обслуговування в цих країнах досить дороге. Легалізація цих віртуальних грошей у світі є досить різноманітною. У США біткоїн визнано одним із видів платежів в електронній комерції, а в Німеччині ця валюта належить до категорії приватних грошей, за допомогою яких можуть здійснюватися багатосторонні клірингові операції. На початку 2017 року у Відні (Австрія) офіційно відкрився перший у світі біткоїн-банк (Bitcoin-Bank), а в Японії з квітня 2017 року біткоїни стали виконувати функцію повноцінної валюти. В Іспанії заплатовано відкриття 7 тис. банкоматів для обміну біткоїнів на євро, 3 тис. таких банкоматів наявні в Польщі. Інша тенденція спостерігається в таких країнах, як Росія, Еквадор, Киргизія, де використання біткоїнів заборонено. У Китаї їх використання заборонено тільки для фінансових інституцій. Протягом жовтня–листопада 2013 року у світі відбулося дуже динамічне зростання курсу біткоїн – він досягнув позначки близько 1100 доларів, у той час як до цього був на рівні 100 доларів за біткоїн, що в 11 разів менше. Причиною такого стрибка було зростання спекулятивного інтересу до цієї криптовалюти, оскільки ті, хто вчасно провів арбітражні операції з біткоїнами, змогли свої незначні суми збільшити в

десятки разів. Потім курс біткоїн почав плавно спадати і протягом 2014–2015 років перебував у межах 250–322 долари за біткоїн.

В Україні біткоїн ще не отримав широкого поширення, хоча в інтернет-сфері використовується досить активно. У нашій країні досить проблематично використовувати дану валюту в повсякденній діяльності, оскільки неможливо оплачувати нею товари чи послуги. Лише одиниці українських онлайн-магазинів і підприємств вказують на своїх сайтах про те, що приймають криптовалюту як форму оплати.

У листі НБУ № 29-208/72889 від 8 грудня 2014 року зазначено, що емісія грошової валюти біткоїн не має ніякого забезпечення і юридично зобов'язаних за нею осіб, не контролюється державними органами будь-якої країни. НБУ також підкреслює, що уповноважені банки не мають правових підстав для зарахування іноземної валюти, отриманої від продажу біткоїнів за кордон і застерігає фізичних і юридичних осіб від використання цієї валюти. Національний банк керується й тим, що Європейське банківське управління закликала банки ЄС утриматися від операцій з криптовалютами, в тому числі й біткоїнами, допоки не буде створена система правил, яка зможе запобігти потенційним зловживанням. Незважаючи на все це, Україна входить у топ-5 країн світу за кількістю користувачів різними біткоїн-гаманцями. Причиною цього є факт значної популярності біткоїнів серед українських ІТ-фахівців, які активно інвестують у дану валюту. У 2016 році юридична компанія «Ахон Partners» стала першою українською компанією, що внесла біткоїни у свій статутний капітал.

Попри впевненість М. Ліхачова (радника АТ «Спенсер і Кауфманн») у тому, що такі передові технології, як електронна готівка, зрештою придуть і в Україну, ставши звичним способом для взаєморозрахунків більшості громадян, ми вважаємо, що через слабкість сучасного українського фінансового ринку та наявності інших проблемних аспектів соціально-економічного середовища така масова поширеність віртуальних валют з'явиться ще не скоро.

Тарасенко С. В., курсант 1-го курсу
навчально-наукового інституту № 1
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: доцент кафедри
фінансового права та фіскального
адміністрування Національної академії
внутрішніх справ, кандидат економічних
наук, доцент **Острочерх Л. Л.**

ЗНАЧЕННЯ ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ ДЛЯ ЕКОНОМІКИ ТА ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ ЕНЕРГОЗБЕРІГАЮЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Невід'ємною складовою розвитку економіки України інноваційним шляхом є формування енергоефективного суспільства. Перехід до енергоефективного варіанта розвитку необхідно здійснювати найближчими роками, інакше економічне зростання буде стримуватися через високі ціни й зниження доступності енергетичних ресурсів. Енергозбереження та підвищення енергетичної ефективності є одним з основних джерел майбутнього економічного зростання. Однак донині це джерело було реалізовано не в повній мірі.

Розвиток енергозбереження та енергоефективності в країні стримують бар'єри, які можна розділити на чотири основні групи: брак мотивації; нестача інформації; брак досвіду фінансування проєктів; недолік організації та координації. Для розв'язання проблем енергозбереження та енергоефективності, як і розвитку економіки, існує два шляхи: екстенсивний та інтенсивний, тобто кількісний і якісний шлях:

- перший (кількісний) – вкрай капіталомісткий шлях нарощування видобутку нафти, газу та будівництва нових об'єктів електрогенерації;

- другий (якісний) – менш витратний, пов'язаний із забезпеченням економічного зростання в країні за рахунок підвищення ефективності використання паливно-енергетичних ресурсів.

Упровадження енергозберігаючих заходів має посідати пріоритетне місце в державній екологічній політиці, а

національна стратегія енергозбереження повинна бути складовою частиною економічних стратегій, що забезпечують збереження природного середовища та сталий розвиток суспільства. За останнє десятиліття і в Україні, країні з обмеженими паливно-енергетичними ресурсами, прийшли до розуміння гострої необхідності інтенсифікації зусиль щодо здійснення широкомасштабних енергозберігаючих програм в усіх без винятку секторах економіки. Катастрофічне погіршення екологічної ситуації у світі, а також необґрунтована економічна залежність від традиційних джерел, призвели до того, що вчені почали оцінювати енергетичний потенціал природних явищ і поступово знайшли методи їх використання. Так, нині людство має можливість використовувати енергію сонця, вітру, руху води, тепла.

Однак лише розуміння необхідності й бажання здійснювати енергозберігаючі заходи для досягнення загального успіху енергозберігаючої політики в країні недостатньо. Одним із дієвих способів зменшити вплив людини на природу є підвищення ефективності використання енергії. Справді, сучасна енергетика, заснована передусім на використанні викопних видів палива (нафта, газ, вугілля), робить істотний вплив на навколишнє середовище. Починаючи від видобутку, переробки, транспортування енергоресурсів і закінчуючи їх спалюванням для отримання тепла й електроенергії – усе це досить негативно позначається на екологічному балансі планети. Зрештою саме «викопна» енергетика відповідальна за проблему зміни клімату, пов'язану зі збільшенням концентрації парникових газів.

Енергозбереження – це фактор економічного розвитку, який на практиці показав, що в багатьох випадках дешевше здійснити заходи щодо економії енергії або взагалі уникнути її використання, ніж збільшити її виробництво. Це означає, що фінансові ресурси, призначені для розширення виробництва енергії, могли б бути спрямовані на інші види діяльності для підвищення життєвого рівня людей. Зростання ефективності використання енергії має великий та безпосередній вплив на виробничу діяльність у плані підвищення продуктивності й

конкурентоспроможності промисловості. Крім цього, розвиток національного виробництва передового енергетично ефективного обладнання дасть змогу вийти з таким обладнанням на зарубіжні ринки.

Світовий досвід використання енергозберігаючих технологій має більш як 30-річну історію. З'явившись відповіддю на різке зростання цін на світових паливних ринках в 70-х роках ХХ ст., енергозбереження та сьогодні залишається найважливішим напрямом енергетичної політики багатьох країн світу а також міжнародних організацій і спілок паливно-енергетичної спрямованості. Багато років у більшості країн Європи, країнах Скандинавії при будівництві та реконструкції будівель використовують енергозберігаючі технології. Створені в цих країнах законодавчі норми враховують економічні інтереси власників житла та інвесторів. Енергоефективності будівель досягають шляхом використання ефективної теплоізоляції, встановлення теплових насосів та сучасних віконних рам і дверей, які не допускають витоку теплого повітря, шляхом використання котельних установок з високим ККД і приладів поквартирного регулювання температури.

У багатьох країнах запроваджено «теплі кредити» на пільгових умовах з низькою процентною ставкою, за рахунок яких здійснюється утеплення або реконструкція будинків з метою зниження енергоспоживання, власникам житла надаються податкові пільги. У багатьох країнах світу (Фінляндія, Німеччина, Велика Британія, Нідерланди, Австрія, Польща, Китай, США, Японія, Бразилія, Індія, Пакистан) побудовано підприємства з виробництва біогазу, який використовують для опалення та як паливо для автомобілів.

У Швеції значну увагу приділяють енергозбереженню та використанню відновлюваних джерел енергії. Так, сміттєспалювальний завод у м. Хогдален окрім переробки сміття виробляє тепло та електроенергію. Цінним є також досвід Швеції у сфері пасивного енергозбереження. Вважається, що пасивне енергозбереження дасть можливість на одну третину зменшити витрати енергії для опалення. Однією з шведських особливостей в енергетичній сфері є централізоване опалення та

охолодження приміщень за рахунок використання станцій теплових насосів. Сировиною для таких станцій є потенціал води, атмосфери і землі. Наприклад, станція в Стокгольмі забезпечує теплом 400 000 жителів міста, а це майже половина населення шведської столиці. Тут продовжує зростати число споживачів енергії, що виробляється тепловими насосами, оскільки вони дуже ефективні та знижують шкідливий вплив на навколишнє середовище. Усього в Швеції наявно понад 500 000 теплових насосів.

Найбільших успіхів в Європі з енергозбереження домоглася Данія. Ця країна вже 15 років тому почала вживати рішучі заходи щодо економії енергії. Вона єдина в ЄС може досягти до 2020 року поставлених Євросоюзом цілей. У Данії діє закон, який зобов'язує постачальників енергії піклуватися про те, щоб її споживання щорічно знижувалося на 1,25 %. Населення Данії купує економічні електроприлади, покращує теплоізоляцію в будинках і в результаті скорочення енергоспоживання в прогріті ніхто не залишається.

Лідирує у справі енергозбереження Німеччина. Ця країна не багата на природні ресурси, питома вага енергоносіїв, що експортуються, становить 80 %. Саме тому німці навчилися їх економити. Нині Німеччина є визнаним лідером сфери вітроенергетики – на території країни розміщені і успішно функціонують близько 20 тис. вітрогенераторів. Більше третини всього обсягу електроенергії Німеччина отримує від вітроустановок. Сукупна потужність німецьких вітрогенераторів дорівнює 24 тис. МВт. Крім цього, їх виробництво активно працює на експорт – близько 70 % установок продаються зовнішнім покупцям.

Значну увагу німці приділяють сонячній енергетиці, на дахах адміністративних будівель у Берліні розташовано 100 000 м² сонячних батарей. Також парламент Німеччини прийняв закон, згідно з яким кожен будинок повинен мати «енергетичний паспорт», де зазначено річні витрати енергії. До 2030 року заплановано знизити показники енергоспоживання до нуля за допомогою сонячних і вітрових генераторів, теплових насосів. Житлове господарство в Німеччині зобов'язане

провести комплексну санацію наявних будівель, що включає до свого складу заходи щодо технічного, економічного, соціального та фінансового аналізу, що сприяє вдосконаленню енергоефективності будинку. Санацію житлових будинків у Німеччині здійснюють без відселення мешканців. Напередодні проведення будівельних робіт формують пакет із проектних робіт, який сприяє створенню бізнес-плану та бази для створення комплексної концепції санації. До повної енергозберігаючої санації належать такі дії:

1. Зміна покриття даху й утеплення горищного приміщення будівлі.
2. Удосконалення ізоляції фасаду.
3. Ізоляція стельового перекриття підвалу.
4. Повна заміна опалювальної системи з водяними стояками.
5. Удосконалення вентиляції будинку.
6. Заміна вікон і балконних дверей на більш досконалий варіант.
7. Інтегрування систем регенерації тепла.
8. Заміна вхідних дверей квартири, під'їзду та сходових секцій.

Фінляндія посідає перше місце у світі з використання біоенергії. До 2020 року частка відновлюваної енергії має зрости до 38 %. Тут діє національна програма з розроблення нових технологій виробництва біопалива другого покоління на основі відходів деревини. Значну увагу у Фінляндії приділено популяризації енергозбереження серед населення, яке намагається економити ресурси. Багато громадян у своїх будинках використовують гібридне опалення (грунтове тепло, сонячна енергія, біопаливо).

Польща впроваджує систему енергозбереження з 1991 року. У країні триває реалізація заходів енергозбереження в житловому секторі, держава підтримує ефективне використання місцевих ресурсів та електроенергії, впровадження геліоенергетики, виробництво біогазу, утилізацію сміття, отримання теплової та електричної енергії від спалювання соломи й інших рослинних відходів.

Нідерланди є одним із лідерів розвитку вітрової енергетики та енергетики з використанням біопалива. Значні досягнення наявні у сфері створення когенераційних систем і теплових насосів.

Латвія цілком залежить від імпорту палива та його постачання. Згідно з Латвійською довгостроковою енергетичною стратегією до 2020 року, мета держави – збільшити частку споживання від відновлюваної енергетики до 40 %, що вдвічі більше, ніж середній прогнозований показник у Європі. Причому основними поновлюваними джерелами енергії визнано такі, як біомаса, біогаз, вітрова енергія та гідроенергія. У перспективі очікується збільшення рівня використання відновлюваних джерел енергії до 60 % 2030 року, 77 % 2040 року та 98 % 2050 року.

Нині всі країни ЄС мають намір знизити енергоспоживання населення задля збереження природи. Японія, яка вимушена імпортувати до 80 % необхідних їй енергоносіїв, активно впроваджує проекти з енергозбереження. На дахах житлових будинків встановлюють сонячні батареї, приділяється велика увага навчанню громадян способам заощадження енергії в побуті та на підприємствах. Завдяки використанню розвинутих гідроенергетики, геліоенергетики та вітроенергетики Японія до 20 % скоротила енергоспоживання.

Індія була однією з перших країн, які почали активно використовувати відновлювані джерела енергії. На сьогодні Індія активно застосовує енергію вітру, сонячну енергію, гідроенергетику та енергію біомаси.

Уряд Китаю розробив програму скорочення енергоспоживання галузями економіки на 20 % та зниження енергозатрат на виробництво одиниці ВВП протягом найближчих років. Підприємства з високим енергоспоживанням і відсталою виробничою потужністю підлягають закриттю.

*Серкіз В. Б., студентка 4-го курсу
навчально-наукового інституту № 1
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: доцент кафедри
фінансового права та фіскального
адміністрування Національної академії
внутрішніх справ, кандидат економічних
наук, доцент **Грущенко О. А.***

ДЕРЖАВНЕ СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ВИРОБНИЦТВА ЕЛЕКТРОЕНЕРГІЇ ТА ВИКОРИСТАННЯ АЛЬТЕРНАТИВНИХ ДЖЕРЕЛ ЕНЕРГІЇ

Економічний розвиток країни є передумовою зростання добробуту населення. Важливу роль у розвитку економіки країни займає енергетична галузь. Енергетичні ресурси також відіграють важливу роль в розвитку діяльності підприємств. Забезпеченість енергоресурсами та їх раціональне використання є необхідною умовою виробництва та ефективного господарювання підприємств. Адже за умови побудови ефективної системи контролю, моніторингу та управління енергетичні ресурси можуть стати джерелом економії, зниження собівартості продукції, зменшення негативного впливу на навколишнє природне середовище та підвищення конкурентоспроможності підприємств.

З економічної точки зору під ресурсами підприємства розуміється сукупність окремих елементів, які прямо чи опосередковано беруть участь у процесі виробництва. В. Д. Базилевич, розглядаючи фактори суспільного виробництва, виділяє сім основних ресурсів: працю, капітал, землю, науку, інформацію, екологію і підприємницькі здібності. За умови ефективного управління енергетичні ресурси можуть розглядатись як найважливіша складова частина виробничого потенціалу підприємства. Який допоможе побудувати стратегію розвитку та підвищення ефективності діяльності підприємства.

Що стосується видів енергетичних ресурсів, то їх можна виділяти на основі різних класифікаційних критеріїв. Важливим є розподіл енергії на первинну і вторинну. До первинної

відноситься енергія, яка безпосередньо існує в природі, а до вторинної – енергія, що отримується людиною після перетворення первинного джерела енергії на спеціальних установках. Одним із найпоширеніших критеріїв класифікації енергетичних ресурсів є їх відновлюваність, тобто можливість чи здатність збільшення кількості ресурсу або ж поновлення обсягів використаних ресурсів унаслідок природних процесів чи цілеспрямованої діяльності людини. Відповідно до цього критерію, як правило, енергетичні ресурси поділяють на відновлювані та невідновлювані.

Загалом, відновлювальні енергетичні ресурси – це джерела потоків енергії, які існують постійно або періодично виникають у навколишньому середовищі. Відмітною ознакою відновлюваної енергії виступає, що в навколишньому середовищі вона виступає у вигляді енергії, яка не є наслідком цілеспрямованої діяльності людини. Невідновлювальними ж джерелами енергії є природні запаси речовин і матеріалів, які можуть бути використані людиною для виробництва енергії, а енергія невідновлюваних джерел знаходиться в природі у зв'язаному стані та вивільняється в результаті цілеспрямованих дій людини.

Україна має значний технічний потенціал для використання відновлюваних джерел енергії. Завдяки йому значному сільськогосподарському сектору існують дуже добрі передумови для використання біоенергії. Оскільки в Україні відновлювані джерела енергії на сьогодні набувають конкурентоспроможності, то інвестиційні рішення приватних підприємств суттєвою мірою залежать від форм державної підтримки. Перші заходи сприяння були ухвалені у Законі України «Про ринок електричної енергії» від 13 квітня 2017 року, які визначають спеціальні тарифи для тієї електроенергії, яка виробляється із альтернативних джерел. Крім того, існує цілком непоганий технічний потенціал для сонячної та геотермальної енергії, але в середньостроковій перспективі їхнє використання не видається економічно доцільним. Освоєння цього технічного потенціалу

визначатиметься економічними передумовами, а також рамковими умовами енергетичної політики.

З метою сприяння реалізації в Україні енергозберігаючої моделі розвитку економіки розроблено Енергетичну стратегію України до 2035 року. Енергозбереження передбачає раціональне використання енергоресурсів, шляхом отримання більшого обсягу корисної роботи електроприладів за рахунок тієї ж кількості електроенергії. Реалізація заходів Енергостратегії дозволить забезпечити зростаючий попит за рахунок інвестування в модернізацію і розширення електромережевого господарства країни, збільшити економічно ефективний видобуток газу, енергетичного вугілля, істотно скоротить державні витрати за припинення субсидування галузей з підвищенням ефективності роботи підприємств паливно-енергетичного комплексу України.

Електроенергетична галузь в цілому і безліч підприємств, що входять до її складу, є природними монополіями. Природні монополії на відміну від інших підприємств ринкової структури займають особливе місце в системі економічних стосунків. Внаслідок високого ризику зловживань діяльність суб'єктів на таких ринках урегульовано окремим Законом України від 20 квітня 2000 року № 1682-III «Про природні монополії».

До ринків у стані природної монополії належать, зокрема, ринки передачі та розподілу електричної енергії як магістральними, так і місцевими (локальними) електромережами. Фактично це означає, що на певній території електромережами володіє лише один суб'єкт. Для того щоб передати електричну енергію, необхідно укласти з цим суб'єктом договір про передачу електричної енергії. Вільного вибору контрагента в цьому випадку немає.

Таким чином, навіть за наявності позитивного світового досвіду реформування електроенергетики вибір національної моделі – суто індивідуальний процес, який проводиться дуже зважено і поетапно. Всі моделі організації ринку електроенергії мають загальну передумову, яка складається з основних «правил гри» будь-якої ринкової економіки – обов'язкового дотримання договорів і рамових угод. Також є

необхідність надання можливості новим виробникам електричної енергії виходити на ринок, здійснювати нові інвестиції, використовувати різні види палива, збільшувати ефективність виробництва тощо. При цьому якість і надійність постачання електричної енергії стають все вищими.

Отже, енергоресурси мають важливе значення для поліпшення якості життя та розширення можливостей для всіх країн. Тому забезпечення ефективного, надійного й екологічно безпечного енергопостачання за цінами, які відображають фундаментальні принципи ринкової економіки, є одним з найважливіших факторів для всього світового співтовариства. Адже, низька ефективність використання паливно-енергетичних ресурсів у технологічних процесах, переважання енергоємних галузей у структурі економіки, подальше зростання проміжного споживання матеріалів і сировини, у тому числі енергетичних ресурсів, зумовлює збереження високого рівня енергоємності валового внутрішнього продукту в Україні. І тому неефективне використання значних обсягів дефіцитних енергоресурсів стає реальною загрозою національній безпеці України в економічній, енергетичній, екологічній та соціальній сферах.

Секція 4 КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС

Слободянюк М. М., курсант 3-го курсу
навчально-наукового інституту № 1
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: завідувач кафедри
кримінального процесу Національної
академії внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук, доцент *Рожнова В. В.*

ОСНОВНІ ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ІНСТИТУТУ ЗАТРИМАННЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Протягом останніх десятиліть затримання у кримінальному процесі піддавалось численним дослідженням, в межах яких вивчалась його сутність як невідкладної процесуальної дії, як заходу кримінально-процесуального примусу, і в дещо меншій мірі – як самостійного правового інституту. Вважаємо, що сучасний стан нормативного врегулювання та правозастосовної практики у цій сфері обумовлює необхідність системного, комплексного підходу до питань затримання у кримінальному процесі саме з позицій його розгляду як самостійного правового інституту.

Окрім правових та практичних питань застосування інституту затримання у кримінальному провадженні, не менш важливе значення мають і теоретичні питання, серед яких науковий і практичний інтерес становлять питання історії розвитку інституту затримання на різних історичних етапах. Незважаючи на те, що історичні аспекти інституту затримання мають, на перший погляд, суто теоретичне значення, їх дослідження та аналіз є важливими з огляду на динамічний розвиток вітчизняного кримінального процесуального законодавства, реформування його окремих інститутів.

Важливими є не тільки дослідження сучасного стану законодавчого регулювання та практичного застосування інституту затримання, а й попереднього досвіду у відповідних сферах з метою уникнення помилок, запобігання виникненню

суперечностей, прогалин правового регулювання, а відповідно і труднощів правозастосування.

Так, основними етапами становлення інституту затримання у кримінальному процесі України вважають:

1. Початок 11 ст. – початок 18 ст. Зародження інституту затримання у Руській правді, що датується періодом від початку 11 ст. до 30-х років 12 ст., в якій уперше згадується про затримання крадія, якого застали на місці злочину. Законодавство цього періоду не надає затриманій особі будь-якого правового статусу, називає її по-різному (крадій, розбійник, злодій та ін.). Затримання не розмежовується з позбавленням свободи до винесення судом рішення, а тому виступає складовою частиною загальної процедури взяття особи під варту до судового рішення. У цей період зароджуються і знаходять свій розвиток такі елементи інституту затримання, як фізичне захоплення особи, її доставлення до компетентного органу, допит затриманої особи, порядок тримання під вартою, підстави та порядок звільнення затриманого, здійснюються перші спроби виділення окремих видів затримання та забезпечення їх короткочасності. Тим самим цей етап характеризується створенням основи правового інституту затримання та формуванням передумов для його подальшого розвитку.

2. Початок 18 ст. – середина 19 ст. Початок цього етапу доцільно пов'язати із прийняттям у 1715 році Короткого зображення процесів та судових тяжб, в якому вперше згадуються терміни «підозра», «підозрювана особа», «особа, що перебуває під підозрою», а також зазначено обставини для виникнення підозри. У цей період здійснюються спроби розмежувати правове положення підозрюваного та обвинуваченого, однак через невизначеність підозри та її підстав, такого розмежування фактично не відбулось. З прийняттям у 1832 році Зводу законів підозра у вчиненні злочину стає приводом для затримання особи та її доставлення в поліцію для допиту, а затриманий одержує право на оскарження затримання у Совісний суд. Тим самим цей етап характеризується формуванням законодавства про підзору у вчиненні злочину і пов'язане з нею позбавлення свободи.

3. Середина 19 ст. – початок 20 ст. Початок цього етапу доцільно пов'язати із виданням у 1860 році Наказів судовим слідчим і поліції, в яких вперше використаний термін «підозрюваний», сформульовані підстави виникнення підозри, а затримання розглядається у контексті здійснення поліцією дізнання, як одного із невідкладних заходів до прибуття судового слідчого. Норми про затримання зазнали у цей період певної кодифікації у Статуті кримінального судочинства 1864 року, однак невіршеними залишались питання правового статусу підозрюваного, чіткого розділення затримання та подальшого арешту. Тим самим цей етап характеризується формуванням затримання, як самостійного заходу примусу, і у значній мірі, як окремого правового інституту.

4. 1917 рік – 1922 рік. На наш погляд найбільш короткий етап у становленні інституту затримання, виділення якого обумовлюється періодом деградації цього правового інституту. Законодавство цього періоду переважно представляє собою розрізнені нормативні акти, часто репресивного спрямування, що регулювали питання не стільки правового і процесуального, а й організаційного характеру. Внаслідок цього питання застосування затримання подекуди отримали дискретне регулювання, правом затримання та перевірки законності тримання під вартою були наділені багаточисельні посадові особи та колегіальні органи, результатом чого стало нівелювання затримання як окремого примусового заходу, нехтування правами затриманого. Тим самим цей етап характеризується внесенням деструктивних змін до процесу становлення інституту затримання у кримінальному процесі.

5. 1922 рік – 1958 рік. Початок цього етапу пов'язується із прийняттям Кримінально-процесуального кодексу. У ньому, як і в кодексі редакції 1923 року, фактично уперше у систематизованому виді одержали закріплення правові норми, що регламентували затримання особи за підозрою у вчиненні злочину, що було віднесене до компетенції міліції, як органу дізнання, детально регулювали підстави, порядок та інші питання його застосування. У зв'язку з цим одержали чітке розмежування затримання та взяття під варту. Водночас, залишався невизначеним процесуальний статус особи, затриманої за підозрою у вчиненні злочину. Тим самим цей етап

характеризується кодифікацією правових норм про затримання особи підозрюваної у вчиненні злочину, як самостійного заходу примусу.

6. 1958 рік – 2012 рік. Прийняття Основ кримінального судочинства Союзу РСР та союзних республік 1958 року, Кримінально-процесуального кодексу 1960 року, Конституції України 1996 року, проведення «малої судово-правової реформи» у 2001 році наділили інститут затримання важливими елементами, забезпечили його максимальну відповідність міжнародним стандартам у галузі захисту прав і свобод людини та громадянина. Насамперед, це стосується визнання затримання тимчасовим запобіжним заходом, визначення підозрюваного як самостійного учасника кримінального процесу та надання йому права на захист, на судове оскарження затримання, на реабілітацію та ін. Тим самим цей етап характеризується доволі прогресивними та ефективними змінами у нормативному врегулюванні інституту затримання у кримінальному процесі.

7. 2012 рік – теперішній час. Сучасний етап становлення та розвитку інституту затримання у кримінальному процесі України бере свій початок від прийняття та набрання чинності у 2012 році КПК України, що вніс істотні зміни до його нормативного врегулювання. Законодавець вперше використав поняття «заходи забезпечення кримінального провадження», серед яких виділив декілька видів затримання, і зокрема, затримання уповноваженою службовою особою. КПК України детально регулює порядок затримання уповноваженою службовою особою та повідомлення інших осіб про затримання; містить чіткі положення щодо обчислення строку затримання, зокрема з урахуванням часу, протягом якого особа фактично позбавляється свободи; визначає загальні обов'язки судді щодо захисту прав людини, зокрема особи, яка тримається під вартою. Тим самим цей етап характеризується доволі високим рівнем правової регламентації затримання з урахуванням міжнародних стандартів, водночас окремі його елементи потребують подальшого удосконалення.

Варто зауважити, що незважаючи на доволі детальну у порівнянні з попередніми періодами регламентацію порядку затримання особи, зокрема уповноваженою службовою особою,

на цей час продовжуються пошуки оптимальних шляхів вирішення тих проблемних питань, які усе ж таки виникають у правозастосовній практиці. Зокрема, щодо унормування підстав затримання особи уповноваженою службовою особою з огляду на їх неоднозначне застосування органами досудового розслідування, порядку застосування превентивного затримання та його відповідності нормам Конституції України, порядку здійснення законного затримання тощо.

Таким чином, становлення та розвиток інституту затримання у кримінальному процесі України на різних історичних етапах переважно відбувався еволюційним шляхом: від свого зародження, виникнення, набуття найбільш простих форм до більш складних форм організації та функціонування.

Разом із тим, існує потреба у подальшому удосконаленні нормативного врегулювання інституту затримання з метою його ефективного застосування для виконання завдань кримінального провадження у режимі дотримання гарантій прав особи на свободу та особисту недоторканність.

Солтис О. В., курсант 3-го курсу
навчально-наукового інституту № 1
Національної академії внутрішніх
справ

Науковий керівник: доцент кафедри
кримінального процесу Національної
академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент
Мельник О. В.

ДОПИТ ЧИ ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ІНТЕРВ'Ю: ЩО ЕФЕКТИВНІШЕ ДЛЯ РОЗЛІДУВАННЯ?

Загальновідомим є те, що допит в Україні – це слідча дія, у процесі якої слідчий, прокурор отримує від особи, яка володіє відомостями, що мають значення в кримінальному провадженні, певну значущу для розслідування інформацію. Досить часто допит супроводжується різноманітними маніпулятивними техніками, не виключаючи також і насильство, для якнайшвидшого отримання певних даних від опитуваної особи.

Так звана культура зізнання в роботі поліції та систем кримінального правосуддя в багатьох країнах, а також недостатній рівень підготовки й обізнаності щодо методів криміналістики та гуманних форматів допиту, можуть призвести до зловживань задля отримання зізнання чи інформації.

Замість допиту в багатьох країнах застосовують Investigative Interview – процесуальне інтерв'ю, методологія якого дає змогу отримати від підозрюваного необхідну інформацію без тиску, залякувань і насильства. Про це розповів суперінтендант норвезької поліції (слідчий із 25-річним досвідом) Асбйорн Раклев 17 січня на зустрічі, організованій Міжнародним фондом «Відродження». Він використовує у своїй роботі метод процесуального інтерв'ю замість класичного допиту вже протягом 20 років.

Асбйорн Раклев наголошує, що головна мета будь-якого розслідування – здобути якомога більше достовірної та надійної інформації. Застосовуючи процесуальне інтерв'ю, ми зможемо легко встановити взаєморозуміння з опитуваною особою, запобігти використанню насильницьких практик, удосконалити процес збору та підвищити надійність отриманої інформації. Процесуальне інтерв'ю ґрунтується на таких принципах міжособистісного спілкування, як повага, етика та права людини. Таке спілкування стимулює співрозмовника до комунікації та дає змогу слідству зібрати значний масив такої інформації.

Проте, як зазначив Асбйорн Раклев, часто правоохоронців не вчать проводити інтерв'ю: «20 років тому в Норвегії цього не пояснювали. Не було офіційної методології проведення допиту, цьому вчилися під час роботи, на місці, від керівників. А керівники, відповідно, від своїх керівників. Поліцейських навчали влучно стріляти та вправно водити авто, але ніхто їм не пояснював, як проводити інтерв'ю», – розповів експерт.

Як показують дослідження, значна частина злочинців готові надати правдиву інформацію або навіть одразу зізнатися, тоді як інші не можуть прийняти рішення, коли їх викликають на допит, адже опинившись у таких умовах будь-яка людина починає сильно нервувати, що сповільнює роботу мозку й пам'яті. Якщо правоохоронець використовує агресивний, ворожий або образливий підхід, опитуваний може відмовитись

від співпраці та надання інформації. Використання методів процесуального інтерв'ю збільшує вірогідність співпраці та надання інформації або зізнання з боку порушників.

Процесуальне інтерв'ю покликане запобігати неправдивим зізнанням чи помилкам у процесі здійснення правосуддя, допомагати співробітникам поліції проводити допит систематично й неупереджено, а також уникати помилок, пов'язаних із прийняттям передчасних висновків, що, на жаль, є досить поширеною проблемою. Процесуальне інтерв'ю ґрунтується на основі тридцятирічних досліджень, які проводились в активній співпраці із практиками. Цю слідчу дію використовує значна кількість поліцейських у всьому світі. Вона є також корисною для роботи розвідки та служб безпеки. З огляду на досвід іноземних держав, можна стверджувати, що процесуальне інтерв'ю поліпшує відносини та збільшує рівень довіри між поліцією та громадянами, сприяє розвитку верховенства права й утвердженню авторитету державних органів.

Процесуальне інтерв'ю – метод, який передбачає повну відсутність примусу та відкритість питань, що значно покращують обмін інформацією та комунікацію. Модель інтерв'ювання включає такі етапи:

- 1) планування та підготовка;
- 2) ознайомлення і встановлення контакту;
- 3) перший довільний виклад;
- 4) уточнення та розкриття;
- 5) завершення інтерв'ю;
- 6) оцінка інтерв'ю.

Асбйорн Раклев зазначає, що неабияке значення має вияв поваги до опитуваної особи. Він радить тиснути йому руку під час зустрічі, спілкуватись на рівних. Значну роль відіграє також місце проведення інтерв'ю. Опитуваний має почуватися комфортно та в безпеці. Варто ставити відкриті питання, не нав'язуючи свою інтерпретацію подій. Абсолютно неприйнятним є пошук лише тієї інформації, яка «підходить» або ігнорування інформації, що не підтверджує те, в чому переконаний інтерв'юер. Якщо в поліції є докази – не варто одразу про них говорити, намагаючись залякати людину, необхідно спочатку вислухати її версію.

На нашу думку, нашій державі, особливо на сьогодні, коли вона перебуває на шляху такої глобальної реформації, було б доцільно замінити або, можливо, доповнити методiku проведення класичного допиту процесуальним інтерв'ю. Це дало б змогу нашим поліцейським легко встановлювати контакт і довірливі відносини з опитуваним, що збільшить імовірність отримання достовірної та правдивої інформації, пришвидшить зізнання, унаслідок чого зросте відсоток розкриття злочинів. Упровадження процесуального інтерв'ю сприятиме поступовому приведенню правоохоронної діяльності у відповідність до сучасних стандартів, суттєвому зменшенню кількості фактів порушень прав людини на етапі досудового розслідування.

Баиштова О. Г., курсант 3-го курсу
навчально-наукового інституту № 1
Національної академії внутрішніх
справ

Науковий керівник: доцент кафедри
кримінального процесу Національної
академії внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук, доцент **Хабло О. Ю.**

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПОЧАТКОВОГО ЕТАПУ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Успішність розкриття, розслідування та судового розгляду будь-якого кримінального правопорушення здебільшого залежить від правильного професійного процесуального оформлення його початкового етапу, а також виконання завдань кримінального провадження, притаманних цьому етапу.

У діяльності правоохоронних органів України однією з найбільш складних була й залишається проблема диференційованого підходу до вирішення заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення. Складність цього питання полягає в тому, що загальна кількість відповідних звернень з боку громадян та юридичних осіб щороку збільшується, а механізм їх перевірки донині належним чином не врегульовано.

Чинний КПК України, порівняно з КПК України 1960 року, суттєво змінив початковий етап розслідування кримінальних правопорушень, маючи на меті унеможливити конфлікт між державою та громадянами щодо їх звернень до правоохоронних органів із заявою чи повідомленням про вчинене кримінальне правопорушення, запобігаючи неприйняттю таких заяв чи повідомлень, відмові у їх вирішенні, а також створенню широких можливостей оперативного розгляду таких заяв і повідомлень, застосовуючи весь арсенал кримінальних процесуальних засобів. Для реалізації положень чинного КПК України щодо початкового етапу досудового розслідування було прийнято низку підзаконних актів. Проте в практичній діяльності правоохоронних органів виникає низка проблемних питань, які негативно впливають на ефективність досудового розслідування кримінальних правопорушень, призводять до незаконного порушення прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження.

Результатом аналізу кримінального процесуального законодавства 1960 року була слухна думка про те, що поняття «підстава до порушення кримінальної справи» стосується двох проблемних тісно пов'язаних між собою питань про коло обставин, що мають бути встановлені до моменту ухвалення рішення про порушення кримінального провадження: а) наявність ознак злочину в події, що стала відомою уповноваженій на вирішення питання про порушення провадження в кримінальній справі особі; б) наявність об'єктивно існуючих достатніх даних, на підставі яких встановлюються ознаки злочину, або: а) коло обставин, про які слід мати відомості; б) рівень знань про ці обставини (імовірність учиненого злочину).

На необхідності запровадження спрощеної процедури початку досудового розслідування, яким має вважатися момент отримання уповноваженими законом органами інформації про кримінальний проступок або злочин, наголошено в Концепції реформування кримінальної юстиції України, затвердженій Указом Президента України від 8 квітня 2008 року № 311.

Унаслідок цього в КПК України з'явилася ст. 214, згідно з якою у кримінальному судочинстві України відмовилися від

прийняття процесуального рішення про порушення кримінальної справи. Відповідно до ч. 1–4 цієї статті, основні положення їх зводяться до такого.

Слідчий, прокурор невідкладно, але не пізніше 24 год від моменту подання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення, зобов'язаний внести відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань та розпочати розслідування (ч. 1 ст. 214 КПК України), тобто розслідування починається з моменту внесення інформації до реєстру. До внесення такої інформації здійснення досудового розслідування не допускається, за винятком проведення у невідкладних випадках огляду місця події. Слідчий, прокурор, інша службова особа, уповноважена на прийняття заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, зобов'язані прийняти та зареєструвати таку заяву чи повідомлення. Відмова в прийнятті їх не допускається.

Одним із проблемних на практиці є положення ч. 1 ст. 214 КПК України.

64 % опитаних слідчих та 58 % прокурорів вважають, що цей строк є не достатнім для «перевірки заяви і повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення» й пропонують його збільшити.

На нашу думку, такі пропозиції ґрунтуються на розумінні цього терміну, виходячи із КПК України 1960 р., який відповідно до ч. 4 ст. 97 встановлював 10-денну перевірку заяв і повідомлень про злочин, шляхом проведення оперативно-розшукової діяльності (ч. 5 ст. 97), відібрання пояснень від окремих громадян чи посадових осіб або витребування документів (ч. 4 ст. 97), а також огляду місця події (ч. 2 ст. 190) та накладення арешту на кореспонденцію і зняття інформації з каналів зв'язку (ч. 3 ст. 187).

Слід звернути увагу на те, що за чинним КПК України 24-годинний термін – це час, визначений для внесення відповідних відомостей до ЄРДР. До внесення зазначених відомостей до ЄРДР КПК передбачає проведення лише у невідкладних випадках огляду місця події (ч. 3 ст. 214). З огляду на результати аналізу матеріалів практики, вважаємо, що 24-годинний термін для внесення відомостей про кримінальне

правопорушення до ЄРДР є цілком обґрунтованим та не потребує збільшення.

Для перевірки заяв та повідомлень про кримінальне правопорушення після внесення відповідних відомостей до ЄРДР чинний КПК України допускає проведення за наявності відповідних приводів та підстав усього комплексу процесуальних засобів: слідчих (розшукових) дій (глава 20), зокрема негласних (глава 21), заходів із забезпечення кримінального провадження (розділ 2), а у певних випадках – заходів, визначених ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність».

Проаналізувавши зміст частин ст. 214 КПК України, можна дійти низки висновків як позитивного, так і негативного характеру.

Так, інформація про вчинене діяння, передбачене Законом України про кримінальну відповідальність, або підготовку до нього приймається від громадян, службових осіб, підприємств, організацій, установ в усній, письмовій чи в іншій формі. Завідомо неправдиві заяви, повідомлення про вчинення кримінального правопорушення повинні тягнути передбачену законом відповідальність (ст. 383 КК України).

Слідчий, прокурор не мають права відмовити в прийнятті заяви, повідомлення чи іншої інформації про діяння, передбачене законом України про кримінальну відповідальність, зокрема посилаючись на неповноту викладених у них відомостей, неналежність заяви чи повідомлення, закінчення строку давності притягнення до кримінальної відповідальності, віку, стану здоров'я особи та будь-які інші обставини.

Очевидно, що одночасно з прийняттям заяви, повідомлення чи іншої важливої інформації про кримінальне правопорушення слідчий, прокурор повинні вжити всі можливі заходи, щоб запобігти такому діянню або припинити його. За наявності відповідних підстав, що свідчать про реальну загрозу життю та здоров'ю особи, яка повідомила про діяння, передбачене законом України про кримінальну відповідальність, вважаються необхідні заходи забезпечення безпеки заявника, а також членів його сім'ї та близьких родичів, якщо шляхом погроз або інших протиправних дій щодо них робляться спроби

вплинути на заявника. Але в ст. 214 КПК України таке положення не передбачене і взагалі право на забезпечення безпеки заявника та інших осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, в КПК України подані досить стисло і лише в окремих нормах, а не в концентрованому вигляді, як це було представлено в Кодексі 1960 року (ст. 52¹–53²), де було детально описано права осіб і регламентовано процедуру забезпечення безпеки суб'єктів кримінального провадження. Наведене вказує на певний недолік нового КПК України.

У ст. 214 КПК України ініціювання кримінально-процесуальної діяльності покладається на особу, яка звертається із заявою чи повідомленням. Передбачено, що такий порядок є надто спрощеним і може призвести до зловживань з боку як органів досудового розслідування, так і відповідних осіб. Результати діяльності повинні бути формалізовані у відповідному процесуальному документі: постанові про початок або про відмову в початку досудового розслідування, який у чинному законодавстві має лінгвістично некоректну назву, проте фактично та функціонально означає порушення кримінального провадження. Таким чином, вважаємо, що на етапі ініціювання досудового розслідування слід запровадити своєрідний процесуальний фільтр, завдяки якому кримінальне провадження буде розпочинатися за діями, які дійсно мають ознаки злочину чи кримінального проступку.

Підсумовуючи викладене, вважаємо, що реалізація запропонованих нами положень у теорії кримінального процесу та практиці, сприятиме подальшій науковій розробці проблемних питань початку досудового розслідування, а також підвищенню його ефективності. Водночас кожне із зазначених проблемних питань потребує більш докладного дослідження.

Гудима І. О., курсант 3-го курсу
юридичного факультету Інституту
кримінально-виконавчої служби
Науковий керівник: старший
викладач кафедри кримінально-
правових дисциплін Інституту
кримінально-виконавчої служби,
кандидат юридичних наук
Вакулік О. А.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ДОМАШНЬОГО АРЕШТУ В СИСТЕМІ ЗАПОБІЖНИХ ЗАХОДІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

У становленні та розвитку підінституту домашнього арешту в системі запобіжних заходів можна виокремити такі етапи:

– перший етап (IX–XVIII ст.) – домашній арешт не мав нормативного закріплення, але його застосовували в певних формах;

– другий етап (XVIII – середина XX ст.) – домашній арешт отримав нормативне закріплення. Його почали активно використовувати;

– третій етап (друга половина XX ст. – 13 квітня 2012 року) – домашній арешт виключили із системи запобіжних заходів;

– четвертий етап (з 13 квітня 2012 року й донині).

Останньому періоду притаманна чіткість правової регламентації обрання, застосування, зміни та скасування домашнього арешту, підстав та умов його обрання, встановлення конкретних часових меж перебування особи під домашнім арештом. Тобто кримінально процесуальне законодавство в частині обрання, застосування, зміни та скасування домашнього арешту було деталізовано та набуло ознак узгодженості.

Домашній арешт слід тлумачити як запобіжний захід, який обирається за рішенням слідчого судді або суду залежно від стадії кримінального провадження відносно підозрюваного або обвинуваченого, якому інкримінують учинення злочину, за яким КК України передбачено покарання у виді позбавлення волі, із суттєвим обмеженням особистої свободи шляхом

заборони їй залишати своє житло цілодобово або в певний період доби, з покладенням на особу низки додаткових обов'язків.

Підстави обрання домашнього арешту поділяються на загальні (ч. 2 ст. 177 КПК України) та спеціальні. Крім цього, виокремлюють загальні та спеціальні умови обрання домашнього арешту.

Порядок обрання домашнього арешту регламентовано главою 18 КПК України. Прийняття відповідною посадовою особою рішення про обрання запобіжного можна ґрадувати на певні етапи, які означені чіткою послідовністю дій суб'єкта обрання домашнього арешту на досудовому етапі кримінального провадження.

Орган, компетентний реалізувати належне виконання правил домашнього арешту конкретною особою, окрім положень КПК України, керується у своїй діяльності Інструкцією про порядок виконання органами внутрішніх справ України ухвал слідчого судді, суду про обрання запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту та про зміну раніше обраного запобіжного заходу на запобіжний захід у вигляді домашнього арешту.

Положення ч. 1 ст. 195 КПК України стосуються осіб, відносно яких обрано домашній арешт у поєднанні з ЕЗК. Ідеться про закріплення на тілі особи пристрою, який дає змогу відстежувати його місцезнаходження. Пристрій має бути захищений від самостійного знімання або втручання у його роботу підозрюваного, обвинуваченого, адже через певні інтервали часу електронний браслет направляє радіочастотний сигнал.

Обраний відносно особи запобіжний захід, не обов'язково залишається статичним під час усього часу вирішення справи по суті, адже виникають різні процесуальні ситуації, котрі зумовлюють необхідність змінювати запобіжні заходи на більш м'які або суворі, чи взагалі скасувати їх.

Запобіжний захід змінюють на більш м'який у разі, якщо підозру змінено на менш тяжке чи можливість створення ризиків з боку підозрюваного, обвинуваченого стає незначною.

Складовою підстав для зміни запобіжного заходу на більш суворий можуть бути доведені нові обставини, які настали після

прийняття рішення про обрання запобіжного заходу, або такі, що стали нововиявленими, і про які слідчий, прокурор, підозрюваний, обвинувачений, захисник не знали, які є достатніми й такими, що відповідають ініціюванню процедури зміни запобіжного заходу.

Відповідно до ч. 1 ст. 200 КПК України, ініціювати процедуру зміни домашнього арешту можуть прокурор або слідчий, за погодженням із прокурором, а також згідно ч. 1 ст. 201 КПК України, це може бути сторона захисту.

Рішення про зміну запобіжного заходу приймається залежно від характеру нових або нововиявлених обставин.

У контексті зміни домашнього арешту на більш м'який або суворий запобіжний захід, 72-годинний час (максимальний) на розгляд клопотання про таку зміну, буде стосуватися всіх виключних ситуацій.

Проте слідчий суддя, суд наділений правом залишити без розгляду клопотання про зміну домашнього арешту, якщо воно подане раніше 30 днів з дня постановлення попередньої ухвали про застосування, зміну або відмову в зміні домашнього арешту і в ньому не зазначені нові обставини, які не розглядались слідчим суддею, судом.

Щодо скасування домашнього арешту законодавець передбачив три можливі ситуації, за яких домашній арешт припиняє свою дію:

- після закінчення строку дії ухвали про обрання запобіжного заходу;
- ухвалення виправдувального вироку;
- закриття кримінального провадження.

Негайність скасування запобіжного заходу, про яку йдеться в ст. 203 КПК України, зумовлена тим, щоб звільнити особу від обов'язків, пов'язаних із ними обмежень і заборон.

Доцільно викласти ст. 278 КПК України в такій редакції, щоб термін вручення повідомлення про підозру було збільшено, адже повідомлення особи про підозру є початком моменту реалізації обвинувачення.

Слід констатувати доцільність внесення змін до ст. 181 КПК України: не обирати щодо підозрюваного, обвинуваченого, який не має житла чи можливості проживання в родичів, друзів та в інших осіб на різних правових підставах, домашнього

арешту (відповідно, варто доповнити ст. 178 КПК України); дозволити особі, що потребує лікування, перебувати під домашнім арештом, проходячи лікування у відповідному закладі охорони здоров'я; не обирати цей запобіжний захід до осіб, які проживають у віддаленому від відділу Національної поліції місці, або якщо житло такої особи не пристосоване для застосування ЕЗК (якщо обрано домашній арешт у комплексі із застосуванням ЕЗК).

Вагомою прогалиною в КПК України є відсутність переліку підстав щодо необхідності зміни домашнього арешту, як, наприклад, під час його обрання (ч. 1 ст. 194 КПК України). Постає питання щодо зміни будь-якого запобіжного заходу, перелік для цього підстав за змістом має бути іншим, порівняно з переліком підстав щодо обрання певного запобіжного заходу.

Доцільним є створення в структурі Національної поліції України спеціальної служби, яка буде займатись виключно питаннями домашнього арешту, а також розробити програму відбору, навчання, атестації працівників цієї служби.

Приймак К. В., студентка 2-го курсу
навчально-наукового інституту № 1
Національної академії внутрішніх
справ

Науковий керівник: старший
викладач кафедри досудового
розслідування Національної академії
внутрішніх справ *Симчук А. С.*

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ АДВОКАТА СВІДКА В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Формування України як правової держави, в якій людина є головною соціальною цінністю, а її інтереси і потреби – основним критерієм діяльності держави, закономірно передбачає оновлення національного законодавства, приведення його у відповідність з міжнародно-правовими стандартами в галузі прав людини. Забезпечення громадян кваліфікованою

юридичною допомогою в наші дні вважається важливим конституційним положенням.

Особливе місце в захисті прав та свобод громадян посідає адвокатура України. За своєю суттю вона є професійним правовим інститутом, спрямованим на захист прав і свобод громадян.

Проблеми діяльності адвокатури, її місце в суспільстві, професійні права та обов'язки адвокатів неодноразово були предметом дослідження багатьох світових та вітчизняних вчених і практиків. Однак незважаючи на прийняття нового Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» досі існують проблеми та різночитання як у нормативному врегулюванні статусу адвокатів у системі юридичних механізмів прав та свобод людини, так і в психологічному ставленні суспільства до адвокатури в цілому.

Саме тому майбутнім юристам необхідно вивчати законодавчі функціонування та організації адвокатури в Україні, а й навчатися повазі до найгуманнішої правозахисної діяльності, якою є діяльність адвоката.

Участь адвоката у кримінальному провадженні є важливою гарантією прав і законних інтересів осіб, яких він уповноважений захищати і котрим надає юридичну допомогу, а також є необхідною умовою реалізації конституційної засади змагальності сторін (ст. 22 КПК).

Допомагаючи підзахисному ефективно реалізувати свої права, адвокат забезпечує захист прав, свобод і законних інтересів підозрюваного, обвинуваченого, підсудного, засудженого, виправданого, особи, стосовно якої передбачається застосуванню примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішується питання про їх застосування у кримінальному провадженні особи, стосовно якої розглядається питання про видачу іноземній державі (екстрадицію) (ст. 1 Закону України «Про адвокатуру і адвокатську діяльність»). Виступаючи як захисник у кримінальних справах, адвокат виконує завдання державної важливості – захист особи від повідомленої їй підозри. Не можна забувати, що право на захист зовсім не є абстрактним правовим поняттям. Це є правом конкретної фізичної особи на захист від конкретного обвинувачення.

Крім функції захисту адвокат у кримінальному провадженні також може здійснювати функцію представництва. Відповідно до статей 58, 63 КПК потерпілого, цивільного позивача, цивільного відповідача у кримінальному провадженні може представляти представник – особа, яка у кримінальному провадженні має право бути захисником.

Увага законодавця до того, щоб громадянам давалася кваліфікована юридична допомога, викликана насамперед широким визнанням порівняно простого вихідного положення: реалізація прав і свобод людини і громадянина можлива повною мірою, коли вони відстоюються зі знанням справи, кваліфіковано.

Допомагаючи фізичній або юридичній особі якісно реалізувати права, адвокат здійснює адвокатську діяльність, яка визначається в ст.1 Закону України «Про адвокатуру і адвокатську діяльність» як незалежна професійна діяльність адвоката щодо здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги клієнту».

Згідно із ст. 66 КПК адвокат у кримінальному провадженні також може надавати правову допомогу свідкові. У зв'язку з цим, хочемо звернути увагу на деякі проблемні питання щодо правового статусу адвоката свідка. Так, у ст. 66 КПК сформульовані право та обов'язки свідка. У п. 2 ч. 1 ст. 66 КПК, що свідок має право «користуватися під час давання показань та участі у проведенні інших процесуальних дій правовою допомогою адвоката, повноваження якого підтверджуються згідно з положеннями ст. 50 цього Кодексу».

Право свідка користуватися правовою допомогою адвоката під час допиту та участі його в інших процесуальних діях є також важливою прав та законних інтересів свідка у кримінальному провадженні. Це право слід корегувати відповідно до п. 2 рішення Конституційного Суду України від 30 вересня 2009 року № 23-рп/2009 у справі за конституційним зверненням громадянина Голованя І. В. щодо офіційного тлумачення положень ст. 59 Конституції України (справа про право на правову допомогу), у якому Конституційний Суд України роз'яснив: «Положення ч. 2 ст. 59 Конституції України (до внесення змін на підставі Закону України від 2 червня 2016 року № 1401-VIII) “для... надання правової допомоги у ході

вирішення справ у судах та інших державних органах в Україні діє адвокатура” в аспекті конституційного звернення треба розуміти так, що особа під час допиту її як свідка в органах досудового розслідування чи дачі пояснень у правовідносинах з цими та іншими державними органами має право на правову (юридичну) допомогу від обраної за власним бажанням особи в статусі адвоката, що не виключає можливості отримання такої допомоги від іншої особи, якщо законами України щодо цього не встановлено обмежень».

На жаль, КПК не містить норми, яка б врегульовувала правовий статус адвоката свідка.

Поряд з тим, у ч. 6 ст. 1 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» зазначено, що «інші види правової допомоги – види адвокатської діяльності з надання правової інформації, консультацій і роз’яснень з правових питань, правового супроводу діяльності клієнта, складення заяв, скарг, процесуальних та інших документів правового характеру, спрямованих на забезпечення реалізації прав, свобод і законних інтересів клієнта, недопущення їх порушень, а також на сприяння їх відновленню в разі порушення»

З урахуванням викладеного та з метою законодавчого закріплення процесуального статусу адвоката свідка, доцільно внести відповідні зміни до правових норм КПК:

Стаття 55. Адвокат у кримінальному провадженні

1. Адвокатом є фізична особа, яка здійснює адвокатську діяльність на підставах та в порядку, що передбачені Законом «Про адвокатуру та адвокатську діяльність».

2. Адвокат у кримінальному провадженні надає правову допомогу свідку під час давання показань та участі його у проведенні інших процесуальних дій.

Повноваження адвоката підтверджуються згідно з положеннями статті 50 цього Кодексу.

3. Адвокатом не може бути особа, відомості про якого не внесено до Єдиного реєстру адвокатів України або стосовно якого у Єдиному реєстрі адвокатів України містяться відомості про зупинення або припинення права на зайняття адвокатською діяльністю.

Стаття 56. Обов'язки адвоката

1. Адвокат зобов'язаний використовувати правові засоби, передбачені цим Кодексом та іншими законами України, з метою забезпечення дотримання прав, свобод і законних інтересів свідка.

2. Адвокат зобов'язаний прибувати для участі у виконанні процесуальних дій за участю свідка. У разі неможливості прибути в призначений строк захисник зобов'язаний завчасно повідомити про таку неможливість та її причини слідчого, прокурора, слідчого суддю, суд.

3. Адвокат без згоди свідка не має права розголошувати відомості, які стали йому відомі у зв'язку з участю в кримінальному провадженні і становлять адвокатську або іншу охоронювану законом таємницю.

4. Адвокат після його залучення має право відмовитися від виконання своїх обов'язків лише у випадках:

1) якщо є обставини, які згідно з цим Кодексом виключають його участь у кримінальному провадженні;

2) незгоди зі свідком щодо вибраного ним способу надання правової допомоги;

3) умисного невиконання свідком умов укладеного з адвокатом договору, яке проявляється, зокрема, у систематичному недодержанні законних порад адвоката, порушенні вимог цього Кодексу тощо;

4) якщо він свою відмову мотивує відсутністю належної кваліфікації для надання правової допомоги у конкретному провадженні, що є особливо складним.

Стаття 57. Залучення адвоката

1. Адвокат може у будь-який момент бути залученим свідком, законними представниками малолітньої або неповнолітньої особи, а також іншими особами за проханням чи згодою свідка до участі у кримінальному провадженні.

2. Слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд зобов'язані утримуватися від надання рекомендацій щодо залучення конкретного адвоката.

Стаття 58. Права адвоката

Здійснюючи правову діяльність направлену на реалізацію прав свідка у кримінальному провадженні, адвокат має право:

1) надати правову інформації, консультації та роз'яснення з правових питань;

1) забезпечувати правовий супровід діяльності свідка;

2) складати заяви, скарги, процесуальні та інші документи правового характеру, спрямованих на забезпечення реалізації прав, свобод і законних інтересів свідка, недопущення їх порушень;

3) сприяння їх відновленню реалізації прав, свобод і законних інтересів свідка, в разі порушення.

Як підсумок слід зазначити, що у всіх сферах правового регулювання, в тому числі і в кримінальному судочинстві, повинні отримати послідовний розвиток і конкретизацію основні принципи, на яких базуються взаємовідносини між правовою державою і особистістю, а саме: верховенство закону; невід'ємність, непорушність і недоторканість основоположних прав і свобод особистості. Крім того, законодавче визначення правового статусу учасників кримінального провадження, а саме адвоката свідка, стане важливою складовою реформування та удосконалення національного кримінального процесуального законодавства.

Секція 5
КРИМІНАЛІСТИКА ТА СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА

Мурзо Є. О., курсант 3-го курсу
навчально-наукового інституту № 1
Національної академії внутрішніх
справ

Науковий керівник: старший
викладач кафедри криміналістики
та судової медицини, кандидат
юридичних наук *Кононенко Н. О.*

**КРИМІНАЛІСТИЧНІ СПОСОБИ ОТРИМАННЯ
ВЕРБАЛЬНОЇ ІНФОРМАЦІЇ**

З огляду на специфіку розкриття та розслідування злочинів, можна дійти висновку, що *вербальною інформацією* слід вважати мовленнєве (вербальне) повідомлення учасника кримінального процесу під час проведення вербальних слідчих дій, яке отримується мовними засобами спілкування.

Одним зі способів отримання вербальної інформації є застосування поліграфа – засобу одержання й оцінки достовірності інформації, отриманої від опитуваної особи шляхом фіксації фізіологічних реакцій людини на запитання. На сьогодні в Україні можливості поліграфа використовуються для перевірок робочого персоналу, підбору кадрового забезпечення як на приватних, так і на державних підприємствах, установах, організаціях. Особливого значення використання поліграфа набуло під час реформування правоохоронних органів. Зокрема, у ч. 2 ст. 50 Закону України «Про Національну поліцію» вказано, що громадяни України, які виявили бажання вступити на службу до поліції, за згодою проходять тестування на поліграфі.

У Інструкції про порядок використання поліграфів у Національній поліції України (наказ від 13 листопада 2017 року № 920) п. 2 абзаци 3 загальних положень зазначено, що «опитувана особа – особа, яка досягла 18-річного віку та є працівником Національної поліції України або кандидатом для прийняття на службу в поліцію, визначена в завданні на

проведення опитування, та надала добровільну згоду на проходження процедури опитування з використанням поліграфа». Однак, інших опитуваних осіб Інструкція не передбачає, тобто нею не регулюється використання поліграфа в напрямку розкриття та розслідування злочинів. Також, в Інструкції не вказано, навіть в мінімальному варіанті, напрямки, за якими має проводитися тестування кандидатів на службу і поліцейських, на кшталт – перевірка на здійснення корупційних вчинків, правопорушень, вживання наркотичних речовин, тощо. Таким чином вся ідея поліграфних опитувань просто нівелюється. Вислів «пройшов поліграф» не має реально жодної ваги, а сам факт його проходження за незначимими питаннями не гарантує якісний підбір особового складу, як того вимагає суспільство.

Науково обгрунтовано, що поліграф – це комп'ютерний апаратно-програмний комплекс, який дає змогу відслідковувати динаміку психофізіологічних реакцій досліджуваної особи під час застосування поліграфологом тестових запитань (стимулів) та перетворення отриманих фізіологічних показників активності в електричні сигнали, що відображаються у вигляді графіків (поліграм). Психофізіологічні показники (сигнали), які знімає поліграф, перетворюючи їх в цифрові є: ритм дихання, рівень кров'яного тиску, інтенсивність потовиділення, а деякі детектори здатні також фіксувати напруженість голосових зв'язок, розширення капілярів, реакцію зіниць очей тощо.

Нині у зарубіжній практиці одним із основних напрямів застосування поліграфа є діяльність правоохоронних органів щодо розкриття злочинів, однак щодо «права на існування» поліграфа у кримінальному судочинстві є різні точки зору та тлумачення науковців. Учені Р. С. Белкін, В. А. Образцов, Е. Р. Росінська, Н. А. Селіванов доходять висновку про доцільність застосування поліграфа у діяльності правоохоронних органів. Л. Д. Удалова зазначає, що використання поліграфа не може розглядатися таким, що суперечить нормам моралі. Адже це звичайний науково-технічний засіб, який широко використовується в галузі медичної діагностики, і його використання не відрізняється від використання інших технічних засобів. До опонентів висловленої думки належать А. М. Ларін та В. С. Шадріна. Вони

вважають принципово неможливим застосовувати поліграф при розслідуванні кримінальних правопорушень. На думку А. М. Ларіна, «маніпуляція з поліграфом примножують слідчі та судові помилки, поглиблюють страждання їхніх жертв і надають роботи судам, прокурорам, слідчим, адвокатам по виявленню та виправленню помилок». На сьогодні проведення досліджень з використанням поліграфа відбувається на підставі положень таких нормативних актів: ст. 28 і ст. 32 Конституції України; висновки за результатами досліджень з використанням поліграфа можуть бути доказами в кримінальному, цивільному, господарському та адміністративному судових процесах (ст. 84 КПК, ст. 74 ЦПК, ст. 73 ГПК України).

Значним кроком у процесі нормативного врегулювання використання поліграфа на досудовому розслідуванні є прийняття 27 липня 2015 року Інструкції щодо застосування комп'ютерних поліграфів у діяльності Міністерства доходів і зборів України та його територіальних органах (далі – Інструкція). Однак Інструкцією визначено, що висновки за наслідками використання поліграфа мають лише ймовірний та орієнтований характер, не тягнуть правові наслідки, не можуть бути підставою для прийняття будь-яких рішень щодо особи, а використовуються винятково як відомості ймовірного характеру для можливого формування переконання для здійснення заходів у сфері службової діяльності.

Наразі ж актуальним постало питання прийняття окремого Закону України «Про використання поліграфа». На нашу думку, це вирішить низку проблемних питань означеного напрямку діяльності, а саме: конкретизує сферу та порядок застосування поліграфа й визначить місце результатів, отриманих за його допомогою в системі доказів у кримінальному процесі України.

Отже, перспектива впровадження поліграфа в слідчу практику сьогодні повною мірою залежить від вирішення декількох ключових питань. По-перше, потрібне напрацювання законодавчої (міжвідомчої та відомчої правової) бази використання поліграфів, внесення поліграфа до переліку засобів, які можуть використовуватися під час допиту. Передбачивши відповідні зміни до КПК України, варто доповнити главу 5 КПК України окремою статтею, виклавши її в такій редакції: «Під час проведення допиту та одночасного

допиту двох чи більше вже допитаних осіб за рішенням прокурора можливе застосування поліграфа в порядку, визначеному законом». По-друге, технічна проблема (придбання імпортованих поліграфів потребує значних коштів, а відповідне вітчизняне виробництво відсутнє, хоча в Україні є потрібний потенціал та інструментально-методична база). По-третє, проблемне питання стосується добору кадрів для такої специфічної діяльності.

Баштова О. Г., курсант 3-го курсу навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: доцент кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук
Патик Л. Л.

ЗНАЧЕННЯ СУДОВО-БАЛІСТИЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ДЛЯ РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Судово-балістична експертиза призначається для вирішення широкого кола питань ідентифікаційного та неідентифікаційного характеру, пов'язаних із дослідженням вогнепальної зброї, бойових припасів, слідів пострілу, які можуть бути виявлені на самій зброї чи елементах патронів, на пошкоджених перешкодах, потерпілому або особі, яка стріляла.

Під час дослідження зброї та боєприпасів судово-балістична експертиза виконує низку завдань, серед яких: 1) класифікаційні; 2) діагностичні; 3) ідентифікаційні; 4) ситуаційні.

Класифікаційні дослідження сприяють установленню виду зброї, її системи або моделі за стріляними гільзами та кулями, що виявлені на місці події.

Діагностичні дослідження сприяють з'ясуванню того, чи належить наданий експертові предмет до вогнепальної зброї;

яким є його технічний стан, спосіб виготовлення, зміст знищених маркувальних позначень.

Ідентифікаційні дослідження мають такі завдання: визначення конкретного екземпляра зброї, з якої були вистріляні снаряди (кулі, шоти, картеч) і гільзи; встановлення наявності або відсутності зв'язку між боєприпасами і матеріалами, виявленими на місці події, та боєприпасами й матеріалами, виявленими в конкретній особі.

До ситуаційних належить визначення місця та способу вчинення злочину, напрямку та дистанції пострілу, кількості проведених пострілів та їхньої черговості.

Для виконання завдань судово-балістичної експертизи слідчий формулює такі запитання:

- чи є вогнепальною зброєю (пневматичною зброєю, газовим пістолетом чи револьвером, пристроєм вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовим чи аналогічним за своїми властивостями металевими снарядами) предмет, вилучений у підозрюваного;

- яким способом (промисловим чи саморобним) виготовлено предмет (зброя, патрон), вилучений у підозрюваного;

- до якого виду, системи, моделі, калібру належить дана зброя;

- чи придатна дана зброя до стрільби;

- чи справна дана зброя (якщо ні, то які вона має несправності; чи виключають ці несправності можливість пострілу);

- чи є боєприпасам патрон, вилучений у підозрюваного;

- до зброї якого виду, системи, моделі, калібру призначено патрон, вилучений у підозрюваного;

- до якого патрона (вид, модель) належить відстріляна гільза;

- чи міг з цієї зброї за певних умов (наприклад, у разі падіння її на ґрунт, підлогу тощо) відбутися постріл без натискання на спусковий гачок;

- чи вистріляна куля (шрот, картеч) з цього екземпляра зброї;
- з якої зброї (вид, система, модель) вистріляна куля;
- чи були надані куля і гільза до пострілу частинами одного патрона;
- якою кулею (шротом, картеччю) зроблено останній постріл із гладкоствольної рушниці (обріза рушниці);
- з гладкоствольної зброї якого калібру вистріляно кулю (шрот, картеч, пиж), вилучену на місці події (з трупа потерпілого);
- чи є це пошкодження вогнепальним;
- кулею якого калібру, типу (оболонковою, напівоболонковою) утворено пошкодження;
- яким є це пошкодження – вхідним чи вихідним;
- у якому напрямку і з якої відстані зроблено постріл, що утворив пошкодження на об'єкті, вилученому з місця події;
- яким було положення зброї відносно потерпілого (перешкоди)?

У разі, коли в процесі експертизи виникає необхідність дослідження вогнепальних пошкоджень у сукупності з аналізом умов пострілу (специфікою дії конкретного екземпляра зброї тощо), може бути проведена комплексна медико-криміналістична експертиза, яка виконується експертом-балістом та судово-медичним експертом.

Отже, можна дійти висновку, що цей вид експертизи є важливим на початковому етапі розслідування злочинів, пов'язаних із застосуванням вогнепальної зброї, оскільки дає змогу встановити низку ідентифікаційних і діагностичних питань, які уможливають підтвердження чи спростування висунутих версій, спрямування розслідування в правильному напрямі та встановлення істини в кримінальному провадженні.

Копин В. М., курсант 3-го курсу навчально-наукового інституту № 2 Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: доцент кафедри криміналістичного забезпечення та судових експертиз Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук **Приходько Ю. П.**

ТЕРОРИЗМ – ТРАГЕДІЯ ЛЮДСТВА

Розвиток сучасного світу означений існуванням глобальних проблем, де поряд з такими «традиційними» проблемами, як термоядерна, екологічна, енергетична, демографічна, продовольча, дедалі активніше набувають нагальності злочини, пов'язані з організованою злочинністю, та тероризм. Жодна форма державного управління та суспільного ладу не може цілком задовольнити соціально-економічних та політико-гуманітарних потреб громадян. Наявність тероризму в Україні стало визначальним фактором для прийняття, передусім, політичних, правових та економічних рішень, які допоможуть розв'язати цю проблему.

Особи, які виготовляють і застосовують вибухонебезпечні предмети, вчилися у професіоналів, або раніше цим займалися. Як правило, ці предмети можуть бути замасковані під будь-які побутові предмети. Це може бути залишений портфель, дитяча іграшка. Також можуть бути замасковані під вогнегасники, ручки для письма, тару під напої. Є випадки також застосування трупів тварин на узбіччі дороги. Їх начиняють вибухівкою і в необхідний момент вона спрацьовує, може бути в радіокерованому стані. Тільки чітке уявлення того, що саме являє собою терористичний акт, які причини породжують його, і чим мотивовані люди, які займаються терористичною діяльністю, може стати підставою для розробки і недопущення дій терористів, а також універсального визначення ефективних методів боротьби з цим надзвичайно складним і небезпечним явищем.

Розкриємо поняття терористичного акту та терористичної групи. Наприкінці ХХІ ст. особливого значення серед надзвичайних ситуацій набула проблема тероризму. Він став

багатогранним за своїм характером і здійснюється як екстремістськими організаціями, так і злочинцями-одинаками. Найбільшу загрозу становить міжнародний тероризм, стрімке зростання якого призвело до загибелі багатьох тисяч людей.

Терор, тероризм – ці слова дедалі частіше ми чуємо в засобах масової інформації. Потужні вибухи, навмисні підпали, захоплення заручників, тощо – усе це є виявами терору (лат. *terror* – страх, жак), тобто політики залякування, оскільки здійснюються замаху на життя й здоров'я людей, зростає масштаб терористичних актів, для яких характерні великі людські жертви, посилюється жорстокість дій терористів. Унаслідок цього у звичайних громадян виникає острах їздити в метро, тролейбусах, потягах, літати літаками, відвідувати культурні та спортивні видовища, просто виходити на вулицю.

Ознаки терору:

- насильство як інструмент досягнення визначених цілей;
- засіб примушування до прийняття рішення;
- досягнення результату за рахунок дій залякування осіб;
- супроводжується терор нагнітанням стану напруженості, примусом когось до чогось.

З 2014-го до 2017 року в Україні сталося майже 900 терористичних актів. Більше половини з них учинено в Донецькій і Луганській областях. У 2013 році Україна посідала 56-е місце в «Рейтингу тероризму» з 158 країн. На той момент, за даними Служби безпеки України, в країні не діяла жодна терористична організація, а також не було жодного елемента або філії міжнародних терористичних груп.

Треба відзначити, що в Україні не виявлено терористичних організацій, орієнтованих на повалення державного ладу. Проблема тероризму в Україні перебуває в іншій площині – це «кримінальний тероризм» всередині країни та діяльність закордонних терористичних організацій на території України. Так, станом на 2017 рік Україна вже посіла 17-те місце серед країн світу за рівнем впливу тероризму. Про це йдеться у звіті про стан глобального тероризму в 2017 році (The Global Terrorism Index 2017), оприлюдненому лондонським Інститутом економіки і світу.

Експерти дали Україні 6,6 бала за 10-бальною шкалою. Загалом до списку країн з «високим» рівнем впливу тероризму на життя потрапили шість держав: Ірак (10 балів), Афганістан (9,4), Нігерія (9), Сирія (8,6), Пакистан (8,4) та Ємен (7,9).

Україна перебуває в групі країн з «високим» рівнем впливу тероризму разом з Сомалі, Індією, Туреччиною, Лівією, Єгиптом, Суданом та іншими. У країнах Західної Європи найбільш схильною до впливу тероризму визнана Франція (6 балів, 23-тє місце).

Сьогодні тероризм в Україні слід розглядати і як широкомасштабне явище, яке становить загрозу життєво важливим інтересам особи, суспільства і держави. Це пояснюється тим, що тероризм, по-перше, «підриває» систему державної влади й управління, знижує ефективність управління суспільством, регулювання соціально-політичних процесів; по-друге, послаблює державні та суспільні структури, посилює вплив у суспільстві опозиційних антиконституційних утворень; по-третє, активізуючи морально-психологічний вплив на населення, викликає хаос, безлади, жорстокість людей, що використовується в певних політичних інтересах; по-четверте, з огляду на межі державних кордонів, тероризм набуває міжнародного характеру й становить небезпеку для міжнародного співтовариства.

Вовк К. В., здобувач ступеня вищої освіти
навчально-наукового інституту № 2
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: професор кафедри
криміналістичного забезпечення та
судових експертиз Національної академії
внутрішніх справ, кандидат юридичних
наук, доцент **Воробей О. В.**

ГЕНЕЗИС СУДОВО-ТЕХНІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ДОКУМЕНТІВ В УКРАЇНІ

Дослідження документів з метою виявлення підробок є одним із найстаріших напрямів криміналістичних досліджень. Наприклад, ще в Стародавньому Римі підробка документів була досить поширеним явищем. Особливим об'єктом підробки на той час були заповіти. У Римі навіть існували особливі фахівці з почерку, котрі виступали як спеціалісти в судах. У джерелах римського права збереглися відомості про високий рівень

кваліфікації тогочасних експертів, про їхню здатність помічати найвитонченішу підробку.

У різні часи документи підроблювали всі прошарки суспільства і несли за це відповідне покарання. У 1424 році у «Псковській судній грамоті» було передбачено сувору відповідальність за виготовлення «лживых грамот»; в «Уставі Великого князівства Литовського» – ст. 5 «Як повинен бути покараний той, хто підроблює великокняжі листи та їх печатки». У «Судебнику» 1550 року було передбачено смертну кару за підробку документів, а «Соборное уложение» 1649 року містило окрему главу IV «о подпischeках и которые печати подделывают», три з чотирьох статей якої передбачали страту за підробку документів і печаток.

До кінця XIX ст. у Російській імперії не існувало спеціальних експертно-криміналістичних установ. Основну допомогу правоохоронним органам надавали приватні особи, які мали необхідні знання, та деякі державні й наукові установи, що періодично проводили дослідження з кримінальних і цивільних справ.

Після судової реформи 1864 року коло осіб, яким доручалося проведення експертиз, значно розширилося. Згідно зі Статутом кримінального судочинства (ст. 326), як фахівців могли запрошувати лікарів, фармацевтів, професорів, вчителів, техніків, художників, ремісників та інших осіб, які мали спеціальні знання й практичний досвід.

Для отримання висновків експертиз для найважливіших справ зверталися до Академії наук, яка здійснювала дослідження переважно судово-медичного і хімічного характеру (серед іншого, й дослідження різноманітних матеріалів документів). Активну участь у проведенні експертиз брали відомі російські вчені Д. І. Менделєєв, О. М. Бутлеров та інші.

Активну експертну діяльність провадило Російське технічне товариство, де 1878 року було засновано п'ятий відділ, що працював у сфері фотографування. На той час саме відомі російські фотографи були експертами з технічного дослідження документів. Водночас засновником справжньої судово-фотографічної експертизи документів вважають Є. Ф. Бурінського, який написав низку наукових праць і

заснував першу у світі судово-фотографічну лабораторію при Санкт-Петербурзькому окружному суді.

28 липня 1912 року було затверджено закон про створення при прокуророві Санкт-Петербурзької судової палати першого в Росії Кабінету науково-судової експертизи. Згодом його було створено у Москві, у 1913–1914 роках – у Києві, Одесі, у 1923 році – у Харкові. У цих кабінетах виконувалися СТЕД, трасологічні, почеркознавчі експертизи тощо.

Київський кабінет науково-судових експертиз, заснований у лютому 1914 року, очолив відомий криміналіст С. М. Потапов.

Структурно кабінети склалися з трьох відділів: фотографічного, кримінально-технічного і хімічного. У фотографічному відділі застосовували метричну, репродукційну, проекційну фотографію, мікрофотографію та фотографію в ультрафіолетовому промінні (зокрема й різних документів).

Таким чином, було створено мережу судово-експертних установ, що сприяли використанню досягнень науково-технічного прогресу в боротьбі зі злочинністю.

У жовтні 1925 року кабінети науково-судової експертизи було реорганізовано в інститути науково-судової експертизи. З цих пір, власне, і починається плідна науково-дослідна і експертна діяльність українських експертних установ, на базі яких сформувалася перша українська школа криміналістів – професорів М. С. Бокаріуса, В. І. Фаворського, С. М. Матвєєва та інших.

Вагомий внесок у наукове дослідження проблем судово-технічної експертизи документів та її сучасний розвиток зробили саме дисертаційні дослідження провідних учених-криміналістів. У 1960-ті роки тривало вивчення проблем дослідження документів.

Особливий внесок у розвиток судово-технічної експертизи документів зробив В. К. Лисиченко. Протягом 1974 року було завершено дві його дисертації як співробітника Київського державного університету імені Т. Г. Шевченка. Він захистив працю «Криміналістичне дослідження документів (правові та методологічні проблеми)».

Нині в системі Міністерства юстиції України функціонують шість науково-дослідних інститутів судових експертиз:

Київський, Харківський, Львівський, Одеський, Дніпропетровський, Донецький. Міністерство внутрішніх справ України має мережу експертних криміналістичних підрозділів. Техніко-криміналістичну експертизу документів проводять судові експерти експертних підрозділів Служби безпеки України.

У Державній прикордонній службі функціонує криміналістичний центр, у якому проводять технічну експертизу паспортних документів. Центральною експертною установою МВС України є Державний науково-дослідний експертно-криміналістичний центр. У цьому центрі функціонує відділ, що займається дослідженням документів, а також збиранням колекцій справжніх і підроблених документів, веденням криміналістичних обліків підроблених паперових грошей (відділ технічної експертизи документів, почеркознавчих досліджень та обліків).

Таким чином, судово-технічна експертиза документів в Україні має цікаву та плідну історію, постійно розвивається, а отже, потребує нових теоретичних і практичних розробок.

Радич Д. С., курсант 2-го курсу навчально-наукового інституту № 2 Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: доцент кафедри криміналістичного забезпечення та судових експертиз Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук *Приходько Ю. П.*

ПОЛІМЕРНІ НОЖІ ЯК ОБ'ЄКТ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Полімерні ножі використовують як приховану спеціальну зброю. Застосування злочинцями полімерних ножів у злочинних діяннях не є настільки поширеним, як використання інших засобів учинення злочинів. Тому полімерні ножі рідко є речовими джерелами доказової інформації. Для кримінально-правової кваліфікації вчиненого потрібно передусім встановити, чи є полімерні ножі холодною зброєю.

Холодна зброя – це спеціальний пристрій, який призначається для багаторазового ураження людини або звіра і являє собою відносно міцний, повністю або частково твердий

предмет з досить зручним держакком. Він здійснює вплив на уражуване тіло своєю поверхнею внаслідок удару, котрий наноситься безпосереднім зусиллям м'язів людини.

Холодну зброю класифікують за різними ознаками. Так, за місцем виготовлення її поділяють на вітчизняну та іноземну, а за способом виготовлення – на заводську, кустарну і саморобну. Заводську зброю виготовляють за держстандартами або технічними умовами для певних цілей. За цільовим призначенням холодну зброю поділяють на військову, мисливську, і спортивну. Крім того, існує ще й так звана національна холодна зброя, яку виготовляють заводським способом.

Для виготовлення саморобної зброї іноді використовують певні предмети, наприклад напилек, шабер, викрутку, які перероблюють, застосовуючи спеціальне заточення, спрощення форми (зменшення довжини, удосконалення держака тощо).

За конструкцією холодну зброю поділяють на клинкову (ножі, кинджали, кортики, багнети, шаблі та ін.), ударно-роздробляючої дії (кастет, булава, дубинка, биток, пернач, шестопер, палиця, кистень) і комбіновану, яка в одному пристрої поєднує елементи клинкової та ударно-роздробляючої дії, а іноді й вогнепальної зброї.

Особливістю полімерних ножів є використання їх у місцях, де може бути небезпечно або протизаконно носити звичайні ножі. Оскільки вони складаються з полімерних матеріалів, їх неможливо виявити на металодетекторі, а холодна зброя в місцях, де вона заборонена, може викликати значні проблеми, тобто стати знаряддям злочину.

У багатьох країнах Європи та Америки вже використовують спеціальні методики дослідження полімерних ножів, або ножів, які складаються з композитних матеріалів як холодної зброї. В Україні методики щодо дослідження полімерних ножів немає, що, на нашу думку, є проблемою.

Тому вважаємо, що необхідно вносити зміни до наявної методики щодо дослідження холодної зброї, ураховуючи особливості й ознаки, притаманні полімерним ножам.

Секція 6
ТЕОРІЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Шевчук Д. О., курсант 3-го курсу
навчально-наукового інституту № 1
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: професор кафедри
оперативно-розшукової діяльності
Національної академії внутрішніх
справ, кандидат юридичних наук
Марков М. М.

**РАДИКАЛІЗМ ТА ЕКСТРЕМІЗМ ЯК ВНУТРІШНІ
ЗАГРОЗИ НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ**

На сучасному етапі прояви радикалізму та екстремізму посідають важливе місце в системі викликів і загроз національній безпеці України.

Останнім часом засоби масової інформації поширюють думки Президента України, різних політиків та експертів стосовно такого суспільного явища, як екстремізм. Із цього приводу з'являється багато матеріалів, у яких поняття «екстремізм» трактують по-різному.

Екстремізмом прийнято вважати провокацію масових заворушень, громадянську непокору, терористичні акції, методи партизанської війни.

До видів екстремістської діяльності належать:

- сприяння діям та/або самі дії, вчинені з метою насильницької зміни основ конституційного ладу та/або порушення територіальної цілісності та суверенітету держави;
- публічне виправдання тероризму чи публічні заклики до здійснення терористичної діяльності;
- розпалювання соціальної, расової, національної, етнічної, мовної чи релігійної ворожнечі та ненависті;
- пропаганда виключності, переваги чи неповноцінності людини (соціальної групи) за ознакою її соціальної, расової, національної, етнічної, мовної, релігійної приналежності або ставлення до релігії;

– перешкоджання здійсненню громадянами їхніх виборчих прав і права на участь у референдумі або порушення таємниці голосування, поєднані з насильством чи погрозою його застосування;

– вчинення злочинів із мотивів політичної, ідеологічної, расової, національної, етнічної, мовної чи релігійної ненависті чи ворожнечі або з мотивів ненависті чи ворожнечі відносно якої-небудь соціальної групи, а також з помсти за правомірні дії інших осіб з метою приховати інший злочин чи полегшити його вчинення.

Аналіз законодавства України та міжнародного досвіду протидії екстремізму свідчить про таке:

1. Україна, на відміну від деяких інших держав, не є країною, де прояви екстремізму стали поширеним, масовим і загрозливим явищем. Водночас в Україні існує нормативно-правова база, достатня для протидії екстремістській діяльності.

2. Відповідальність за екстремізм має наступати виключно за вчинення конкретних протиправних екстремістських дій, а не за погляди та переконання людини. Отже, громадянин, який є прихильником екстремістської ідеології, не може відповідати за свої переконання, поки не розпочне протиправне поширення таких ідей у певний спосіб.

3. У законодавстві країн Європейського Союзу не існує окремих законів, що спрямовані на протидію екстремістській діяльності. Лише у кримінальних кодексах встановлена відповідальність за окремі види такої діяльності. Так, в Австрії, Німеччині та Італії заборонена діяльність профашистських і пронацистських партій.

4. Важливим кроком, що запобігає проявам екстремізму, є створення та відпрацювання правових механізмів регулятивного характеру, які забезпечують рівність прав усіх людей незалежно від раси, національності чи віросповідання.

За перебігом подій в Україні під час революції Гідності стежив весь світ. Фото з протистояння на Грушевського між радикальними представниками Майдану і міліцією облетіли всі світові ЗМІ.

Отже, радикалізм (від лат. *radikalis* – докорінний) – політична течія, яка обстоює розрив з визнаною традицією, виступає за рішучі методи у вирішенні питань політичної теорії

і політичної практики, не змінюючи соціально-економічних основ суспільного ладу.

Радикалізму властиві такі ознаки:

- пошук простих способів розв'язання складаних проблем;
- прагнення твердо запрограмувати зміни;
- абсолютизація можливостей раціонального управління, намагання форсувати події, що призводять до розриву між засобами і цілями політичної дії (цілі можуть бути шляхетними, засоби реалізації – безчесними);
- стійке тяжіння до використання крайніх засобів політичної дії.

Радикалізм виконує такі функції в політичному процесі:

- 1) сигнально-інформаційна про ступінь неблагополуччя суспільно-політичного середовища;
- 2) розрядка соціальної напруженості шляхом виходу незадоволення, що накопичилося;
- 3) тиск на політичні інститути, підготовку, прийняття і проведення політичних рішень;
- 4) коригування політичного курсу;
- 5) стимулювання корінних політичних змін, інновацій.

Як ідейно-політична течія, система переконань певної групи людей, метод вирішення локальних економічних і соціально-політичних завдань, радикалізм є необхідним компонентом політичного життя.

Радикалізм може виявлятися в різних формах нігілізму, екстремізму, тероризму, революціонізму.

Особливо радикалізм характерний для соціальних перетворень з великою кількістю протиріч. Чим складніші протиріччя, тим яскравіше виражена ідеологія радикалізму. Поміrkовані радикали прагнуть до реформації суспільства гуманними методами із мінімумом насилля, намагаючись здійснити глибокі перетворення усіх суспільних інститутів на принципово нову основу. Екстремісти наполягають на самі рішучі методи досягнення мети, аж до терору.

Радикалізм активізується у переломні історичні моменти, коли соціальні і політичні протиріччя усвідомлюються та породжують політичну активність. З огляду на зазначене, слід урахувати наявність кризового становища в Україні.

Шимків А. Л., курсант 3-го курсу навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності, кандидат юридичних наук **Ємець О. М.**

ПРОТИДІЯ ТОРГІВЛІ ОРГАНАМИ ЛЮДИНИ

Відповідно до ст. 3 Конституції України, людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Але, на жаль, дійсність сьогодення залишається не такою позитивною, якою б хотілось і факти вилучення органів та тканин людини з метою незаконного продажу набирають все більшого розмаху. Це явище є безперечною реальністю і становить загрозу як для окремої особи, так і для цілої держави загалом.

Сьогодні існує велика кількість факторів, які розвивають незаконну трансплантацію органів та тканин людини в Україні. Однією з визначальних умов даного явища ми можемо виділити низький рівень життя та недостатню обізнаність громадян нашої держави про усі негативні наслідки працевлаштування закордоном, а особливо нелегального перебування за межами України. Прагнучи одержати роботу закордоном, багато громадян нашої держави не підозрюють того, що стають жертвами так званого «чорного ринку». Не можна не виділити і значного розриву між найбагатшими та абсолютною більшістю населення нашої країни, що призводить до справжньої прірви між ними і цим самим провокує занепад суспільства, зневіру у позитивні зміни та власні сили.

Проаналізовано причини та умови торгівлі людськими органами, серед яких виділяють низький рівень життя людей, відсутність реальної інформації про проблему, активну міжнародну трудову міграцію, організовану злочинність, високий рівень прибутку від даного виду кримінального бізнесу.

На нашу думку, для вирішення проблеми доцільно ввести в Україні програму соціального захисту громадян закордоном,

проведення попереджувальних заходів і соціальних кампаній, особливо серед дітей, молодих людей, а також сімей у складних життєвих обставинах, безробітних, а також ознайомлення суспільства з міжнародними нормативно-правовими актами.

Незважаючи на те, що в у нас діє велика кількість законів у різних сферах діяльності, але мабуть найефективнішим шляхом вирішення саме цієї проблеми буде значне покращення рівня життя громадян, шляхом забезпечення захисту від свавілля влади, бюрократизму та невивлат заробітної плати.

Ще вагомою передумовою зростання кількості злочинів, пов'язаних з незаконною трансплантацією органів та тканин людини є невеликий рівень поінформованості населення та замовчування даної проблеми. Тому доречним буде запровадити трансляцію документальних фільмів, передач, реклами, щодо явища торгівлі людьми, людськими органами та тканинами, які сприятимуть висвітленню та обговоренню цієї проблеми. Проте щоб зацікавити особу матеріал повинен бути реалістичним і серйозним, аби глядач не забув про нього після закінчення передачі. Час показу таких фільмів мусить збігатися з тим, коли більшість працюючих громадян знаходяться перед екранами своїх телевізорів. Але, на жаль, це серйозна проблема, оскільки телевізійні канали не зацікавлені у виділенні телевізійного «прайм-тайму» (кращий ефірний час) під програми соціального змісту. Інформаційні кампанії залишаються основним методом відвернення торгівлі органами людини.

У ході вивчення та аналізу усіх аспектів розвитку торгівлі органами та тканинами людини, ми обміркували та можемо запропонувати наступні вирішення даної проблеми, а саме:

- встановлення постійного контролю за роботою моргів під час патологоанатомічних експертиз шляхом фото або відео фіксації, а також встановлення регулярної перевірки належного стану проведення таких експертиз, оскільки мають місце випадки незаконного вилучення органів людини, наприклад очних яблук у трупів без відома родичів;

- заснування спеціального контролюючого комітету, який входить до структури Міністерства охорони здоров'я

України, співпрацюватиме із Національною поліцією України та здійснюватиме нагляд за правомірністю проведення патологоанатомічних експертиз. Також необхідно створити нормативно-правову базу, зокрема розробити та затвердити Положення, яке буде закріплювати порядок перевірки моргів, а також виявлення порушень законодавства у сфері незаконної трансплантації. На нашу думку, спеціальний контролюючий комітет повинен знаходитися у м. Києві і налічувати від 5 до 10 компетентних осіб, які проводитимуть перевірку та контролюватимуть роботу моргів у різних областях України;

– встановлення офіційного дозволу України на трансплантацію органів та тканин померлих від аварій чи за інших умов людей, оскільки, як відомо, деякі органи живуть дуже короткий проміжок часу, а це зменшує шанси на перевезення та подальшу трансплантацію цих органів реципієнту.

У ході даного дослідження визначено та обґрунтовано першочергові заходи протидії незаконній торгівлі органами людини, котрі мають бути спрямовані на запобігання факторам втягнення осіб у незаконну торгівлю органами і тканинами людини, зокрема, серед загальносоціальних виділено такі: економічні, соціальні, культурологічні, морально-етичні, організаційні.

З'ясовано, що в системі загальносоціального запобігання торгівлі органами і тканинами людини важливе значення має розробка та реалізація Національної програми боротьби із торгівлею органами і тканинами людини в Україні. Перед нашою державою сьогодні стоїть нагальне стратегічне завдання – створення сучасної та ефективної національної системи запобігання торгівлею людськими органами з метою забезпечення контрольованості даного явища з боку держави.

На основі аналізу чинників, що спричиняють розвиток торгівлі органами людини в Україні, з'ясовано, що головним завданням Уряду України має бути підвищення рівня життя громадян, створення належних умов для праці всередині держави. З урахуванням існуючого досвіду та рекомендацій фахівців, визначаємо найбільш розповсюджені форми взаємодії

слідчого з працівниками оперативних підрозділів поліції в протидії торгівлі органами людини:

1. Інформування слідчого про наявну оперативну інформацію з метою планування її спільної реалізації та подальшого використання в кримінальному провадженні.

2. Спільна підготовка та направлення запиту про міжнародну правову допомогу.

3. Спільне планування та реалізація оперативно-розшукових матеріалів щодо торгівлі органами людини.

4. Спільне планування та проведення слідчих (розшукових) дій, насамперед негласних, а також тактичних операцій.

5. Співпраця з правоохоронними органами іноземних держав і міжнародними правозахисними організаціями при проведенні спільних операцій.

6. Обмін інформацією з правоохоронними органами іноземних держав з питань переслідування осіб, які вчиняють злочини, пов'язані із торгівлею органами, або сприяють їх вчиненню.

Дослідження проблеми торгівлі органами людини, дозволяє зробити певні висновки. Так, співпраця з неурядовими організаціями та ЗМІ дозволяє інформувати суспільство про проблему торгівлі органами людини. Власне проблема торгівлі органами людини має економічні витoki, а це становить значну загрозу національній безпеці України. Встановлено, що на міжнародному рівні досі не розроблено єдиного підходу до вирішення даної проблеми. Намагання окремих країн самотужки боротись з торгівлею органами людини малоефективні. Оскільки дана проблема досягла глобального масштабу, то держави повинні працювати злагоджено, об'єднавши зусилля. Загалом, можна сказати, що Україна проходить довгий і важкий шлях до вирішення такої глобальної проблеми як протидія злочинам, пов'язаним із торгівлею людськими органами та тканинами.

Лук'яненко Л. О., курсант 3-го курсу
навчально-наукового інституту № 1
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: професор кафедри
оперативно-розшукової діяльності
Національної академії внутрішніх
справ, кандидат юридичних наук
Марков М. М.

ЗАГРОЗИ НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Низька ефективність державного управління в Україні, зокрема у сфері забезпечення національної безпеки, значною мірою зумовлена незавершеністю структурних суспільно-політичних і соціально-економічних реформ, потреба в проведенні яких назріла давно. Унаслідок цього, як вважає більшість фахівців, накопичений потенціал загроз національній безпеці досяг рівня, за якого без розробки і впровадження цілеспрямованої системної державної політики захисту національних інтересів на порядку денному може постати питання про існування України як цілісної і суверенної держави. Забезпечення національної безпеки є одним із найважливіших завдань держави, на вирішення якого спрямована діяльність значної низки її державних інституцій.

Сьогодні для України як держави, що зазнала російської збройної агресії, створення й наявність ефективної системи оборони, сучасних і ефективних збройних сил стає основою забезпечення національної безпеки, територіальної цілісності й державного суверенітету, збереження державності українського народу. Це потребує подальшого дослідження питань забезпечення оборони держави, місця оборони в загальній системі забезпечення національної безпеки.

Внутрішні загрози національній безпеці. Попри погіршення міжнародної ситуації, багато експертів вважають, що нині для України та національної безпеки найбільш актуальними є ризики й загрози внутрішні, а саме:

– нездатність еліти сформувати і реалізувати узгоджену стратегію розвитку країни. Незрілість політичної еліти, її роз'єднаність;

– зрощення влади і бізнесу, високий рівень корупції. Готовність еліт заради певного роду преференцій іти на поступки зовнішнім гравцям на шкоду національним інтересам;

– слабкість і неефективність інститутів державної влади, нездатність керівництва країни забезпечити їх ефективну роботу на всіх рівнях;

– внутрішня політична нестабільність;

– суттєві регіональні відмінності в політико-ідеологічних і зовнішньополітичних орієнтаціях населення, що створює передумови для розколу суспільства і дезінтеграційних процесів;

– висока енергоємність економіки. Критична залежність української економіки від імпорту енергоресурсів;

– криза української економіки (як наслідок світової економічної кризи), загроза втрати частини економічного суверенітету;

– зниження рівня доходів населення і зростання соціального невдоволення як наслідок поглиблення економічної кризи;

– загроза встановлення авторитарного режиму;

– екологічні ризики.

Середні експертні оцінки свідчать, що серед внутрішніх загроз, найбільшу (саме – «високу») ступінь загрози для національної безпеки створюють відсутність консолідації українського суспільства та його еліти, а також низька ефективність державного управління.

Характеристика зовнішніх загроз. Серед зовнішніх викликів, що загрожують національній безпеці України, можна виокремити такі:

– світова економічна криза та її безпосередні втрати:

– скорочення обсягів експорту;

– ключового джерела бюджетних надходжень;

– загроза втрати ринків збуту для традиційного українського експорту (метал, продукція хімічної промисловості, аграрна продукція);

– загроза втрати статусу країни;

– транзитера енергоресурсів;

– загроза втрати частини економічного суверенітету внаслідок переходу стратегічних активів під контроль іноземного капіталу;

- зростання політичної нестабільності в світі внаслідок поглиблення економічної кризи;

- загроза перетворення України в інструмент (розмінну монету) суперництва США і Росії за вплив у регіоні.

- невизначеність позиції провідних країн ЄС в частині визнання місця і ролі України в міжнародному співтоваристві.

- загроза ізоляції України від світових і регіональних економічних інтеграційних процесів;

- загроза розвалу існуючої міжнародно-правової системи, в т.ч. гарантує територіальну цілісність і суверенітет України;

- зростання напруженості у відносинах між НАТО і Росією;

- прагнення США створити у Європі та Азії осередки нестабільності з метою компенсації глобальної кризи за рахунок євро-азіатських держав;

- активізація заморожених конфліктів – тенденція до суверенізації окремих національних анклавів;

- загроза війни між США та Іраном, ескалація напруженості в Афганістані і Пакистані;

- нелегальна міграція;

- міжнародна злочинність, зростання наркотрафіку через Україну;

- міжнародний тероризм.

Загрози національній безпеці української держави значною мірою зумовлені її власного неадекватною реакцією на нові світові реалії. Внутрішньополітична нестабільність завадила виробленню консолідованої зовнішньополітичної лінії поведінки держави у відносинах з іншими країнами та послабила її можливості у забезпеченні власної безпеки.

Підсумовуючи, варто зазначити, що реагування на сучасні виклики та загрози в умовах змін міжнародного безпечного середовища та загострення внутрішньополітичної ситуації в Україні потребує формування принципово нової системи національної безпеки. Вона має відповідати масштабам існуючих загроз, бути дієво інтегрованою у системи міжнародної й регіональної безпеки як їх невід’ємна складова.

Солтис О. В., курсант 3-го курсу навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: професор кафедри оперативно-розшукової діяльності Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук *Марков М. М.*

ПРОБЛЕМИ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В СЕКТОРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Протягом останніх двадцяти років значно актуалізувалося питання гендерної рівності. Встановлення рівноправності між жінкою та чоловіком має тривалу історію та велику кількість змін за період існування людства. Принцип рівності є одним із фундаментальних у забезпеченні прав і свобод людини, тому він закріплений у конституціях багатьох держав для забезпечення рівних прав і свобод між людьми протилежної статі. І хоча цей принцип закріплює і Конституція нашої держави, для українського народу це питання є досить болючим. Адже, попри сприйняття ідеї рівності всіх людей у їх правах, незважаючи на колір шкіри, расу, національність, політичні погляди, віросповідання, стать, матеріальні надбання, або ж коли йдеться про збори сексуальних меншин або вибір «кращої мови», вищезазначений принцип втрачає свою значущість.

Загалом гендерна рівність – це рівні права людини для кожного члена суспільства без огляду на його стать, що виявляється в різних сферах життя людини: політичному, економічному, науковому, культурному та інших.

В українському суспільстві гендерну проблематику прийнято асоціювати із «жіночими» проблемами. І хоча таке уявлення досить хибне, все ж дискримінація жінок за ознакою статі досить очевидна. Наведемо кілька фактів: дві третини всієї роботи у світі виконують жінки, за що вони отримують лише 5 % світових прибутків; жінок на керівних посадах усіх рівнів – менше 30 %; за умови наявності однакової кваліфікації з чоловіком, саме жінку, зазвичай, не наймають на роботу; державна служба в Україні має жіноче обличчя.

З початку окупації Кримського півострову, проведення антитерористичної операції на Сході України, функціонування органів державної влади, установ та організацій в умовах особливого періоду значно вплинули на структуру сучасного Українського суспільства, зокрема на руйнацію стереотипних уявлень щодо соціальних ролей осіб протилежної статі. За більше ніж чотири роки особливого періоду участь жінок в обороні держави та забезпеченні національної безпеки України стала для суспільства радше нормою, ніж винятком. Сьогодні жінки безпосередньо приймають участь у воєнних діях (в зоні проведення антитерористичної операції), а також займаються врегулюванням конфлікту та встановлену миру, збереженні територіальної цілісності України, беруть активну участь в політичному, волонтерському та власне військовому житті держави.

За останні роки кількість жінок, які бажають служити в Збройних силах України, в лавах Національної поліції, Національної гвардії України і в структурі МВС загалом, значно зросла. Так, станом лише на квітень 2016 року службу в зоні проведення антитерористичної операції пройшли більше ніж 1,5 тис. жінок-військовослужбовців.

У системі Міністерства внутрішніх справ України працюють 296 248 осіб, із яких 69 519 жінок, що становить 23,5 %. В органах Національної поліції працюють майже 22 % жінок. Кількість жінок в органах та підрозділах служби цивільного захисту становить 12,5 % від загальної чисельності, в апараті ДСНС – 47,2 %. У Державній прикордонній службі 24 % особового складу – жінки, з яких 13 % – офіцери.

Забезпечення гендерної рівності є невід’ємним елементом у будівництві безпечного та мирного майбутнього країни та світової спільноти в цілому. На сьогоднішній день, Україна активно працює для повного забезпечення реалізації гендерної рівності. Одним із основних досягнень є створення нормативно-правової бази з питань гендерної рівності, розробляються та реалізуються державні програми забезпечення гендерної рівності, набуває розвитку національний механізм забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, який складається

із законодавчого, центральних органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, інституту радників з гендерних питань та Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини і передбачає співпрацю з громадськими організаціями; посилення сектору громадських організацій, що займаються проблемами гендерної рівності та розширенням прав і можливостей жінок, відбувається одночасно із підвищенням гендерної чутливості неурядового сектору загалом. Збільшується кількість громадських організацій, спрямованих як безпосередньо на розширення прав і можливостей жінок і чоловіків, так і на включення гендерних підходів до інших їхніх ініціатив та проектів. Окремим досягненням є розвиток гендерної освіти. За підтримки Європейського Союзу і Організації об'єднаних націй було розроблено методологію та проведено вдосконалення навчальних програм, матеріалів та посібників, розроблено навчальні курси з питань гендерної рівності для учнів старших класів середніх шкіл і студентів ВНЗ, створено п'ять кафедр гендерних досліджень та понад 20 гендерних освітніх центрів. В Україні вдалося створити систему запобігання та протидії гендерному насильству.

З огляду на наявні тенденції, зосередження уваги на дискримінаційному аспекті в порядку денному країни, нині для нашої держави гендерна рівність є однією з наскрізних цілей і залишається досить нагальним завданням.

Секція 7
**КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО, КРИМІНОЛОГІЯ
ТА КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО**

Запорожець А. К., курсант 3-го курсу
навчально-наукового інституту № 1
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: доцент кафедри
кримінології та кримінально-виконавчого
права Національної академії внутрішніх
справ, кандидат юридичних наук
Миронюк Т. В.

**НАПРЯМИ РЕАЛІЗАЦІЇ КРИМІНОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ
В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ**

Програмне забезпечення, що в умовах стрімкого технологічного розвитку постійно удосконалюється відповідно до вимог сучасності, є тим об'єктом інтелектуальної власності, який зазнає найбільшого впливу від правопорушень, що, відповідно, зумовлені суттєвою розбіжністю між витратами інтелектуальних ресурсів на створення комп'ютерних програм та витратами на їх незаконне копіювання та розповсюдження.

Як свідчить статистика, протягом останніх років українці дедалі частіше купують товари онлайн, щодня працюють із банківськими рахунками на персональному комп'ютері, здійснюють платежі через сучасні технологічні пристрої, наприклад, планшети чи смартфони. Зрозуміло, чому такі інтернет-послуги набувають стрімкого поширення, адже це зручно та набагато швидше, аніж вистоювати черги та заповнювати численні папірці в банківських установах. Проте зростання популярності систем онлайн-банкінгу спонукає кібершахраїв вигадувати та втілювати в життя дедалі витонченіші способи крадіжок фінансової інформації, а потім грошей із електронних рахунків користувачів.

Американським Альянсом виробників програмного забезпечення (BSA), який входить до Міжнародного альянсу інтелектуальної власності (ІПА), було констатовано, що 2003 року в Україні рівень злочинів, пов'язаних з незаконним

відтворенням та розповсюдженням комп'ютерних програм і баз даних, становив 91 % (на кожному з досліджених 100 комп'ютерів на 91 було виявлено піратське програмне забезпечення). Надалі спостерігалось певне зменшення цього рівня (2007 року – 83 %), але починаючи з 2008 року спостерігається поступове зростання рівня комп'ютерного піратства, у 2011 році він сягнув 86 %, а у 2017 році – 90 %.

Такі негативні тенденції свідчать про те, що перед правоохоронними органами постають нові завдання щодо визначення стратегічних напрямів їх діяльності, пошуку нових підходів до боротьби з комп'ютерним піратством, які б відповідали реаліям та враховували тенденції розвитку суспільства й держави.

Динаміка злочинів у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку збільшується з кожним роком: 2010 – 190, 2011 – 131, 2012 – 138, 2013 – 595, 2014 – 443, 2015 – 598, 2016 – 818. А статистика засуджених осіб за вчинення злочинів у цій сфері наразі така: 2010 – 69, 2011 – 56, 2012 – 80, 2013 – 49, 2014 – 37, 2015 – 31, 2016 – 24.

Кіберзлочини можна класифікувати на два види: традиційні злочини, що вчиняються за допомогою комп'ютерних технологій та Інтернету(шахрайство з використанням ЕОМ, незаконне збирання відомостей, що становлять комерційну таємницю, шляхом несанкціонованого доступу до комп'ютерної інформації тощо), та нові злочини, що стали можливі завдяки новітнім комп'ютерним технологіям (злочини передбачені розділом XVI КК України). Найчастіше з використанням комп'ютера та Інтернету вчиняються такі традиційні злочини: порушення авторського права і суміжних прав (ст. 176); шахрайство (ст. 190); незаконні дії з документами на переказ, платіжними картками та іншими засобами доступу до банківських рахунків, обладнанням для їх виготовлення (ст. 200); ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) (ст. 212); ввезення, виготовлення, збут і розповсюдження порнографічних предметів (ст. 301); незаконне

збирання з метою використання або використання відомостей, що становлять комерційну або банківську таємницю (ст. 231).

Сьогодні в Україні кіберзлочинність регулюють такі нормативно-правові акти: Конвенція про кіберзлочинність, Закон України «Про ратифікацію Конвенції про кіберзлочинність», КК України.

Специфіка цього виду злочинності полягає у тому, що готування та скоєння злочину здійснюється, практично не відходячи від «робочого місця», злочини є доступними; оскільки комп'ютерна техніка постійно дешевшає; злочини можна скоювати з будь-якої точки земної кулі, у будь-якому населеному пункті, а об'єкти злочинних посягань можуть знаходитись за тисячі кілометрів від злочинця. Крім того, доволі складно виявити, зафіксувати та вилучити криміналістично-значущу інформацію при виконанні слідчих дій для використання її в якості речового доказу. Усе це, безумовно, є перевагами для кіберзлочинців.

Способів вчинення «кіберзлочинів» на сьогодні достатньо: викрадення комп'ютерної інформації, DoS-атаки, дефейс, розповсюдження шкідливих програм (вірусів), кардинг, фішинг, стирання програм або даних, розсилка листів (спамів), створення фіктивних інтернет-аукціонів тощо.

Першопричиною розвитку кіберзлочинності, як і будь-якого бізнесу, є прибутковість, адже вона неймовірно прибуткова. Величезні суми грошей з'являються в кишенях злочинців у результаті окремих великих афер, не говорячи вже про невеликі суми, які йдуть просто потоком. Друга причина росту кіберзлочинності як бізнесу – те, що успіх справи не пов'язаний з більшим ризиком. У реальному світі психологічний аспект злочину припускає наявність деяких коштів стримування. У віртуальному світі злочинці не можуть бачити своїх жертв, будь те окремі люди або цілі організації, які вони вибрали для атаки. Грабувати тих, кого ти не бачиш, до кого не можеш дотягтися рукою, набагато легше.

Превентивні заходи вже не допомагають, і з кожним роком шкода збільшується, а злочини стають все більш «вишуканими». Найпоширеніші – це злом баз даних компаній та

урядових організацій, виведення з ладу промислових об'єктів. До цього, наприклад, призвела атака вірусу на іранську АЕС у Бушері.

Ось, наприклад, одна із найбільш простих схем. Шахраї крадуть зарплатні рахунки співробітників компаній. Потім продають їх на чорному ринку, де розцінки починаються від \$ 3,5 за рахунок. Існує також інший варіант – залишити ці дані собі й просто перевести гроші з сотень і тисяч банківських карт на свій рахунок. Щорічний збиток лише від такої схеми американські компанії оцінюють в \$ 1 млрд.

Українською проблемою є як недостатня кількість державних експертів в області комп'ютерно-технічної експертизи, так і складнощі з введенням в правове поле досліджень фахівців комерційних організацій. Типовий термін проведення комп'ютерно-технічних експертиз становить від півроку і вище через високу завантаженість профільних державних установ. Весь цей час підозрюваний може перебувати в СІЗО.

Проблема профілактики і стимулювання кіберзлочинності в Україні – це комплексна проблема. Сьогодні закони повинні відповідати вимогам, що пред'являються сучасним рівнем розвитку технологій. Пріоритетним напрямком є також організація взаємодії і координація зусиль правоохоронних органів, спецслужб, судової системи, забезпечення їх необхідною матеріально-технічною базою. Жодна держава сьогодні не в змозі протистояти кіберзлочинності самотійно. Нагальною є необхідність активізації міжнародної співпраці в цій сфері. Експерти впевнені: саме хакери в недалекому майбутньому стануть загрозою номер один, змістивши тероризм. Незважаючи на віртуальність злочинів, збиток вони завдають цілком справжній.

Отже, ми вважаємо, що найкращим способом протидії високотехнологічній злочинності можна вважати реалізацію випереджаючого правового регулювання. Також слід додати, що відсутність єдиної міжнародної нормативної правової бази, істотні відмінності в національних законодавствах країн, об'єднаних ідеєю спільної боротьби з комп'ютерною злочинністю, та відсутність єдиного підходу до визначення понятійного апарату розглянутої

сукупності суспільно небезпечних діянь суттєво ускладнюють ефективну протидію використанню комп'ютерних технологій при здійсненні злочинів.

Для удосконалення технічної складової забезпечення безпеки інформаційного простору насамперед потрібно:

- оновлювати системи безпеки (включаючи антивірус) і операційну систему разом з появою їхніх нових версій;
- створювати резервні копії даних;
- не відкривати підозрілі листи, що приходять на поштову скриньку;
- не скачувати програмне забезпечення з неперевіраних або підозрілих джерел;
- оновити операційні системи і системи безпеки;
- заблокувати ір-адреси і доменні імена, з яких відбувалося поширення шкідливих файлів;
- заборонити зберігання паролів в LSA Dump у відкритому вигляді
- замінити всі паролі на складні для запобігання брута за словником;
- поставити блокування спливаючих вікон;
- застосувати сучасні засоби виявлення вторгнень і пісочницю для аналізу файлів.
- заборонити виконання таких завдань, як viseron, rhaegal, drogon.

***Романюк А. М.,** курсант 2-го курсу навчально-наукового інституту № 2 Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: доцент кафедри кримінального права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук **Чабанюк В. Д.***

ЖІНКА ЯК СУБ'ЄКТ ЗЛОЧИНУ

Вивченню сфери кримінально-правових досліджень злочинності серед жінок приділяють недостатньо уваги, з огляду на що ця проблема залишається нагальною. Однак, попри суб'єктивне ставлення до зазначеного питання, ця проблема є

соціальною реальністю, а отже, заслуговує на детальний розгляд, обговорення та висвітлення найбільш важливих аспектів тематики.

Адже, детально досліджуючи чинний КК України, можливо виділити лише одну статтю, що стосується лише відповідальності жінки, – умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини (ст. 117 КК України).

Лише в п. 4 ст. 66 КК України визнається обставиною, що пом'якшує відповідальність, учинення злочину жінкою в стані вагітності.

У КК України наявні дві статті, які передбачають умови і порядок звільнення жінки від відбування покарання: 1) ст. 79 – звільнення від відбування покарання з випробуванням вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до семи років; 2) ст. 83 – звільнення від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років.

Ці норми можуть бути застосовані лише відносно жінок вагітних і таких, що мають малолітніх дітей. Тобто не до всіх жінок, а отже, взагалі і не до жінок, а до їх дітей. Проблема знайшла своє відображення в дослідженнях таких науковців, як І. О. Кирилова, В. Є. Квашис, Франціск Р. Вейс, Г. Бушан, М. Дубінський, Сімона де Бовуар, О. Б. Лисягін, Г. Ф. Хохряков, Т. А. Шмаєва.

Визначення особливостей кримінальної відповідальності жінок у різні часові періоди історії України передбачає аналіз основних джерел права на певному етапі. Саме завдяки даному раціональному способу впорядкування масиву емпіричної та теоретичної інформації ми зможемо детальніше розглянути становище жінки у кожний період, її права та можливості тощо.

Витоки особливостей кримінальної відповідальності жінок в Україні доводять, що природна відмінність жінок визнавалася, але це спричиняло (в більшості випадків) настання негативних наслідків, ніж позитивних, або ж ніяких взагалі. Кримінальна, кримінально-виконавча політика не визнавала причин для існування жіночого питання. На жаль, останнє стосується і проблем сьогодення у сфері застосування кримінальної відповідальності щодо жінок, які вчинили злочин.

У КК України не передбачено особливостей кримінальної відповідальності жінки, окрім ст. 117, ч. 2 ст. 135. Стаття 117 КК України визначає, що: «Умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини під час пологів або відразу після пологів – карається обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк». У ч. 2 ст. 135 КК України встановлено, що: «...Ті самі дії, вчинені матір'ю стосовно новонародженої дитини, якщо матір не перебувала в обумовленому пологами стані, – караються обмеженням волі на строк до трьох років або позбавленням волі на той самий строк». Отже, обидві статті з КК України поєднані – вони встановлюють кримінальну відповідальність лише для жінки-матері.

Аналіз кримінально-виконавчого законодавства вказує на відсутність окремої системи кримінально-виконавчих норм, які б виключно регулювали виконання та відбування покарання жінками засудженими до позбавлення волі. Хоча варто зазначити, що у Кримінально-виконавчому кодексі України передбачено декілька статей, що розкривають особливості відбування жінками покарання у виді позбавлення волі. Такими нормами є ст. 18, 92, 101, 108, 111, 112, 115, 118, 120, 132, 141, 142 КВК України. Їх аналіз дає змогу дійти висновку, що особливості відбування покарання у виді позбавлення волі зводяться до встановлення у статтях КВК України певних пом'якшень режиму тримання та особливостей влаштування побуту жінок. Пом'якшення режиму тримання пояснюється відношенням до жінки у нашому суспільстві, в тому числі і до засуджених жінок, їх фізіологічними та фізичними особливостями.

Отже, вказана проблема потребує ще більше уваги з боку кримінального законодавства, адже жінка є специфічним суб'єктом кримінальної відповідальності, оскільки за чинним законодавством існують суттєві відмінності у визначенні щодо них форм кримінальної відповідальності, системи покарання, умов та порядку їх виконання.

Яронь Б. Б., курсант 3-го курсу
Прикарпатського факультету
(м. Івано-Франківськ) Національної
академії внутрішніх справ
Науковий керівник: доцент кафедри
кримінально-правових дисциплін
та оперативно-розшукової діяльності
Прикарпатського факультету
(м. Івано-Франківськ) Національної
академії внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук, доцент **Габуда А. С.**

ОСОБЛИВОСТІ ВРАХУВАННЯ ПОМ'ЯКШУВАЛЬНИХ ОБСТАВИН ПІД ЧАС ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ

Проблема конкретизації кримінально-правового значення обставин, які пом'якшують покарання, була і залишається однією з найбільш актуальних та дискусійних у науці кримінального права, оскільки призначення покарання є важливим етапом здійснення правосуддя, який потребує досить детальної регламентації.

Призначаючи покарання, суд підводить підсумок всьому судовому розгляду та визначає, який вид і розмір покарання буде достатній для досягнення цілей покарання. Законодавець зобов'язав суд враховувати наявність обставин, що пом'якшують покарання, що впливає із засад призначення покарання, і дозволяє індивідуалізувати покарання по кожній конкретній справі.

Належна правова оцінка даних обставин, які в умовно позитивному сенсі характеризують зовні негативне суспільно небезпечне діяння, або особу, яка його вчинила, має важливе значення для забезпечення належної правової оцінки злочинного діяння. Безперечно, як і в усіх інших процесах, пов'язаних із притягненням особи до кримінальної відповідальності, урахування обставин, що пом'якшують покарання, залежить від стану законодавчого регулювання цього процесу, а також від практики його застосування. Саме тому передусім увагу привертає сукупність норм, котрі регламентують певні аспекти, пов'язані з пом'якшуючими обставинами, а саме: існування окремої статті (ст. 66 КК України), яка визначає перелік обставин,

що пом'якшують покарання із вказівкою на його обов'язковість для суду і на те, що він має невичерпний характер; існування окремої статті (ст. 69 КК України), яка визначає, що сукупність відповідних обставин за наявності інших умов може зумовлювати призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом; існування окремої статті (ст. 69-1 КК України), котра встановлює верхню межу покарання, яке може бути призначено особі за наявності сукупності конкретних пом'якшуючих обставин та інших закріплених цією статтею умов.

Як зазначає О. О. Дудоров: «Обставини, що пом'якшують та обтяжують покарання, покликані обмежувати суддівський розсуд і, слугуючи підставою для призначення більш суворого або менш суворого покарання, підлягають встановленню та врахуванню в кожному кримінальному провадженні під час постановлення вироку».

Результати аналізу судової практики надають можливість констатувати здебільшого формальний підхід суддів до виконання законодавчої вимоги щодо врахування під час призначення покарання пом'якшуючих обставин. Фактично існують підстави для висновку, що дотримання наведеної вимоги підтверджується існуванням в обвинувальному вирокі тези такого змісту: «призначаючи покарання, суд як пом'якшуючі обставини враховує щире каяття, активне сприяння розкриттю злочину». Однак аналіз обвинувальних вироків не дає змоги визначити, яким чином відбувається відповідне врахування. Про останнє можна здогадуватися тоді, коли суддя, за наявності однієї або декількох таких обставин і відсутності обтяжуючих обставин, призначив особі мінімальне покарання, передбачене санкцією статті. Саме тому, учені обґрунтовано порушують питання про необхідність нормативного визначення чітких правил урахування відповідних обставин у призначеному покаранні.

У цьому контексті варто врахувати аспект, на якому акцентує Є. Ю. Самойленко, зазначаючи, що наявність у кожному конкретному випадку обставин, котрі пом'якшують покарання, не передбачає обов'язок суду його пом'якшити, адже в провадженні може бути також встановлено, наприклад, обставини, які обтяжують покарання, що переважають над

обставинами, котрі його пом'якшують, а тому й нівелюють (знімають, усувають) їх вплив на пом'якшення покарання.

На сьогодні можна констатувати часткову диференціацію кримінальної відповідальності залежно від наявності обставин, які пом'якшують покарання, оскільки ст. 69-1 КК України, де регламентовано відповідні аспекти, встановлює обмеження лише верхньої межі покарання, яке може бути призначено особі за наявності обставин, що пом'якшують покарання, відсутності обтяжуючих обставин та за умов визнання винним власної вини. З огляду на такий досить нечіткий підхід до законодавчого регулювання порядку врахування обставин, які пом'якшують покарання, цьому питанню приділяють істотну увагу в науці кримінального права, обґрунтовуючи різні способи вдосконалення законодавства в цій сфері. Так, Л. М. Федорак стверджує, що чинна редакція ст. 69-1 КК України передбачає застосування відповідного правила за наявності принаймні двох обставин, які пом'якшують покарання. Натомість, на думку вченої, воно має поширювати свою дію і на випадки існування хоча б однієї такої обставини. Питання врахування обставин, що пом'якшують покарання, необхідно було б вирішувати більш ґрунтовно, а не лише шляхом диференціації найбільш суворого виду покарання, яке може призначатися за наявності декількох пом'якшуючих обставин.

Значний теоретичний інтерес становить питання про те, як потрібно призначати покарання в разі одночасної наявності обтяжуючих і пом'якшуючих обставин, а також інших обставин, які позитивно або негативно характеризують учинений злочин чи осіб, які його вчинили. Як відомо, це питання чинним кримінальним законодавством чітко не врегульовано, а отже, як і більшість інших питань, що виникають на етапі призначення покарання, суд має вирішувати його на власний розсуд. Цьому явищу необхідна обов'язкова альтернатива. Наприклад, може бути закріплено правило, відповідно до якого вихідним пунктом визначення виду та розміру покарання є середнє покарання, передбачене в санкції статті. Так, за наявності обтяжуючих чи пом'якшуючих обставин, суд, відповідно, збільшує або зменшує покарання відносно його середнього значення.

Варто зауважити, що ніхто не забороняє суду діяти за цим алгоритмом навіть за тих обставин, коли чіткі роз'яснення

в законі про кримінальну відповідальність відсутні. Проте відсутність такого алгоритму робить процес призначення покарання (якщо його розглядати в загальнодержавному вимірі) дещо хаотичним, оскільки кожен суддя, приймаючи власне рішення, може починати відлік покарання як від нижньої межі, передбаченої в санкції, так і верхньої її межі або навіть із середини. Така хаотичність і невизначеність може бути передумовою неналежного врахування обставин, які пом'якшують або обтяжують покарання під час його призначення.

Ісевич О. О., курсант 4-го курсу юридичного факультету Інституту кримінально-виконавчої служби;

Паламарчук І. М., курсант 4-го курсу юридичного факультету Інституту кримінально-виконавчої служби

Науковий керівник: начальник кафедри загальноправових дисциплін Інституту кримінально-виконавчої служби, кандидат юридичних наук, доцент *Сокальська О. В.*

ПРИНЦИПИ ДІЯЛЬНОСТІ ТА СИСТЕМА КАРНИХ ЗАКЛАДІВ ДИРЕКТОРАТУ ТЮРЕМ І ПРОБАЦІЇ ДАНІЇ

У в'язничній системі Данії функціонують арештні будинки (arresthuse) та арештні відділення при державних в'язницях (arrestafdelingen), де утримуються особи до вироку суду й засуджені на строк до 6 місяців, державні в'язниці (statsfængslet) відкритого й закритого типів та лікувальний психіатричний заклад для злочинців (Anstalten ved Herstedvester). На відміну від державних в'язниць арештні будинки при судових установах також іменуються місцевими в'язницями.

В'язнична система Данії підпорядковується Міністерству юстиції, у складі якого діє Директорат тюрем і пробації, що має 4 регіональні відділи. Кожному з них підпорядковуються: в'язниці відкритого та закритого типів, арештні будинки, корекційні (KiF-afdelinger) заклади, хостели (pensionerne) і центри пробації. До відання Директорату тюрем і пробації

також належать центри для біженців та Центр підготовки працівників служби тюрем і пробації.

У Положенні, ухваленому Директоратом 1993 року, містяться базові принципи виконання покарань: нормалізація, тобто створення в місцях позбавлення волі умов, максимально наближених до умов життя на волі; відкритість – засудженим надається максимальна можливість контактувати зі своїми сім'ями й суспільством. Обидва ці принципи – нормалізація і відкритість – покликані знизити негативний вплив на особистість наслідків перебування у в'язниці. Принцип розвитку почуття відповідальності означає, що в процесі виконання покарання повинна бути забезпечена можливість розвитку у засуджених почуття відповідальності, наявність якого підвищує ймовірність їх повернення до законослухняного життя. Принцип безпеки означає необхідність при виконанні покарань слід приділяти належну увагу як захисту громадян від посягань з боку засуджених, так і захисту осіб, які утримуються в місцях позбавлення волі або під наглядом інспекторів служби пробації, від можливих посягань. Принцип найменшого втручання означає застосування сили й обмежень лише в мінімально необхідному обсязі. Принцип оптимального використання ресурсів означає обов'язок використовувати всі наявні ресурси, включаючи кадрові, найбільш раціональним чином. Підрозділи Служби тюрем і пробації в своїй діяльності мають постійно керуватися цими принципами. У повсякденній роботі, як правило, не виникає ситуацій, коли за основу береться лише один з них.

У кожному з 4 регіонів функціонують: державні тюрми закритого та відкритого типів, арештні будинки, корекційні (KiF-afdelinger) заклади та готелі (pensionerne).

У в'язницях відкритого типу відбувають покарання особи, засуджені до позбавлення волі на строк до 5 років, частіше за все, за злочини невеликої тяжкості. Але це в тому випадку, якщо їх відповідальність не обтяжують вживання наркотичних речовин, зв'язок з певними кримінальними угрупованнями або інші обставини. В установах закритого типу – засуджені строком понад 5 років або ті, які порушили умови перебування у в'язницях відкритого типу.

Відмінність установ закритого типу у тому, що у них більш суворий режим утримання, більше технічних засобів нагляду й безпеки. Як правило, територія по периметру оточена кам'яним парканом заввишки кілька метрів. Так, у в'язниці Сторстрьом, відкритій 2017 року, ця стіна 6 м висотою та 1,5 км довжиною. На території 300 камер відеоспостереження та найсучасніші електронні засоби охорони. У Державній в'язниці Рінге – 5-метровий паркан з колючим дротом, що освітлюється вночі по всьому параметру, а також працюють датчики руху, відеоконтроль тощо. Адміністрація виправної системи Данії вважає, що самого факту перебування у камері достатньо, щоб засуджений усвідомив, що його ув'язнено, і ґрати для посилення цього ефекту уже не потрібні. Так, у копенгагенській в'язниці Вестре 2013 року ухвалено рішення демонтувати всі ґрати на вікнах камер, замінивши їх вікнами з надстійким склом.

Як зазначалося вище у відкриті заклади поміщаються особи, засуджені до позбавлення волі строком до 5 років. В'язниці відкритого типу – це здебільшого невеличкі одноповерхові дерев'яні будиночки, біля них акуратні зелені газони, невеликі площадки та зони відпочинку. Цей стиль традиційний для Данії. На відміну від закритих в'язниць заходи безпеки у закладах відкритого типу не надто значні. Території обнесена дротяною огорожею. По території засуджені можуть вільно пересуватися, за межі закладу виходити лише з дозволу адміністрації. У закладах закритого типу на прогулянці під наглядом може перебувати не більше 3-х засуджених одночасно.

Розпорядок дня у всіх установах приблизно однаковий. О 6³⁰–7⁰⁰ засуджені прокидаються, після чого снідають та збираються; о 7³⁰–8⁰⁰ розпочинається робочий день в майстернях, навчальних класах або ж вони відвідують медичні чи психологічні програми. Об 11³⁰–12⁰⁰ – обід, після чого засуджені повертаються до роботи чи навчання. з 12⁰⁰ до 15⁰⁰ – продовження роботи. Робочий день завершується о 15⁰⁰. У вільний час можна займатися спортом, відвідувати бібліотеку, займатися побутовими справами. О 17³⁰ – вечеря. О 20³⁰ видаються вода та фрукти, а двері камер замикають на ніч. Засуджені самостійно роблять закупки й готують собі їсти. Як правило, замовлення продуктів відбувається по Інтернету, двічі на тиждень замовлені товари привозять в установу. Кожен

блок камер обладнаний вітальнею, кухнею та місцем для прання та сушки одягу.

Здебільшого установи розділені на відділи (секції), кожний з яких виконує свою функцію, наприклад, прийому, розподілу, пильного контролю, ресоціалізації і т.д. Також наявний розподіл засуджених на категорії: особи, які вже стали на шлях виправлення та готуються до звільнення, засуджені з соціально негативною поведінкою, які потребують постійного нагляду, особливо небезпечні злочинці і т.д.

Засуджений перед тим як поступити до в'язниці має змогу ознайомитися на сайті установи з «пам'яткою для новоприбулих», де зазначено, що особа повинна мати при собі, який порядок оформлення, які умови перебування, проживання тощо. Так, у в'язниці відкритого типу СондерОмме така пам'ятка містить наступну інформацію: «У вітальні немає телевізора, тому ви можете привезти телевізор (мах. 32 дюйма) і DVD з собою, якщо строк перебування більше ніж 3 тижні. Забороняється вмикати в камері кавові машини та інші енерговитратні пристрої. Комп'ютер також може бути підключений за певних умов. В'язниця використовує безготівкові розрахунки».

Засуджений, який прибуває до певної установи, спочатку розміщується у відділі прийому, де перебуває від 7–9 днів до кількох тижнів. У даному відділі він розміщується лише у двомісній камері. У цей період працівники даного відділу складають «план» перебування засудженого в установі, де зазначають: яку реабілітаційну програму він буде проходити, яке лікування, навчальні курси йому необхідні, трудова зайнятість тощо. Після того, як план складено особу переводять у відповідний відділ, де йому призначається особа, відповідальна за реалізацію даної програми відбування покарання.

У відділеннях, де відбувають покарання засуджені, кімнати-камери двомісні чи одномісні. Їх площа близько 8–9 м². На вікнах та дверях у відкритих в'язницях ґрати відсутні. З меблів у кімнаті – ліжко, стілець, стіл, полицка, шафа, холодильник й умивальник. У самих нових закладах закритого типу, таких як Сьобисьогард та Енне Марк у кімнатах є окремий туалет й душ. Історично так склалося, що у данських в'язницях, на відміну від більшості європейських тюрем, у камері не було

відхожого місця. Оскільки вважали, що це негігієнічно. У разі необхідності ув'язнений викликає електричним дзвінком наглядача і він супроводжує його в туалет. Таких викликів за ніч максимум допускається 3, далі – дзвінок блокується.

Засуджені зобов'язані працювати чи навчатися або ж проходити лікувальну програму. Також вони самостійно організовують свій побут: он-лайн замовляють продукти, які привозять двічі на тиждень, готують собі їжу, перуть, прибирають тощо.

У відкритих установах діють сімейні відділи, де засуджені можуть перебувати разом дружиною чи чоловіком та дітьми, віком до 3 років. Дружина чи чоловік з дітьми більш старшого віку можуть відвідувати заклад у вихідні дні. Кожен засуджений має право на візит близьких та родичів у продовж 4 годин 1 раз на тиждень. Такі візити можуть бути 2 видів: в присутності наглядача та без нагляду. Якщо родич не має можливості виїхати з закладу ввечері, то його можуть з дозволу адміністрації лишити на ніч в кімнаті для побачень, але без засудженого. Візитер нічого не може приносити засудженому, той же може принести чай, каву, печиво, придбане в тюремному магазині. Телефонні розмови в закритих закладах дозволені з певною визначеною кількістю абонентів (5 номерів). Засуджений отримує особисту телефонну картку і, якщо спробує з неї зателефонувати на інші номери, то виклик апарат блокує.

У відкритих та, в окремих випадках, закритих установах засудженим дозволено залишати заклад на вихідні чи у разі потреби (навчання, робота, відвідини близьких родичів). Таке право надається засудженим після 30 днів перебування в установі. Адміністрація надає дозвіл перебувати за межами установи за певною адресою, яка перевіряється. Така «відпустка» надається, як правило, з п'ятниці 15⁰⁰ до неділі 19⁰⁰–20³⁰ 1 раз на 3 тижні. Перед виходом на вихідні і в момент повернення до установи засуджений проходить алко- та наркотест. Засуджений може і не скористатися цим правом, тоді невикористані дні можуть додаватися до наступної відпустки чи таким чином «компенсуються» кілька днів зі строку ув'язнення. Також можна використовувати не 24-годинну відпустку, а двічі по 12 год. Право перебувати за межами установи з дозволу адміністрації також надається у випадках: тяжкої хвороби чи

смерті близького родича, участі в судовому засіданні, лікування, укладення шлюбу, отримання роботи. Якщо особа залишить заклад без дозволу, то до її строку ув'язнення буде додано 30 днів і, як правило, таку особу переводять до закритої тюрми, де умови значно суворіші.

Навіть для довічників в данських тюрмах передбачені подібні виходи за межі установи. Після 5 років ув'язнення засудженому за рекомендацією комісії зі складу адміністрації в'язниці та рішенням комісії Міністерства юстиції відповідним наказом міністра юстиції може бути надано право на 1 годину прогулянки у супроводі працівника в'язничної служби за межами установи. Наступного року час прогулянки може бути збільшено до 2 годин.

Король М. Г., курсант 3-го курсу навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: доцент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук
Миронюк Т. В.

ТЕНДЕНЦІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В УКРАЇНІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Серед найголовніших порушень прав людини в сучасному світі актуальним є злочин, який має багато назв, серед яких «біле рабство», «торгівля людьми», «контрабанда людьми», «живий товар», «бартер за гроші», «легка здобич».

Багато людей знають про проблему торгівлі людьми – з повідомлень у пресі, соціальної реклами на телебаченні, білбордів, але мало хто усвідомлює її масштаби, а тим більше може припустити, що це станеться саме з ним.

За останнє півріччя 2017 року в Україні Національна поліція виявила 144 злочини, пов'язані з торгівлею людьми. Цей показник більш ніж удвічі перевищує статистику минулого року (рис. 1).



Рис. 1. Результати діяльності Національної поліції України щодо протидії торгівлі людьми за перше півріччя 2017 року

За шість місяців 2017 року Національна поліція встановила і надала допомогу 156 потерпілим від злочинів у сфері торгівлі людьми. Найбільше серед потерпілих жінок – 119.

Працівники Департаменту боротьби зі злочинами, пов'язаними із торгівлею людьми, України зазначають, що наразі набувають все більшого поширення форми торгівлі людьми, не пов'язані з сексуальною експлуатацією. Йдеться, зокрема, про так звану «трудова» експлуатацію. Жертвами такого виду злочинів найчастіше стають чоловіки працездатного віку або особи з явними ознаками інвалідності, особи без постійного місця проживання та інші малозабезпечені категорії громадян. Загальна кількість даного виду злочину, за останній рік складає 322 випадки продажу людей у рабство. Таку офіційну статистику наводить Міністерство внутрішніх справ України. А за останні 18 років жертвами торгівлі людьми стали 100 тисяч українців. Злочинці все частіше використовують можливості Інтернету, шляхом створення спеціалізованих сайтів, відповідних груп у соціальних мережах, прямого контакту на сайтах знайомств, розміщення оголошень про

працевлаштування тощо. Що ж стосується основних країн призначення «живого товару», то ними є Російська Федерація, Польща, Туреччина, Україна, Німеччина, Ізраїль, Греція.

Явище торгівлею людьми зазвичай пов'язане з бідністю, епідемією СНІДу, економічною кризою, політичними репресіями, а також слабким імміграційним контролем у низці країн. Серед причин, що сприяють торгівлі людьми (дитячій проституції та порнографії (як «внутрішній», так і «зовнішній»)) відокремлюють такі:

- культ сексу в ЗМІ, особливо на теле-, кіноекранах;
- хибне уявлення про легкість і швидкість заробітку в секс-індустрії;
- відсутність потреби та бажання здобувати освіту;
- важке матеріальне становище сім'ї;
- соціальне сирітство, безпритульність;
- гендерна дискримінація тощо.

Коли набирає обертів економічна криза, жертв торгівлі людьми може стати все більше і більше, прогнозують правозахисники. «Люди погоджуються на геть погані умови роботи для того, щоб мати хоч якийсь заробіток. Те, що потенційними жертвами работоргівців є малоосвічені молоді люди з провінції, говорять експерти з питань запобігання торгівлі людьми.

Проблема полягає в тому, що розслідування, як і виявлення, таких злочинів – практично неможливе. Транснаціональна злочинність виробила добре відпрацьований механізм здійснення торгівлі людьми, при якому прослідкувати рух «живого товару» надзвичайно важко. Окрім цього, існує високий рівень латентності серед правоохоронних органів нашої держави, що явно не сприяє боротьбі з работоргівлею.

Проте, слід зазначити, що останнім часом проявились певні позитивні зрушення у ставленні до проблеми торгівлі людьми. В Україні створено правову базу для боротьби з торгівлею людьми: КК України в ст. 149 встановлює відповідальність за цей вид злочину, розроблено урядову програму щодо запобігання торгівлі жінками і дітьми. До речі, Україна стала третьою державою Європи, поряд з Бельгією і Німеччиною, які на законодавчому рівні визнали торгівлю людьми тяжким злочином. Принаймні тридцять громадських

організацій по всій Україні допомагають постраждалим від торгівлі людьми, надаючи медичну, психологічну та юридичну допомогу. У громадських організаціях працюють справді небайдужі люди, жертвам забезпечується конфіденційність і безоплатність послуг. З 2002 року, за підтримки МОМ, було засновано Медичний Реабілітаційний Центр, а також 5 притулків для постраждалих від торгівлі людьми у регіонах. 91 % потерпілих після проходження курсу реінтеграції були працевлаштовані або повернулись до навчання, і лише 2 % виїхали за кордон з різних причин. Важливими кроками по вдосконаленню міжнародного співробітництва у сфері протидії торгівлі людьми стали Міжнародна Конвенція про боротьбу з торгівлею білими рабнями від 4 травня 1910 року; Міжнародна Конвенція про Заборону торгівлі жінками й дітьми від 30 грудня 1921 року з поправками, внесеними Протоколом, затвердженим Генеральною Асамблеєю ООН 20 жовтня 1947 року; Міжнародна Конвенція про Заборону торгівлі неповнолітніми жінками від 11 жовтня 1933 року із змінами, внесеними в неї вищезгаданим Протоколом. У 1999 році створено Координаційну Раду по боротьбі з торгівлею жінками та дітьми при Уповноваженому Верховної Ради України з прав людини.

З метою ефективного запобігання торгівлі людьми в Україні успішно діють ряд міжнародних організацій та мережа громадських об'єднань.

Наша країна плідно працює для запобігання торгівлею людьми. Але ми самі маємо бути уважними й обережними.

Секція 8

ТАКТИКО-СПЕЦІАЛЬНА ПІДГОТОВКА

Соловйова К. О., курсант 4-го курсу психологічного факультету Інституту кримінально-виконавчої служби

Науковий керівник: доцент кафедри вогневої та спеціальної фізичної підготовки Інституту кримінально-виконавчої служби, кандидат наук з фізичного виховання і спорту
Анікеев Д. М.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КРОСФІТУ В ДЕРЖАВНІЙ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧІЙ СЛУЖБІ

Система кругових тренувань «кросфіт» виникла в США як система тренування пожежних, але швидко здобула всесвітню популярність і за межами професії. Щорічно проходить велика кількість турнірів із кросфіту, зокрема чемпіонати світу та Європи, які відразу ж викликали великий інтерес серед шанувальників фітнесу та здорового способу життя.

Актуальність теми полягає в тому, що застосування методик кросфіт у ДКВС не досліджено.

Кросфіт (CrossFit, Inc.) – це брендована методика фітнесу, створена Грегом Глассманом. Є зареєстрованою торговою маркою організації Cross Fit, яку заснували Грег Гласман та Лорен Дженай у 2000 році. Тренування кросфіту просувають і як філософію фізичних вправ, і як змагальний вид спорту; до них входять елементи високо інтенсивного інтервального тренування, важкої атлетики, пліметрики, пауерліфтингу, гімнастики, гирьового спорту, зарядки, стронгмену та інші вправи. Такі тренування практикують члени більш ніж 13 000 спортзалів – філій, більше половини яких розташовано у Сполучених Штатах, а також люди, що виконують щоденні тренування.

Кросфіт (CrossFit, Inc.) – це брендована методика фітнесу, створена Грегом Глассманом. Є зареєстрованою торговою маркою організації CrossFit, яку заснували Грег Гласман та Лорен Дженай у 2000 році. Тренування кросфіт система тренувань,

розроблена Глассманом, як і будь-яка інша спортивна методика, має свої плюси і мінуси. Перш за все, слід розповісти про користь кроссфіта для здоров'я – вона величезна і носить багатоплановий характер. Специфічні заняття з створеним колишнім гімнастом програмами тренують дихальну систему. Так як Кроссфіт розвиває витривалість, значить, попутно він зміцнює імунітет, активізує обмін речовин. Тому волосся, нігті придбають фортеця, шкіра – еластичність, суглоби – рухливість. У поєднанні з правильно підбраною дієтою Кроссфіт здатний підтягнути шкіру і надати їй пружності.

Окремо варто акцентувати увагу на позитивному ефекті кроссфіта для схуднення. Будучи високо інтенсивної комплексної тренуванням, система сприяє колосальному спалюванню калорій, про що вже згадувалося вище. Даний ефект має місце бути також за рахунок за діяння різних груп м'язів одночасно. Підтримка високого темпу ЧСС дає організму можливість витратити енергію з більшою швидкістю, ніж це відбувається в умовах, наприклад, занять на тренажері – улюбленому жіночому засобі для схуднення. Особливість кроссфіта ще й у тому, що процес знищення калорій і ріст м'язової маси відбувається не тільки в момент занять, але і в період відпочинку. І все це максимум за годину в день, так як специфічні тренування не відрізняються тривалістю. Перевага микроссфіта як виду спортивних занять є також відсутність необхідності попутного прийому стероїдних гормонів.

Мінуси таких тренувань, на жаль, набагато значніші. Хоча в більшості джерел інформації і можна зустріти твердження про користь кроссфіта для серцево-судинної системи, думки фахівців з даного питання розходяться. Одні дійсно вважають, ніби в момент занять кроссфітом відбувається зміцнення серцевого м'яза, але все більше їх число спростовує цей факт, наполягаючи на зворотному: тренування по системі Глассман здатні запросто спровокувати розвиток ішемічної хвороби серця, згодом – гіпертрофію міокарда. Чим не благодатний ґрунт для виникнення в один «прекрасний» день інфаркту? Не менш моторошне наслідок Кроссфіт-тренувань – можливість появи захворювання під назвою «рабдоміоліз». Суть його в тому, що одне з розірваних м'язових волокон потрапляє в кров, як результат – відбувається ураження нирок. По-третє, високий ступінь навантаження нерідко викликає збої в роботі

організму у вигляді суглобових болів, занепаду сил, нудоти. Дані ознаки стають сигналом того, що вам Кроссфіт-тренування не підходять або як мінімум слід зменшити їх темп. У кожному разі, пройдіть медогляд. І буде краще, якщо ви зробите це до початку занять кроссфітом, а не після виникнення тривожних симптомів.

у просувають і як філософію фізичних вправ, і як змагальний вид спорту; до них входять елементи високо інтенсивного інтервального тренування, важкої атлетики, пліометрики, пауерліфтіngu, гімнастики, гирьового спорту, зарядки, стронгмену та інші вправи. Такі тренування практикують члени більш ніж 13000 спортзалів-філій, більше половини яких розташовано у Сполучених Штатах, а також люди, що виконують щоденні тренування.

Аналізуючи вивчені літературні джерела, можна сказати, що в даний час кросс фіт потрібен безлічі людей. Тому і була створена методика, що збирає в собі більшість відомих і сучасних методик з усіх видів спорту та фітнесу.

Кроссфіт впливає на фізичний розвиток всіх людей однаково, але він на стільки варіативний, що можна направити на опрацювання індивідуальних особливостей. Завдяки кроссфіту працівники Державної кримінально-виконавчої служби зможуть фізично підготуватись для ефективної службової діяльності.

На наш погляд впровадження кроссфіту в Державну кримінально-виконавчу службу є необхідним через професійну складність, специфічні умови праці. Якщо працівники будуть витривалішими фізично та морально, то праця в Державній кримінально-виконавчій службі стане більш безпечною. Якщо оцінювати переваги та недоліки в кроссфіті, звичайно переваг більше.

Завдяки кроссфіту можна добитися системних змін у підході до фізичної підготовки працівників Державної кримінально-виконавчої служби. Крім тактичних навичок, працівники повинні бути у відмінній фізичній формі. Адже служба – важка та виснажлива. Враховуючи те, що сидячий або малорухливий спосіб життя – загальна проблема сьогодення, переважній більшості службовцям потрібна кваліфікована допомога для того, щоб привести себе у необхідну фізичну форму.

Запорожець А. К., курсант 3-го курсу
навчально-наукового інституту № 1
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: професор кафедри
тактико-спеціальної підготовки,
кандидат військових наук, старший
науковий співробітник *Красіков О. М.*

ПОРЯДОК ПІДГОТОВКИ ГРАФІЧНИХ ДОКУМЕНТІВ В ОРГАНАХ ПОЛІЦІЇ

Під час виконання завдань, пов'язаних із діями на місцевості (території), найбільш зручно використовувати топографічну карту або план міста. Однак навіть крупномасштабні карти не дають змоги відобразити на них усю необхідну оперативну обстановку. Тому співробітники органів поліції службові та службово-бойові документи, необхідні їм для організації служби та бойових дій, складають на схемах (планах).

Повнота відображення місцевості на топографічному документі залежить від призначення і мети його використання. Наприклад, на оперативних схемах території, що обслуговується МВС, що ведуться в чергових частинах, потрібно показати значну за розмірами територію, з докладним зображенням розташованих на ній місцевих предметів, а при складанні схеми пригоди показується тільки ділянка місця події. Це може бути і ділянка місцевості, території або взагалі приміщення в розрізі.

Також хочемо підкреслити, що в сучасних умовах значення оперативних документів в процесі управління діяльністю органів поліції продовжує зростати. Разом з тим, зростає значення і роль управлінських органів, кожного офіцера поліції у якісній розробці та оформленні оперативних документів.

Знати призначення, правила розробки і оформлення оперативних документів, вимоги, що висуваються до їх розробки – важливий обов'язок кожного офіцера поліції.

За формою виконання документи бувають: текстовими (письмовими, друкованими), графічними і табличними.

Ми вважаємо, що особливу увагу слід приділяти взаємній узгодженості усіх документів.

Кількість розроблених документів повинна бути оптимальною, чітко відповідати реальним потребам діяльності органів поліції. Розробка і розсилка в органи та підрозділи надмірної кількості документів не припустима.

На нашу думку, графічні документи є важливим допоміжним засобом для вирішення наступних службових завдань:

- вивчення, аналіз і оцінка оперативної обстановки на території обслуговування;
- організації взаємодії між всіма задіяними силами та засобами;
- організації патрульної служби;
- планування и ведення операцій з різноманітними цілями;
- розроблення планів охорони публічного порядку при проведенні масових заходів і виникненні стихійних лих;
- при огляді місця пригоди;
- розробки планів по заходам ЦЗ.

Зазначимо, що на сучасному етапі досить велика кількість інтернет-сайтів з різними можливостями можуть значно полегшити роботу оперативних штабів з підготовки графічних документів. Використання можливостей Інтернету дозволяє складати схеми практично будь-якої частини населеного пункту, використовуючи великі масштаби, починаючи від 1:10 000 і крупніше. На сьогодні є досить велика кількість інтернет-сайтів, які надають цифрові плани в online-режимі.

Наголосимо, що нещодавно Верховна Рада прийняла в першому читанні (і найближчим часом може ухвалити остаточно) проект Закону № 4652-д з назвою «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо дорожньо-транспортних пригод та виплат страхового відшкодування». Цим документом в українську практику вводиться поняття євро-протоколу. Він дозволить водіям, що застрахували цивільну відповідальність, оформляти ДТП не тільки за участю поліції,

але й без неї. Якщо учасники аварії зможуть домовитися, їм не загрожують штрафи і позбавлення водійських прав.

Ми вважаємо, введення євро-протоколу здійснить в умах українських автолюбителів невелику революцію. Фактично це перехід відносин з формату «держава-людина» у приватні відносини між автомобілістами. Що саме по собі вже досить серйозна «реформа ментальності». З'явилася інформація, що вже в 2016 році українці стали частіше оформляти ДТП за допомогою євро-протоколу. «Якщо в перший рік існування їм в країні скористався кожен сотий, то сьогодні – кожен восьмий».

Ми пропонуємо до перегляду такі переваги для водіїв, у разі використання Євро-протоколу. Водії мають право залишити місце ДТП, звільняються від обов'язку інформувати Державтоінспекцію МВС України про настання ДТП, звільняються від адміністративної відповідальності, передбаченої за спричинення ДТП.

Лукашук І. В., курсант 1-го курсу Прикарпатського факультету (м. Івано-Франківськ) Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: викладач кафедри тактико-спеціальної, фізичної та вогневої підготовки Прикарпатського факультету (м. Івано-Франківськ) Національної академії внутрішніх справ, кандидат педагогічних наук *Кушнірук М. В.*

МОРАЛЬНО-ВОЛЬОВІ ЯКОСТІ ПРАВООХОРОНЦІВ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ПОВЕДІНКУ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ

На сучасному етапі становлення та оновлення правоохоронної системи України важливого значення набуває відбір нового особового складу Національної поліції. Служба в правоохоронних органах є досить відповідальною справою в суспільстві. Люди очікують від поліцейських не лише контролю

за дотриманням правопорядку, а й чесності, справедливості, надійності, відповідального ставлення до виконання професійних обов'язків.

Тому до найважливіших морально-вольових якостей поліцейського слід віднести: високий рівень правосвідомості; чесність; принциповість; обов'язковість; сумлінність; старанність; дисциплінованість; громадянську мужність; об'єктивність; справедливість; гуманність; пильність; неупередженість; витримка; коректність; самостійність; сміливість у прийнятті рішень; незалежність у судженнях і ін.

Варто зазначити, що поліцейський повинен бути взірцем правової культури і відповідально ставитися до служіння суспільству шляхом забезпечення охорони прав та свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку. Таким чином, однією з професійно важливих та провідних психологічних характеристик поліцейського є відповідальність. Поняття «відповідальність» як психологічну категорію розробив англійський філософ А. Бен, який розглядав її у розумінні обвинувачення, засудження та покарання. Інший англійський філософ – Д. Міль детермінував її як «підзвітність» певній соціальній ролі, вираження свободи і необхідності.

Діяльність працівників поліції характеризується виникненням екстремальних ситуацій, які мають значний вплив на психіку людей та їх діяльність. Останнім часом спостерігається тенденція підвищення екстремальності діяльності поліції, що пов'язано із затриманням злочинців і лихих водіїв, звільненням заручників, застосуванням зброї, забезпеченням правопорядку в період масових заходів, виконання службових завдань.

Екстремальними найчастіше називають ситуації, що загрожують здоров'ю і самому життю людини. Більш точно екстремальні ситуації можна визначати як несприятливий, складний стан умов людської життєдіяльності, що набув для окремої особи або групи осіб особливої значимості; це об'єктивно складні умови діяльності, що сприймаються й оцінюються як напружені чи небезпечні. Це – зовнішня, об'єктивна сторона проблеми. Суб'єктивно екстремальні ситуації набувають форми екстремальності – особливого стану людської психіки (екстремум-стану), спричиненого незвичними

чи екстраординарними умовами, що породжують підвищену тривожність та особливу емоційну напруженість.

На ефективність діяльності правоохоронця в екстремальних умовах службової діяльності впливають наступні чинники:

1) інтенсивність і особливості дії подразника;
2) психологічна надійність – інтегральна індивідуальна характеристика, що передбачає наявність сукупності певних психофізіологічних, індивідуально-типологічних та характерологічних властивостей особистості;

3) психологічна підготовленість – спеціальна тренованість до дій у екстремальних умовах, під впливом якої поріг корисності напруження підвищується. Вона залежить від знання співробітником типових форм прояву екстремальних ситуацій та особливостей перебігу емоційних станів, що при цьому виникають; володіння методами і засобами їх подолання та ступеню сформованості професійної пильності – особливої властивості, що виявляється у виправданій настороженості та підвищеній увазі до ризикованих і небезпечних ситуацій. Ця властивість допомагає вчасно виявити ознаки загрози, правильно оцінити ситуацію, що склалася (факти, обставини, дії);

4) функціонально-психологічний стан організму – поріг корисної напруженості зменшується під впливом перенесених соматичних захворювань та психічних травм, в тому числі внаслідок невдач по службі, втоми, участі в конфліктних ситуаціях із вираженням психофізіологічним реагуванням тощо.

Велика кількість небезпечних ситуацій, а іноді й таких, що загрожують життю, вимагає від працівників поліції вміння володіти собою, швидко оцінювати складні ситуації та приймати найбільш адекватні рішення, що сприятиме більш ефективному виконанню поставлених завдань і зменшенню надзвичайних подій і зривів професійної діяльності серед особового складу підрозділів поліції.

Дослідження, що проводяться вченими-психологами, дають можливість виділити одну з істотних психологічних якостей – стійкість особистості працівника поліції до впливу екстремальних ситуацій в процесі службової діяльності.

За умови недостатнього рівня вольової регуляції поведінки при виконанні професійних дій високого ступеню відповідальності, що потребують пошуку нестандартних

варіантів виходу з напруженої ситуації, спостерігаються такі явища: зниження координованості і точності рухів, уповільнення реакції, розгубленість, порушення логіки міркувань, зниження критичності мислення, розлади сприймання і уваги, аж до втрати орієнтації в часі та просторі («тунельне бачення»).

За даними проведеного опитування, в екстремальних ситуаціях приблизно 40 % працівників правоохоронних органів виходили з власних моральних принципів, 32 % – керувалися вимогами закону, 8 % визначали свою поведінку як таку, що детермінувалася самозбереженням. На недостатню психологічну підготовленість до дій у складних умовах вказали 20 % опитуваних, поведінка яких зовні виглядала впорядкованою.

Розвиток екстремальних ситуацій та їх наслідки значною мірою ускладнюються наступними чинниками: несподіваність виникнення небезпеки, невизначеність ситуації та можливих наслідків, відсутність дієвої підтримки (допомоги) з боку оточуючих громадян та гарантій соціального (у тому числі правового) захисту та ін. Особливо несприятливими в цьому плані є так звані «нештатні», тобто не передбачені нормативно, екстремальні ситуації. Саме тут надзвичайно важливо зберегти спокій і холонокровність, швидко оцінити обстановку, не піддатися прагненню діяти за вже існуючими стереотипами. Прийняття рішення діяти неординарно може виявитися єдиним правильним виходом із ситуації, що склалась, і ним потрібно правильно скористатись. Стереотип діяти так, а не інакше, звичка застосовувати лише певні прийоми нападу та захисту завжди має психологічну межу неповторюваності (це стосується використання зброї, прийомів самооборони, допоміжних засобів та ін.), але екстремальна ситуація ніколи не повторюється в одному й тому ж вигляді, що потрібно враховувати, бути до цього готовим.

Отже, вдосконалення і саморозвиток основних морально-вольових якостей поліцейського є важливим етапом в діяльності працівника органів внутрішніх справ. Оскільки ця професія небезпечна і супроводжується екстремальними ситуаціями розвиток цих якостей є першоосновою діяльності.

Секція 9 СУСПІЛЬНІ НАУКИ

Сущенко А. М., курсант 2-го курсу Прикарпатського факультету (м. Івано-Франківськ) Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Прикарпатського факультету (м. Івано-Франківськ) Національної академії внутрішніх справ, кандидат соціологічних наук *Пташник-Середюк О. І.*

ЕЛЕМЕНТИ АНТИКУЛЬТУРИ У СФЕРІ ВІЛЬНОГО ЧАСУ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Особливу увагу в проблемі «людина – час» привертає проблема вільного часу людини, її сприйняття, організація, ставлення до нього. Вільний час і дозвілля є однією зі сфер життєдіяльності людини, в якій найбільш яскраво проявляються наслідки змін в українському суспільстві, які стали причиною виникнення низки гострих проблем, зокрема різкого падіння рівня загальної культури, руйнування традиційних норм і цінностей, поширення елементів спрощеної масової культури. Особливу увагу привертає проблема вивчення сприймання часу, вибору змісту вільного часу у зв'язку з особистісними особливостями та навичками організації часу дозвілля студентської молоді. Адже саме на етапі ранньої дорослості закладаються основні характеристики психологічного зв'язку особистості й часу її життя.

Проблемам проведення вільного часу та молодіжного дозвілля на сучасному етапі присвячено низку досліджень зарубіжних та вітчизняних вчених, зокрема Н. Бабенко, В. Дімова, І. Євтєєва, О. Карпухіна, О. Кучера, В. Лісовського, О. Мартиненко, В. Суртаєва, В. Орлова, В. Скороходова, Л. Скокової, Л. Коган, В. Пічі, І. Петрової, О. Семашка, Н. Цимбалюк, Г. Щерби, Р. Яремкевич та інших. Майже всі дослідники відзначають, що проблема полягає в необхідності

використання виховного потенціалу всіх сфер життєдіяльності особистості, підвищення ефективності її реалізації, вивчення молодіжного дозвілля, яке практично є мало розробленим.

Віддаючи належне науковій і практичній значущості праць, присвячених різним аспектам окресленої наукової проблеми, важливо здійснити подальший її теоретичний та емпіричний аналіз. Це і зумовило вибір нами теми наукового дослідження, яке полягає у вивченні елементів антикультури у сфері вільного часу сучасної студентської молоді.

Студентство – своєрідна соціальна категорія молоді, організаційно об'єднана інститутом вищої освіти. Студенти вирізняються найбільш високим освітнім рівнем, соціальною активністю, гармонійним поєднанням інтелектуальної й соціальної зрілості. Час навчання у ВНЗ збігається з періодом зрілості та характеризується становленням особистісних якостей. Помітно закріплюються такі якості, як цілеспрямованість, рішучість, наполегливість, самостійність, ініціатива, уміння володіти собою. Спостерігається посилення соціально-моральних мотивів поведінки, посилюється інтерес до моральних проблем – способу і змісту життя, обов'язку, відповідальності, любові та вірності. Важливою умовою оптимального розв'язання завдань, що стоять перед студентом у роки навчання, є розуміння важливості раціональної організації часу й наявності досвіду його використання.

Особливо проблематичним для багатьох студентів є використання вільного часу. Вільний час приваблює студентів нерегламентованістю, самостійним вибором різних занять, можливістю поєднувати в ньому різні види діяльності: розважальні, творчі. Однак потужний педагогічний потенціал вільного часу для значної кількості студентів залишається неусвідомленим, нереалізованим. Вільний час сприймається як час розваг. Упровадження ринкових умов викликало до життя таке явище, як робота студентів у позанавчальний час із метою заробітку.

Діяльність у вільний час цінна своїм процесом і тому сприймається як вільна діяльність. До дій такого виду залежно від особливостей та потреб особистості, відносять читання, творчу

працю, зустрічі з друзями, сон, приготування їжі, а також безглузде вештання по вулиці, уживання алкоголю, наркотиків. Молодь сприймає, а отже й вибирає, різну діяльність для відпочинку, залежно від виду потреб рекреаційних установок, які визначають форму проведення вільного часу. Усі ці заняття вказують на досягнутий рівень культури індивідуального дозвілля.

Культура дозвілля – це, передусім, внутрішня культура людини, яка передбачає наявність у неї певних особистісних якостей, які дають змогу змістовно та з користю проводити вільний час. Розумові здібності, характер, організованість, потреба, інтерес, уміння, смаки, життєва мета, бажання – усе це складає особистісний, індивідуально-суб'єктивний аспект культури дозвілля. Існує пряма залежність між духовним багатством людини та змістом його дозвілля. Але є також зворотний зв'язок. Культурним може бути тільки змістовно наповнене, ефективне за своїм впливом на особистість дозвілля. Культуру дозвілля характеризують також ті заняття, яким віддається перевага у вільний час. Ідеться про ті види дозвіллевої діяльності, які сприяють формуванню й розвитку особистості. Особливо цінні ті заняття, у яких молода людина особисто бере участь. Поряд із поняттям «культура вільного часу» існує і поняття «антикультури вільного часу», яке охоплює не лише світ свідомості, світогляду людини, а й її діяльність, відносини, поведінку. У широкому сенсі антикультура – це бездуховність людини, її онтологічне небуття на рівні особистості, втрата, або ненабуття людської сутності. У найбільш грубій формі антикультура протистоїть духовній культурі інших людей, суспільству на рівні жорстокості, агресії, недоброзичливості, зоологічного індивідуалізму. Формами антикультурної поведінки є зловживання алкоголем, вживання наркотичних та психотропних речовин, проституція. В дозвіллевих практиках студентської молоді досить часто відбувається змішування культури та антикультури проведення вільного часу, межу між якими досить важко провести.

Культура вільного часу студентів є важливим компонент їх загальної культури, це спосіб опанування творчим потенціалом вільного часу, це міра реалізації соціокультурного

потенціалу особистості, міра набутих умінь та навичок саморегулювання вільного часу, міра підготовленості студента до участі та організації соціально-значущих видів діяльності. Формування культури вільного часу є складовою частиною процесу формування загальної культури майбутніх спеціалістів і одночасно обумовлюється нею.

Відповідно до вибору занять, їх спрямованості на розвиток особистості, регулярності та оптимальності їх співвідношень, нами визначені основні типи використання вільного часу (раціонально-діяльний, раціонально-споживацький, пасивно-споглядальний і нераціональний) та їх поширеність в студентському середовищі. Основними видами дозвіллевих практик студентської молоді є спілкування з друзями, відвідування розважальних закладів, відвідування мережі Інтернет, самоосвіта, читання художньої літератури. В ході дослідницької роботи виявлено значну кількість студентів, яким притаманні пасивно-споглядальний та нераціональний типи використання вільного часу, що свідчить про недостатній рівень реалізації його педагогічного потенціалу з причин як об'єктивного так і суб'єктивного характеру. Аналіз змісту основних суперечностей доводить, що їх можна вирішити шляхом більш ефективного використання можливостей соціально-культурного середовища і, зокрема, збільшення уваги до формування культури вільного часу студентів.

Також визначено, що у структурі вільного часу студентської молоді належить місце таким елементам антикультури як вживанню алкоголю, психотропних та наркотичних речовин. На нашу думку, вагомий вплив на поширення антикультурних явищ у проведенні вільного часу студентською молоддю справляють засоби масової інформації, особливо мережа Інтернет. Оскільки, як показує дослідження, досить значну частину вільного часу молоді люди проводять в мережі Інтернет і найбільше інформації вони отримують саме завдяки даному носію інформації.

Розовик І. В., здобувач ступеня вищої освіти магістр навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: доцент кафедри філософії права та юридичної логіки Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук
Шевчук Р. М.

СПРАВЕДЛИВІСТЬ ЯК ПРАВОВА ЦІННІСТЬ І ГАРМОНІЗАЦІЙНИЙ ЧИННИК ВІТЧИЗНЯНОЇ ПРАВОВОЇ ДІЙСНОСТІ

Філософське розуміння справедливості не лишалося незмінним протягом історичного розвитку філософсько-правової думки. Зміст категорії «справедливість» донині продовжує уточнюватись і збагачуватись завдяки зусиллям філософів, правознавців та представників інших суспільних наук. Водночас зазнає розвитку знання про суспільство і людину, право й мораль, що також зумовлює потребу в дослідженні ролі та значенні справедливості для розвитку людини, суспільства, правової реальності.

Предметом людського осмислення завжди були поняття «рівність», «свобода», «справедливість», «закон», зміст яких дає змогу досягнути специфіку природи права, його онтологічні засади, цінності та значущість для життя людини й суспільства. Цими проблемами переймається саме філософія права з її постійним пошуком істини про право.

Власне реалії практичної діяльності людини в суспільстві та природному середовищі, моральному універсумі й правовій дійсності вимагають ушляхетнення загальнолюдськими ідеалами та цінностями, серед яких чільне місце посідає справедливість. Такого ушляхетнення потребує й вітчизняна правова дійсність і суспільне буття.

Проблематикою, пов'язаною з визначенням генезису справедливості, займалися такі зарубіжні вчені, як П. Бельда, О. Вайнбергер, Ж. Дабен, П. Колер, К. Коссю, Х. Ф. Лорка-Наварет, Г. Луф, Ж. Маритен, В. Майхофер, Е. Фехнер, Г. Шварц-Ліберман фон Валендорф, П. Штрассер та інші.

Серед вітчизняних вчених зазначену проблематику досліджували: А. Адлер, Б. Ананьєв, Ю. Антонян, О. Бандура, А. Басс, Л. Берковіц, З. Дубінко, М. Єнікеєв, Л. Кравченко, О. Ратінов та інші.

Зазначені вчені зробили значний внесок у дослідження сутності та функцій справедливості в суспільстві. Проте потребує більш детального вивчення системне дослідження справедливості як правової цінності й гармонізаційного чинника української правової дійсності.

Мета публікації полягає в тому, щоб на підставі досягнень філософії, філософії права та правознавства, здійснити науковий аналіз справедливості як правової цінності і гармонізаційного чинника вітчизняної правової дійсності.

Справедливість – це самосвідомість, самовираження та самооцінка права, правова оцінка решти всього позаправового. Навіть втілюючись у конкретній правовій системі, справедливість значною мірою залишається явищем правосвідомості, соціальним критерієм права.

Генезис поняття «справедливість» у філософсько-правовій думці триває ще з давніх часів і до наших днів. У сучасній теорії права цю категорію визначають як принцип права, принцип юридичної відповідальності, соціально-політичний та моральний ідеал, оцінку відносин людських інтересів, критерій розподілу прав і обов'язків між членами суспільства, визначення меж їх свободи.

Справедливості не достатньо для права: вона – абстрактне вираження того, що повинно робитися відповідно до права – іншої справедливості немає і бути не може. Принцип справедливості передбачає: не всім одне і те саме, а кожному своє, бо для нерівних рівне стало б нерівним. За умов природної неоднаковості людей було б, за словами В. С. Соловйова, дуже сумно, якби всі люди мали духовно та фізично одне обличчя. Тоді й сама чисельність людей не мала б сенсу – пряма рівність між ними зовсім неможлива: вони можуть бути рівні не самі по собі, а тільки через однакове своє співвідношення з чим-небудь іншим, загальним і вищим.

На нашу думку, загальний принцип, який можна виявити, аналізуючи різні втілення ідеї справедливості, полягає в тому, що стосовно один одного люди мають право на певний

відносний стан рівності або загальним і безумовним моментом усіх сучасних концепцій справедливості є ідея прав людини, тобто визнання однакового поводження з людьми і відмова від привілеїв та імунітетів, пов'язаних із національними та релігійними ознаками, або нерівності, відповідно до якої розподіляються блага.

Вивчення проблем справедливості дає можливість глибше осягнути сенс і зміст сучасних процесів державо- та правотворення. Загальним і безумовним елементом усіх сучасних концепцій справедливості є ідея прав людини.

Дослідивши справедливість як суспільну та правову цінність, можна стверджувати, що справедливість постає життєво важливим для збереження і розвитку суспільства ціннісно-етичним орієнтиром. Це – один із критеріїв оцінки всіх політичних і державно-правових явищ, покликаний служити загальному благу та кожному індивідууму. Але справедливість неможлива без багатьох моральних якостей, тобто «внутрішніх» вимог як до законодавця, так і до кожного з індивідів.

Практична й пізнавальна проблеми дослідження вітчизняної правової дійсності на високому рівні дискурсу, який межує з рівнем філософсько-правових узагальнень, хоч на нього і не виходить, ускладнюється, а отже, актуалізується складними та неоднозначними процесами міжетнічної взаємодії за умов світових глобалізаційних процесів та інтеграції України в європейський правовий простір.

Можна дійти висновку, що справедливість як засіб подолання суперечностей розвитку вітчизняної правової дійсності має вияв у таких міркуваннях:

1) без принаймні відносно визначеної мети правотворчості утрачає сенс, оскільки зникають критерії оцінки ефективності прийнятих законів. З позицій філософії права такою метою є забезпечення його реальної дієвості та ефективності в суспільстві, що може бути досягнуто лише за умови його відповідності ідеальній моделі правового буття, яка проголошує панування справедливості;

2) право виникло та розвивається заради втілення в життя ідеї справедливості. Воно є тим суспільним ідеалом, на яке має орієнтуватися законодавство. Справедливість – це і є таке право, за якого кожен індивід отримує те, на що заслуговує, що є

невід'ємною частиною блага в суспільстві, те, чого так сильно потребує. Це своєрідна рівновага та баланс суспільних потреб і можливостей, де право іманентно передбачає справедливість, а справедливість має правову основу, тобто є реальною та захищеною правом. Звісно, право не забезпечує абсолютної справедливості, воно передбачає нерівність, але намагається звести її до мінімуму;

З) мудрість і мужність влади, здатної досягнути верховенство соціальної справедливості як правової цінності та морального імперативу, влади, яка з гідністю може усунути все хитке, досягнувши стану стабільності й впевненості, - ось що є душею істинної демократії.

Глушкова Г. В., курсант 1-го курсу
навчально-наукового інституту № 1
Національної академії внутрішніх
справ

Науковий керівник: доцент кафедри
юридичного документознавства
Національної академії внутрішніх
справ, кандидат філологічних наук
Усачова К. С.

ЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ДВОМОВНОСТІ В УКРАЇНІ

На сьогодні проблема двомовності в Україні є як ніколи актуальною, адже тривале співіснування російської та української мов перебуває на вістрі багатьох соціальних і політичних суперечностей.

Білінгвізм та диглосія є історичним надбанням не лише нашої країни. Окрім України, яскравим представником країн білінгвів є Канада, що своїм прикладом вказує на позитивний аспект цього явища.

Мета розвідки полягає в розгляді впливу двомовності на культурно-національний розвиток українців.

Білінгвізм (двомовність) полягають у здатності людини вільно послуговуватися двома мовами для спілкування. Володіння двома чи більше мовами, підвищує етико-культурний рівень людини, тому є зв'язковою ланкою для розуміння одне одного.

Також, він несе у собі користь для розвитку мозку. Дослідження демонструють, що у людей, які володіють і активно користуються двома мовами, більш гнучке мислення, вище концентрація уваги, більш розвинені загальні мовні здібності, здатність до вирішення проблем. Для таких людей менш імовірним є розвиток хвороби Альцгеймера і старечої деменції.

Диглосія – це одночасне існування у суспільстві двох мов або двох форм однієї мови, які застосовуються в різних функціональних сферах. Для диглосії характерна ситуація незбалансованої двомовності, коли одна із мов виступає як «висока», інша – як «низька». Саме таке розділення мов якими користуються і є головною проблемою.

Встановлення «головної» мови є необхідним компонентом створення повноцінної держави, але приниження мов меншин стає причиною національного розгалуження. Історичний фактор став причиною такого становища української та російської мов на території України. Приєднання України до Росії 1654 року розпочало тісний українсько-російський мовний контакт. З того часу вплив однієї мови на іншу був нерівномірним. Також він зумовлений, передусім, наявністю різних і стильовими сфер проникнення однієї з цих мов в іншу, а також неоднаковим ступенем адаптацій взаємних запозичень.

Зазвичай функціонування і дистрибуцію української мови досліджують з двох перспектив: соціолінгвістичної та лінгвістичної.

За результатами діалектологічних досліджень територію країни ділять на різні діалекти, зони концентрації характерних мовних явищ. Діалекти в свою чергу також є результатом втручання однієї мови в іншу. З цього витікає, що такі мови, як російська, білоруська, польська, чеська, словацька, болгарська, литовська та інші, є джерелами української діалектної мови.

У соціальному аспекті вплив двомовності (та багатомовності) на українців є, але він навряд чи має тільки негативний характер. Основною проблемою вважають саме диглосію, спричинену історичними факторами. Декілька років тому така ситуація в Україні не викликала негативного сприйняття суспільства. На теперішній час, тільки згадування російської мови може викликати несхвалення.

Зменшення використання інших мов українцями, може призвести до соціальних проблем. Попри це, зменшення використання саме російської мови набирає стрімких обертів. За останні декілька років популярність на території України рідної мови зросла до 69 %, раніше цей показник не перевищував 50 %.

Для України двомовність є надзвичайно важливим вмінням, адже вона є багатонаціональною країною. Вміння розуміти опонента та розмовляти на з ним його мовою є проявом щонайменше поваги. Але збереження та використання своєї національної мови є головною умовою збереження своєї національної ідентичності та державного суверенітету України.

Єрмак В. В., курсант 1-го курсу
навчально-наукового інституту № 1
Національної академії внутрішніх
справ

Науковий керівник: доцент кафедри
філософії права та юридичної логіки,
кандидат філософських наук
Носенко О. В.

ТОТАЛІТАРНИЙ РЕЖИМ І ЙОГО ВИДИ

Тоталітаризм як вид політичного режиму протягом свого існування викликав значну увагу в наукових колах. Одні вважали його найбільшим лихом ХХ ст., яке призвело до масових людських жертв, інші знаходили в ньому панацею від усіх державних проблем, запоруку стабільності.

У вітчизняній та зарубіжній літературі є чимало періодичних видань, журналів, які піднімають проблематику тоталітарного режиму, проте, жодна з них не присвячена визначенню закономірностей появи і розвитку тоталітаризму, як феномену ХХ століття.

Тоталітаризм – форма державного правління, для якої характерний повний контроль держави над економічним, політичним, духовним життям суспільства і приватним життям людини. Термін «тоталітаризм» походить від латинських слів «totalitas» – повнота, і «totalis» – весь, цілий, повний, що означає повне підпорядкування державі, тобто «етатизация».

Перші тоталітарні погляди з'являються в далекому минулому. Зародки теорій знаходимо у працях давньогрецького філософа Геракліта-необхідність загальної регуляції суспільства; політичних постулатах Платона-модель ідеальної держави. Деякі тоталітарні моменти в політичних доктринах Г. Бабефа, А. Сен-Сімона, Г. В. Ф. Гегеля, Н. Макіавеллі.

Значно збагатив ідею підпорядкування громадян державі французький філософ Ж. Руссо. Створення держави, означає поява «морального колективного цілого», або «політичного тіла», в якому як би розчиняється окрема людська особа. Якщо ж виникає непокоря, держава змушує «бути вільними», бо свобода виявляється відповідно до «загальної волі».

Німецький соціолог, правознавець М. Вебер вважав: виникненню тоталітаризму передують глибока криза, зникають передумови для системних конфліктів, а все суспільство об'єднується в єдине ціле.

Прагнення до повного контролю над суспільством було властиве багатьом деспотичним правителям. До тоталітарних режимів зараховуються династія Маур'їв в Індії (321–185 роки до н.е.), династія Цинь у Китаї (221–206 роки до н.е.), правління Чака над Зулу (1816–1828). Однак наведені вище тиранії залишалися в межах традиції і не користувалися масовою підтримкою. Практичне здійснення контролю держави стало можливим тільки в ХХ ст.

Слід зазначити, що на початку ХХ століття термін «тоталітаризм» вживали в позитивному значенні. Так, Дж. Амендола в 1923 році використав його для характеристики режиму Муссоліні в Італії. У статті «Доктрина фашизму» тоталітаризм постає як суспільство, де всі аспекти життя підпорядковані державній владі.

Уперше поняття «тоталітарний» наведено в томі Оксфордського словника (журнал «Контемпорарі ревю», 1933). Поступово в демократичних країнах Заходу термін отримує все більше поширення, використовується для означення фашистського та нацистського режимів в Італії й Німеччині, згодом СРСР. Початок утворення тоталітарного більшовицького режиму в Радянській Росії поклали дві події: розпуск Установчих зборів у січні 1918 року і початок «червоного терору» восени цього ж року.

Стосовно режиму в СРСР термін тоталітаризм вперше було застосовано у листопаді 1929 року англійською газетою «Таймс», проте напад гітлерівської Німеччини на СРСР змусили західних авторів дещо пом'якшити свої оцінки радянського режиму. З початком «холодної війни» комунізм почав розглядатися західними дослідниками як різновид тотальної ідеології, а радянська держава – як тоталітарна.

Деякі з учених вважали, тоталітаризм результатом розвитку усієї історії людства, починаючи з появи деспотичних режимів, хоча суть тоталітарної системи полягає у встановленні військово-бюрократичної диктатури, що захищає інтереси партійно-державного апарату іноді інтереси представників різних маргінальних груп чи декласованих елементів.

На політологічному симпозіумі (1952 року США), тоталітаризм був визнаний як «закрита і нерухлива соціокультурна і політична структура, що контролюється з єдиного центру». У 1956 році виходить праця К. Фрідріха і З. Бжезінського «Тоталітарна диктатура й автократія».

Інша гіпотеза була проголошена у 1944 році в книзі Ф. Гайека «Дорога до рабства», а в 1951 році Ханна Арендт «Витоки тоталітаризму», розглядає нацистський концтабір як модель тоталітарного насильства.

Тоталітарні режими традиційно поділяють на «ліві» і «праві» форми. Правий режим отримав розвиток в Італії з 1922 року і в Німеччині з 1933 року після приходу до влади А.Гітлера. Найбільш яскравий приклад тоталітаризму в Азії – Китай періоду політики «великого стрибка», «культурна революція 2 Мао Цзедун (50–70-х рр.). Ліворадикальний (комуністичний) тоталітаризм утвердився в СРСР (період сталінізму 20–50-х рр.), в країнах Східної Європи і Азії, на Кубі.

Прикладом тоталітарного режиму є ідеологія комунізму, суть якої полягала у жорсткому військовому протидіянні з демократичними країнами. Комунізм не зміг виграти цю війну через нежиттєздатність своєї економіки, відсутність внутрішніх причин її розвитку, які забезпечили б належний рівень добробуту людей.

Деякі політологи виділяють третю форму тоталітаризму: часи останнього періоду правління ісламського лідера Аятоли Хомейні (1979–1989 рр. Іран) та режим встановлений в свій час

талібами в Афганістані. Своєрідними гібридними типами тоталітаризму були також режими М. Каддафі в Лівії і

С. Хусейна в Іраку. У цих режимах був представлений симбіоз теократичного (ісламського) і елементів тоталітаризму соціалістичного типу.

Тоталітаризм – це деспотичний режим ХХ століття. Протягом 30-х, а потім другої половини 40-х років тільки в Європі тоталітарні та наближені до них режими були встановлені у 17 країнах з 27. У деяких країнах – Іспанії, Португалії, Греції – фашистські режими у послабленій формі існували до середини 70-х років.

Тоталітаризм в усіх його різновидах став причиною величезних людських страждань. Йому в жертву було принесено понад 100 млн. людських життів. І хоч між фашизмом та комунізмом є чималі відмінності, як політичні системи ці два різновиди мають багато спільного, що й дало змогу політологам звести їх під одне визначення тоталітаризму.

У сучасному світі існують авторитарні режими, які мають ряд різновидностей: теократичний – Іран (1979); неототалітарний режим в умовах існування масових політичних партій (Мексика); військове правління; персоніфікований режим, (Саддам Хусейн в Іраку); монархія (Марокко, Йорданія, Саудівська Аравія та ін.). Проте, не всі монархії авторитарні. В Європі – Англія, Норвегія, Швеція, Данія, Бельгія, Люксембург, Іспанія – монархії, що існують в системах парламентської демократії.

Історичний факт, авторитарний режим на Кубі еволюціонував в тоталітарний політичний режим. Водночас авторитаризм в Іспанії, Південній Кореї, Аргентині, Чилі поступово еволюціонував в демократію.

Чим же відрізняються авторитарні системи від тоталітаризму? Найважливіша відмінність а полягає в тому, що авторитарна влада не має тоталітарних амбіцій. Авторитарні режими не мають єдиної ідеології, а вони швидше засновані на розмитій концепції національного інтересу.

Проміжне місце між демократією і тоталітаризмом займають авторитарні політичні системи. У процесі функціонування механізмів тоталітарної держави масовий терор

виступає інструментальним чинником, який притаманний лише для етапів тоталітарної революції і її автократії.

Так, ідеологія в тоталітарній державі виконує завдання масової легітимації режиму. Вирізняється наявністю каральних органів, замість правоохоронних; для маніпуляції свідомістю, створюється культ особи, який знаходиться на рівні з Богом, і є панацеєю від усіх проблем.

Між фашизмом і нацизмом існують істотні відмінності: наприклад фашистський режим в Італії використовував теорію верховенства держави, а націонал соціалістичний – теорію верховенства нації або нації-держави. На відміну від нацистського, фашистський режим в Італії відрізнявся прагненням зберегти традиційні структури, що підтверджують так звані Латеранські угоди (1929) між Муссоліні й Ватиканом, в той час у Німеччині ці структури знищувалися, або замінювалися на маріонеткові.

Підсумовуючи викладене, потрібно зазначити, що тоталітаризм можливо розглядати і як соціальну систему, і як суспільно-політичний і соціально-економічний лад, і як ідеологію. Більш того, не можна не погодитися з тими вченими, які вважають, що тоталітаризм – результат розвитку усієї історії людства, починаючи з появи деспотичних режимів. Однак реальні умови для формування тоталітарних режимів, все ж таки, з'явилися лише на початку ХХ ст. з переростанням традиційного суспільства в індустріальне, з розвиненням його виробничих сил та НТР, виникненням та розвитком загальної кризи індустріального суспільства, а основними різновидами тоталітарних режимів ХХ ст. стали фашизм, нацизм і комунізм.

З огляду на це, ознаками тоталітарної політичної системи є загальна ідеологія, монополія однієї політичної партії, контроль над економікою, організований терор і переслідування інакходумців. Методи, які застосовуються під час тоталітарного управління державою, є досить різноманітними, окрім того, вони наділені ознаками, притаманними лише їм. На жаль, слід констатувати, що практичне застосування деяких із цих методів наявні навіть у тих державах сучасності, політичний режим яких ми характеризуємо як демократично-правовий.

Горюшкіна А. І., курсант 1-го курсу
навчально-наукового інституту № 1
Національної академії внутрішніх
справ

Науковий керівник: доцент кафедри
філософії права та юридичної логіки
Національної академії внутрішніх
справ, кандидат юридичних наук
Носенко О. В.

РОЛЬ ЗМІ У ФОРМУВАННІ Й УПРАВЛІННІ МАСОВОЮ СВІДОМІСТЮ

Засоби масової інформації як важливий соціальний інститут істотно впливають на політичні процеси в суспільстві. Конституційно закріплена свобода слова, відсутність цензури дають можливість журналістам всебічно висвітлювати важливі події та явища. Однак свобода слова у засобах масової інформації не означає всюдозволеність і безвідповідальність. Довільна, необдумана поведінка зі словом може мати негативні соціальні наслідки, деформувати політичну, соціальну, економічну, культурну орієнтацію суспільства і кожного громадянина. ЗМІ, завдяки своїм величезним можливостям впливу і охоплення аудиторії, створюють не лише думки про події. Вони роблять з події новину, і, поміщаючи дію в символічний простір, інтерпретуючи її, відтворюють подію. На сьогодні можна з упевненістю сказати, що інформаційне суспільство – це окремий світ, який управляє нашими думками, намагається підлаштувати під себе нашу свідомість і забезпечити собі подальшу ресурсну базу у вигляді нинішньої аудиторії. З огляду на ці факти, тему, що стосується ролі засобів масової інформації в суспільному житті, слід вважати актуальною не тільки сьогодні, але і в наступні часи.

В Україні ЗМІ також значно впливають на формування громадської думки. Це можна пояснити звичкою людей довіряти засобам масової інформації, які є основним джерелом суспільно-важливого інформування. Звісно, що до читача, глядача чи слухача через ЗМІ левова частка інформації потрапляє у вторинному вигляді, й містить авторську оцінку ситуації, події, яка нав'язується аудиторії. Обтяжений щоденними проблемами й турботами

пересічний громадянин сучасного інформаційного суспільства, перетворюється у зручну мішень для інформаційного впливу, схиляючись до заданої певною соціальною групою суб'єктивної точки зору, вміло поданої за допомогою ЗМІ.

Держава повинна контролювати засоби масової інформації відповідно до Конституції та чинних законів, щоб нейтралізувати можливі прояви інформаційної шкоди для своїх громадян. Засоби масової інформації не тільки інформують, повідомляють новини, а й пропагують певні ідеї, погляди, вчення, політичні програми і, тим самим, беруть участь у соціальному управлінні, забезпечують владі інформаційний супровід. Шляхом формування громадської думки, вироблення певних установок вони спонукають людину до тих чи інших вчинків. ЗМІ, як спосіб масового зв'язку між тими, хто управляє, і тими хто є об'єктом управління, тобто громадянами того чи іншого суспільства, несуть не тільки оперативну, а й офіційну інформацію – закони, розпорядження, укази тощо. Цим самим вони передають волю влади, її вимоги. Разом із тим, ЗМІ є видом зворотного зв'язку. Вони акумулюють думки, прагнення, судження людей практично з усіх сфер життя громади – це своєрідний і ні з чим незрівнянний барометр громадської думки.

Засоби масової інформації активно беруть участь у формуванні громадської думки, яка супроводжує передвиборчий процес. Вони забезпечують суспільство всебічною інформацією про діяльність органів державної влади, кандидатів на пост Президента та їх представників, подій що відбуваються в суспільно-політичному житті країни. В той же час, можливі випадки зловживання впливом ЗМІ на виборчий процес, тому демократичне суспільство, якщо воно хоче залишитися самим собою, змушене балансувати між двома крайнощами: з одного боку, без свободи слова відсутня демократія, з іншого – існує небезпека використання свободи слова для маніпулювання масовою свідомістю. Преса повинна зважено і критично оцінювати події. Держава в свою чергу повинна контролювати засоби масової інформації відповідно до Конституції та чинних законів, щоб нейтралізувати можливі прояви інформаційної шкоди для своїх громадян.

Завертана А. В., курсант 1-го курсу
навчально-наукового інституту № 3
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: викладач кафедри
тактико-спеціальної підготовки Національної
академії внутрішніх справ *Кудлай А. О.*

НЕБЕЗПЕКИ СОЦІАЛЬНОГО ПОХОДЖЕННЯ

Соціум – це особлива система, певний організм, що розвивається за своїми специфічними законами, які характеризуються надзвичайною складністю. У соціумі взаємодіє велика кількість людей. Результатом цих зв'язків є особлива обстановка, що створюється в окремих соціальних групах, яка може впливати на інших людей, які не входять у дані групи. Процеси, що відбуваються в суспільстві загалом і в окремих громадських групах, вивчає соціологія. Закономірності поведінки та діяльності людей, обумовлені їх належністю до соціальних груп, а також психологічні характеристики цих груп вивчає соціальна психологія. Вплив соціальних факторів на стан здоров'я суспільства вивчає соціальна гігієна. Розглядаючи дану тему, варто вказати дефініцію предмету дослідження – соціальні небезпеки.

Соціальними називаються небезпеки, які отримали широке розповсюдження у суспільстві та ті, що загрожують життю й здоров'ю людей. Носіями соціальних небезпек є люди, які утворюють певні соціальні групи. Особливість соціальних небезпек полягає в тому, що вони загрожують великій кількості людей. Розповсюдження соціальних небезпек обумовлене особливостями поведінки людей окремих соціальних груп. Соціальні небезпеки дуже численні. Наприклад, до соціальних відносяться усі протиправні (незаконні) форми насильства, вживання речовин, що порушують психічну та фізіологічну рівновагу людини (алкоголь, наркотики), паління, самовбивства, шахрайство, шарлатанство, здатні завдати шкоди здоров'ю людей.

Надзвичайні ситуації соціального походження слід розглядати як певну обстановку на обмеженій території, що склалася в результаті виникнення небезпечних протиріч і конфліктів у сфері соціальних відносин, які можуть спричинити

або спричинили за собою людські жертви, шкоду здоров'ю людей або довкіллю, значні матеріальні втрати та порушення умов життєдіяльності соціуму.

Існує дві групи соціальних небезпек:

- перша група – пов'язана із взаєминами всередині людського співтовариства. До неї належать зростання тероризму і злочинності, військові конфлікти, наркоманія, відсталість економічного розвитку окремих регіонів та країн;

- друга група – відображення кризи у відносинах між суспільством і природою. До неї належать демографічні, продовольчі, енергетичні кризові явища.

Причини соціальних небезпек. У своїй основі соціальні небезпеки породжуються соціально-економічними процесами, які протікають у суспільстві. Водночас слід відзначити суперечливий характер причин, наслідком яких є соціальні небезпеки. Недосконалість людської природи – головна передумова появи соціальних небезпек. Наявність адекватної правової системи може виявитися основною умовою попередження та захисту від соціальних небезпек.

Розповсюдженню соціальних небезпек сприяє інтенсивний розвиток міжнародних зв'язків, туризму, спорту. Найпоширеніші небезпеки – конфлікти, наркоманія, нікотиноманія та алкоголь.

Під конфліктом слід розуміти зіткнення протилежних інтересів, поглядів, гостра суперечка, боротьба, що проявляється в різних видах (терор, насильство, війни).

До джерел відносяться: соціальна нерівність; система поділу рівностей (влада, матеріальні блага, соціальний престиж); релігійні переконання.

Конфлікти, що виникають в суспільстві і викликані будь-якими не політичними причинами називаються соціальними.

Існує дві форми перебігу конфлікту:

- відкрита – відверте протистояння, битва;
- закрита – коли відвертого протистояння не має, але точиться війна. Різновиди таких конфліктів: війни; тероризм.

Війна – це збройна боротьба між державами, їхніми коаліціями або соціальними, етнічними та іншими спільнотами, також під війною розуміється крайня ступінь політичної

боротьби, ворожі відносини між певними політичними силами. Ведення агресивної війни чи воєнних конфліктів, а також у змові, що спрямовано на вчинення таких дій карається позбавленням волі на строк 7–12 років.

Терор став складовою сучасного життя, набув глобального характеру, а тероризм – форма політичного екстремізму, застосування чи загроза найжорстокіших методів населення, включаючи фізичне знищення людей, залякування.

Найбільш поширеними терористичними актами є: напади на державні або промислові об'єкти; захоплення державних установ або посольств; захоплення літаків; розповсюдження інфекційних хвороб.

Терористичні акти, які створили небезпеку для життя людей, або заподіяли майнову шкоду чи інші наслідки. Якщо такі дії були вчинені з метою порушення громадської безпеки: залякування, провокації воєнного конфлікту, або з метою впливу на прийняття рішень чи вчинення певних дій органами влади, службовими особами, караються позбавленням волі на 5–10 років.

Глобальна злочинність – соціальна проблема сучасності. Кожна особа повинна мати певні засоби та способи захисту.

Алкоголь – висококалорійний продукт. Алкоголь, який всмоктався руйнується, але той, який залишився, засвоюється тканинами. Головний орган, який бере участь в знешкодженні алкоголю – печінка. Клітини печінки при цьому зневоднюються, зморщуються. Відбувається часткова заміна клітин, що загинули, рубцями сполучної тканини. Вживання алкоголю призводить до психічних розладів і до певних соціалістичних конфліктів.

До своєї 140-ї сесії ВООЗ оприлюднила низку звітів, зокрема черговий звіт про рівень споживання алкоголю у 191 країні світу. За показником загального споживання алкогольних напоїв (легального і нелегального у перерахунок на літри абсолютного спирту на душу населення) Україна входить у першу десятку питущих країн світу: Молдова (17,4), Білорусь (17,1), Литва (16,2), Росія (14,5), Чехія (14,1), Україна (13,9), Андорра (13,8), Румунія (12,9), Сербія (12,6) та Австралія (12,6). У цілому за останні два роки від отруєння алкоголем, за даними Держстату України, постраждало

2170 осіб та 2272 особи у січні-листопаді 2016 року та січні-листопаді 2015 року відповідно, що становить по 0,4 % від загальної смертності населення України.

Тютюнопаління є іншою причиною появи соціального напруження і певного роду конфліктів (тютюн – фактор ризику більш ніж 25 хвороб).

Наркотики – це речовини, рослинного чи синтетичного походження, які потрапляючи в організм змінюють одну чи декілька функцій, а внаслідок багаторазового вживання призводять до психічної або фізичної залежності. Психологічна залежність – форма взаємовідносин між наркотиком та особистості, і ці взаємини залежать як від специфічності, так і від потреб особистості, які цей наркотик задовольняє. Фізична залежність – стан адаптації, що виражається в явних порушеннях фізіології у випадку припинення вживання наркотиків.

Україна є однією з найбільш уражених епідемією ВІЛ країн в Європі – понад 1 % дорослого населення країни нині живе з вірусом імунodefіциту людини. «Рушійною силою» епідемії як і раніше залишаються споживачі ін'єкційних наркотиків, більшість з яких становлять чоловіки. Однак нині збільшилася кількість нових випадків ВІЛ-інфекції серед жінок, що вживають наркотики ін'єкційним шляхом, зараз це майже половина всіх випадків ВІЛ-інфікування в такій групі, і це число зростає.

Основним наркотиком в Україні залишився екстракт опіуму. Збільшилася частка споживачів вуличного метадону, амфетаміну та таблетованого бупренорфіну «Субутекс», який на території України не зареєстрований для медичного застосування.

За оновленими оцінками в Україні на початок 2017 року мешкало понад 237 тис. людей з ВІЛ усіх вікових категорій. Поширеність ВІЛ у віковій групі 15–49 років становила 0,95 %. Станом на 1 січня 2017 року під наглядом у закладах охорони здоров'я перебувало 132 945 ВІЛ-інфікованих громадян України (показник 313,3 на 100 тис. населення), зокрема 38 730 хворих на СНІД (показник 91,3 на 100 тис. населення). Більше половини усіх ВІЛ-інфікованих осіб, які офіційно перебувають під медичним наглядом, проживають на територіях Дніпропетровської, Одеської областей та м. Києва.

Щодо профілактики наркоманії в Україні визначено Стратегією державної політики щодо наркотиків на період до 2020 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 28 серпня 2013 року № 735-р.

Аналізуючи вищевикладене можемо стверджувати, що, головними показниками соціальних загроз є темпи наростання несприятливих процесів в соціальній структурі й відносинах суб'єктів, сфері соціального забезпечення життєдіяльності людей.

Отже, можна зробити висновок, що захист від соціальних небезпек полягає в профілактичних заходах, спрямованих на ліквідацію цих небезпек. Крім того, потрібна відповідна психологічна і фізична підготовка людини, що дозволяє адекватно діяти в небезпечних ситуаціях.

Історичний досвід людства свідчить, що нехтування соціальними безпеками, ігнорування веде до того, що вони стають погано керованими, переростають в екстремальну стадію і перетворюються на надзвичайні ситуації соціального характеру, що багаторазово перевищують за своїми наслідками надзвичайні ситуації іншого походження (природні, техногенні, екологічні тощо).

Денисенко С. О., студентка 3-го курсу навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: професор кафедри юридичної психології Національної академії внутрішніх справ, кандидат психологічних наук, професор *Казміренко Л. І.*

ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СТУДЕНТІВ

Проблема мотивації до професійної діяльності нині набуває особливого значення, адже в ній специфічним чином висвітлюються основні моменти взаємодії особистості і суспільства, у якому освітній процес набуває пріоритетного значення. Правильне виявлення професійних мотивів і інтересів студентів є важливим прогностичним чинником задоволеності професією в майбутньому.

Ставлення до майбутньої професії, мотиви її вибору є надзвичайно важливими чинниками, що зумовлюють успішність професійного навчання. Цілком ймовірно, що невдалий вибір або ж не опанування професією, в майбутньому, може спричинити глибокі розчарування, спонукати людину до запізнілих пошуків себе у професії, стримувати її соціальний та особистісний розвиток.

Проблема мотивації і мотивів поведінки та діяльності – одна зі стрижневих у психології.

Дослідженню цієї проблеми присвячена ціла низка праць вітчизняних авторів: В. Г. Асєєва, І. А. Васильєва та М. Ш. Магомед-Емінова, І. А. Джідарьяна, Б. І. Додонова, Є. П. Ільїна, Д. А. Кікнадзе, Л. П. Кічатинова, В. І. Ковальова, О. Н. Леонтьєва, П. В. Симонова, П. М. Якобсона; та зарубіжних науковців: Х. Хекхаузена, Д. В. Аткінсона, Д. Халла, А. Г. Маслоу та інших.

На думку таких вчених, як О. М. Леонт'єв, Б. М. Теплов, Н. Ц. Бадмаєва, на розвиток особистості в професійній діяльності перш за все впливає її мотиваційна сфера. В. Я. Акуніна та Н. В. Нестерова вважають, що становлення майбутнього фахівця можливе лише при сформованому мотиваційно-ціннісному відношенні. Таким чином, особливості функціонування мотиваційної сфери студента забезпечують його професійне становлення. Тому проблема мотивації до професійної діяльності у студентів – дуже розповсюджена у сучасному житті.

Активність особистості детермінується зазвичай цілим комплексом мотивів. Звідси впливає поняття мотивації. У загальному вигляді мотивація являє собою сукупність мотивів, що є спонукою до активності особистості. В. І. Ковальов підкреслює: «Під мотивацією ми розуміємо сукупність мотивів поведінки і діяльності». Протягом багатьох століть вчені вивчаючи та пояснюючи причини активізації та детермінації людської поведінки не застосовували термін «мотивація». Вперше його використав А. Шопенгауер в статті «Чотири принципи достатньої причини» (1900–1910).

Нині в науці не вироблено єдиний підхід до проблеми мотивації особистості, не сформульовані чітко основні поняття. У зв'язку з цим, «мотивація» має різне трактування. В одному випадку її розглядають як сукупність факторів, що підтримують і направляють поведінку (Ж. Годфруа, К. Мадсен). В іншому випадку – як сукупність мотивів (К. К. Платонов). У третьому – як спонукання, що викликає активність організму і визначає його спрямованість, тобто як комплекс чинників, що спрямовують і спонукають поведінку людини (П. М. Якобсон). Крім того, мотивація розглядається як процес психічної регуляції конкретної діяльності людини (М. Ш. Магомед-Еміне).

Мотивація розуміється як джерело активності і одночасно як система збудників будь-якої діяльності, тому вона вивчається в самих різних аспектах, в силу чого поняття трактується авторами по-різному. Дослідники визначають мотивацію як один конкретний мотив, як єдину систему мотивів і як особливу сферу, що включає в себе потреби, мотиви, мету, інтереси в їх складному переплетенні і взаємодії. Таким чином, можна стверджувати, що, незважаючи на різноманітність підходів

мотивація розуміється більшістю авторів як сукупність, система психологічно різномірних чинників, що детермінують поведінку і діяльність людини.

Студентський період життя людини припадає переважно на період пізньої юності або ранньої дорослості, який характеризується оволодінням усім різноманіттям соціальних ролей дорослої людини, отриманням права вибору, набуття певної юридичної та економічної відповідальності, можливості включення в усі види соціальної активності (аж до державного рівня), здобуттям вищої освіти та опануванням професією.

Це період, коли здійснюється перехід від дитинства до початку дорослого життя. Це потребує розвитку відповідальності, самостійності, здатності до активної участі в житті суспільства і в своєму особистому житті, до конструктивного вирішення різних проблем, професійного становлення. Перед початком студентського життя юнак добре розуміє, що його майбутнє життя, перш за все, залежить від того, чи зуміє він правильно вибрати професію. Можна говорити про те, що крім професії людина вибирає щось більш значуще (те, що дана професія дає йому для більш повного відчуття свого життя). І яким би легковажним і безтурботним не виглядав юнак, вибір професії – його головна і постійна турбота. Найрізноманітніші чинники впливають на вибір професії. На думку Е. Роу, до їх числа можна віднести соціоекономічний статус, етнічна приналежність, інтелект, спеціальні здібності, професії батьків, а також родина, що надає ті чи інші зразки професійної кар'єри.

Згідно з І. Кон, професійне самовизначення людини починається далеко в його дитинстві, коли в дитячій грі, дитина приймає на себе різні професійні ролі, і програє пов'язане з ним поведінку. Закінчується професійне самовизначення, як правило, в ранній юності, коли вже необхідно прийняти рішення, яке вплине на все подальше життя людини.

Вищий навчальний заклад для студента є найважливішим етапом освоєння професії, початком професійного становлення. Воно полягає в активному свідомому утвердженні людини у професійній позиції на основі засвоєння певної системи знань, норм, цінностей, оволодіння професійними вміннями. А. О. Реан шляхом експериментального дослідження встановив,

що задоволеність обраною майбутньою професією найбільша у студентів першого курсу. Надалі, під час навчання на другому, третьому, четвертому курсі цей показник неухильно знижувався. Але, не слід переоцінювати максимальну оцінку задоволення професією на першому році навчання. Студенти-першокурсники спираються, як правило, на свої ідеальні уявлення про майбутню професію, які при зіткненні з реаліями піддаються змінам. Тому, починаючи з першого курсу важливо формувати не тільки професійні знання, вміння та навички, а й реальні уявлення про майбутню професію та способи оволодіння нею. В. Н. Обносів вважає, що студенти мають достатньо повне і вірне уявлення про професію, а ті що, не мають, – до кінця навчання рідше демонструють намір працювати надалі за спеціальністю (I курс – 98 %, II курс – 89 %, III курс – 62 %).

Е. Ф. Зеєр виділяє наступні типи студентів за професійною спрямованістю:

– I тип – студенти з позитивною професійною спрямованістю, яка представляє ситуацію відповідності особі обраної професії, що припускає зв'язок між домінуючими, провідними мотивами та змістом професійної діяльності.

– II тип – студенти, що остаточно не визначилися у своєму виборі професії. Для них прийнятий компроміс між невизначеним, іноді негативним відношенням до професії і продовженням навчання у вищому навчальному закладі, з перспективою надалі працювати за професією.

– III тип – студенти з негативним відношенням до професії. Вони мають слабе уявлення про професію. Тут провідний мотив базується не стільки на потребі в самій діяльності, скільки в різних пов'язаних з нею обставинах.

У свою чергу, мотивація до професійної діяльності детермінована впливом різноманітних чинників, які діють з різною силою і в різних напрямках. Мотивація студента до професійної діяльності – це процес формування мотивів, залежно від його інтелектуальних й індивідуально-психологічних особливостей, та під впливом чинників (зовнішніх і внутрішніх, позитивних і негативних), які активізують, регулюють і спрямовують поведінку на сумлінне та якісне вивчення та майбутнє виконання

професійних завдань. Мотивація особистості до професійної діяльності – це, з одного боку, ієрархія мотивів, а з іншого – процес формування та актуалізації мотивів під впливом потреб, ціннісних орієнтацій і чинників, які активізують та регулюють поведінку особистості, спрямовують на сумлінне і якісне виконання професійних завдань.

Під мотивацією до професійної діяльності у студентів розуміється сукупність чинників і процесів, які, відображаючись в свідомості, спонукають і направляють особистість до вибору майбутньої професії, опанування професійними знаннями, вміннями та навичками. При цьому під мотивами професійної діяльності розуміється усвідомлення предметів актуальних потреб особистості (здобування вищої освіти, саморозвитку, самопізнання, професійного розвитку, підвищення соціального статусу та інші), що задовольняються за допомогою виконання навчальних завдань і спонукають до вивчення майбутньої професійної діяльності.

Мотивація навчальної діяльності взаємопов'язана с мотивацією до професійної діяльності, адже якщо студент розбирається в тому, що за професію він вибрав і він вважає її гідною і значущою для суспільства, це впливає на те, як складається його навчання. У самій сфері професійної мотивації найважливішу роль відіграє позитивне відношення до професії, оскільки цей мотив пов'язаний з кінцевою метою навчання.

Ставлення до майбутньої професії, мотиви її вибору є надзвичайно важливими чинниками, що зумовлюють успішність професійного навчання. Студенту необхідні стійкі професійні мотиви в навчальній діяльності і цілком адекватні уявлення про свою майбутню роботу. За наявності цих складових мотивації у студентів, останні будуть прагнути до постійного розвитку креативності, націленої на отримання нового знання і формування професійно важливих якостей.

Григорук А. О., курсант 3-го курсу
психологічного факультету Інституту
кримінально-виконавчої служби
Науковий керівник: доцент кафедри
практичної психології Інституту
кримінально-виконавчої служби,
кандидат психологічних наук
Левенець А. Є.

ОСОБЛИВОСТІ МОРАЛЬНОЇ САМОРЕГУЛЯЦІЇ ЯК УМОВИ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ДЕЛІНКВЕНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ

Сучасна практика засвідчує, що тривалий час суспільство витрачало більше сили і ресурсів на боротьбу зі злочинністю, ніж на її попередження. Але на сучасному етапі розбудови України результати психолого-педагогічних, правових, медичних досліджень, державна статистика видів делінквентної поведінки підлітків переконують у тому, що на особливу увагу заслуговує питання організації саме попереджувальної роботи з дітьми, які перебувають у кризових життєвих обставинах та/або мають високий ризик появи відхилень у поведінці (М. Гінзбург, Т. Колесіна, К. Лебединська, Н. Максимова, В. Оржеховська, Р. Павелків, І. Павлов, О. Пилипенко, В. Татенко, Т. Титаренко та ін.).

Кожна наука різним чином пояснює причини делінквентної поведінки. В основному всі ці теорії можна розділити на психологічний та соціологічний підходи. Соціологічна теорія та практика пов'язують делінквентність із факторами соціального оточення молоді (Е. Дюркгейм, Р. Мертон, У. Томас, Ф. Знанецкий, К. Шоу й Г. Маккей). Психологічні теорії ж відстоюють ту точку зору, що люди можуть бути правопорушниками через невміння або небажання пристосуватися до суспільства, нездатність розвивати адекватний самоконтроль або знайти вихід для гніву або фрустрації, дію несвідомих та інстинктивних спонукань і ослаблений контроль над ними з боку Супер-Его (Д. Абрахамсен, Ф. Александер, В. Бромберг, Б. Карпмен,

Х. Келеен, У. Уайт, З. Фейд, Г. Штауб). Деякі підлітки також вчиняють правопорушення в основному тому, що вони входять у делінквентну групу однолітків та ін.

Узагальнюючи існуючі теорії девіантності/делінквентності неповнолітніх, науковці виокремлюють такі причини та фактори, що на них впливають: проблеми сім'ї, аддиктивна поведінка, акцентуації характеру, викривленні уявлення та переконання, незадоволені потреби, неадекватний педагогічний вплив, низький інтелектуальний рівень, педагогічна занедбаність, вплив групи однолітків, особистісні проблеми, психофізіологічні порушення, вікові особливості.

Базуючись на теоретичних та експериментальних дослідженнях (Г. Валіцкас, П. Вівчар, В. Войтко, Ю. Гіппенрейтер, В. Єрмаков, Я. Коломинський, М. Неймарк, Г. Пономаренко, А. Реан, А. Селецький, С. Тарарухін та ін.), однією із суттєвих детермінант поведінкової девіації підлітків слід вважати порушення їх моральної саморегуляції поведінки та відповідних психологічних механізмів її забезпечення. Це явище означене такими проявами: недостатня обізнаність щодо моральних норм суспільства; зневажливе ставлення до вимог моралі та права; відсутність позитивних моральних ідеалів; сприйнятливність до аморальних явищ або оточення; неадекватна оцінка власних моральних якостей та якостей оточуючих людей; не засвоєність правових норм; не сформованість моральних переконань; деформація моральної мотивації; схематизм образу «Я» та його неадекватна модальність; втрачений або занижений позитивний образ свого «Я»; низька моральна самооцінка; недостатня самоповага; порушення довільності поведінки; інфантильна незріла поведінка та ін.

Проблематика девіантної поведінки неповнолітніх займає істотне місце у психологічній науці, однак проблема профілактики девіантної поведінки підлітків завдяки розвитку їх моральної саморегуляції залишається недостатньо розробленою у психолого-педагогічній науці, зокрема – теоретична розробка та практичне впровадження ефективної системи морального виховання підростаючого покоління, виявлення умов і чинників,

які забезпечують оптимальний процес морального розвитку особистості підлітка.

Дослідна робота здійснювалась у 2017 році водній з середніх загальноосвітніх шкіл м. Києва. У дослідженні брали участь учні 7–8 класів, хлопчики та дівчата у віці 13–14 років. Загальна кількість досліджуваних 34 учня.

За результатами першого констатувального експерименту була відібрана група підлітків з високими показниками делінквентної та агресивної поведінки (методика визначення схильності до поведінки, що відхиляється А. Н. Орел та опитувальник Басса-Дарки діагностики стану агресії) з незначним рівнем моральної саморегуляції (методика «Вибір» І. Д. Беха та опитувальник «Стиль саморегуляції поведінки» В. І. Моросанової).

Розроблена програма тренінгових занять з формування моральної саморегуляції підлітків включала 3 блоки занять, спрямованих на розвиток комунікативних навичок, власне на моральну саморегуляцію, розвиток правової самосвідомості. Психологічна програма була спрямована на інформування підлітків про моральні та правові норми та цінності, про моральну саморегуляцію; виявлення їхнього суб'єктивного прийняття моральної поведінки і моральної норми як основи вибору; вироблення в процесі спеціально створених умов умінь здійснювати вибір морально значущих вчинків у конфліктній ситуації. В ході експериментального дослідження біла доведена ефективність розробленої програми психологічного тренінгу.

Отримані експериментальні дані переконують у необхідності використання апробованої програми тренінгових занять зі становлення моральної саморегуляції поведінки підлітків психологами, вчителями, вихователями загальноосвітньої школи та позашкільних установ, працівниками соціальних служб у справах сім'ї та молоді, що сприятиме підняттю рівня моральності підростаючого покоління, а також попереджатиме здійснення ними асоціальних дій та вчинків.

Андріященко Ю. В., студентка 5-го курсу навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: професор кафедри юридичної психології Національної академії внутрішніх справ, доктор психологічних наук, професор *Хохліна О. П.*

ЗДАТНІСТЬ ДО САМОРЕГУЛЯЦІЇ ЯК ДЕТЕРМІНАНТА СХИЛЬНОСТІ ШКОЛЯРІВ ДО ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ

Однією з найбільш значущих проблем сьогодення є зростання кількості правопорушень, учинених дітьми, підлітками та молоддю. Це пов'язано, передусім, із загальним соціальним напруженням, психологічною неврівноваженістю всього суспільства загалом. На даний час в українському суспільстві відбуваються процеси, які негативно впливають на психологію людей, особливо школярів, породжуючи девіантну поведінку. В першу чергу, це відсутність суспільних цінностей, криза традиційних інститутів соціалізації підростаючого покоління, таких як дитячі та юнацькі організації. Також значну роль у зростанні схильності до девіантної поведінки відіграють такі фактори: безробіття батьків, пропаганда жорстокості через засоби масової інформації, доступність тютюну, алкоголю та наркотиків, недостатнє або ж надлишкове задоволення потреб дітей їх батьками.

Особливої актуальності набуває проблема визначення психологічних детермінант виникнення у дітей девіантної поведінки. Серед чинників девіантної поведінки виділяється здатність особи до саморегуляції. Однак нами не виявлено досліджень, у яких саморегуляція як психологічна детермінанта девіантної поведінки у школярів стала б предметом спеціального дослідження. Це й вплинуло на визначення мети нашого дослідження – виявити особливості саморегуляції у школярів, схильних до девіантної поведінки.

На теоретичному етапі вивчення праць таких науковців, як Ч. Бекарія, Л. І. Божович, М. Вебера, Л. С. Виготського, Ю. А. Клейберга та ін., показало, що девіантна поведінка – це дії

людини, які порушують офіційно встановлені в суспільстві чи неофіційні в певній соціальній групі моральні і правові норми, що призводять до її покарання, ізоляції, виправлення або лікування. Суть девіантної поведінки полягає в тому, що людина не дотримується вимог соціальної норми, вибирає відмінний від її вимог варіант поведінки в тій чи іншій ситуації, що веде до порушення міри взаємодії особистості та суспільства. За визначенням І. С. Кона, девіантна поведінка – це система вчинків, що відхиляються від загальноприйнятої норми, будь то норми психічного здоров'я, права, культури чи моралі. Як зауважує І. С. Кон, девіантну поведінку особистості (в негативному розумінні цього поняття) можна поділити на дві великі категорії. По-перше, це поведінка, що відхиляється від норм психічного здоров'я, коли йдеться про наявність психопатології. По-друге, це поведінка, що порушує соціальні та культурні норми і, особливо, правові.

Виходячи з праць С. Д. Максименка, В. С. Мухіної, Л. Д. Столяренко, О.П.Хохліної, саморегуляція – індивідуальний спосіб координації психічних процесів, станів, властивостей, компенсації дефіцитарних та оптимізації потенційних якостей, властивостей і можливостей. Поняття саморегуляції (психічної) визначається як система психічного самовпливу особистості з метою свідомого управління власними психічними станами відповідно до вимог ситуації та доцільності. Особливої актуальності проблема саморегуляції набуває в контексті аналізу девіантної та нормативної поведінки людини, психологічних чинників її порушень.

На емпіричному етапі дослідження для виявлення особливостей саморегуляції школярів, схильних до девіантної поведінки, було використано стандартизовані методики, а саме: «Методика діагностики схильності до девіантної поведінки» А. Н. Орела, «Методика оцінки емоційної зрілості», тест-опитувальник А. В. Зверькова «Дослідження вольової саморегуляції», методика «Стиль саморегуляції поведінки» (ССП-98), методика здатності до самоуправління Н. М. Пейсахова. Для обробки емпіричних даних використовувалися їх якісний та кількісний аналіз. Дослідною роботою були охоплені учні десятих класів Броварської

загальноосвітньої школи № 2, загальною кількістю 51 особа, з яких 20 – схильні до девіантної поведінки.

У результаті проведеного дослідження було виявлено, що серед школярів 39,2 % ті, що є схильними до девіантної поведінки. Більшість з них мають високий рівень схильності за шкалою ігнорування норм і правил та їх заперечення – вони проявляють нонконформістські тенденції та негативізм. Саме це визначає їх належність до групи школярів зі схильністю до девіантної поведінки.

Дослідження показало, що у школярів, схильних до девіантної поведінки, недостатньо сформовані всі рівні саморегуляції – емоційної, вольової та поведінкової. Так, у них виявлено низький рівень сформованості здатності до емоційної саморегуляції: вони не спроможні достатньою мірою регулювати свої емоції і тим самим впливати на організацію і поведінку людей, які їх оточують. Результати вивчення вольової саморегуляції учнів, схильних до девіантної поведінки, свідчать, що за загальною шкалою саморегуляції вони рівномірно розподілилися на тих, хто має високий та низький рівень. При цьому виявлено, що в них переважає низький рівень вольової саморегуляції за шкалами самовладання та наполегливості. Відповідно, вони мають підвищену лабільність, невпевненість, імпульсивність, що можуть призводити до непослідовності в поведінці, а також -спонтанність, що, в поєднанні з вразливістю та переважанням традиційних поглядів, захищає їх від інтенсивних переживань і внутрішніх конфліктів, сприяє незворушному настрою.

Переважаючим рівнем саморегуляції за більшістю шкал у школярів, що відповідають окремим стилям саморегуляції, є низький рівень. На такому рівні виявлена домінуючою і власне саморегуляція досліджуваних. Лише за шкалами планування та оцінки результатів у досліджуваних переважає середній рівень саморегуляції, а за шкалою моделювання – високий рівень. Отже, відповідно отриманих даних, школярі, схильні до девіантної поведінки, мають труднощі щодо регуляції власних дій, швидкого пристосування до змінних умов, вони почуваються досить невпевненими у собі, залежать від оцінок і думок оточуючих. Їм певною мірою вдається регулювати свою поведінку за допомогою самостійного планування власної діяльності, оцінки її результатів, здатності виділяти суттєві

умови досягнення цілей як у поточній ситуації, так і в перспективному майбутньому.

Результати дослідження демонструють, що у школярів, схильних до девіантної поведінки, здатність до самоуправління за більшістю шкал знаходиться на низькому рівні (шкала оцінки якості, прийняття рішень, самоконтролю та загальної здатності до самоуправління). За іншими шкалами здатність до самоуправління у них сформована на середньому рівні (шкала аналізу протиріч, прогнозування, цілепокладання, планування). Здатності до саморегуляції на високому рівні у досліджених не було виявлено. Отже, відповідно отриманих даних, школярі, схильні до девіантної поведінки, не здатні регулювати ставлення до оточуючих людей, до самих себе, своїх можливостей. Їм важко швидко приймати рішення, вони не здатні контролювати плин часу свого життя та не прагнуть вдосконалювати себе; вони діють переважно способом «спроб і помилок» та ін.

Таким чином, виявлена у дослідженні недостатня сформованість у школярів, схильних до девіантної поведінки, всіх основних рівнів саморегуляції (емоційної, вольової, поведінкової) є підставою для висновку, що вона є однією із детермінант виникнення у дитини такої схильності. Отримані результати мають практичне значення в контексті профілактики серед школярів проявів девіантної поведінки.

Заболоцький П. В., студент 3-го курсу
навчально-наукового інституту № 1
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: професор кафедри
юридичної психології Національної
академії внутрішніх справ, кандидат
психологічних наук, професор
Казміренко Л. І.

ВПЛИВ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА СПРИЙМАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РЕКЛАМИ ОСОБАМИ РАНЬОГО ЮНАЦЬКОГО ВІКУ

Одним із вагомих чинників соціалізації є засоби масової інформації, до яких належать: телебачення, радіо, інтернет, преса, тощо, де показують чи розповідають про певні цінності,

норми, ідеали, які впливають на людину тим чи іншим способом. Одним із невід’ємних компонентів сучасних ЗМІ та й, власне, нашого життя є реклама, яка в собі несе різний зміст і по-різному впливає на аудиторію. Реклама, що спрямована на досягнення суспільно корисних цілей, називається соціальною рекламою. Вона є важливим чинником формування здорової особистості і здорового суспільства загалом. У першу чергу, цей вплив здійснюється стосовно осіб «групи ризику», серед яких – підлітки та юнаки.

Соціальна реклама – інформація будь-якого виду, розповсюджена в будь-якій формі, спрямована на досягнення суспільно корисних цілей, популяризацію загальнолюдських цінностей і розповсюдження якої не має на меті отримання прибутку.

У літературі існує три підходи до трактування сутності соціальної реклами:

1. Соціальною рекламою вважають інформацію певного характеру, що сприяє вирішенню і профілактиці соціальних проблем.

2. Соціальна реклама трактується як соціальне явище, що має вплив на ціннісні орієнтації, світогляд, поведінкову модель цільової аудиторії.

3. Соціальна реклама – це соціальний інститут; нормативно оформлювана і внутрішньо структурована сукупність рекламодавців, виробників та розповсюджувачів реклами, споживачів і громадських відносин між ними, спрямована на профілактику та вирішення соціальних проблем і наділена певними матеріальними ресурсами.

З вищезазначеного можна зробити висновок, що місією соціальної реклами як виду комунікації, орієнтованого на залучення уваги до актуальних проблем суспільства та його моральних цінностей, є зміна поведінкової моделі суспільства.

Відповідно, завдання соціальної реклами: популяризувати соціальну проблему, інформувати про неї; представити громадськості всі можливі точки зору з певної теми, проінформувати про всі можливі наслідки; створити позитивну громадську думку з конкретного питання, соціальної проблеми; стимулювати участь у вирішенні проблеми; сприяти зміні поведінкових моделей.

Суб'єктом соціальної реклами можуть виступати державні інститути, некомерційні організації, соціально орієнтовані бізнес-структури. Об'єкт соціальної реклами – те, до чого залучається увагу, те, що пропагується (цінності, соціально схвалювані моделі поведінки, тощо).

Розуміння емоційного інтелекту, його складових представлено сьогодні у концепціях емоційного інтелекту. Перш за все, це моделі західних дослідників (Дж. Мейєра, П. Селовея та Д. Карузо; Р. Бар-Она; Д. Гоулмана; К. Петридіса та А. Фернхема). З огляду на деякі розбіжності, всі існуючі моделі можна об'єднати у три групи: моделі здібностей, моделі характеристик/рис, змішані моделі.

У рамках моделей здібностей (Дж. Мейєр, П. Селовея, Д. Карузо) емоційний інтелект трактується як перетин емоцій та пізнання, тобто як когнітивна здібність. У ній емоційний інтелект виступає як здатність розмірковувати з емоціями та про емоції. Самі ж емоції є корисним джерелом інформації, що допомагає орієнтуватися у соціальному середовищі. У результаті тривалої роботи з уточнення сутності нового феномену, автори прийшли до розуміння його як «здатності сприймати та виражати емоції, розуміти та використовувати їх, управляти емоціями таким чином, щоб сприяти своєму особистісному зростанню».

Представники змішаних моделей емоційного інтелекту інтерпретують його як складне психологічне утворення, яке має і когнітивну, і особистісну природу. Всі моделі у цьому підході відрізняються тільки набором особистісних характеристик, які до них включено. Таке розуміння емоційного інтелекту поділяють, зокрема, Д. Гоулман та Р. Бар-Он.

Модель К. Петридіса та Е. Фернхема представлена її авторами як модель характеристик/рис. Аналіз її складових дозволяє зауважити, що за своїм змістом вона близька до змішаних моделей інтелекту, адже включає, окрім особистісних характеристик, і когнітивні здібності. У рамках даної моделі автори розглядають емоційний інтелект як сукупність рис особистості і поведінки, пов'язаних із емоціями.

Дослідження сприймання соціальної реклами залежно від емоційного інтелекту базується на експерименті з

використанням тесту Д. Люсіна та авторського опитувальника на сприймання соціальної реклами.

За результатами опитування за методикою Д. Люсіна (ЕМІн) було виявлено, що у представлений групі респондентів домінуючим є середній рівень загального емоційного інтелекту, який притаманний 63 % осіб, у 16 % – високий, у 10 % – низький, у 7 % – дуже низький та у 4 % – дуже високий.

За субшкалою МЕІ (міжособистісний емоційний інтелект) спостерігається, що у групі респондентів домінуючим рівнем є середній, що притаманний 46 % осіб, у 39 % – високий, у 7 % – дуже високий і по 4 % – низький та дуже низький. Це означає, що у групі в основному середні здібності до розуміння емоцій інших людей та управління ними.

За субшкалою ВЕІ (внутрішньоособистісний емоційний інтелект) виявлено, що домінуючим рівнем є високий, що притаманний 39 % осіб, у 35 % – середній, у 11 % – дуже високий, у 8 % – низький та у 7 % – дуже низький. Це дає нам змогу зробити висновок, що більшість респондентів мають високі здібності до розуміння власних емоцій та управління ними.

Показниками субшкали РЕ (розуміння емоцій) продемонстровано, що домінуючим рівнем у групі респондентів є високий, що притаманне 49 %, у 21 % – середній, по 11 % – низький та дуже низький та 8 % – дуже високий. Це свідчить, що у більшості респондентів високі здібності до розуміння власних та чужих емоцій.

Показниками субшкали УЕ (управління емоціями) відображено наступне: по 42 % осіб – мають домінуючими рівнями середній та високий, у 11 % – дуже високий, 5 % – дуже низький, низький рівень не притаманний нікому з групи респондентів. Це означає, що більшість групи мають великі та середні здібності до управління власними та чужими емоціями.

На основі авторського опитувальника було виявлено, що у групі респондентів для більшості характерним є середній рівень сприймання соціальної реклами (58 %), у 28 % осіб – високий, у 9 % – низький, у 5 % – дуже низький. Така ситуація вказує, що на дану групу респондентів можна впливати через соціальну

рекламу і вона буде ефективною, але при цьому необхідно зменшити кількість звичайної реклами.

Основним завданням дослідницької роботи було виявлення сприймання соціальної реклами в залежності від емоційного інтелекту і були отримані наступні результати: що при дуже низькому рівні емоційного інтелекту (EI) характерним є середній та високий рівні сприймання соціальної реклами (ССР), при низькому рівні EI – середній рівень ССР, при середньому рівні EI – середній рівень ССР та при високому рівні EI характерним є високий рівень ССР.

Отже, можна зробити висновок, що для осіб з дуже низьким, низьким та середнім рівнем EI характерним є середній рівень ССР, через те, що остаточне становлення особистості має місце значно пізніше, і важливою складовою частиною його є розвиток емоційного інтелекту.

Степанчук Д. М., студентка 4-го курсу
навчально-наукового інституту № 1
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: професор кафедри
юридичної психології Національної академії
внутрішніх справ, доктор юридичних наук,
професор *Романенко О. В.*

ВПЛИВ СТИЛІВ ЛІДЕРСТВА НА СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ КЛІМАТ У ГРУПІ ПІДЛІТКІВ

У динамічних умовах сучасного життя актуалізується тема лідерства як умова конкурентоспроможності особистості в різних галузях діяльності людини. Лідерство – це природний соціально-психологічний процес у групі, побудований на впливі особистого авторитету людини на поведінку членів групи. Різні аспекти вивчення цієї проблеми представлені у працях відомих вчених, таких як Б. Басс, Дж. Джуліан, Г. Лебон, Г. Тард, Ф. Фідлер, З. Холландер та ін. А. І. Кузьмінський, В. Л. Омеляненко визначають, що в педагогічному аспекті лідер

(від англ. leader – той, який веде, керує) – це член колективу, який у важливих ситуаціях здатний помітно впливати на поведінку членів колективу, виявляти ініціативу в діях, брати на себе відповідальність за діяльність колективу.

Класична теорія стилів лідерства створена в 30-ті роки ХХ ст. К. Левінім. Він виділив три стилі:

– авторитарний (синонім директивний, вольовий) стиль базується на жорсткому способі управління, недопущенні ініціативи.

– демократичний – базується на колегіальності прийняття рішень, врахуванні думок і, за можливості, побажань підлеглих, передачі частини повноважень підлеглим. Це стиль заохочення, ініціативи.

– ліберальний (номінальний) стиль – керують підлегли, вказівки з боку керівника не надаються.

Саме керівник, який має навички застосування кожного з трьох стилів керівництва в конкретній ситуації в певній групі, може вважатися найбільш професійним як керівник чи лідер.

З метою перевірки гіпотези про вплив різних стилів лідерства на соціально-психологічний клімат у групі нами було проведено емпіричне порівняльне дослідження між учнями 7-А та 7-Б класів спеціалізованої школи № 187 м. Києва з поглибленим вивченням української та англійської мов, загальною кількістю тридцять чотири особи. Результати діагностики лідерських здібностей за методикою «Діагностика лідерських здібностей» (Є. Жариков, Є. Крушельницький), засвідчили, що серед учнів 7-А класу сильно виражені лідерські здібності лише у одного учня (6 %). Середньо виражені лідерські здібності спостерігалися у десятих учнів (59 %). Слабко виражені лідерські здібності виявилися у шістьох учнів (35 %).

Дослідження учнів 7-Б класу показало, що сильно виражені лідерські здібності присутні у двох дітей (12 %), тобто у даному класі існує два яскраво виражених лідера; середньо виражені лідерські здібності виявилися у тринадцятих дітей (76 %), тобто середній рівень притаманний більшості. Слабка вираженість лідерських здібностей спостерігалася також у двох дітей (12 %).

Наступна методика яка була використана «Діагностика схильності до певного стилю лідерства» (Є. П. Ільїн), з метою

вивчення схильності до певного стилю лідерства дозволила отримати наступні результати: серед учнів 7-А класу авторитарний стиль лідерства переважає у однієї дитини (5,9). Демократичний стиль виявився у дванадцятьох дітей (70,6). Ліберальний стиль лідерства виявився у однієї особи (5,9 %). Також були діти, у яких переважав змішаний стиль лідерства, а саме авторитарно-демократичний, що спостерігався у двох досліджуваних (11,7 %) і ліберально-демократичний, що виявився у однієї дитини (5,9 %).

Серед учнів 7-Б класу, авторитарного стилю не виявилось взагалі; демократичний стиль виявився у п'ятнадцятьох дітей (94 %); ліберальний стиль лідерства спостерігався у двох дітей (6 %). Дітей зі змішаним стилем лідерства не виявилось взагалі.

«Оцінка психологічної атмосфери в колективі» (А. Ф. Фідлера) дозволила діагностувати стан та особливості соціально-психологічного клімату в групі. Серед учнів 7-А класу шістнадцять учнів (90 %) вважають свій колектив дружельним та задоволені соціально-психологічним кліматом, який переважає у ньому. Лише одна особа (10 %) відзначила якості, які вказують на негативний соціально-психологічний клімат колективу. У 7-Б класі виявилися ідентичні результати.

Також було проведено постекспериментальне інтерв'ю, яке визначило, що учні 7-А класу, де наявний один лідер із авторитарним стилем, висловили більше побажань щодо підвищення згуртованості колективу, ніж у паралельному класі. Учні 7-Б класу, серед яких присутні два лідери, надали високу оцінку згуртованості в класі. Тому, за даними дослідження, можна сказати, що наявність двох лідерів позитивно впливає на соціально-психологічний клімат у колективі та його згуртованість.

Опрацювання літературних джерел та узагальнення результатів емпіричного дослідження дало змогу зробити такі висновки. Прояви лідерства у підлітковому віці визначається насамперед процесом самоствердження підлітка в групі однолітків. У ході проведеного емпіричного дослідження встановлено, що більшості з учнів притаманний середній рівень лідерських здібностей, що може пояснюватися тим, що для підліткового віку характерним є бажання займати лідерську позицію і бути першим. Слабко виражені лідерські якості також

наявні в групах, що може бути яскравим прикладом тих дітей, які є слабшими і до думки яких, як правило, не прислухаються або ж присутня інша причина, наприклад, занижена самооцінка, неприйняття себе, проблеми в сім'ї, негативний досвід спілкування тощо. Виявлено, що наявність як одного, так і двох сильних лідерів в групі позитивно впливає на соціально-психологічний клімат у колективі.

Встановлено, що структура групи за лідерськими якостями не є чинником соціально-психологічного клімату у колективі. Більшості учням притаманна позитивна оцінка соціально-психологічного клімату. Це обумовлено підвищеною значущістю для підлітків соціальних відносин у групі ровесників. Тому незважаючи на склад групи за стилями лідерства, учні намагаються підтримувати позитивну атмосферу в класі, аби не відчувати колективного непорозуміння. Поєднання стилів лідерства не впливає значною мірою на соціально-психологічний клімат групи, хоча виступає важливою складовою її розвитку та умовою соціальної взаємодії.

*Лубчук Н. П., студентка 4-го курсу
навчально-наукового інституту № 1
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: професор кафедри
юридичної психології Національної академії
внутрішніх справ, доктор юридичних наук,
професор Романенко О. В.*

ОСОБЛИВОСТІ ЗВ'ЯЗКУ РІВНЯ ТРИВОЖНОСТІ З ХАРАКТЕРОМ СІМЕЙНИХ ВІДНОСИН ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Значні соціально-економічні перетворення та зміни ціннісних орієнтацій зумовлюють нині трансформацію відносин між людьми в соціумі, зокрема в сімейних стосунках. Сім'я – невід'ємний осередок суспільства, важливий соціальний інститут, від якого значною мірою залежить благополуччя людини. На психологічний клімат у сім'ї впливають соціально-економічні, екологічні, культурні, психологічні та інші чинники.

На стан сім'ї також суттєво впливає професійна діяльність її членів, особливо якщо вона пов'язана з емоційною напругою та ризиком. Саме такою є професійна діяльність військовослужбовців. Сучасна ситуація на Сході України сприяє підвищенню рівня тривожності військовослужбовців, що в свою чергу може вплинути на рівень сімейного благополуччя та самопочуття кожного із членів родини, адже спільне життя вимагає значних зусиль та кооперації.

Сім'я є малою соціальною групою зі специфічним цільовим призначенням. Вона має сталі нормативні уявлення щодо сімейних стосунків, чітко окреслену гетерохронність складу за статтю, віком, що зумовлює різні потреби, цілі, установки, ціннісні орієнтації членів сім'ї. Вона носить закритий характер сімейної групи, що зумовлює конфіденційність стосунків, обмеженість входу і виходу в сім'ю, чітко визначену полі функціональність. Також вона має свої специфічні функції, такі як економічну, регулятивну, виховну, репродуктивну, рекреативну, комунікативну та психологічного захисту. Остання є дуже важливою функцією в сім'ї, адже підтримка членів родини та комфорт у домі є важливим елементом збереження й підтримки взаємостосунків у родині, особливо у військовослужбовців. Характер їхньої роботи безпосередньо впливає на них, як на особистостей та ставлення до оточуючих людей.

Вступаючи в шлюб, людина прагне збагатити, наповнити своє життя новим змістом. Люди сподіваються на те, що після того, як вони одружаться, їхнє життя стане краще й цікавіше. Ці сподівання лежать в основі майбутньої сім'ї. Коли сподівання починають танути, з'являється реальна загроза шлюбу.

Стабільність шлюбу й задоволеність шлюбом є досить пов'язаними характеристиками, що відображають різні рівні відносин подружжя. Першим, найзагальнішим, є рівень стійкості шлюбу, тобто юридична збереженість шлюбу (відсутність розлучення). Другий рівень є рівень «пристосування в шлюбі», «адаптованості подружжя». Третій рівень є найбільш глибоким. Це рівень «успіху» або «успішності» шлюбу, що характеризується збігом ціннісних

орієнтацій подружжя. Подружжя задоволеність шлюбом є не що інше, як суб'єктивне сприйняття людьми крізь призму соціокультурних норм ефективності функціонування сім'ї в плані задоволення їхніх індивідуальних потреб.

Велику роль у благополуччі сім'ї відіграють емоційні стани подружжя. Серед несприятливих чинників одним з найбільш значущих є тривожність особистості. У вітчизняній психології тривожність диференціюється на два основних види: особистісну і ситуативну. Особистісна тривожність – це готовність (установка) людини до переживання страху і хвилювань з приводу широкого кола суб'єктивно значущих явищ. Особистісна тривожність являє собою базову рису особистості, яка формується і закріплюється в ранньому дитинстві. Вона проявляється в типовій, ситуаційно стійкій (тобто виникає незалежно від конкретної соціальної обстановки) реакції людини – стані підвищеного занепокоєння на загрозову для його особистості ситуацію або такої, що вбачається загрозливою.

Особистісна тривожність зазвичай не існує як окрема риса, вона чинить негативний вплив на формування і розвиток інших властивостей і особливостей людини, таких, наприклад, як мотив уникнення невдачі, прагнення йти від відповідальності.

Підвищена тривожність військовослужбовців є важливим чинником впливу на сімейні стосунки. Військова служба має низку особливостей, зокрема, підпорядкованість ієрархії професійних посад, щільний графік роботи та напружені умови праці. Це негативно відображається на емоційній сфері, обумовлюючи підвищену тривогу, що в свою чергу, може впливати як на ефективність діяльності військовослужбовця, так і на його сімейні відносини.

Для встановлення зв'язку рівня тривожності з характером сімейних відносин військовослужбовців нами було проведено емпіричне дослідження з використанням таких методик: «Типовий сімейний стан (Е. Ейдемільер, І. Юстицкіс)», «Задоволення шлюбом (В. Столін, Т. Романова, Г. Бутенко)», «Шкала оцінки рівня реактивної (ситуативної) та особистісної тривожності». Дослідною роботою було охоплено 20 сімейних пар м. Новоград-Волинський, військова частина № 60.

Результати проведеного емпіричного дослідження вказують на те, що переважна більшість військовослужбовців оцінюють задоволеність шлюбом на високому рівні, що складає 79 % опитаних. Зіставлення результатів за методиками дозволило встановити, що серед них виявилися військовослужбовці з низьким та помірним рівнем тривожності. Для такого типу характерна підтримка один одного, а також це сім'ї з високим рівнем внутрішньосімейної координації та кооперації, взаємної підтримки та взаємодопомоги.

У незадоволених шлюбом осіб встановлено високий тип тривожності. Низький та середній рівень складають по 10 %, такі рівні підпадають під групу ризику зруйнування сім'ї, оскільки власна невдоволеність шлюбом постійно провокує докори, порівняння із іншими сім'ями, як наслідок виникає бажання знайти нову людину для побудови сімейних стосунків. Типовими ознаками таких сімей є конфліктний характер одного з подружжя або наявність проблем, які породжують конфлікти; неузгодженість ролей в сім'ї; низький рівень психологічного спілкування між чоловіком і жінкою.

У більшості сімейних пар діагностовано достатній рівень задоволеності шлюбом, що складається як результат адекватної реалізації уявлення про сім'ю, сформованого у свідомості людини під впливом зіткнення з різними подіями, складовими його досвіду (дійсний або символічний) в даній сфері діяльності. Таким чином, можна зробити припущення, що в сімейних відносинах військовослужбовців задоволеність шлюбом сприятливо впливає на їхню особистість, нівелюючи тривожність, що обумовлена професійною діяльністю. І навпаки, у військовослужбовців з високим рівнем тривожності відмічається незадоволеність шлюбом, тобто сім'я не виступає компенсаторним та гармонізуючим чинником. Компенсація у сімейних відносинах може виступати як захисний механізм психіки, що полягає у спробі подолання труднощів, відновленні порушеної рівноваги в емоційній сфері військовослужбовців.

Білевич Н. О., ад'юнкт кафедри
юридичної психології Національної
академії внутрішніх справ

АКТУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ТЕНДЕНЦІЙ

Реформування правоохоронних органів, що поширюється на всі служби та підрозділи, обумовлює необхідність реформування психологічного забезпечення діяльності поліцейських, що передбачає використання адекватних психологічних методів, спрямованих на підвищення ефективності діяльності органів Національної поліції.

Відповідно до п. 51 Положення про Національну поліцію в підрозділах поліції належить організувати систему психологічного забезпечення поліцейських, діяльність якої має охоплювати такі напрямки:

- психологічний добір на службу, результати якого зберігаються в особовій справі поліцейського протягом служби;
- психологічне супроводження проходження служби;
- професійно-психологічна підготовка;
- психологічна підтримка оперативно-службових заходів;
- сприяння здоровому способу життя поліцейського за межами служби.

У кожній із провідних європейських країн психологічна служба діє і дуже активно впливає на внутрішню політику МВС. Так, у поліції Західної Європи існує служба релігійних представників, соціальна та психологічна служби. У підрозділах поліції активно працюють співробітники, що вирішують гендерні питання, проблеми різних залежностей (алкогольної, ігрової, комп'ютерної та інших), адаптації молодих службовців до роботи в поліції.

У процесі викладання професійної етики працівники психологічної служби здійснюють як безпосередньо ведення занять, так і розробку та аналіз навчальних програм, беруть участь в їх удосконаленні, зміні, оперативно реагують на актуальну ситуацію шляхом проведення різних психологічних і навчальних тренінгів. Це сприяє розширенню етичної компетентності учнів поліцейських шкіл і оптимізації навичок

когнітивної саморегуляції. Супровід служби полягає в допомозі працівникам поліції, які перенесли психологічні травми як службового, так і особистого характеру (застосування зброї, важкі поранення, випадки суїциду в підрозділах, смерть або тяжкі захворювання близьких родичів, розлучення, проблеми з дітьми), у сприянні при вирішенні різних конфліктів, важких життєвих ситуацій.

Неодмінною умовою для роботи в якості співробітника психологічної служби є наявність університетської освіти в галузі соціальної, практичної і клінічної психології. Галузі застосування – клінічна психологія, кризова терапія. Перед поліцейською психологічною службою стоять наступні завдання: профілактика суїцидів; допомога службовцям у разі гострих стресових ситуацій, а також допомога при виникненні депресії, страхів; своєчасне (актуальне) психотерапевтичне консультування працівників поліції, коучинг для вищого керівного складу. Окрім того, до сфери діяльності цього інституту поліції належить проведення лекцій, навчальних семінарів та тренінгів за темами: психічні захворювання, профілактика суїцидів, посттравматичні стресові розлади, нервові зриви після складних в емоційному відношенні професійних завдань.

У поліції європейських країн існує також інститут службовців, які виконують роль консультантів з питань гендерної рівності в поліції, моббінга (моббінг-група) з питань різних залежностей (алкогольна залежність, ігрова, комп'ютерна, харчова, а також різні фобії). Винятком є наркотична залежність, яка несумісна з роботою в правоохоронних органах. Поліцейські, які виконують таку місію, є в кожному великому підрозділі поліції. Інформація про їхні повноваження і обов'язки, контактні телефони та номери робочих кабінетів обов'язково розташовані на інформаційних стендах в підрозділах. Ці консультанти входять в робочу групу Міністерства внутрішніх справ і раз на рік зобов'язані проходити підвищення кваліфікації протягом місяця, де їм у формі тренінгу викладаються питання права, а також новітні досягнення практичної психології і соціології відповідно по кожному з напрямків роботи. Основне завдання таких консультантів полягає в попередженні виникнення соціально-

психологічної та особистісної дезадаптації працівників поліції, у своєчасній реакції на проблему і негайне забезпечення професійної допомоги з метою ефективної корекції негативних психоемоційних станів.

З урахуванням змін, які відбулися в державі, перед службою психологічного забезпечення діяльності органів Національної поліції висуваються такі завдання:

- удосконалення професійного психологічного відбору з використанням сучасного психологічного та психодіагностичного інструментарію, визначення професійної придатності осіб, що приймаються на службу в органи Національної поліції України;

- подолання негативних явищ, викликаних специфікою діяльності, таких як: професійна деформація, емоційне вигорання, наслідки професійного стресу;

- надання психологічної допомоги співробітникам після виконання ними оперативно-службових завдань в екстремальних умовах, що також вимагає готовності та практичної спрямованості діяльності спеціаліста;

- організація та управління професійними колективами, формування групової спільності та стійкості їх членів. Забезпечення психологічної адаптації до реальних умов роботи в конкретному професійному колективі. Незважаючи на істотні відмінності в завданнях, які виконуються в різних підрозділах, адаптація повинна відбуватися однаково швидко і ефективно;

- професійний відбір і початкова підготовка до виконання спеціальних завдань у межах формування тимчасових підрозділів (груп) або під час виконання конкретних завдань;

- психологічне прогнозування надійності професійної діяльності спеціаліста;

- психологічне супроводження життєдіяльності після завершення служби співробітника. В сучасній психологічній роботі передбачається використання поліграфа. Однак отримані при цьому результати найчастіше досить суперечливі. Відомі випадки, коли два або навіть три спеціалісти в цій галузі можуть дати за результатами дослідження тих чи інших показників абсолютно різні висновки. Проблема професіоналізму та стандартизації підготовки спеціалістів-поліграфологів очевидна і потребує вирішення;

– використання нових технологій моделювання віртуальної реальності в навчанні. Нові технології – це ті засоби, які допомогли б вирішити завдання безпосередньо з особистим складом;

– використання технології біологічного зворотного зв'язку в реабілітації співробітників, яка активно використовується у наших західних колег, особливо після виконання спеціальних завдань, коли потрібно максимально швидко повернути співробітників до роботи;

– упровадження технології індивідуального психологічного сценарного прогнозування діяльності співробітника. Це досить новий напрямок, що потребує спільної розробки.

Підсумовуючи все вищезазначене, важливо також підкреслити, що необхідно стандартизувати спеціальності в підготовці психологів для органів Національної поліції, а саме: психологія службової діяльності, клінічна психологія, а також психологія девіантної поведінки. Це дасть змогу розмежувати функції, які виконуватимуть співробітники психологічної служби відповідно до покладених на них завдань, сприятиме якісному виконанню службових обов'язків поліцейськими, поліпшенню іміджу Національної поліції України як всередині країни, так і за її межами, дозволить здійснювати свою професійну діяльність на рівні європейських стандартів.







Наукове видання

СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Матеріали
загальноакадемічної підсумкової науково-теоретичної
конференції здобувачів вищої освіти та молодих учених
(Київ, 18 травня 2018 року)

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного
реєстру видавців, виготовників і розповсюджувачів видавничої
продукції Дк № 4155 від 13.09.2011 р.

Підписано до друку 14.05.2018. Формат 60х84/16. Папір офсетний.
Обл.-вид. арк. 15,25. Ум. друк. арк. 14,18.

Тираж 50 прим.

Друк:

ФО-П Поліщук О.В.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК №2142 від 31.03.2005

07400, м. Бровари, вул. Незалежності, 2, кв. 148

тел. (044) 592-13-49